

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI**

**SOSYAL DIŞLANMANIN ÖNLENMESİNDE BELEDİYELERCE
YÜRÜTÜLEN FAALİYETLERDE YENİ YÖNELİMLER:
ÇANAKKALE İLİNDE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZİ HAZIRLAYAN
HÜSEYİN ÇAY**

**Tez Danışmanı
DOÇ. DR. ÖZGÜR TOPKAYA**

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

**SOSYAL DIŞLANMANIN ÖNLENMESİNDE BELEDİYELERCE YÜRÜTÜLEN
FAALİYETLERDE YENİ YÖNELİMLER: ÇANAKKALE İLİNDE BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSEYİN ÇAY

Tez Danışmanı

DOÇ. DR ÖZGÜR TOPKAYA

ÇANAKKALE – 2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Hüseyin ÇAY

21/01/2022

TEŞEKKÜR

Büyük bir hevesle ve heyecanla yürüttüğüm çalışmamı tamamlayabilmem için ekstra benimle birlikte mücadele eden, eleştirileri, yönlendirmeleri ve yapıcı değerlendirmelerinden dolayı saygı duyduğum, bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan değerli danışman hocam Doç. Dr. Özgür TOPKAYA'ya sonsuz teşekkürler ederim.

İlk önce çalışmamı yaparken karşıma her anlarının değerli olduğu büyük engeller çıkartan sevgili oğullarım Coşkun ÇAY ve Tunahan ÇAY'a, bu yolculuğumda hayatımın en güzel zamanlarında yalnız bıraktığım, yaşamımın her alanında büyük fedakarlık gösteren motivasyon kaynağım olan değerli eşim Müjgan ÇAY'a sonsuz teşekkür ve minnetlerimi sunarım. Ayrıca bana her daim inandığı, sadece beni değil, eğitimimi de sonuna kadar desteklediği ve hiçbir zaman üzerimden eksik etmediği duaları için annem Esen ÇAY'a, eğitim hayatımı tamamlayabilmem için gecesini gündüzüne katarak hiç durmadan bedeninden ağır yüklerin altında çalışarak bana destek olan ve kendimi darda hissetmememi sağlayan sevgili babam Coşkun ÇAY'a minnetlerimi sunarım. Bunun yanı sıra tezimin bitmesini büyük bir heves ile bekleyen hayatlarımdan hiçbir zaman eksik olmalarını istemediğim sevgili ablalarım Hanife ÖZTÜRK ve Ayten KARAOĞLU'na ve her daim benim ile gururlanan tüm Fevzipaşalı Roman halkına sonsuz teşekkürler. Ayrıca Lisans dönemi itibariyle vizyonu ile bana her daim eşsiz bir örnek olan, çıkmış olduğum bu zorlu dönemde karşılaştığım hiçbir zorlukta benden desteğini esirgemeyen, öğrenci dostu, değerli hocam Prof. Dr. Ekrem TUFAN'a minnettarım.

Hüseyin ÇAY
Çanakkale, Ocak 2022

ÖZET

SOSYAL DIŞLANMANIN ÖNLENMESİNDE BELEDİYELERCE YÜRÜTÜLEN FAALİYETLERDE YENİ YÖNELİMLER: ÇANAKKALE İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

Hüseyin ÇAY

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Özgür TOPKAYA

21/01/2022, 174

Çanakkale İli'nin en eski yerleşim yeri olan 1462 yılında Fatih Sultan Mehmet Han tarafından inşası gerçekleştirilen Çimenlik Kalesi (Kale-i Sultaniye) çevresine yerleştirilen ve kendilerini yerli olarak gören Romanların burada hayatlarını ötekileştirilmeden idame ettirebilmesi, istihdamda yer alarak gelir elde edebilmelerine bağlıdır; ancak Romanlar, emek piyasasındaki dezavantajlı konumları nedeniyle çok çeşitli sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Çalışmada yerel yönetimlerin dezavantajlı grupların daha fazla karşılaştığı sosyal dışlanma ile mücadele uygulamaları işgücü piyasaları ve COVID-19 boyutuyla incelenmektedir.

Bu tür çalışmaların her biri ortaya koyduğu bulgular açısından oldukça değerlidir. Romanların yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar, aldıkları sosyal yardımlar sonunda toplumsal entegrasyonun sağlanıp sağlanamaması ve ötekileştirilmeden belediyeden beklentileri araştırılmaya değer bir konu olarak önümüze çıkmaktadır. Çünkü krizin başrolünde olan Romanlar, krizin doğrudan etkilerini en amansız şekilde hisseden dezavantajlı gruptur. Ayrıca Romanların dezavantajlı gruplar arasında bulunmalarının yanı sıra; eğitimsiz olmaları, erken yaşta evlilikleri, işgücüne katılamamaları, ten renkleri ve sorumlulukları ile grupta yer alma ihtimalleri, emeğinin daha da sömürüye açık hale gelmesine neden olmaktadır. Bu çalışmada Çanakkale İli Merkez İlçe'de bulunan Fevzipaşa Mahallesinde ikamet eden Romanların karşılaştıkları sorunları analiz etmek amacıyla nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi ile ilk etapta 3 Roman vatandaş ile pilot uygulama yapılmış, daha sonrasında 25 kişiye daha ulaşılarak

toplama 28 Roman vatandaşı ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda; Romanların yaşadıkları sosyal dışlanma problemleri arasında iş bulma sürecinde sıkıntılar öne çıkmıştır. Ayrıca sosyal yardımların yetersizliği, kendilerine ait bir gelecek düşünmeleri, barınma ve sağlık, bağlamında önemli derecede sorunlar yaşadığı ortaya koyulmuş, belediyeden beklentileri ile beraber detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Romanlar, Sosyal dışlanma, Çanakkale

ABSTRACT

NEW PERSPECTIVES IN ACTIVITIES CARRIED OUT BY MUNICIPALITIES IN PREVENTING SOCIAL EXCLUSION: A RESEARCH IN ÇANAKKALE

Hüseyin ÇAY

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Department of Labor Economics and Industrial Relations

Master's Thesis

Co-supervisor: Doç. Dr. Özgür TOPKAYA

21/01/2022, 174

The Romani People, continue to live around Çimenlik Castle (Kale-i Sultaniye), which was built by Fatih Sultan Mehmet Han in 1462, the oldest settlement in Çanakkale Province. They see themselves as an indigenous community but they need better access to labor markets to earn their living. Due to accessibility problems to labor markets Romani face a wide variety of problems. In the study, the practices of local governments to combat social exclusion, which disadvantaged groups face more, are examined in terms of labor markets and COVID-19.

Each of these types of studies is very valuable in terms of their findings. The problems faced by the Romanian in their lives, whether social integration can be achieved as a result of the social assistance they receive, and their expectations from the municipality without being marginalized stand out as an issue worth exploring. Because the Romani, who are exposed to the crisis, are the disadvantaged group who feel the direct effects of the crisis in the most relentless way. In addition to Romani being among the disadvantaged groups; their illiteracy levels, early marriages, their inability to participate in the labor force, their skin color and their responsibilities and their possibility of being in the group cause their labor to become even more vulnerable to exploitation. In this study, a qualitative research was carried out in order to analyze the problems faced by Romani residing in Fevzipaşa District in Çanakkale Province. With the snowball sampling method, a pilot application was carried out with 3 Romani citizens at the first stage, after which 25 more people were reached and a total of 28 Romani citizens were interviewed. As a result

of the research; Among the social exclusion problems faced by the Romani people, the difficulties in finding a job came to the fore. In addition, it was revealed that they experienced significant problems in the context of insufficiency of social assistance, not thinking of a future of their own, housing and health, and their expectations from the municipality were analyzed in detail.

Key Words: The Romani People, Social Exclusion, Canakkale Province

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
SIMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
TABLolar DIZINI.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi.....	3
1.2. Araştırmanın Problemi.....	5
1.3. Araştırma Amacı, Kapsamı ve Yönetimi.....	7
1.4. Araştırmanın Bölümleri.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL İÇERME KAVRAMI

2.1. Sosyal Dışlanma Kavramı.....	13
2.2. Sosyal Dışlanmanın Yol Açtığı Sorunlar.....	16
2.2.1. İktisadi Dışlanma.....	17
2.2.2. Mekânsal Dışlanma.....	18
2.2.3. Ekinsele (Kültürel Dışlanma).....	19
2.2.4. Siyasal Yaşamdan Dışlanma.....	19
2.3. Sosyal Dışlanma Tehdidi Yaşan Gruplar.....	20
2.3.1. İşsizler.....	21
2.3.2. Madde ve Alkol Bağımlıları.....	22
2.3.3. Yoksul Çocuklar.....	23
2.3.4. Göçmenler-Mülteciler.....	24
2.3.5. Engelliler.....	25
2.3.6. Evsizler.....	26
2.3.7. Mevsimlik İşçiler.....	27

2.3.8. Kadınlar.....	29
2.3.9. Yaşlılar.....	30
2.3.10. Eşcinseller.....	32
2.3.11. Etnik Gruplardan Romanlar.....	33
2.4. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri.....	34
2.4.1. Yoksulluk.....	35
2.4.2. Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları ve İşsizlik.....	37
2.4.3. Eğitim Yetersizliği.....	39
2.4.4. Sosyal Güvencesizlik.....	40
2.4.5. Göç Hareketleri.....	42
2.4.6. Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik ve Eşitsizliğin Artması.....	43
2.4.7. Aile Yapısındaki Değişim.....	45
2.4.8. Cinsiyet Ayrımcılığı.....	46
2.5. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi.....	47
2.6. Sosyal İçerme.....	49
2.6.1. Sosyal İçerme Tanımı.....	49
2.6.2. Sosyal İçerme Politikalarının Gelişimi.....	50
2.6.3. Sosyal İçerme Politikaları.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA RİSKİ BULUNAN GRUPLARDAN ROMANLAR

3.1. Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Romanlar Hakkında Genel Bilgi.....	58
3.2. Sosyal Yapıları.....	61
3.2.1. Aile Yaşamı.....	62
3.2.2. Dini Yaşamı.....	63
3.2.3. İş ve Meslekleri.....	64
3.2.4. Örgütlenme Çalışmaları.....	65
3.3. Romanlar ve Sosyal Dışlanmaya Bağlı Sorunları.....	66
3.4. Sosyal Dışlanma İle Mücadele Konusunda Çalışma Yürüten Kurumlar.....	67
3.4.1. Merkezi Yönetimler.....	68
3.4.2. Yerel Yönetimler (Belediyeler).....	71
3.4.3. Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olan Dernekler.....	73
3.5. Romanlara Yönelik Sosyal İçerme Politikaları.....	75

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ÇANAKKALE İLİNDE ROMAN VATANDAŞLARA YÖNELİK YÜRÜTÜLEN
SOSYAL İÇERME FAALİYETLERİ VE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

4.1. Çanakkale Belediyesinin Dezavatajlı Gruplara Yönelik Yapmış Olduğu Faaliyetler.....	79
4.1.1. Halk Kart.....	80
4.1.2. Ramazan Ayı Sıcak Yemek Yardımı/Günlük Yemek Yardımı.....	81
4.1.3. Hoşgeldin Bebek Paket Hizmeti.....	81
4.1.4. Bebek Bakım ve Emzirme Kabinleri.....	81
4.1.5. Asker Ailesi Yardımları.....	82
4.1.6. Asker Paketi.....	82
4.1.7. Öğrencilere Destek Programı.....	82
4.1.8. Evde Destek Hizmeti (Dayanışma Hayata Tutunma)	83
4.1.9. Okullara Destek Programı.....	84
4.1.10. Sosyal Çalışma Saha Ekibi.....	84
4.1.11. Sosyal Market.....	85
4.1.12. Duş ve Çamaşır Merkezi.....	85
4.1.13. Mahalle Kütüphanesi.....	86
4.1.14. Altın Yıllar Yaşam Merkezi.....	86
4.1.15. Sosyal Yaşam Evleri.....	87
Barbaros Sosyal Yaşam Evi.....	88
Troia Sosyal Yaşam Evi.....	89
Esenler Sosyal Yaşam Evi.....	89
4.1.16. Sağlıklı Yaşam Merkezi.....	90
4.1.17. Çocuk Kültür Evi.....	91
4.1.18. Çanakkale Belediyesi Spor Merkezi.....	92
4.1.19. Girişimci Destekleme Programları İstihdam ve Meslek Kazandırma Kursları.....	93
4.1.20. Kariyer ve İş Geliştirme Ofisi.....	94
4.1.21. Engellilere Yönelik Özel Ulaşım İmkanı.....	97
4.1.22. Diğer Faaliyetler.....	97
4.2. Çanakkale İlinde Roman Vatandaşlara Yönelik Çanakkale Belediyesi'nin Sosyal	

Dışlanmanın Önlenmesinde Yürüttüğü Faaliyetlerde Bir Alan Araştırması.....	98
4.2.1. Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi Roman Vatandaşlara Yönelik Veriler.....	99
4.2.2. Araştırmanın Problemi ve Sorunları.....	99
4.2.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	101
4.2.4. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	101
4.2.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	102
4.2.6. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Tekniği.....	103
Veri Toplama Aracı.....	103
Araştırma Modeli ve Deseni.....	104
Verilerin Analizi.....	105

BEŞİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. Romanlara Ait Demografik Bilgiler.....	106
5.2. Katılımcılara Yöneltilen Derinlemesine Mülakat Sorularının Analizi.....	110
5.2.1. Roman Kültürünün Tanınmasına İlişkin Bulgular.....	111
5.2.2. Romanların Kent İçinde Nasıl Yaşadıklarına İlişkin Bulgular.....	112
5.2.3. Romanların Sosyo-ekonomik Verilerine İlişkin Bulgular.....	113
5.2.4. Romanların Yoksulluğunun Temel Sebebine İlişkin Bulgular.....	114
5.2.5. Romanların Yaşadıkları Dışlanmanın Nedenine İlişkin Bulgular.....	115
5.2.6. Romanların Meslekleri ve Çanakkale'deki İş Bulma Deneyimleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular.....	117
5.2.7. Romanların Çalıştıkları İşlerde Aldıkları Ücret Deneyimleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular.....	121
5.2.8. Romanların Çalıştıkları İşyerinde Ayrımcılık Deneyimleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular.....	122
5.2.9. Diğer Etnik Kökenlerin Romanlara Karşı Davranışlarına İlişkin Bulgular.....	123
5.2.10. Romanların Ayrımcılığa Uğradığı Mekânlara İlişkin Bulgular.....	125
5.2.11. Romanların Genel Anlamda Yaşadıkları Zorluk Türlerine İlişkin Bulgular...	127
5.2.12. Romanların Belediyeden Beklentilerine İlişkin Bulgular.....	130
5.2.13. Romanların Gelecekteki Beklentilerine İlişkin Bulgular.....	132
5.2.14. Romanların Sosyal Yardımlardan Ne Derecede Yararlanabildiklerine İlişkin Bulgular.....	136
5.2.15. Romanların Almış oldukları Sosyal Yardımların Yoksulluk Düzeylerine	

Etkilerine İlişkin Bulgular.....	137
5.2.16. Romanların COVID-19 Sürecinde Sosyal Yardımlardan Yararlanma Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	138
5.2.17. Romanların COVID-19 Sürecinde Yardım Almalarına İlişkin Bulgular.....	140
5.2.18. Romanların COVID-19 Sürecinde Bekledikleri Yardımlara İlişkin Bulgular.	143
5.2.19. Romanların Daha İyi Bir Toplumsal Yaşam İçin Belediye, Kamu Kurumları ve Derneklerden Beklentilerine İlişkin Bulgular.....	146
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	149
KAYNAKÇA.....	158
EK 1. GÖRÜŞME FORMUVE SORULARI.....	I
ÖZGEÇMİŞ.....	III

SİMGELER VE KISALTMALAR

%	:Yüzde oranı
IOM	:Uluslararası Göç Örgütü
UHDR	:İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
İÜ	:İstanbul Üniversitesi
TCK	:Türk Ceza Kanunu
WB	:Dünya Bankası
IMF	:Uluslararası Para Fonu
KİT	:Kamu İktisadi Teşebbüsü
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
Eurostat	:Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi
TÜRK-İŞ	:Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
BİSAM	:Birleşik Metal İş Sendikası Sınıf Araştırmaları Merkezi
DİSK	:Devrimci İşçi Sendikası Konfederasyonu
AB	:Avrupa Birliği
BM	:Birleşmiş Milletler
SYD	:Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma
STK	:Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
MS	:Milattan Sonra
YY	:Yüzyıl
WGC	:Dünya Çingene Cemiyeti
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
DTP	:Devlet Planlama Teşkilatı
SODES	:Sosyal Destek Programı
ERRC	:Avrupa Roman Hakları Merkezi
hYd	:Helsinki Yurttaşlar Derneği
IPA	:Mali Yardım Aracı
EDROM	:Edirne Roman Kültürü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
KESK-AR	:Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Birimi

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 1	İş ve Kariyer Geliştirme Ofisi 2019 yılı gerçekleştirdiği eğitimler	95
Tablo 2	Görüşülen katılımcıların yaş ve cinsiyet dağılımı	106
Tablo 3	Görüşülen katılımcıların eğitim durumları	107
Tablo 4	Görüşülen katılımcıların çalışma durumları	108
Tablo 5	Görüşülen katılımcıların mesleki durumları	109
Tablo 6	Görüşülen katılımcıların gelir durumları	110
Tablo 7	Roman kültürünün tanınmasına ilişkin bulgular	111
Tablo 8	Romanların kent içinde nasıl yaşadıklarına ilişkin bulgular	112
Tablo 9	Romanların Sosyo-ekonomik verilerine ilişkin bulgular	113
Tablo 10	Romanların düzenli işlerinin varlığına ilişkin bulgular	117
Tablo 10.1	Katılımcıların meslek durumlarına ilişkin bulgular	118
Tablo 11	İşveren ve diğer etnik kökenlerin Romanlara karşı yaklaşımı	122
Tablo 12	Diğer etnik kökenlerin Romanlara karşı davranışlarına ilişkin bulgular	123
Tablo 13	Romanların ayrımcılığa uğradığı mekânlara ilişkin bulgular	125
Tablo 14	Romanların hayatlarında yaşadıkları zorluklar	127
Tablo 15	Romanların belediyeden beklentileri	130
Tablo 16	Gelecekte beklenmelerine ilişkin bulgular	132
Tablo 17	Romanların kendileri için yapılmasını istedikleri	134
Tablo 18	Romanların sosyal yardımlardan yararlanma dereceleri	136
Tablo 19	Sosyal yardımların yoksulluk düzeyine etkisi	137
Tablo 20	Sosyal yardımların romanların yoksulluk düzeyine etkisi	138
Tablo 21	COVID-19 Sürecinde yardım almalarına ilişkin bulgular	140

Tablo 22	COVID-19 sürecinde beklenen yardımlara ilişkin bulgular	143
Tablo 23	Romanların daha iyi bir toplumsal yaşam için beklentileri	146

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Küreselleşme süreci ve yeni liberal politikalar ile birlikte, insanlar arası eşitsizlik, güvencesizlik, adaletsizlik, ayrımcılık, artmakta ve zengin ile yoksul arasındaki fark kapanmayacak şekilde derinleşmektedir. Ekonomi politik bakış açısının değişmesi sürecinde görülen iktisadi krizler toplumsal yapıda derin izler bırakmaktadır. Liberal piyasa ekonomisine geçiş sürecinde adaptasyon problemi yaşayan gelişmekte olan ülke ekonomilerinde çok sayıda reel ve finans sektörü kaynaklı krizin ortaya çıktığı görülmektedir. Buna ilave olarak 2020 yılında başlayan COVID-19 Pandemisi sonucu birçok ülkede ekonomik baskı artmaktadır.

Bu durum karşısında çoğu ülke zayıflayan sosyal refah devlet anlayışını yeniden canlandırmaya yönelik sosyal politikaları uygulamaya koymaya başlamıştır. Yeni liberal politikalar beraberinde yeni kavramları tartışma gündemine taşımaktadır. Son zamanlarda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde geniş bir kesimi ilgilendiren çok çeşitli sorunlar sınıf farkı gözetmeksizin “sosyal dışlanma” konusunu açığa çıkartmaktadır.

Sosyal dışlanma kavramı; yoksulluk, işsizlik, sosyal koruma, eşitsizlik, ayrımcılık gibi temel sosyal politika konularını kapsamakta ve bunlarla ilişkili olması itibariyle ekonomik, sosyal, siyasal tartışmaların ve kamu müdahalelerinin de en önemli kavramı haline gelmektedir.

İlk defa 1960’lı yıllarda Fransa’da kullanılmaya başlayan sosyal dışlanma kavramı, 1970’li yıllarda ekonomik kriz ve gerileme yaşanmasıyla birlikte diğer ülkelerinde dikkatini çeken bir kavram haline gelmeye başlamıştır. Sosyal dışlanma kavramının ilk olarak Fransa’da ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi de Fransa’da sosyalizm ve toplumsal bütünleşmeyi hedef alan sosyal refah devleti anlayışının benimsenmiş olmasıdır (De Haan, 1998’den aktaran; Selim ve Çomuk, 2017: 1041).

1980’li yıllar olan kapitalist üretim sürecinin yeniden yapılanma yıllarında sosyal sorunların su yüzüne çıktığı, sosyal eşitsizliklerin sadece yoksullukla açıklanamadığı yıllarda yoksunluk süreçlerini açıklamak için yeni kavramlara gidilmesi gerekliliği doğmuştur. Sosyal dışlanmayı yeni bir kavram olarak görmeyip yoksulluğun farklı bir

görünümü olarak değerlendirenler olduğu gibi yoksulluktan farklı daha geniş kapsamlı, çok boyutlu ve dinamik bir süreç olduğunu ifade edenler de bulunmaktadır (Tokol, 2012: 152'den aktaran; Altınsoy, 2014: 1).

İktisadi, siyasi, kültürel ve mekânsal alanlarda yaşanan sosyal dışlanma kişiyi toplumdan itmektedir. İş gücüne katılamayan, güvenceli işe erişememe ile birlikte emek piyasası ile ilişkilerin zayıflaması beraberinde ekonomik alandaki sosyal dışlanmayı doğurur. Bunun yanında kişinin siyasi temsiliyetinin olmaması, din, dil, yaşam biçimi gibi toplumun genelinden farklı özellikleri de bir dışlanma biçimine dönüşmektedir. Yaşamın her alanına nüfuz eden bütün bu süreçler birleştiğinde de kalıcı olan sosyal dışlanmayı meydana getirir.

Emek piyasası ile ilişkilerinin zayıflaması sonucunda meydana gelen yoksulluk ve beraberinde şiddetli bir şekilde hissedilen eğitim, barınma ve sosyo-kültürel faaliyetlerdeki yoksunluklar Roman vatandaşlarda daha belirgin şekilde hissedilmekte ve hayatın her alanından dışlanmaktadır.

Sosyal dışlanma ve yoksulluk sorunu Roman vatandaşlarında birlikte yaşanabilmekte ve birbirlerini neden-sonuç bağlamında etkileyebilmektedir. Romanlar hem yoksulluğu hem de sosyal dışlanmayı en yoğun yaşayan gruplardan birisini oluşturmakta, bu iki sorun birbirleri ile birlikte iç içe geçmektedir. Bir başka deyişle Romanların yoksullukları dışlanmaya neden olurken, dışlanmaları da yoksulluğu beraberinde getirmektedir. Bu durum Romanların toplumun en dezavantajlı kesimi olmalarına ve toplumun en alt tabakasını oluşturmalarına neden olmaktadır. Yoksulluk sorununda olduğu gibi sosyal dışlanma sorununun da Romanlarda yoğun ve sürekli görülmesi “etnik kökenlerine” bağlı ayrımcılık, önyargı ve damgalamalardan kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışma Romanların “yoksulluk” ve “sosyal dışlanma” sorunlarını temel sorunlar olarak ele almaktadır. Bu çalışma Çanakkale’de Merkez İlçe’de ikamet eden Romanların yaşadığı sosyal dışlanma süreçlerini anlamayı ve Çanakkale Belediyesi tarafından dezavantajlı gruplara yönelik gerçekleştirilen “sosyal içerme” politikalarını incelemeyi ve yeni yönelimler başlığı altında ise politika önermeyi hedeflemektedir. Romanların, istihdam, sosyal güvence, sosyal yardım, barınma, sağlık gibi toplumsal kaynaklara erişim imkânlarının sosyal dışlanma bağlamında incelenmesi Romanların

toplumsal entegrasyonuna yeni bakış açıları getirmektedir. Giriş bölümünü takiben araştırmanın amacı, kavramsal ve kuramsal tartışmasına yer verilmektedir.

1.1. Araştırmanın Kavramsal ve Kuramsal Çerçevesi

Bireyleri ve grupların hayatlarını kazanmalarını sağlayan günlük uğraşlarını yerine getirdikleri, yürürlükteki kurumsal düzenlemelerin bir sonucu sosyo-ekonomik yapıdır. Bazı gruplar ve bireyler, bölünen sosyo-ekonomik sistem parçalarının her biri için bireylerin tepki gösterebileceği bir takım cesaret kırıcı kurum, kural ve süreçlerin üzerine kurulmuş veya mallara, hizmetlere ve kaynaklara sahip olmayı kolaylaştıran kurallar adil değilse, benzerlerine tanınmış olan haklardan kendilerinin yoksun bırakıldığını düşünürler. Bunun sonucunda renk, ten, dil, din, ırk, cinsiyet, etnik köken veya başka bir farklı özellikte ayrımcılık, ötekileştirme ve eşitsizliklerin yaygın olduğu ve toplum tipik sorunu olan sosyal dışlanma ortaya çıkıyor.

Sosyal dışlanma, belli bir grubun ya da bireylerin kısacası toplumsal hak ve özgürlüklerinden yoksun olması, ekonomi, kültürel siyasi ve mekânsal sistemlerin herhangi birisinden kısmen ya da tamamen yoksun olması, ötekileştirilmesi ve dezavantajlılık durumunu ifade etmektedir. Tüm dünyayı saran liberal ekonominin çıkışı; birey odaklı hatlarla örgütlenmesini ve ekonomik kararların ise bireyler tarafından alınacağı şeklinde olmuştur. Kavram her zaman piyasa ekonomisine ve üretim araçlarında özel mülkiyete destek içermektedir. Liberal piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ise adaptasyon problemi yaşayan gelişmekte olan ülke ekonomilerinde çok sayıda reel ve finans sektörü kaynaklı krizin ortaya çıktığı görülmektedir. Liberalizmin vaat ettiği eşitlik ve özgürlükle ilgili değerler arka plana kaldırılarak yerine piyasa odaklı küresel eğilimler, toplumları başkalaştırarak başka bir birey anlayışına sürüklemiştir (Gezgin, 2016: 72).

Bu aşamada eşitlik ve özgürlük kavramları anlamını yitirdiği, özgürlük kavramının ise güçlünün serbestliği olarak yeniden düzenlendiği bu süreçte; ülkelerin refah seviyeleri, belirleyici bir gelişim kriteri olmaktan çıkmış ve böyle bir yapı içerisinde kişisel hak ve özgürlüklerini yitiren birey bu sistemde tutunamamaya başlamıştır (Özkazanç, 2011: 15). Tutunamayan bireyler artık bu durumu kendilerinin kusuru olarak görmeye başlamış ve kendini suçlayıcı bir hale gelerek kısır döngü içerisine konumlanmıştır. Bu dönüşüm

faktörleri ve içerisindeki bireyin durumu sosyal dışlanma kavramı ile karşılıklı ilişki içerisinde. Bu yeryüzünde yaşanan iktisadi yapısal dönüşümler sonucunda artan eşitsizlik sonucuna bağlı olarak sosyal dışlanma sorunu temel sorun olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır ve geleneksel yöntemler ise yeterli olmamaya başlamıştır.

Bu dünyada yaşanan yapısal dönüşümler sonucunda artan eşitsizliklerin sonucunda ortaya çıkan yoksullukla mücadele konusunda çözüm olarak geleneksel uygulamaların terk edilip sosyal dışlanma temelinde modern koruma yöntemleri olan -yoksul yardımları- uygulamaya konmaya başlanarak sosyal dışlanma sorununa çözüm getirmeye çalışılmıştır. Özellikle neo-liberal politikayı benimseyerek uyum içinde olmaya çalışan ve sosyal dışlanma sorununu ciddi bir şekilde yaşayan Türkiye gibi ülkelerde böyle bir gerekliliğe daha çok ihtiyaç vardır. Böyle bir gerekliliğin çok iyi anlaşılması açısından ülkemizdeki belediyelerin dezavantajlılara uyguladığı sosyal politikaların incelenmesi gerekmektedir. Dezavantajlı denilen riskli grupları koruma ve güvence altına almak, insan onuruna yakışır bir yaşam sunmak, toplumsal adaleti ve dengeyi sağlamak, sosyal devlet ilkesinin bir gerekliliği olup sosyal politikaların üretilmesi ve sunulması bireylere ulaştırabilmenin yolu sosyal belediyeçilik anlayışından geçmektedir (Es ve Menteşe, 2018: 525-529).

Günümüze baktığımızda Türkiye'deki yerel yönetimler sosyal dışlanmaya maruz kalan dezavantajlı gruplara yönelik bazı sosyal politikalar uygulamaktadır. Küreselleşen dünyanın dezavantajlı grupların yaşamına getirdiği zorlukları aşmaları için yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik uygulanmaya koydukları bu sosyal politikalar, gruplar arasında açılan makasın kapatılması zorunluluğu göz önüne alınarak gerçekleştirilmektedir. Özellikle belediyelerde dezavantajlı gruplarda ön plana çıkan yoksullara, kadınlara, engellilere, yaşlılara, göçmenlere, çocuklara ve Roman vatandaşlarına yönelik sosyal politika uygulanması kaçınılmaz bir hal almıştır.

Türkiye'de sosyal dışlanma alanında yapılan çalışmalar genellikle yoksulluk bağlamında ele alınmasına rağmen Adaman ve Keyder (2007)'in çalışması, ülkemizde sosyal dışlanmanın yoksulluk dışında başka nedenlere de bağlı olduğunu göstermektedir. Bunlara bakacak olursak; eğitim imkânından yararlanamayan sokak çocukları, yaşlılık, engellilik, göçmenler-mülteciler, cinsiyet ve cinsel tercih temelli, dinsel tercih temelli, evsizler, işgücüne katılamama, ilaç ve madde bağımlıları ve etnik kimlik-azınlık-Romanlar kategorisinde değerlendirilen gruplardır.

Uzun süreli işsizliğin artması, yevmiyeli-güvencesiz işgücüne katılım biçimlerinin yaygın olması, sosyal yardım ve korumanın daraltılması/azaltılması, görece yoksulluğun artması ve demokratik katılımın zayıflaması, mekânsal dışlanmasının yaşanması, dış görünüş ve ten renginden dolayı dışlanarak eşit yurttaşlık haklarından mahrum kalmaları ile bağlantılı çok yönlü dinamik bir süreç olarak beliren küresel bir olgu olan sosyal dışlanma diğer dezavantajlı gruplara göre Roman grubu üzerinde daha yoğun yaşanmaktadır. Çünkü ayrımcılık, ırkçılık, ötekileştirme, sosyal dışlanma, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla karşılaşmakta ve toplumsal sorunların merkezinde görülebilmektedirler. Yapılan araştırmalarda bu grupta yer alan Roman gruba yönelik tasarlanıp uygulanacak politikalarla hem sosyal hem de iktisadi hayata döndürülebileceği görülmüştür. Önemli olan ise bu sosyal politikaların belediyelerde sağlıklı bir biçimde uygulanmasını sağlamaktır.

Roman gruplarını merkeze alan bir araştırma çerçevesinde sosyal dışlanma kavramı ve merkezi ve yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilecek olan sosyal politikalar neticesinde yoksulluklarının bitirilmesi, işgücüne katılımlarının sağlanması, sosyal ve kültürel faaliyetlerden faydalanmalarının sağlanması, mekânsal dışlanmanın önüne geçilerek barınma sorunlarına çözüm bulunulması, eğitim, sağlık konularında erişimlerinin sağlanması ve dışlanmalarının önlenmesi, kamusal alanda yaşanan dışlanmalarının önüne geçilmesi ve toplumun diğer grupları arasındaki ön yargıların kaldırılarak toplumsal kaynaşmanın önünü açacak projelerin gerçekleştirilmesi merkezi bir önem taşımaktadır. Bu çalışmada belediyenin sosyal dışlanmayı ortadan kaldıracı uygulamaları incelenip bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

1.2. Araştırmanın Problemi

Araştırma yapılan bölge olan Fevzipaşa Mahallesi Çanakkale İli Merkez İlçede bulunan mahallelerinden biridir. Sosyo-ekonomik açıdan önemli bir mahalledir. Merkez İlçede bulunan mahallelerin arasında dışlanmışlığın, yoksulluğun, ötekileştirilmenin, işsizliğin önemli bir sorun olduğu ve çalışmakta olanların gelir düzeylerinin düşük olduğu, bu kişilerin sosyal güvenceden yoksun buldukları ve çalışma şartlarının uygun koşullara sahip olmadığı yapılan gözlemler ve görüşmeler neticesinde elde edilmiştir. Ek olarak bu

mahallede çeşitli kişilerle yapılan görüşmeler, bu bölgelerde çeşitli yoksunlukların bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle düşük eğitim seviyesi, yaşanan ayrımcılık sonucunda istihdam edilememeleri, güvencesiz ve enformel çalışma biçimi gibi koşulların ve karşılaşılan yoksunlukların bu yerlerde yaşayanların hayat şartlarını olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir.

Fevzipaşa Mahallesi Çanakkale'nin en eski yerleşiminde yaşayan ve kendilerini yerli olarak gören Romanların burada hayatlarını ötekileştirilmeden idame ettirebilmesi, istihdamda yer alarak gelir elde edebilmelerine bağlıdır; ancak Romanlar, emek piyasasındaki dezavantajlı konumları nedeniyle çok çeşitli sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Araştırma problemini oluşturan bu sorunlar genellikle; iş bulma, ücret, çalışma ve dinlenme sürelerinde yaşadıkları ayrımcılık, işyerinde ayrımcılık, yaşadıkları zorluklar konularında ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmanın problemi, sosyal dışlanma; eğitimsizlik, işsizlik, yoksullukla birlikte bireylerin yaşam standartlarını zorlarken önemli bir sorun haline gelmiştir. Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşayan insanların kabul edilebilir refah standartlarında bir yaşama kavuşması için başta sağlık, eğitim, ulaşım, istihdam gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve kent kültürüne uyumlarının sağlanması gerekmektedir. Tüm bunlar sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilmesinde önemli unsurlardır. Ekonomik yetersizlikler, ailelerin içindeki bağımlı nüfus oranı ve gelir dağılımından adaletli pay alınamaması, sosyal güvence, barınma, mekânsal yapı gibi eksiklikler, kamusal hizmetlerden yararlanmayı etkilemektedir. Aksi halde sosyal dışlanma sorununun önüne geçilememesi, kent insanına ve kent yaşamına yabancılaşmış, toplumsal düzenin ruhuna aykırı hareket eden yeni nesiller yetişmesine. Aksi halde sosyal dışlanma sorununun önüne geçilemeyeceği gibi kent insanına ve kent yaşamına yabancılaşmış, toplumsal düzenin ruhuna aykırı hareket eden yeni nesiller yetişmesine neden olmaktadır. Bunun önüne geçilebilmesi açısından sosyal dışlanmayla mücadele açısından yapılan çalışmaların artırılması ve bunların sonuçlarının değerlendirilmesi önem kazanmaktadır.

Bu araştırmanın temel problemi ise Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşayan Roman vatandaşların, toplumla bütünleşmede sorunlar yaşaması, Çanakkale halkına mesafeli olması, Çanakkale Halkının Fevzipaşalı Roman vatandaşlara mesafeli olması, sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerinden yeterince istifade edememesi, suç potansiyelinin yüksek olması, sosyoekonomik düzeyin düşük olması, mahallenin mekânsal olarak kent

merkezinin içinde olması, sosyal donatıların yetersiz kalması kendi içerisinde olduğu kadar Çanakkale için de risk teşkil etmesidir. Bu bağlamda Fevzipaşa Mahallesi'nin toplumsal yapısı, bu yapıya bağlı olarak sosyal yönden çok fazla risk barındıran bir mahalle oluşu, sosyal riskleri en aza indirmek adına mahallenin çok yönlü incelenmesi gerekmektedir ve Fevzipaşa Mahallesi sakinlerinin kentle sosyal bütünleşmelerinin sağlanması amacıyla, sosyal hizmetin ve sosyolojinin kesişim noktalarından belediye tarafından sosyal içerme politika önerileri oluşturulmalıdır.

1.3. Araştırma Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Gelişen teknoloji ve bilgi birimler, çağa ayak uydurmada önemli bir ihtiyaç haline gelerek insan hayatını şekillendirmektedir. Yeni düzende gelişenler, yeni olanakları doğurmakta ve ülkelerin sosyal refah düzeyi de bunlardan etkilenmektedir. Fakat küreselleşme sonucunda ortaya çıkan bu imkân ve refaktan herkes aynı oranda yararlanamamakta ve ülkelerin ekonomik ve siyasi güçleri bu durumda en etkili konu olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal adaletin sağlıklı bir şekilde sağlanamaması ve sosyal politikalar ülke içerisinde bazı grupların bu hak ve imkânlardan yararlanamamasına ve dolayısıyla toplumsal süreçlere katılmayarak toplum dışına itelenmesine neden olmaktadır. Toplumdaki bu grupların incelenmesi ve dışlanmalarının nedenlerinin ortaya çıkarılması, gerekli önlemlerin alınarak sosyal entegrasyonun sağlanması sosyal adaletin pekişmesine katkı sağlayacaktır. Temelde yaşanan sosyal problemlerin en önemli sebebi sosyal dışlanma problemidir. Bu problem sadece ülkemizde değil hala dünyada da devam etmektedir.

Bu çalışmada sosyal dışlanmaya maruz kalan bir grup olarak Romanlar incelenmiştir. Roman vatandaşları konusunda yapılan literatür araştırmasında sosyal dışlanma problemlerinin hep tek taraflı ortaya konulduğu söylenebilir. Toplumsal dışlanma sorununun incelenmesinde Roman olmayanların Romanlara karşı olan tutum ve yargılarına da yer verilecektir.

Sosyal dışlanma sorunu karşısında alınacak olan tedbirler hak temelli olma niteliği kazanmıştır. Çalışmaların hız kazanması bu grupların daha fazla sosyal hayatla iç içe

olmalarını sağlayacaktır. Bizde bu tezde yerel yönetimlerin dezavantajlı grupların daha fazla karşılaştığı sosyal dışlanma uygulamalarını inceleyip, yapılan çalışmaların ne derece doğru ve yararlı bir biçimde yapıldığını ortaya koymaya çalışacağız.

Bu çalışmanın amacı Roman gruplarının dezavantajlı konumlarına ışık tutmak amacıyla; Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşayan Roman grupların toplumsal bütünleşmeleri için gerçekleştirmiş oldukları çalışmaların ne kadar yeterli olduğu incelenmesidir. Araştırma genel çerçevede Romanların kent yaşamında sosyoekonomik durumlarına etki eden faktörler ve bunların teorik arka planının ortaya konmasını; özelde ise Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşayan vatandaşların söz konusu olgularla ilgili algı ve deneyimlerinin anlaşılmasını hedeflemektedir. Bu tür bir hedefin kaçınılmaz bir biçimde sorgulaması gerektiği düşünülen diğer husus ise mekân ile olan etkileşiminin özgün sonuçlarının ortaya konmasıdır. Çalışma sırasında öncelikle; sosyal bilimler alanında ırk, etnisite, sosyal dışlanma üzerine geliştirilmiş olan temel literatür çerçevesinde; Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşayan Romanların sosyo-demografik profilleri, aile yapıları, yaşam biçimleri, kültürel alışkanlıkları, kentte yaşayan diğer etnik kimliklerin Romanlara yönelik bakış açıları, iş ve meslek deneyimleri ve iş verenlerin iş yerlerinde uyguladıkları ayrımcılıkları, aldıkları sosyal yardımlar, sosyal yardımların geleceğe nasıl baktıklarını sağlamaları, COVID-19 süresi boyunca aldıkları yardımları ve toplumsal bütünleşmede belediyeden beklentileri gibi günlük yaşam deneyimleri ele alınmaya çalışılmış ve bu yol; biz' ve 'öteki' kurgularında- etkili olan faktörleri de belirlemeye çalışarak, yani Romanların 'öteki' ile olan ilişkilerindeki sınırları belirleyen faktörleri analiz ederek izlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise; Romanların, özgün konumlarının -yani diğer toplulukların çoğundan farklı olarak, kendilerine özgü bir coğrafi alan ve yazılı bir tarihten büyük oranda yoksun oluşlarının- sosyal dışlanma deneyimleri üzerinde bir etkisinin olup olmadığını ya da bağlı oldukları belediye ilişkileriyle olan etkileşimi ne yönde olduğunu anlamaktır.

Sosyal dışlanma sorunsalının çözümü için tüm boyutları ile ele alınması oldukça önemlidir. Sosyal dışlanma sorunları tüm toplumu etkilemektedir. Çeşitli amaçlarla yapılan sosyal yardımların bireylerin toplumla entegrasyonunu sağlamada önemli katkıları bulunmaktadır. Çalışmanın amaçları arasında; Romanların topluma entegre olamama sebeplerini hem Romanlar hem de belediye açısından ortaya koymak ve bu şekilde sosyal bütünleşmeyi sağlayan çözüm önerileri getirmektir. Sosyal bütünleşmenin sağlanabilmesi

için Romanların toplumda kabul görme/görmeme durumlarının incelenmesinde fayda görülmektedir. Çalışmada; Romanların sosyal dışlanma probleminin çoklu bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Çanakkale’de yaşayan Romanların toplumdaki siyasi, mekânsal, kültürel ve ekonomik süreçlere katılamaması yani dışlanması altında yatan nedenler incelenecek ve hangi boyutlarda yaşadıkları incelenecek olup belediyenin toplumsal bütünleşmeye katkısı için çeşitli öneriler sunulacaktır. Değişen kamu yönetimi biçimlerinin, sosyal hizmet ve faaliyetlerin belediyelere olan etkilerini ve uygulama performansları incelenecek olup ayrıca sosyal politikanın en iyi uygulayıcısı olan belediyelerin zaman geçtikçe dezavantajlı gruplara yapılan faaliyetlerin hangi konumda olduğunun araştırılmasıdır.

Araştırma kapsamında Çanakkale ili Merkez İlçe Fevzipaşa Mahallesi’nde ikamet eden halihazırda istihdamda olan, daha önce istihdama katılmış veyahut sosyal yardımlardan faydalanan Romanlar vatandaşlar dahil olmaktadır. Görüşmeler 16.12.2020-06.01.2021 tarihleri arasında 28 Roman vatandaşı ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılan Romanların kimlik bilgileri gizli tutulmuş; Katılımcı olarak adlandırılarak K1, K2, K3 şeklinde sıralanmıştır.

1.4. Araştırmanın Bölümleri

Sosyal Dışlanmanın Önlenmesinde Belediyelerce Yürütülen Faaliyetlerde Yeni Yönelimler: Çanakkale İlinde Bir Araştırma başlık tez altı bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümü “Giriş” kısmından oluşmaktadır. Giriş kısmında okuyucularımıza konu ve problemimiz hakkında ön bilgi sunulmaktadır. Çalışmamızın dayandığı literatürden bilgiler sunulmuş gerekçe ve mantık ortaya konulmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde sosyal dışlanma kavramı ve konuyla ilgili teorik çerçeve işlenmektedir. Sosyal dışlanmanın kavramsallaştırılması, sosyal dışlanmanın yol açtığı sorunlar, sosyal dışlanma tehdidi yaşayan gruplar, sosyal dışlanmanın nedenleri incelenmiştir. Söz konusu terimin “yoksulluk” ile ilişkisine yer verilmektedir. Bunların çerçevesinde sosyal dışlanma kavramının tanımı kökenleri, kavramın nedenleri ve tehdit ettiği gruplar ele alınarak kavramın tüm yönleri incelenmektedir. Yoksulluk ile ilişkisi incelenirken yoksulluk kavramının tanımına yer verilmiş ve sosyal dışlanma ile ilişkisi

ortaya konulmuştur. Bölümün devamında ise sosyal dışlanmaya karşı etkin bir mücadele yöntemi olan sosyal içerme kavramını incelenmektedir. Sosyal dışlanma yaşayan bireyler çeşitli toplumsal riskler ile karşı karşıya kalan ve toplumsal riskler ile boğuşan kişilerdir. Bu kişilerin toplumsal entegrasyonlarını sağlamak ve hayata dahil olmalarına yardımcı olabilmek ancak sosyal içerme politikaların uygulanması ile mümkün olmaktadır. Kamusal hizmetlere erişimleri, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımları, istihdam edilerek geleceğe güven ile bakmaları, hayat standartlarını yükseltmeleri ancak sosyal içerme politikaları ile mümkün olacaktır. Dünya’da ve Türkiye’de sosyal içerme politikalarının tarihsel süreçlerinin ele alındığı bölüm, ülkemizde uygulanan sosyal içerme politikaları ile son bulmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde sosyal dışlanmaya maruz kalan dezavantajlı gruplar arasından Romanlar seçilerek araştırma biraz daha daraltılmıştır. Romanların yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunları diğer gruplardan daha derin ve acı şekilde yaşanmaktadır. Romanların sosyal dışlanmalarının altında yatan en büyük etken önyargı, kalıpyargı ve yoksulluktur. Bunlardan ortaya çıkanlar ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. Toplumun en alt tabakasını oluşturan Romanların sosyal dışlanmaları hem çok boyutlu hem de birbirlerine bağlantılı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplumun en dezavantajlı kesimi olan Romanlar hakkında genel bilgilerin yer verildiği bu bölümde Romanların sosyal yapıları incelenmektedir.

Romanlar geçmişten günümüze Dünya’nın her yerinde etnik kökenlerinden dolayı çok çeşitli ayrımcılığa ve ötekileştirilmeye maruz bırakılmıştır. Romanların yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunlarının boyutunu ortaya koymak amacıyla Çanakkale Merkez İlçe Fevzipaşa Mahallesinde maruz kaldıkları sorunlar; dışlanma, ayrımcılık, yoksulluk, işsizlik, güvencesizlik, geçici ve enformel işlerde kötü koşullarda çalışma, eğitimsizlik, eğitimden dışlanma ya da yoksulluktan dolayı eğitimden erken kopuşlar, erken yaşta evlilik, kötü barınma koşulları ve kalabalık aile yapıları, mekânsal dışlanma ve kamu hizmetlerinden yoksun kalma, belirli alanlarda yaşamaya mahkum edilme, kent merkezinden Roman olmayanlar tarafından kabul görmeme ve dışlanma, sağlık alanından dışlanma solarak sıralanmıştır. Tüm bu sorunların ana nedeni etnik kökenlerine yönelik damgalanma, önyargı ve dışlanmaların olduğuna da ulaşılmıştır.

Bölümün devamında ise sosyal dışlanmaya maruz kalan dezavantajlı gruplara yönelik önleyici politikalar uygulayan kurumlara yönelik çalışmaları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Ülkemiz sosyal devlet politikalarını Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile gerçekleştirmektedir. Sosyal politikaların uygulanmasında büyük işlev görevi gören bu kurumlar sosyal devlet olmanın temelini oluşturmaktadır. Türkiye AB ile gerçekleştirdikleri müzakereler çerçevesinde aday ülkeler için uygulanan sosyal dışlanma ile mücadele programına dahil olmuştur. Aday ülkelerin hazırlanmasını ön gören Ortak İçerme Belgesi çalışmalarına, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği Dairesi Başkanlığı önderliğinde 3 Aralık 2004 tarihinde başlangıç toplantısı ile başlamıştır. 2019-2021 Yeni Ekonomik Programda ise; daha adil bir paylaşım, sürdürülebilir büyüme, makro iktisadi hedeflerin destekleneceği, yeni projelerin ve programların hayata geçirileceği açıklanarak belirtilmiştir.

Merkezi yönetimin sosyal yardım ve hizmet alanında yetersiz kalması sonucu yapılan yasal düzenlemeler ile belediyelerin sosyal yardım ve hizmet alanında daha etkin rol almaları sağlanmıştır. Sosyal belediyecilik anlayışı gelişme göstererek Belediyenin görevleri arasına sosyal yardım ve sosyal hizmet girerek belediyeler sosyal politika alanında önemli roller üstlenmişlerdir (Toprak ve Şataf, 2008: 250).

5393 sayılı Belediye Kanunu ile belediyeler sosyal hizmet ve sosyal içerme alanlarında ciddi görevler üstlenmeleri sağlanarak halkın ihtiyaçlarını karşılayan hizmetler ve dezavantajlı grupların toplumsal bütünleşme politikalarıyla oldukça önemli rol ve sorumluluklar verilmiştir.

STK'ların yoksulluk konusunda yürüttükleri çalışmalar aslında sosyal dışlanma ile mücadele amacını taşıdığı amacı belirtilmektedir (Şimşek, 2020: 121). Neo-liberal politikaların uygulanması sonucunda küreselleşme, demokrasi ve sivil toplum kuruluşları arasında son yirmi yıldır çok güçlü bir bağ oluşmuştur. Bu politikalar yoksulluğu arttırmış ve bir sorun haline getirmiştir. Refah devleti ile kazanılanlar büyük oranda azalmış devletlerin sosyal politikaları terk etmesine neden olmuştur. Artan yoksulların giderilmesinde çeşitli alternatifler olarak aile, sivil toplum kuruluşları, dini örgütlenmeler, zenginlerin vicdanları olarak gösterilmiştir. Bu süreçte ise temel amaçları yoksullukla

mücadele olarak sivil toplum kuruluşları artmaya başlamıştır (Şiriner Önver vd., 2005: 1-8).

Bölümün son başlığında ise Romanlara yönelik sosyal içerme politikaları bazında atılan adımlar incelenmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye ve Avrupa'da yaşayan Romanların sosyal dışlanmalarının önüne geçilmesi ve dezavantajlılık durumlarının ortadan kalkması için yapılan çalışmalar açıklanmıştır. Türkiye'de genel itibariyle hoş görülme, ötekileştirilen ve buldukları ortamda diğer grupların rahatsız olduğu Roman vatandaşlar barınma, sağlık, istihdam, eğitim, siyasi ve kültürel alanlara erişim konularında yaşadıkları sorunların çözümü için atılan adımlar anlatılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümüne Çanakkale Belediyesi tarafından sosyal güvenceden mahrum, düzenli gelire sahip olmayan aile ve vatandaşlara yönelik yaşamlarını devam ettirmelerine yönelik sosyal yardımların yapılmasını bir kamu görevi görmesi ve imkânları doğrultusunda yerine getirmek için yaptığı gerekli çalışmalar başlıklar halinde anlatılmıştır. İnsan onuruna yakışır bir hayatı sunabilmek temel hedefleri arasında olan Çanakkale Belediyesi, kentsel dayanışma ve sosyal barışın her ailenin en az yaşamını sürdürebilecek bir gelir güvencesine sahip olmasını belirterek kentteki yoksulluk ve dezavantajlı bireylerin toplumsal bütünleşmenin sağlanması yönündeki mücadeleleri incelenmiştir.

Çanakkale İlinde Roman Vatandaşlara Yönelik Çanakkale Belediyesi'nin Sosyal Dışlanmanın Önlenmesinde Yürüttüğü Faaliyetlerde Bir Alan Araştırması başlığı altında Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşayan Roman vatandaşlara yönelik elde edilen verilere yer verilmiştir. Araştırmanın Problemi ve sorunları, amacı, önemi, evreni ve örnekleme, kapsam ve sınırlılıkları, veri toplama yöntemi ve analiz tekniği, veri toplama aracı, modeli ve deseni verilerin analizine detaylı şekilde yer verilerek bölüm sonlandırılmıştır.

Araştırmanın beşinci bölümü olan son bölümünde sonuç ve öneriler bölümüdür. Romanlara ait demografik bilgilerin yer aldığı bölümde katılımcılara yöneltilen derinlemesine mülakat sorularının analizi yapılmıştır. Romanların sosyal dışlanma sorunu daha iyi analiz edilmiş olup Romanlara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA VE SOSYAL İÇERME KAVRAMI

Yapılan çalışmalardan faydalanarak Sosyal Dışlanma kavramının ortaya çıkışı, tarihsel gelişimlerine yer verilerek konu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Sosyal Dışlanmanın yol açtığı sorunlara değinilmiş ve sosyal dışlanma tehdidi yaşayan gruplara değinilerek, nedenleri aktarılmıştır. 1960'lı yıllarda Fransa'da ilk olarak yoksulluklardan dışlanmışlık olarak bahsedilen kavram, 1974 yılında ekonomide yeterli düzeyde faydalanamayan bireylerin dışlanmış olduğu ile açıklanmış, 1980'li yıllarda ise işsiz ve yoksulları da bu kavrama dâhil edilmesiyle eşitsizlik ve yoksulluk ile ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışıldığı için Sosyal Dışlanma ve yoksulluk ilişkisine değinilmesi gerekli görülmüştür. Sosyal Dışlanmanın önlenmesi ve ortadan kalkmasının pratiği sosyal içerme çözümü olarak önerildiği kavrama açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Dünya'da ve Türkiye'de sosyal içerme politikalarının tarihsel süreçlerinin ele alındığı bölüm, ülkemizde uygulanan sosyal içerme politikaları ile son bulmaktadır.

2.1. Sosyal Dışlanma Kavramı

Kadınlardan çocuklara, diplomaya, yeterlilik belgesine sahip işsizlerden vasıfsız istihdam dışında kalan işsizlere, toprak sahibi olmayanlardan göçmenlere, , dini inançtan cinsiyete, engelli (bedensel, ruhsal, zihinsel vb.) bireylerden kendi işini tek başına göremeyecek bakıma ve başkasına muhtaç kalmış yaşlılara, azınlık terimi içerisine sıkışmış etnik kimliğe sahip topluluklardan madde ve alkol bağımlılarına, mahkumlara kadar çok geniş bir alanda sosyal dışlanma kavramını kullanmak mümkündür.

Toplumsal açıdan dışlanmış gruplar, kabul görmüş yaşam kalitesi yüksek seviyede olan toplulukların dışına itilmiş yahut dışında kalan, dışlanma psikolojisini yaşayan, bulunduğu konumun dışına çıkamayan yahut çıkma mücadelesi görmezden gelinerek değersizleştirilen ve zamanla içine kapanmış ruhsal durum bozukluğunda mücadele yeteneğini kaybeden, yaşadığı çevrede ayrı bir yerde tutulmaya çalışılan, müzmin yoksulluğa mahkum edilen kesimdir. Kişilerin iş fikirlerinin doğrultusunda gerçekleştirdiği iş ile ilgili faaliyetlerinin nasıl ve ne şekilde yapılması gerektiğini söyleyen, özelleştirmeyi ön görüp destek veren, devlet yapılanmasını ve müdahalesini en aza indiren serbest ticaret

ve açık pazar ilkelerini destekleyen liberal ekonominin hayatımıza girip dünyanın tamamına yakın hemen her ülkede uygulanmaya başlaması sosyal bir krize yol açmıştır. Dünyanın her yerinde işsizlikler artmış, işsizlik oranları giderek yükselmesi ile birlikte yoksulluğun artışına dolayısıyla toplumun geniş kesiminde sosyal dışlanma kavramının hissedilmesine yol açmıştır (Tartanaoğlu, 2010: 3).

Küreselleşme süreciyle kapitalizm ve yeni liberal politikalar ile beraber artan işsizlik, belirli süreli iş sözleşmelerinden kaynaklı yaşanan gelir-geçim sıkıntısı, güvencesizlik, eşitsizlik, adalet kavramının yitirilişi, yoksunluk, zengin ile fakir arasındaki sayısal uçurumun artması ülkelerin gelişmesine rağmen sosyal politika üretilecek kadar sosyal bir krize yol açmıştır (Şenses, 2017: 165).

Sosyal Dışlanma günümüzde ciddi bir problemdir. Bir grup diğer bir grup tarafından cinsiyetinden, ırkından, mezhebinden, hiyerarşi pozisyonundan, fiziki olarak göze hoş görünmediğinden, toplum içerisinde cahil olarak addedildiğinden, yaşı büyük ya da küçük olduğundan dolayı bile dışlanma, ötekileştirilme tehdidi altında yaşam mücadelesi vermek zorunda bırakılıyor.

Küresel bir olgu olan sosyal dışlanma kavramının temelleri çok eskiye dayansa da ilk olarak 1970’li yıllarda dönemin Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı Leonir tarafından kullanılmıştır. Fransa’nın toplumsal entegrasyon kaynaklı bir sosyal devlet anlayışı ve sosyalizm ideolojisinin getirdiği liberal ekonomiyi kabul etmeyen bir anlayış benimsemesi Fransa’da sosyal dışlanma kavramının ilk olarak dillendirilmesinin en önemli gerekçesi olarak gösterilebilir (Altınsoy, 2016: 10).

Bireyler kendi yaşamlarını bir araya gelerek oluşturdukları toplum içerisinde devam ettirirler. Bu sebepten dolayı bireyin toplum arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağ birey ve toplum arasında çelişkileri açığa çıkartır. Bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan olgular bu çelişki karşısında anlamını yitirerek bireyde dışlanma, ötekileşme, erişim kısıtlılığı, yoksunluk, itilme, uyum sağlayamayan gibi kavramları açığa çıkararak bir araya gelerek oluşturdukları toplumun bütününe yahut bir kısmına sınırları içine girememesine, toplum içerisinde ötekiler adını taşımasına neden olur (Satır ve Bal, 2018: 193-194).

Sosyal dışlanma yaşamak, geçinmek ve hayatta kalmak için gerekli olan temel becerilerinin ve ömür boyu öğrenme fırsatlarının yetersizliğinin sonucunda ortaya çıkan yoksulluk, yoksunluk ve ayrımcılıkların yarattığı olumsuz etkilerle kişilerin toplum dışına itildikleri, tam katılımdan alı konuldukları bir süreçtir (Altınsoy, 2016: 15).

Aynı hayatın getirilerinden beslenen, aynı hayatı yaşayan, kendi aralarında menfaati ilişkiler kurabilen kişiler arasındaki ilişki ve o kişilerin topluluklar arasındaki ilişki, birlik olma ve birbirlerine karşı hissettikleri sorumluluk olarak ifade edilebilir. Bu ilişkilerin zayıflaması sonucunda, kişilerin yahut belirli bir topluluğun toplumla olan temaslarının veya kurumlar ile olan ilişkilerinin zayıflaması veya kopması sonucunda sosyal dışlanma olgusu açığa çıkar (Sapancalı, 2005: 51-70).

Sosyal dışlanma kavramının dünya genelinde kullanılmaya başlandığı tarihten itibaren ülkelerin birbirinden ekonomi yapısının farklılıkları, kültür farklılıkları, sosyal hayata katılımında güçlük çeken kesimlerin arasındaki farklılıklar, gelişmişlik düzey farklılıkları, ideolojik bakış açılarının farklı olması sosyal dışlanmanın tanımlanmasında farklı bakış açısı ve yorumlar çıkartmış dolayısıyla tek bir tanım ortaya koymamıştır. Bu sebepten dolayı kavramın tanımı çok geniş bir alana yayılmış ve zorlaşmıştır.

Sosyal dışlanma, iş faaliyetlerinden uzaklaştırılma, sağlık, hukuk, eğitim gibi hizmetlere ulaşımında yaşanan zorluklar, kültürel ve sosyal hayatın içeriğinde var olma duygusunu yitirten çok geniş yelpazeli ulaşım ve katılım sorunudur (Akkan vd., 2011: 23-24).

Sosyal dışlanma kavramı, sosyal entegrasyonun tam sağlanmasının önüne engeller çıkartan, toplumsal düzende birbirine benzeyen kişilerin bir araya gelerek oluşturdukları grupların bir kişiyi ya da farklı bir grubu kabul etmeyerek kaynaşmasına imkân tanımayan çok boyutlu bir yapıdır.

Sosyal dışlanma, toplumun dışında kalma hissi ilk olarak temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olmaya başlanması ve getirisi olan yoksulluk, yoksulluğun getirisi olarak erişim kısıtlılığı ve zamanla toplumdan ve sosyal hayattan uzaklaşma ile başlar. Her ne kadar ülkenin gelişim düzeyi yükselse de eğer kişi kendini geliştirme olanaklarına erişim kısıtlılığı yaşıyorsa dışlanma olgusunu yaşaması kaçınılmaz hale gelir. Sosyal dışlanma bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile ilgili olmayıp, kişilerin toplumla olan bağları, erişim imkânı ve gelişmişlik durumuyla alakalıdır.

Sosyal dışlanma, bir araya gelerek toplumu oluşturan belli bir grubun ülkenin gelişmişlik seviyesini değiştiren teknolojik, kültürel, siyasal, ekonomik, sermaye birikimi sürecinin dışında kalması, adaletli bir şekilde yararlanamaması kişisel ve yönetsel gerekçeler ile toplumun dışında kalarak soyutlanması ve katılım gösterememesi, erişimi engelleyen temel ihtiyaçlardan, haklarından yoksun kalması ve bırakılması durumudur.

Genellikle gelir ve istihdam alanında uygulanan politikalarla birlikte anılan kavram, kişilerin toplumlar ile olan ilişki boyutları ve bağları anlamında, tamamen veya kısmen yaşadıkları çevreden itilmeleri, uzaklaştırılmaları, yaşadığı toplum içerisinde imkânlarla ulaşamamaları, adil bir şekilde yararlanamamaları, yani kişilerin toplum içerisinde var olma, yaşama, yararlanma imkânlarını kısıtlayan ve engelleyen toplumsal süreçler olarak da ifade edilir (Sapancalı, 2008: 172-205).

Sosyal Dışlanma kişilerin hayatlarında karşılaştıkları herhangi bir alandaki yoksunlukları acil ve temel ihtiyaçlarını karşılayamamalarına, toplumla iç içe olamamalarına, ilişkilerinin zayıflayarak kopma derecesine gelmesine neden olarak sosyal dışlanma sürecini başlatır. Farklı yoksunluklardan dolayı kişilerin ihtiyaçlarını gideremedikleri toplumsal kaynaşmanın önünü açan sağlık, istihdam, politik, ekonomik ve sosyal haklara erişimlerinin belirli kişiler veya gruplar tarafından önünün kesilerek erişim kısıtlılığı yaşatılarak toplumsal bütünleşme yapısını bozan ve dezavantajlı duruma düşüren bir kavram olarak ifade edilmektedir.

2.2. Sosyal Dışlanmanın Yol Açtığı Sorunlar

1980'lerden itibaren refah devlet anlayışının içine girdiği kriz yeniden inşa edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Krizin boyutları derinleşirken bazı sosyal risklerinde ortaya çıkmasına neden olmuştur (Öztürk, 2013: 58-75). Dünyada işsizliğin artışı ve işsiz damgasını çok uzun süre yaşayan kişiler sosyal koruma altından çıkmış yoksulluğun ve yoksunluğun artışına sebep olarak toplumun geniş bir kısmı sosyal dışlanma olgusu ile karşı karşıya gelmiştir. İşsizliğin rakamlarının giderek artması, esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması, sosyal hizmet ve koruma yelpazesinin daraltılması, serbest ticaretin yaygınlaşması ile çalışanların dahi temel gereksinimlerini karşılayamaması ile başlayan süreç yoksulluğun artmasına dolayısıyla yoksul olan kişilerin ekonomik, eğitim, istihdam, sağlık, ulaşım, konut, kültürel, siyasi yönden dışlanmasına neden olmuştur.

Sosyal dışlanmanın içinde barındırdığı sosyal, politik, kültürel ve ekonomik katmanlar olguyu çok boyutlu bir yapıya dönüştürdüğünü söyleyebiliriz. Sosyal dışlanma kavramı incelenirken bu çok boyutlu yönden ele alınarak incelenmesi sorunların temeline inebilmeyi ve doğru politikalar ile kavramın kişilere veya gruplara verdiği zararın

hafifletebileceğini söyleyebiliriz. Sosyal dışlanmanın tanımları incelenerek sonuçlarına bakıldığında ekonomik, mekânsal, politik, kültürel olmak üzere dört uzantının birbirleri ile olan neden-sonuç ilişkisi içerisinde bulunmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006: 4). Çok katmanlı oluştukları için bu boyutlar aşağıda incelenecektir.

2.2.1. İktisadi Dışlanma

Sosyal dışlanma her ne kadar yoksulluğun nedenlerinden biri olan kalıcı işsizlik ile ilişkilendirilse de niteliksiz işler, devletin uyguladığı yardımlar, güvencesiz iş ortamında çalışma, dönemsel çalışma, işsizlik gibi ayakta kalma çabaları da ilişkilendirilmesi gereken konular olarak değerlendirilmelidir. Çalışma sürecinde elde edilen gelirden çok geçinmek için verilen çaba ekonomik alanda sosyal dışlanma sürecinin belirleyicisidir (Akkan vd., 2011: 23-24).

Ekonomik dışlanmanın temelinde işsizlik yatsa da güvencesiz çalışma, mevsimlik işlerde çalışma, tarımda çalışma, işportacılık yapma vb. gibi güvencesi ve niteliği olmayan işlerde çalışmakta ekonomik dışlanmanın nedenlerinden olduğunu söyleyebiliriz.

Sanayileşme ile birlikte çalışma koşulları vasıflı ve ustalaşmayı gerekli kılan istihdam olanaklarını gerekli kılmıştır. Sanayinin olduğu yerlerde vasıflı, tecrübeli, eğitilmiş olmak önemli olduğundan bunlara sahip olmayan vasıfsız, günübürlük, ağır iş koşullarında güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışma zorunda kalmıştır. Sanayileşme ile birlikte topluma dayatılan tüketim ekonomisi, tüketimin özendirilmesi toplumdaki farklı yerlere sahip olan kişileri tüketen ve tüketemeyen olarak kategorileştirmiş, tüketemeyen grubu ekonomik anlamda sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Asgari geçim şartlarının karşılanmasında yaşanan yoksunluk, iş gücü piyasasından uzaklaşma, niteliksiz işlerden elde edilen kazanç ve devletin uyguladığı sosyal yardımlar ile sağlıksız yaşam koşulları, kötü beslenme, sosyal kültürel ve toplumsal imkânlara erişememe yoksulluğun kronikleşmesine bu da ekonomik dışlanmaya yol açmaktadır. Ekonomik dışlanma, maruz kalan grupların toplumsal statüsünü belirlemektedir. Tüketim piyasasının dışında kalarak kendini gösteren ekonomik alanda dışlanma, temel ihtiyacını karşılayamayarak geçinme olanaklarından yoksun olup mal ve hizmet piyasalarından yoksun olma ile kendini gösterir (Sapancalı, 2005).

Ekonomik dışlanma beraberinde mekânsal, kültürel ve siyasi dışlanmayı da beraberinde getirmesi çok boyutlu olduğunun göstergesidir. Meslek sahibi olmak, sosyal güvenceli iş, sürekli-süresiz iş, belli geliri olan nitelikli, sağlıklı iş koşullarının olması ekonomik dışlanmayı bitirip toplumsal katılıma kapı açan nedenlerdir (Tartanoğlu, 2010: 1-12).

2.2.2. Mekânsal Dışlanma

Mekânların damgalanması ile iş piyasasından dışlanma birbiri ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bir kişi istihdam edilirken yaşadığı adres ile ayrımcılık yapıldığına dair kesin veriler olmamasıyla birlikte Roman mahallelerinde mekânsal damgalanmanın kişileri iş piyasasının dışında bıraktığı yapılan görüşmeler sonucunda anlattıkları anekdotlar ile ortaya çıkmaktadır.

Sosyal dışlanmanın boyutlarından olan mekânsal dışlanma, yaşanılan bölgedeki kamu hizmetlerinin eksik, yetersiz ya da hiç olmaması durumunda o bölgede yaşayanların toplum dışına itilebildiğini (Şentürk, 2015: 174), kişinin yaşadığı yer, çevre nedeniyle aşağılanması, ön yargı ile bakılıp ayrımcılığa, ötekileştirmeye tabi tutularak toplum genelinden dışlanmasıyla vurgulanmasıdır. Mekâna dayalı dışlanma süreci şehirlerde yer alan gecekonduların bulunduğu bölgede daha yoğun olarak yaşandığı söylenebilir.

Sosyal dışlanma, sosyal bütünleşmeyi sağlayan işleyişlerde kaynaklar ve toplumun ortak kullandığı mekânlara erişim kısıtlılığını da içinde barındırır. Bu olanaklara erişim/erişememe biçimlerinin çok sayıda mekânsal anlamda belirtileri bulunmaktadır. Sosyal ve kültür anlamda imkânlar kısıtlandığında buna paralel mekânsal olanaklarda sınırlandırılmaktadır (Ulutaş ve Kamber, 2016: 4-5). Maddi olanağa sahip kesimin korunaklı konutlarda yaşamaları bir tercih, imkânı olmayan yoksul kesimin şehrin çevresinde yaşamaları ise bir zorunluluktur. Mekânların derece düzeni şeklinde toplumsal sınıf oluşturma ekonomik ayrışmalar ile birlikte mekânsal dışlanma olgusunu ortaya çıkartarak adaletsizlik yaratmaktadır (Ulutaş ve Kamber, 2016: 4-5).

Özellikle yoksulların, göçmenlerin, dezavantajlı bireylerin şehrin çevresinde yaşamaya başlamaları ve bu sebepten dolayı toplumdan zamanla uzaklaşmaları sonucunda ortaya çıkan mekânsal dışlanma süreçleri kavramın yoğun olarak hissedilmesi ve

kullanılmasının nedenleri arasındadır (Yuttagüler, 2008: 381). Bu yönüyle sosyal dışlanma kavramının yaygınlaşmasında mekânsal süreçlerin önemli bir katkısı olduğu söylenebilir.

2.2.3. Ekinsel (Kültürel) Dışlanma

Kültürel dışlanma bireylerin ekonomik sebeplerden bağımsız olarak, yaşadığı çevrede dilediğince sosyal, kültürel hayata katılamayarak toplumsal dışlanmışlığa maruz kalması durumudur. Yaşanılan çevrenin geneline göre farklı etnik kimlik sahibi olmak, din/mezhep üyesi olmak, aksanlı ya da bölgenin dilini çok iyi konuşamamak, farklı kıyafet ve ucuz giymek, cinsel tercihler, makam/mevki sahibi olmamak, basit ve kalitesiz işlerde çalışmak gibi nedenlerden dolayı geneline oranla farklı olan gruplara sosyal ve kültürel etkinliklerde kötü gözle bakılması, davranılması ve itelenilmesi gibi davranışlar sergilenerek alınmama, karşılına engel çıkartılması şeklinde ortaya çıkan dışlanma türü olarak açıklanmaktadır. Her toplumun kendisine özgü olan değerler sistemi, toplum içerisinde var olduğu sosyal kimlik ve statülerin nasıl bir dışlanma sonuçları ile oluştuğunun araştırılması kültürel dışlanma kavramı ile anlaşılabilir (Ata, 2010: 45-46).

Kişilerin maddi imkânlarının kısıtlı olmasından kaynaklı yoksunluk düzeylerinin üst seviyede olması sosyal katılımcılık düzeylerini azalmaktadır. Bradshaw vd. (2000) yaptığı çalışmada sosyal katılımcılık alt boyutlarında erkeklerin kadınlara oranla kendilerini daha fazla sosyal dışlanmış hissettikleri sonucuna varmıştır (Bayram vd., 2000: 89).

2.2.4. Siyasal Yaşamdan Dışlanma

Çeşitli sebeplerden dolayı toplumsal bağları zayıflamış, ekonomik, toplumsal alanda dışlanarak sosyal entegrasyonunu kaybetmiş bireyler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde (UHDR) ve Anayasada yer alan vatandaşlık hakları konusunda bilinç ve sorumluluktan uzaklaşarak siyaset yaşamına katılamayarak politik tavır sergilememesi durumu olarak açıklanabilir (Adaman, 2010: 40-53).

Siyasal dışlanmadan en çok etkilenen grupların yoksullar olduğu söylenebilir. Yoksul kesimler hayatta kalma ve geçim mücadelesiyle uğraşırken yetenekler konusunda yoksunlaşmış, her türlü dışlanmaya maruz kalarak sosyal bağlarını kopartmış, temsil etme ve liderlik vasıflarını yitirmiş oldukları söylenebilir. Bu durumda yoksul kişiler ekonomik dışlanmışlık ile uğraşırken mücadele edemeyecek, kendisinin ya da başka bir grubun uğradığı hak kayıplarını geri almak için eylem yapamayacak, haklarını savunamayacak durumda olacağından hukuki ve siyasi haklarını tam olarak kullanamadığını söyleyebiliriz (Amartya, 2010:). Bu durum kişilerin siyasi yaşamdan çeşitli nedenlerden dolayı veya doğrudan etkilenerek engellenmesi veya katılamamasını ifade eder.

2.3. Sosyal Dışlanma Tehdidi Yaşayan Gruplar

Sosyal dışlanma belli toplulukların işsizlik, madde bağımlılığı, yoksulluğu, yaşadığı çevrenin sosyo-ekonomik durumu, cinsiyet, etnik köken, dini inanış, yaş gibi konularda ötekileştirme, ayrımcılık nedeniyle diğer gruplara istinaden dezavantajlı duruma düşme sürecini ifade eder. Sosyal dışlanma sürecine maruz kalabilecek riski taşıyan veya kendini dezavantajlı konumda bulan gruplar çok çeşitlilik göstermektedir. Sosyal dışlanma, istihdam durumu, gelir düzeyinin az olması, eğitimsizlik, çok kalabalık aileler, sağlıksız ve kötü yaşam koşulları, psikolojik ve fiziksel sağlık sorunları, başkasına muhtaç olacak kadar yaşın ilerlemesi, suç, şiddet göstergeleri, siyasi faaliyetlerin dışında kalma ekonomik istikrarsız olarak sayılabilir (Şahin, 2009: 71-80).

Kişilerin kendilerini birçok nedenden ötürü toplum içerisinde diğerlerine göre dezavantajlı görerek içselleştirdiğinde kendini toplumun bütününden ayrılmış olarak bulur ve kendisini kaynaşma konusunda yetersiz gördüğünde dışlanma süreci başlar. Ötekileşmiş bireyler kendilerini toplumla kaynaşma konusunda kararsız, çekingen, kendini yalnızlaştırma yolunu seçmesi ve dışlanma sürecinin başlayarak dezavantajlı duruma düşmesi aslında toplumun bu kişilere karşı kötü, mesafeli davranarak aralarına kabul etmediklerini hissettirmesi ile başlayarak kişinin kendini toplumla bütünleşme konusunda yetersiz hissetmesine, mücadelesini bırakmasına ve dışlanmış bireyler olarak yaşamını sürdürmelerine neden olabilir.

2.3.1. İşsizler

Aynı nedenlerden dolayı toplum içerisinde grup oluşturarak sosyal dışlanmaya maruz kalmış işsizlere baktığımızda, bireyin çalışma koşulları, gelir seviyesi, iş piyasasına nasıl katılım sağladığı sosyal dışlanma sürecini belirlemektedir. Kişilerin işsiz olması veya uzun süreli işsiz kalması kişilerin istihdamdan dışlanma boyutuyla sosyal dışlanma süreci yaşamalarına neden olur (Sapançalı, 2003: 137). Kişilerin çalışma koşullarının kötü oluşu, istihdama katılma biçimleri, güvencesizlik, vasıfsız işler ve düşük ücret gibi söz konusu olan durumlar istihdamda sosyal dışlanmanın alt yapısını oluşturur.

İşsizlik sosyal dışlanmanın oluşmasında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kişinin gücü ve becerisi olduğu, çalışma koşullarına, piyasada kabul görmüş asgari gelire razı olduğu halde kendi isteği dışında işsiz kalması kişinin işgücü piyasalarından dışlanma sürecinin başlamasına neden olur. Çok uzun süre işsiz kalmış ve iş bulma konusunda mücadelesini yitirmiş kişiler içinde bulunduğu şartların daha da kötüye gitmesi, temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmeleri kendilerini toplumdan uzaklaştırmalarına ve böylelikle işsizliğin dışlanma sürecine dönüşmesi söz konusu olur (Doğan, 2014: 1).

Kişilerin, eğitimin fırsat eşitliğinden faydalanamamaları dolayısıyla niteliksiz eğitim almaları yahut küçük yaşta aldıkları sorumlulukları neticesinde eğitimden uzak kalmaları işgücü piyasasına katılamamalarının getirmiş olduğu erişim kısıtlılığı en önemli sorunlardan biri olan işsizliği devamında yoksulluğu beraberinde getirerek sosyal dışlanmayı ortaya çıkartmaktadır. Eğitimsizliğin getirdiği niteliksiz işler, iş kollarına erişim, çalışma koşullarının (esnek çalışma saatleri, güvencesiz iş, düşük ücret) olumsuzlukları kişilerin her an işsizlik ile karşı karşıya kalabilecekleri zemini hazırlamaktadır (Yamanoğlu, 2006: 9).

Kişilerin eğitim- öğretimden kopuşlar yaşamaları ve iş hayatına atılmaları sahip oldukları basit, vasıfsız, düşük gelirli ve zor şartlarda çalışmaları, erişim engeli getirerek vasıflı çalışan, düzenli gelire sahip olan ortalama aynı yaş grubunda olan kişilerin arasında kendilerini dışlanmış hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Kişilerin işgücü piyasasına giriş yapamama süreci daha da derinleştirmektedir. Yaşam alanlarının daralması, kendilerine değer katıp geliştirebilecekleri zemini bulamamaları, toplum içindeki çeşitli gruplara dahil olamamaları, işsizlik; maddi olarak erişim kısıtlılığı, duyuşal bozukluklara

kadar yol açabilecek ağır yaşam koşulları içinde mücadele etme zorunda bırakmaktadır (Yamanoğlu, 2006: 25).

2.3.2. Madde ve Alkol Bağımlıları

Kişiler gelişim gösterdiği süre içerisinde ayrılık, sorunlar ile başa çıkamama veya yalnızlık dönemine girebilmektedir. Kişi yaşadığı yalnızlık ve ayrılık döneminde kendini bir topluma kabul ettiremediği zaman endişelerini ve bulunduğu durumun etkisini azaltmak adına savunma mekanizmaları geliştirmektedir. Bu gibi durumlarda kişilerin bağımlılık yapıcı madde kullanımı kolaylaşmakta ve yaşananlar ile ancak bu şekilde başa çıkabileceğini düşünebilmektedir (Ögel, 2001: 101).

Kişiler karşılaştıkları sorunlar için doğru düşünce veya uygun davranış sergilemesi gerekirken sorunların çözümü için kullanmaya başladığı bağımlılık yapıcı maddeler kişileri toplumdaki uzaklaştırır. Bu süreç kişinin kendisini çözüm için yetersiz hissetmesine, mücadele yeteneğini kaybetmesine ve zamanla yalnızlaşarak toplumdaki soyutlamasına neden olur ve kendisinin sosyal dışlanma sürecini başlatır. Alkol ve madde bağımlılığı olan kişilere toplum ötekileştirmeye doğru iterek alkol ve madde bağımlılarını kendi içerisinde gruplaştırır (Erbay vd., 2016: 598). Her ne kadar sorunlarla başa çıkamamanın sonucunda kişi madde ve alkol bağımlılığına düşüp kendini soyutlasa da toplumun kişileri sosyal dışlanmaya maruz bırakması sonucunda da kişiler madde ve alkol bağımlısı olduğu söylenebilir.

Bağımlılık olgusu, kişilerin sosyal ilişkilerini zayıflatarak toplum içerisindeki duruşunu zamanla yitirmesine sebep olan bir sorundur. Bağımlılık konusu ekonomik ve sosyal boyutuyla ele alınmalıdır. Alkol ve madde bağımlısı olan kişilere yönelik toplum içerisinde ötekileştirme algısı ya da toplum içerisinde görmezden gelinerek soyutlama her zaman olabilmektedir. Madde ya da alkole bağımlı olan kişiler kendilerini toplumdaki soyutlayarak alkol ve madde bağımlılarıyla birlikte olmayı tercih etmektedirler. Toplum, bağımlı olan kişileri ötekileştirmesi neticesiyle kişilerin olumsuz davranışlarına, asosyal olarak ancak kendileri gibi olan gruplara katılmalarına, güvenin eksilmesine, ruhsal çöküntüye, kendini değersiz hissetmesine, yaşam becerisini kaybetmesine, çaresizliğe ve yaşamını son vermek istemesine bile yol açmaktadır. Bu içinde kaldığı psiko- sosyal

etkileri gidermekte gördüğü çaresizliği toplumda kabul görmemesi dolayısıyla çözümünü yeniden alkol ve madde bağımlılığının devam ettirmesine neden olmaktadır (Sevin ve Erbay, 2008: 6).

2.3.3. Yoksul Çocuklar

Çocuk olmak özellikle yoksul etiketiyle birlikte özleşen çocuklar da sosyal dışlanma riski bulunan gruplarda yer almaktadır. Seçme haklarının olmadığı, tercih etmedikleri bir yaşamın içerisinde yoksul etiketiyle var olmaya çalışmanın verdiği yük çocuklarda daha şiddetli hissedildiğini söylemek mümkündür. Yoksulluk içerisinde büyümek çocuğun gelişimini zaten olumsuz yönde etkilediği gibi bu yükün yanında bir de dışlanma, ötekileşme ve itilme gibi olumsuz davranışlara maruz kalmanın verdiği yük kanaatimce çocukta onarılmayacak bir hasar bırakmasına neden olmaktadır.

Yoksul anne ve babanın çocuğu olmak gıda, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanamamasından kaynaklanan kötü sağlık ve beslenme koşullarının verdiği zararın yanı sıra yoksul olduğu için dışlanan anne ve babanın sosyal dışlanmışlığı çocukları da etkisi altında bıraktığını söyleyebiliriz. Çok çocuklu ailelerde ve özellikle yoksul olan Roman çocuklarının durumu “yoksul çocuk” sıfatını en belirgin yaşayan grup olarak söylemek mümkündür. Sağlıksız yaşam koşulları, düzensiz ve dar gelirin olması, çocukların çok küçük yaşta eğitimden koparak çalışma hayatına atılmaları, yoksul çocukların iyi bir gelecek sahibi olma şanslarını ortadan kaldıran hayat boyu sosyal dışlanma tehdidi ile karşı karşıya bırakan bir süreç olduğunu söyleyebiliriz.

Ailenin sosyo-ekonomik durumu çocukları etkisi altında bırakmaktadır. Büyük oranda yoksul çocukların yaşadığı mekânlar gecekondulaşmanın yoğun olduğu, ekonomik düzeyin düşük olduğu, kötü yaşam koşulları ile beraber çevresinde birlikte yaşadığı suç elverişli bireylerin çevresinde olup çocuğu etkilemesi sosyal dışlanma olgusunu açığa çıkarmaktadır.

Kötü sağlık koşulları, yaşam şartları, yaşadığı yerleşim, suç elverişli bireylerin çevresinde olması, aileye gelir desteği verme zorunluluğu ile beraber eğitimden kopma gibi nedenler çocuğun toplumla bütünleşmesini engelleyerek sosyal dışlanma olgusunu açığa çıkartıp çocuk üzerinde etkisini hissettiren en belirgin öğeler olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.4. Göçmenler-Mülteciler

Başka bir ülkeye çeşitli nedenler ile göç etmiş kişiler gittikleri yerleşimin vatandaşı olmaması sosyal dışlanma riski taşımalarına neden olmaktadır. İstihdam edilmemeleri, herhangi bir gruba dahil olamama, siyasi yaşama katılamama, ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşamama gibi başlıca erişim kısıtlılığı yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Göçler kişilerin buldukları yerden başka bir ülkeye hayat şartlarının daha iyi olması için geçiş yapmasına iradi göç, siyasilerin uygulamış oldukları politikalar neticesinde istekleri dışında ülkelerinden ayrılarak yer değiştirmeleri gayri iradi göçtür (Esen, 2016: 13, vd.).

Diğer ülkelere göç etmiş göçmenler ile gittikleri ülkelerin vatandaşları arasında yapılan diğer çalışmalarda ülkeler bazında ciddi farklar olduğu görülmekte olup; varlık ve rahatlık içinde yaşamak için yapılan birikim konusundaki sıkıntılar, istihdam edilmeleri, aynı vasıftaki o ülkenin vatandaşlarından aynı iş kolundan olmalarına rağmen daha düşük ücret almaları, yasal olarak çalışmada çıkan engeller, gittiği yerde ikamet, lisan farklılığı, sözlü veya fiziksel olarak şiddete maruz kalma, güvenlik sorunu, kültür farklılığından dolayı uyum sorunu, etnik kimlik farklılığı gibi başta olan nedenlerden dolayı göçmenler sosyal dışlanma riski taşımaktadır (Topgül, 2016: 272).

Ötekileştirilerek sosyal dışlanmaya maruz kalan grupların içerisinde önemli bir yeri olan göçmen- mültecilerin göç ettikleri yerdeki toplumlarda yaşadıkları dışlanma genelde milliyetçilik kavramlarıyla gerçekleşir. Gittikleri yerin ulusal kültürünü benimseyip kabullendikleri ölçüde dışlanmanın derecesi belirlenmektedir. Göçmenlerde yaşanan sosyal dışlanmanın en temel özelliği göç ettikleri ülkelerin yasal düzenlemelerinin karşısında yasa- dışı duruma düşmeleridir. Göçmenlerin statüleri her riske açık yaşamalarına, güvencesiz, her türlü riske açık yaşamalarına, kötü koşullarda barınmalarına, riskli işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Hayatlarına idame ettirmeleri için fiziksel ağır koşullarda sağlık güvencesi olmayan düşük ücretli, yüksek riskli işlerde kendilerine sunulan en kötü koşullarda bile çalışmayı kabul etmekte ve bunun yanı sıra eğitim ve sağlık olanaklarından dışlanmaktadır (Dedeoğlu, 2011: 31).

2.3.5. Engelliler

Geçmişten günümüze engelli bireylere yönelik ayrımcılık çok çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Engellilik durumları kişiye ait trajedi olarak algılanmaktadır (Akdoğan vd., 2010: 22-23). Ruhsal ya da bedensel olarak sağlıklı bireylere söylenen genel sıfat olan özürlü, engelli bireylere yönelik toplumda yok saymadan acımaya kadar uzanan olumsuz davranışlar üretimin hâkim olduğu sanayi toplumlarında hâkim olan değerlerin sonucuyla ilgilidir. 1940'larda Amerikan Sosyolog Talcott Parsons'ın tabiri ile normal olmak sağlıklı olmak, hastalık ve sakatlık durumları anormal olarak görülmüştür (Akdoğan vd., 2010: 23).

Engelli olmayan diğer kişilerin engelli olan kişilere yönelik kişisel ve toplumsal kalıplaşmış ön yargıları engelli bireylerin sosyal dışlanmaya maruz bıraktığını söyleyebiliriz. Engelli kişiler üzerindeki algılar ve ön yargılar süreklilik özelliği taşıyarak engelli olmayan kişilerin yargılarından, ötekileştirmelerinden kurtulmaları uzun zaman alacak bir süreçtir.

Engelli kişilerin birine bağımlı olarak yaşamaları, fiziksel olarak görünüşleri toplumsal anlamda çoğunluğa göre farklı olmaları engelli olmayan kişiler gözünde damgalanır ve ötekileştirilir. Engelli kişilere genelde merhamet ve acıma duygusuyla yaklaşım gösterilirken, rahatsızlık ve korku duygusuyla da itelenirler (Karçkay, 2015: 30).

Engelli olmayan kişilerin engelli olan kişilere olan ön yargılarının, ayrımcılıklarının yanında engelli kişilerin kamusal alanlarda ulaşılabilir olmayan mekânlara, ulaşım, istihdama, ayrıştırılmış eğitime vb. insan haklarına uymayan eşitsizlikler ile karşılaştıklarında engelli kişiler için sosyal dışlanma süreci başlamaktadır. Toplumda engelli olamayan kişilerin engelli kişilere yönelik tavır, davranış, algı, yaklaşım, davranış ve bakış açısının engel yarattığını ve bu nedenle engelli kişiler dezavantajlı duruma düşerek sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadır (Akdoğan vd., 2010: 22-24).

2.3.6. Evsizler

Evsizlik olgusunun akla getirdiği ilk kavram yaşayacak bir mekânın olmaması anlamından çok bir yaşam tarzını ifade etmektedir. Bu yaşam tarzı haline dönen durum zamanla içinden çıkılamayacak bir durum haline dönüşerek sosyal dışlanmanın bir sonucu olarak evsizlerin geliştirdiği yaşam biçimi olarak algılanabilir.

Yapılan literatür taramalarında çıkan sonuca göre evsizliğin tanımı her ülkenin coğrafik ve kültürel özelliklerine göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin; Evsizlik Hindistan gibi birçok gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak yapılan göçlerin sonucunda ortaya çıkan ve yangın, deprem, sel gibi yaşanabilecek doğal afetler, savaşların sonucunda ortaya çıkan bir konut yetersizliği olarak ilintilendirilmektedir. 1950’lerde Batılı Ülkelerde alkolizm ile ilişkilendirilip, 1980’ler ve sonrasında madde bağımlılığı, kişilerin kurumsuzlaştırılması, psikolojik sorunların ortaya çıkardığı rahatsızlık ve devlet destekli sosyal konutların yapımının giderek azaltılması olarak görülmektedir. Evsizlik Avusturalya bağlamında ise tekrarlanma sıklığı ve evsizliğin süresine göre üç kategori olarak 1) Uzun dönem evsiz, 2) Belli dönemlerde tekrarlanarak döngüsel hal alması sonucu ortaya çıkan evsiz, 3) İlk defa karşılaşılan durum olan evsiz olarak sınıflandırılır (Doğan, 2018: 10-12).

Evsizlik her ülkenin coğrafi, demografik, sosyal ve kültürel değerlerine göre kavramsallaştırılmış olup gezici olarak tarlalarda bağ, bahçelerde veya başka beden gücü gerektiren taş, toprak, kazma gibi işlerde çalışan ırgat/ gündelikçiler, mevsimlik tarım işçileri, işsiz göçmenler, aylaklar, sokak serserileri, barınmaya yetecek maddi gücü olmayan işsizler ve yoksullar, ailesi olmayan yalnızlar, geliri ve ailesi olmadığı için kurumlara yerleşemeyen yaşlılar, madde ve alkol bağımlıları, psikiyatrik hastalar olarak kategorileştirilebilir (Doğan, 2018: 12-14).

Kentlerin yerleşkesinde yaşanan yapısal değişim ve dönüşümler ve ekonomik durum dışlanma olgusunu tüm boyutlarıyla iç içe geçmişliğini gün yüzüne çıkartırken, kentte yaşayan toplulukların dezavantajlı durumlarını gün yüzüne çıkartmıştır ve grupların en önemlilerinden biri evsizlerdir. Evsiz olarak değerlendirilmesine sebep olan nedenler içerisinde, barınma temelli sorunlar en önce akla gelir (Küçük, 2014: 40, vd.).

Evsizlik; içinde barınacak bir yerin olmaması durumudur da diyebiliriz. Evsizlik kişilerin mahrum olma durumunu ifade eder. Evsiz insanlar; toplumdan uzaklaşıp tek

başına yaşayarak izole olmuş, gidecek yeri olmayarak yaşamını sokaklarda, tünelde, parkta, barınaklarda, inşaat ve terk edilmiş binalarda, ruhsal ve bedensel hastalığı olan en az altmış gününü nerede geçirdiği belli olmayan, sürekli kalacak yeri olmayan kişiler olarak tanımlanmıştır (Altun, 1997: 3).

Evsizler kişilerle ilişkisi olmayan, rahatlık ve konfordan, sevgiden, istirahatten, sıcaktan, yemekten uzak kalan toplumsal bütünleşme yolları kapalı, etkileşim ve sosyal ilişkileri olmayan kişilerdir. Evsizlik sorununun en önemli sonucu aslında konut dışlanması/ sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma olgusunu yaşayan evsizlerin sorunu ekonomik, kültürel, siyasi ve toplumsal boyuttadır (EAP, 2011: 6-9).

Evsizlik ve yoksulluk birbirinin uzantısı halinde kısır döngü içerisinde. Evsizlik yoksulluğun derinleşmesi kamu hizmetlerine erişimde düşüklük, sosyal, fiziksel ve toplumsal çevrelerin kötüleşmesi ve bu bağların kopmasıdır. Sınıfsız üye olan evsizler toplumun dışlanmışları olarak ifade edilirken toplumda hiç kimsenin yardım etmedikleri için görünmezden geldikleri için evsiz olarak kalmaktadır. Toplumda kuraldışı veya kanunlara uymayan, herkese zarar verebilir nitelikte olmaları gerekçesiyle herkes evsizlerden uzak durup göz önünde bulunulmamalarını isterler. Diğer taraftan evsizlerin kendilerini ekonomik, siyasi ve toplumsal yapılardan soyutlaması, yapısal uyumsuzlukları, giderek yalnızlaşma, toplumsal bağlarını kopartarak diğer bireyler ile iletişime geçmeme/geçememe dışlanma durumu normal olmayan bir durum olarak kendilerine yakıştırırlar ve “evsiz olma” duygusu ile tamamen toplumdan kopmaktadırlar (Küçük, 2014: 51-54). Bu sorunlar ile birlikte dışlanma olgusu “evsizler” grubunda yaşanmaktadır.

2.3.7. Mevsimlik İşçiler

Tarımsal işgücü piyasası, etnik grupların bir araya gelerek oluşturduğu kültürel farklılıkları ve sosyal hayatları ile ilgili olduğu süreçleri gözlemleyen alanlardan biri olarak ele alınmaktadır (Mura, 2016: 38). Ülke içinde ikamet ettiği yerden başka bir yere belirli mevsimlerde olması şartıyla tarımsal alanda istihdam edilmek için gerçekleştirilen göç hareketi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından “mevsimlik göçmen tarımsal işçiliği emek göçü hareketi” olarak tanımlanmaktadır. Doğasına göre mevsimlik tarım emek hareketliliği bazı mevsimlerde ortaya çıkmaktadır ve temelde işgücü kıtlığı nedeniyle

mevsimlik göçmen tarım çalışmaları ülkemizde yaygın olarak kullanılmaktadır. Rengârenk Umutlar Derneği ve Hayata Destek Derneği'nin düzenledikleri “Tarımda Mevsimlik Gezici/ Geçici İşçilik ve Çocuk Çalıştayı”nda TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) Mart 2018 yılında yapılan iş gücü anketine göre 4 milyon 983 bin kişinin fiili olarak tarımda çalıştığı sonucuna varılmıştır. Bu sayının yüzde 81 oranı kayıt dışı çalıştığı en az yüzde 40'ının mevsimlik işçi olarak çalıştığı tespit edilerek belirtilmiştir. Tüm yılda çalışılabilmesine rağmen genellikle yılın belli bir döneminde işlerin yoğunlaştığı iş yerlerinde yapılan işlere mevsimlik işler denilmektedir (Alpagut, 1998: 103).

Ülkemizin ekonomisinde tarım önemli bir yer tutar. Tarım ekonomisinde ise emeğin ciddi boyutu toprak sahipleri kadar mevsimlik tarım işçilerinin de ciddi oranda bir payı vardır. Sosyal dışlanmaya maruz kalan, ötekileştirilen etnik gruplardan olan işçiler (Kürt, Roman, Arap, Gürcü vb.) ucuz insan kaynağı olarak görüldükleri ve toprak sahipleri için iktisadi kalkınma aracı olarak görülmektedir. Bu etnik kökenlere sahip grupların sosyoekonomik sorunları yanında etnik durumlarından ve güvenceli, sabit ücretli işgücü piyasalarından yoksun kalarak dışlanmalarının yanı sıra bir de mevsimsel göç yaşayarak işçilik durumlarının dezavantajlılığı üzerine eklenerek daha ağır koşullarda yaşadıkları söylenebilir (Atış, 2019: 1-6).

Toprak sahipleri kadar gelir elde edemeyen mevsimlik tarım işçilerinin gelir dağılımındaki az orana sahip olmalarının yanı sıra bu işçilerin yaşam koşulları ve sosyal haklarında yapılması gerekli iyileştirmeler sürekli olarak ihmal edildiği için sosyal korumasızlığı ve sosyal dışlanmayı en açık bir şekilde hisseden kesimlerin başında mevsimlik tarım işçileri gelmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin barınma ve yaşam koşullarının kötü olması, çalışmaya gittiği yerlerde dışlanmasına etken olan nedenlerindedir. Kaldıkları barınakların koşulları çevrede kötü kokulara, görüntü kirliliğine ve hatta çevrenin kirlenmesine sebep olmaktadır. Yerli halk tarafından bu durum tehlikeli görülerek, uzak durulması gereken ve hatta ortadan kaldırılması gereken yerleşkeler haline gelebilmektedir (Beydili Gürbüz ve Yılmaz, 2021: 939-942).

Tarım işçiliğinde kayıt dışı istihdam olan geçici mevsimlik işçiler çok fazla gözler önünde olmasa da toplumsal düzeyde ciddi sorunlar yaşamaktadır. Mevsimlik işçilerinin çalışmak için gittiği yerlerdeki barınma koşulları ilkel denebilecek düzeydedir. Yaşadıkları yerler kötü ve sağlıksız koşullarda olması mekânsal dışlanma, işgücü içinde olmalarına rağmen kayıt dışı, güvencesiz olmaları, alacakları ücretleri kendileri belirleyemedikleri,

adaletli bir şekilde belirleyecek bir ara kurum olmadığı ve düşük ücretleri zamanında alamadıkları için temel gereksinimlerini karşılayamayacak düzeyde olmaları ekonomik dışlanma, eğitim seviyelerinin düşük olması, çocukların eğitimden kopma yaşaması veya mahrum olması, çevrenin mevsimlik işçilerine karşı çekimser durması, korku ve çevrelerine kabul etmeyerek itelemesi toplumsal dışlanma, geçici olarak buldukları bölgede herhangi bir siyasi aidiyet yaşayamamaları, oluşumlara katılamamaları, söz sahibi olamamaları, temsiliyet haklarının bulunmaması ise siyasi dışlanma varlığına işaret etmektedir (Geçgin, 2009: 18-19).

2.3.8. Kadınlar

Ruhsal, fiziksel ve toplumsal bir engellilik hali olan sosyal dışlanma olgusu, birey veya gruplarda eşitsiz, her türlü riske karşı korunmasız, savunmasız bırakıp hayattan izole etmektedir. Toplumla ve sosyal kurumlar ile bağların zedelenmesine hatta kopmasına neden olmaktadır. Dünyanın her yerinde kültürel farklılıklar, toplumsal yapı ve değerler sistemine göre farklılık gösteren sosyal dışlanmanın hissedilme şiddeti ve boyutu kadınlar üzerinde çok daha hissedilerek en çok etkilenen kesimlerin arasına sokulmaktadır. Birçok ülkenin değerler sistemine bakıldığında toplumsal cinsiyet rolleri belirlenmiş kadın ve erkek arasındaki sorumluluklar ve görevler dağılımı gösterilmiştir. Cinsiyet bazlı kimliksel durum cinsler arasında rol ve sorumluluk bakımından eşitsizlik meydana getirmektedir (Ökten, 2009: 302-319). Kadınlar açısından bakıldığında sosyal dışlanma olgusu, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanların dışında kalması ya da bırakılması olarak değerlendirilmektedir. Bu alanlarda dışlanma yaşayan kadınların toplumsal entegrasyonu da engellenmiş olmaktadır. Kadınlar toplumsal yaşama katılımı sağlayan çalışma hayatı, sağlık, eğitim, siyaset, sosyal güvence ve sivil toplum örgütleri gibi alanlarda toplumsal cinsiyet veya ayrımcılık temelli engellerle karşılaşmaktadır. Engel yaşayan kadınlar insani gereksinim olan alanlardan kadın kimliklerinden dolayı erkeklerden daha fazla dışlanma yaşamaktadır (Yelboğa ve Varol, 2018: 51-64).

Göç etmiş ya da göç etmek zorunda kalmış kişiler göç ile beraber kendi buldukları toplumsal ortamlarını terk ederek başka bir sosyal ortama dahil olma sürecine giren ve gittiği ülkenin yerel dilini bilmeyen kadınların diğer kadınlara oranla sorunları daha da ağırlaşmaktadır. Yereldeki siyasete katılımdan kentin hizmetlerine erişimi,

istihdamdan ekonomik güçlenmeye, toplumsal hareketlerden mekânsal hareketliliğe değin hayatta kalma mücadelesi vermektedirler (Lotfi ve Porsuk, 2021: 1048-1051). Dil konusunda yaşanan sıkıntı ise kadınların aktif olarak sosyal hayatın içerisinde yer edinmelerinin önüne geçmekte, kişilerden uzaklaşarak kendilerini izole etmektedirler. Gecekondulaşmanın yoğun olduğu yoksun ve yoksul olan kadınların bireysel karar vererek bağımsız hareket etmesinde farklı sorunlar yaşamasına ve kendilerini bilgilendirip geliştirmeleri konusunda engeller ile karşılaşmaları bu kesime özgü dışlanmanın temelini oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı olarak toplum tarafından biçilmiş rollere bakıldığında kadınlar için negatif kalıp yargıların olduğu görülmektedir. Hayatın eğitim, çalışma, karar verme, çözüm üretmedeki söz hakkı, bireysel hareket etmedeki özgürlük gibi hakların kullanımında daha negatif kalıp yargıların oluştuğu görülmektedir. Bu toplumsal oluşan yargıların içerisinde ayrımcılığa uğrayan kadınlar öz güvenini yitirip statüsünün düşmesine, toplumla bütünleşmede sorun yaşayarak dışarıda kalmaktadır. Dışarıda kalan kadın hem psikolojik hem de biyolojik sorunlar ile karşılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık sonucu kadınlar eğitim alanından iş gücü piyasalarından eşit ücret almaktan, karar mekanizmalarında yer almakta yaşam hakkını elde etmekten, insan haklarını kullanmaktan dışlanarak özgüvenini yitiren, ekonomik özgürlüğünü eline alamayarak bağımlı hale gelen düşük statülü kadın olup, empoze edilen “ev kadını” rolünü sürdürmeye zorlanmaktadır (Sağlık, 2019: 56-74). Kadınlar sosyal dışlanmayı sosyal rollere göre yani toplumsal cinsiyet rollerine göre yaşamaktadır.

2.3.9. Yaşlılar

Yaşlılık, kişinin yaşamında fiziksel, psikolojik, bilişsel olarak doğasında bulunan güç kayıplarının yaşandığı; kişilerin çevresindeki yakınlarını kaybettikleri ve üretkenliklerinin azaldığı kaçınılmaz değişim süreci olarak tanımlanmaktadır (Akça ve Taşçı, 2005: 30-36). Yaşlılara yönelik olarak gerçekleşen sosyal dışlanma olgusu üretim safhasından çıkmalarıyla birlikte toplum içerisinde sosyal ve ekonomik bakımdan yük olarak görülmeleri beraberinde bakım sorunu, fiziksel aktivitelerini yerine getirmek için başkasına bağımlı olma durumu, kuşak çatışması ile birlikte fikirlerinin önemsizleşmesi gibi durumlar ile hissedilmektedir. Yaşlıların almış oldukları eğitim düzeyi, hayattan

edindikleri tecrübeleri, deneyimleri ve birikimleri kapitalizmin hâkim olduğu toplumlarda dikkate alınmamakla, ekonomiye ve tüketiciye yük olduğu gerekçesiyle tartışılmaktadır (Buz, 2015: 268-278).

Yaşlılar günlük yaşam alanlarından kamusal alanlara kadar birçok alanda sosyal soyutlanma ve değersiz görülme riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Genel olarak sosyal dışlanmaya maruz kalan yaşlılar sosyal, bedensel, ekonomik güçsüzlük içerisinde olan ve sağlık sorunları olan kişiler olarak görülmektedir. Bu risk bakıma muhtaçlık ile daha da artmaktadır (Tufan, 2017: 1-4). Yaşlılık döneminde doğal bir sonuç olarak başlanan fiziksel değişimler ve yetersizlikler toplumsal cinsiyete dayalı rol dağılımındaki dengesizlik nedeniyle, yaşlı kadınların yaşlı erkeklere göre daha eğitimsiz, daha yoksul, sosyal güvenceden yoksun olduklarından dolayı daha bağımlı şekilde yaşadıkları için sosyal dışlanmaya daha çok maruz kaldıkları görülmektedir (Dağ, 2016: 480-500).

Dünya’da yaşlıların yaşamakta oldukları toplum içerisindeki önem dereceleri, o topluma özgü olan ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin, Japonya ve gelenekleri açısından benzer olan ülkelerde yaşlılara saygı duyularak bilgi birikimleri ve tecrübelerinden yararlanılarak bilge kişi görülerek sosyal statüleri yükseltildiği görülmektedir. İngiltere’de ise yaşlılar “güçsüz, önemsiz, yetersiz, değersiz” kişiler ya da “tecrübeli, bilgin, kendi halinde, sakin, sözü dinlenen” kişiler olarak görülmektedir. Türklerin kültürüne bakıldığında yaşlılara saygı duyulması söz konusu ve sözün dinlenerek sahip çıkılması, yardım edilmesi hem geleneksel hem de dini inancın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Uyanık, 2017: 79-81).

Kısaca yaşlıların maruz kaldığı sosyal dışlanma olgusu doğru orantılı olduğu ve yaş ilerleyip toplumsal, sosyal ve fiziksel yetersizlik duygusu yaşayarak bilinçaltına yerleştirilen olgu ile de kendilerini sosyal dışlanmaya maruz bırakan yaşlılar profesyonel anlamda bakıma muhtaç hale gelmeleri, bu konuda ailelerin zorlandığı, toplumun ihtiyaç duymayarak önemsizleştirilmesi, tecrübelerinden yararlanılmayarak değersizleştirilmesi, pozitif ayrımcılık yapılması ve giderek saygının da ortadan kalktığı görülmektedir (Genç ve Dalkılıç, 2013: 461-482).

2.3.10. Eşcinseller

Türkiye’de eşcinsellik kavramı 1980’lerin ortalarından itibaren literatürde yerini alarak toplumun dikkatini çekmeyi başarmış akabinde homofobinin varlığı eşcinsel heteroseksüel kişiler üzerinde tartışmaya açık, şiddet uygulama hakkı ve ön yargılar oluşturarak baskı ve olumsuz tutumlar geliştirmelerine neden olmuştur. Eşcinseller sağlıksız, saygınlığını yitirmiş bireyler olarak görülmekte ve toplumun genelinde hoşgörüsüz, baskıcı ve önyargılar ile birlikte her türlü şiddete maruz kalmaya hak kazanmış gruplar olarak görülmektedir. Heteroseksüellerin eşcinsellere olan olumsuz tutumları, cinsiyetçilik, geleneksellik ve tutuculuk gibi olguların etkilediği belirtilmekle birlikte cinsiyetçilik rollerini aşırı benimseyenlerde kırılmaz ön yargılar olduğu öne sürülmektedir (Duyan, 2011: 159-182).

Trans bireylerde dışlanmada dolayı yaşanan intihar olaylarının yapılan araştırmalar sonucunda oranının yüzde 25- 35 civarında olduğu gözlemlenmektedir. Ruh sağlığı uzmanı Şahika Yüksel’in İÜ (İstanbul Üniversitesi) Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümünde 141 Trans bireyler ile yapılan çalışmalarda intihar girişimi oranlarının yüzde 30 olduğu gözlemlenmiştir. Yüzde 77’si 21 yaşından önce intihar girişiminde bulunduğunu, özellikle ergenlikte bu riskin daha yüksek olduğu yapılan çalışmalar sonucunda görülmektedir. Yapılan birebir çalışmalarda ailevi veya mesleki sorunlarında etkisi olarak psikososyal zorlukların intihar girişimi üzerine etkileri olduğu belirtilmektedir. Ruh Sağlığı Uzmanı Yüksel transseksüelliğin bir ruhsal hastalık olmadığını belirten Yüksel yapmış olduğu çalışma hakkında şöyle demektedir:

Cinsiyetler arasından taşınmak çetrefilli ve kişiyi çok yoran bir durumdur. Kişi önce kendisine sonra yakınlarına açılır. Okulda, evde, işte her sosyal ortamda kendini tanıtmak gibi bir uğraşı vardır. Her ergen büyürken kendini geliştirmek geleceğine donanımlı olarak hazırlamaya çalışırken çok yorulur. Trans ergen kişi aynı zamanda cinsiyetini dönüştürmek istiyorsa temel uğraş olarak ek, ertelenemez uğraşlar yüklenmiştir. Bu arada onu anlamayan, dışlayan, çevreden gelen uyarılarla cinsel kimlikle ilgili kuşku, çatışma ya da uyum sorunları, intihar ya da intihar girişimlerine yatkınlık yaratan faktörler arasındadır (Yüksel, vd., 2017: 28-32).

Sağlıkbilimi ve ruhbilim alanlarında eşcinsellik ruhsal bozukluk ve bir hastalık olarak kabul edilmemekle birlikte, muhafazakâr çevre genelinde bu durum bir hastalık olarak görülmekte olup ruhsal hastalık ve dini ahlak kurallarına göre sapıklık/ sapkınlık olarak ifade edilmekte ve dışlanmaktadır. Toplumun genelinde örf, adet, anane, kültürel kurallar sebebiyle eşcinsellere yönelik yaklaşımın olumsuz olduğunu yapılan çalışmalar göstermektedir. Dinin, kültürel kuralların ve ataerkil aile yapılarının bu konuda etkisi büyüktür ve ötekileştirilmelerine neden olmaktadır (Kılıç, 2011: 148-151). Ülkemizde eşcinsellik TCK’nda hiçbir zaman suç olmadığı görülmektedir. Kendi beyanları doğrultusunda ya da anlaşılmaları üzerine tıp ahlakına ve insan haklarına aykırı olarak kendi kimliğinden olan biri ile görsel istenerek eşcinselliğinin kanıtlanması ve sonucunda anti sosyal kişiler olarak kayıtlara geçilerek askerlikten muaf edilmesi, alınmaması sonucunda mahremiyetlerinin deşifre edilmesi sonucunda çeşitli alanlardan dışlanmalarına neden olmaktadır (www.kaosgl.org, 2011). Homofobinin varlığı birçok ülkede olduğu gibi eşcinsellerin baskı altında yaşamasına, ötekileşmesine, kötü şey olmasına, dışlanmasına neden olmaktadır. Eşcinsellerin varlığı toplumu rahatsız ederek çatışmaların ve çeşitli şiddet olayların yaşanmasına ve bu bireylere karşı cinayet olayları yaşanmasına bile olduğu görülmektedir.

2.3.11. Etnik Gruplardan Romanlar

Roman vatandaşlar toplumunda genellikle esmer ten rengine sahip olmaları, dilleri, renkli giyinmeleri, müziği ve dansı çok sevmeleri, kültürleri, gelenekleri ve icra ettikleri marjinal gözüyle bakılan meslekleri ile göz önünde bulunmaktadırlar. Roman olmayan vatandaşları bu gruba az denecek kadar olumlu, rahatsızlık boyutunda ise olumsuz ön yargıları bulunmaktadır. Roman vatandaşların bir kısmının hala göçebe hayatı benimsemeleri, farklı yerlerden gelmeleri yabancılar olarak tanımlanmakta diğer gruplara dahil edilmemektedir. Fonseca’ya göre Avrupa’da Türkler lehine casusluk yaptıklarından dolayı baskı ve zulüm görmeleri üzerine durmakta en eski ve en kötü ön yargının casusluk olduğunu belirtmektedir (Demirel, 2012: 20).

Roman vatandaşları kullandıkları dil ve şivelerden, ten renklerinden, dış görünüşlerinden, atalarının nerden geldiği net olmamasından, yasaları bilmediklerinden, kurallara ve toplumun geneline hâkim olan geleneklerine uyum sağlamamalarından, eğitim

seviyelerinin düşük olmasından ve kendilerini özgür olarak ifade edip bağıllık duymamalarından dolayı toplum Roman vatandaşları benimsemeyerek itelemekte ve ortaya sosyal dışlanma olgusu açığa çıkmaktadır.

Romanların toplumsal konumlanmalarında dışlanmalarında önemli bir faktör olmakla beraber kendilerine sorularak 2016 yılında yapılan 249 kişi örneklem üzerinde Malatya İli örneği çalışmasında yaşadıkları mahalleden % 68,7, okullarda % 3,6, iş yerinden 12,4, ibadethanelerden 1,2, alışveriş merkezlerinden % 1,2, Resmi kurumlardan 10,4, oranlarıyla dışlandıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre Romanlar dışlanarak yok sayılmaları sonucunda öfke, acı, manevi yoksunluk, sosyal mesafe, içe dönüklük gibi sorunların yaşandığını düşündürmektedir. İstenmeyen kişiler olarak algılanması sonucunda uzak durulması gereken kişiler olarak görülmektedir (Muhammet, 2019: 137-143).

2.4. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Her toplumda kültürel, ekonomik, siyasi, hukuksal yapılar farklılık göstermektedir. Bu sebepten dolayı bir ülkede dışlanmaya maruz kalan grup diğer bir ülkede statü bakımından saygın grup olarak değerlendirilebilmektedir. Kişilerin bakış açıları ve içinde buldukları ruhsal durumlara göre de her ne kadar gelir seviyesi yüksek, statü sahibi olsa da kişi kendini dışlanmış olarak hissedebilmektedir. Genel olarak kabul edilen tanım ile kişilerin herhangi bir gruba dahil olabilmek için gerekli olan kaynaklara erişim kısıtlılığının yaşanması sosyal dışlanma olgusunu açığa çıkartmaktadır. Bu kaynaklar ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal kaynaklar olabilmektedir.

Sosyal dışlanma her ülkede farklılıklar göstermesi farklı yorum ve tanımlara neden olmaktadır. Bu sebepten dolayı nedenleri de çok çeşitli olmaktadır. Bu olgunun ortaya çıkmasına neden olan durumlar birbirleriyle bağlantılı olduğu gibi herhangi bir neden diğer bir nedeni açığa çıkarabilmektedir.

Literatür araştırmalarında sosyal dışlanmanın nedenleri çok çeşitli görüşler ile açıklanmaktadır. Belirsiz gelir seviyelerinin düşüklüğünün veya işsizliğin yol açtığı yoksulluk ve yoksulluğun getirdiği güvencesizlik, toplumsal hizmetlerde erişim kısıtlılığı, sosyal güvencesizlik, mekânsal sorunları da etkisi altında bırakarak toplumun büyük çoğunluğunu sosyal dışlanmaya maruz bırakmaktadır.

Sosyal dışlanmanın nedenleri aşağıda alt başlıklar ile açıklanmıştır.

2.4.1. Yoksulluk

Yoksullukla ilgili yapılan literatür taramalarında kavrama yönelik tek bir tanım olmadığı görülmektedir. Yoksul olma durumu her ülkede, bölgede hatta bir bölgenin iki farklı alanında bile sosyolojik, kültürel, yönetsel, geçim kaynaklarına, ekonomik durumuna, siyasal yönetimine göre değişiklik göstermektedir. Tanımlar incelendiğinde yoksulluk kavramına en yaygın gelir ve tüketim harcamaları temel alınarak yapıldığı görülmektedir.

Yoksul kişiler, toplum içerisinde var olma, yer edinebilme konusunda maddi imkânlarla ve hayatta kalabilmek adına temel ihtiyaçlara sahip olamayan, sosyal entegrasyon ve sosyal korunma programları tarafından yeterince faydalanamayan, akla dayalı seçim yapamayan, ötekileşen ve damgalanan kişiler olarak tanımlanırken; yoksulluk durumu ise, kişi hayatını idame ettirebilmesi amacıyla fiziksel olarak hayatta kalmak için maddi yetersizliği olan aynı zamanda toplum içerisinde sosyal yönden zayıf olan kavram olarak tanımlanabilir (Erkul ve Koca, 2016: 615-628).

Yoksulluğun sosyal dışlanmaya neden olabileceği gibi, sosyal dışlanmanın da yoksulluğa neden olabileceğini söylemek mümkündür. Sosyal dışlanma yoksulluğun hem nedeni hem de sonucudur. Sosyal dışlanma sadece bir yoksulluk durumu değil aynı zamanda yoksulluğa neden olan ilişkileri, davranışları ve kurumsal mekanizmaları da kapsayan bir eylemler dizisidir. Yoksulluktan daha çok yoksulluğu meydana çıkaran eylemsel dizisine yoğunlaşmaktadır. Ötekileşmeye ve dezavantajlı olma durumlarına neden olan etkileri kapsamaktadır (Erkul ve Koca, 2016: 619). Yoksulluk sınırı altında olan kişiler, fiziksel kaynaklara erişimde zorluk yaşanacak işgücü piyasasına katılmada zorluk çekerek insan onuruna yaraşır bir hayat sürme konusunda sorun yaşamaktadır. Yoksul kişiler bu zorluktan etkilenerek içinde buldukları toplumdan kopuşlar yaşayarak kendilerini toplumun bir parçası olarak görememektedir. Toplumda oluşan refahın adaletli ve eşit bir şekilde dağıtılamaması yoksulluğun zeminini oluşturmakta ve yoksullukta ilişkili olan diğer algıları açığa çıkartmamaktadır (Tijen, 2010: 76).

Bireysel bir sorun olan yoksulluğun ortadan kalkması veya en az düzeyde hissedilmesi ekonomik büyüme ile ilişkisinin olduğu düşünülmektedir. Bir kişinin temel ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli olan asgari tüketim düzeyinde olamayıp, bu ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalanlar, yoksul olarak tanımlanmaktadır. Temel ihtiyaçlardan yoksun olma durumunda yaşanan mahrumiyet yoksulluktaki temel vurgu iken bu kaynaklara ulaşabilme olanağından dışlanma süreci de sosyal dışlanmaya işaret etmektedir (Tijen, 2010'dan aktaran; Adnan ve Dilek, 2019: 1-10).

Yoksulluk kavramı araştırılırken literatürde rastlanan tartışma konularından biri yoksulluğun mutlak mı yoksa görelî olarak mı tanımlanması ve ölçülmesi gerektiği yönündedir. Mutlak yoksulluk bireylerin asgari temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadığı ile ilgilenirken, görelî yoksulluk ise içinde bulunduğu toplum düzeyinin refah seviyesini yakalayıp yakalayamadığı ile ilgilenir. Bu sebeple gelişmekte olan ülkeler yoksulluğu mutlak yoksulluk üzerinden açıklarken, gelişmiş ülkeler ise görelî yoksulluk üzerinden açıklama yapılmasını daha uygun bulmaktadır (Ravallion, 1992: 25-34). Bu durumda gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin kişilerin temel ihtiyaçlarına erişememesi sorununa yaklaşımından öte toplumun refah seviyesine ulaşamama sorunu olarak bakmaktadır (Arabacı, 2016: 1332). Toplumların ekonomik yönden gelişmişlik düzeyleri artıp refah seviyesi yükseldikçe, bireyler gıda, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılasalar dahi toplumun refah seviyesine ulaşamadıkları için topluma sosyal olarak uyum sağlamaları güçleştiğinden dolayı sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Toplum tarafından kabul gören normlara sahip olamayan kişiler eğitimden, işgücü piyasasından, sosyal hayattan, mekânlardan dışlanmaktadır. Bu durum kişilerin yapabilirliklerini kısıtlayarak onları yoksunluğa itmektedir. Bu nedenle refah seviyesi yüksek gelişmiş ülkelerde yoksulluğun kaynağı temel asgari ihtiyaçların karşılanmaması olarak değil, toplum tarafından kabul gören standartların yakalanmaması olarak görülmektedir (Arabacı, 2019: 130).

Yoksulluk ve dışlanma her ne kadar birbirinin neden ve sonucu olsa da sadece ekonomik bir olay olmayıp kaynağında işgücüne katılmama yatmaktadır. İşgücüne katılmamanın sonucunda da kişi gelir elde edemediği için yoksulluk ve geçim standartlarını yakalayamadığı içinde dışlanma sürecine girmektedir. Bu nedenle kişilerin ekonomik gelir düzeylerini iyileştirecek, toplumun refah seviyesine eriştirebilecek, asgari yaşam standartlarına ulaşmalarını sağlayacak şekilde işgücü piyasasında yer edindirmeleri

gerekmektedir. Toplumdan dışlanmayı bütünsel anlamda yaşayabilmenin ön koşulu asgari düzeyde de olsa ekonomik gelire sahip olmaktır (Balcı, 2010: 44).

2.4.2. Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları ve İşsizlik

Kapitalizm tam istihdam politikaları ile tanımlanan Altın Çağ döneminin koşullarında Refah Devletleri olgunlaşmasını tamamlamıştır. Fakat Kapitalizmin 1970'li yılların sonunda yaşadığı kriz, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere istihdam politikalarını etkileyerek önemli değişimlerin olmasını gündeme getirmiştir. Kapitalizmin yaşadığı kriz sonucunda ortaya çıkan küreselleşme aşamasında Dünya Bankası (WB)'nin ve IMF'nin destekleriyle neoliberal politikalar az gelişmiş ülkelerin, piyasalardan fiyat müdahalelerin kaldırılması, dış ticaret ve finans piyasalarının liberalleştirme eylemi, işgücü piyasalarının esnek hale getirilmesi, eğitim, sağlık, KİT'lerin özelleştirilmesinin yaygınlaştırılması gibi hedefleri göz önünde bulundurarak az gelişmiş bu ülkeleri dışa açık serbest piyasa ekonomisi doğrultusunda dönüştürmeye önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Şenses, 2004:1; Went, 2004:7'den aktaran; Yücel, 2008: 209-224). Refah Devletlerinin temeli olan tam istihdam politikasında zamanla ödünler verilmesinden sonra işsizliğin artışıyla birlikte işsizlik riskini çıkartmıştır ve işsizlik karşısında bu süreci koruma anlayışının da değişmesine neden olmuştur. Ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre bu değişimler farklılık göstermiştir. Süreklilik arz eden tam zamanlı, güvenceli, geleneksel istihdam biçimleri azalırken, kısmi zamanlı, güvencesiz, geçici, esnek istihdam biçimleri artarak küresel krizin etkisiyle de işsizlikte artışlar görülmüştür.

Ana hedefi sermayenin uluslararası alana var olmasıyla biçimlenen küreselleşme; ekonomik, kültürel, siyasi, istihdam alanlarında hızlı bir biçimde dönüşümlere ve tartışmalı gelişmelere yol açmıştır. Özellikle 90'lı yıllar ile beraber işgücü piyasalarında, yeni istihdam politikalarının ortaya çıkması ile işgücünün kutuplaştırıldığı, esnek çalışma uygulamaları ile ücret politikalarında olumsuz gelişme gösterdiği bir dönem yaşanmıştır.

Küreselleşme ile farklı boyut değiştiren işgücü piyasaları bütün ülkelerde benzer özellikler göstermeye başlamıştır. Dünya ekonomisinde işgücü piyasası istihdamın azalarak işsizliğin artmasına neden olan yapısal özellikleri; ekonominin kuralsızlaştırılması, üretimin bünyesindeki değişim, işgücünün yapısal değişimi olarak

ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler dünyanın hemen her yerinde istihdamı olumsuz yönde etkilemiş ve işgücünden yoksun kalınması sonucunda ortaya çıkan işsizlik sürekliliği olan bir problem haline dönmüştür. İşgücü piyasalarında ortaya çıkan sorunlar esas olarak eğitimsizleri, gençleri ve kadınları etkilemekte olup, sonucunda uzun dönemli işsizlik sorununu ön plana çıkartmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde değişim gösteren işgücü piyasaları istihdamın sektörel yapısı ve sendikal hareketleri etkilemiştir. Tam istihdam modeli yerine geçen esnek çalışma süreçleri çalışma hayatında güvencesiz koşulların oluşumunu öne çıkartarak işgücü piyasalarının parçalı bir görünüm almasına neden olmuştur. Sürekli, tam zamanlı, sosyal güvencenin sağlanmış olduğu istihdam yerine bu süreçte yarı zamanlı, geçici iş, günlük çalışma, güvencesiz iş, düşük ücret, mevsimlik çalışma gibi istihdam türlerinde artışa neden olmuştur. Küreselleşme aşamasında sanayi sektöründeki azalma eğilimiyle hizmet sektöründeki artış ters orantılı olarak gerçekleşmiştir. Ve bu durum işgücü piyasalarında müzmin, sürekli, yaygın işsizliği ve herkese iş sağlamaya yeterli olmamasından kaynaklanan işsiz sayısında ortaya çıkan artışı meydana getirmiş, sonucunda bireylerin yoksullaşmasına ve sosyal dışlanma olgusuyla karşı karşıya gelmesine neden olmuştur (İlhan, 2014: 28-32).

Sürekli olarak düşük statüde istihdam edilmek, bireylerin gelir düzeylerinin düşük olması, post-endüstriyel kapitalizm ve sosyal dışlanma arasında ilişkinin olduğu ek olarak işsizlikle de ilişkilendirilmek yanlış olmamaktadır. Sosyal dışlanmanın literatür araştırmalarında iş güvencesizliği, düşük gelir, işgücü piyasalarından mahrum olmak ve sonucunda yaşanan statü kaybı ve yoksulluk incelenmesi gereken olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. İş güvencesizliği ve düşük gelir elde edilmesi, esnek işgücü piyasası ve post-endüstriyel kapitalizmle ilişkili olup sosyal dışlanmanın yaşanmasında etkili olduğu görülmektedir. Çalışanların istihdam şartlarına bakıldığında işgücü piyasasına katılma ya da yoksun olma durumu ya da biçimi sosyal dışlanmayı belirlemektedir. Bu duruma bakıldığında bireylerin işsiz olması veyahut uzun süreli olarak işsiz olmaları istihdamdan dışlanma boyutuyla sosyal dışlanmanın var olmasına neden olmaktadır. İşgücü piyasalarından yoksun kalarak işsizlik nedeniyle oluşan dışlanmalarda bireyler, güvenceli işlerden, sosyal korumadan ve niteliklerini geliştirici imkânlardan da dışlanmaktadır.

2.4.3. Eğitim Yetersizliği

Toplumsal hayat içerisinde var olmayı sağlayan alanlardan birisinden yoksun olmak diğer alanlardan da yoksunluğu getirmekte olup döngüsel olarak daha başka alanlardaki yoksunluğu da açığa çıkarmaktadır.

Tüm vatandaşlar için temel bir hak olan eğitim hakkı devlet tarafından uygulanan çeşitli politikalarla güvence altına alınmıştır. Devlet, her çocuğun okula gitmesi için aileleri teşvik etmekte olup, ders kitaplarını ücretsiz kılarak temel eğitim ve ortaöğretimi zorunlu kılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre eğitimde etnik kimlik ve cinsiyet üzerinden eşitlik maddesi bulunmaktadır.

Toplum içerisinde saygın, kendine yer edinebilecek, hoş karşılanacak bireylerin oluşmasının en temelinde eğitim yoluyla gelenek, örf, adet ve değerlerle o toplumun kültür seviyesini yükseltmektedir. K. Hurrelmann, "eğitim için bir toplumdaki tek tek bireylerin ya da grupların, toplum içindeki diğer kişilerin karakter gelişimini olumlu yönde etkilemek için yaptıkları sosyal hareketler" olarak tanımlamaktadır. Eğitim; kişiliğin oluşumunda gelişmesinde, geçmişten gelen kültürün devam etmesinde ve bireyi gelecekteki beklentilerine hazırlama işlevini yerine getirir (Ergun, 1997'den aktaran ; Genç, vd., 2015: 87). Toplumu geliştiren en belirgin araç olan eğitim, toplumsal işlevleri ve toplumdaki değeri göz önüne alındığında eğitim sürecine uzun süreli dâhil olunması gerekliliğini göstermektedir.

Eğitimli olmanın işlevlerine bakıldığında; toplumun kültürel miraslarının biriktirilmesi ve geleceğe aktarılmasında, eğitim alan bireylerin çocukluk döneminden itibaren sosyalizasyonunun sağlanmasında, yenilikçi ve değişmeyi sağlayan elemanlar yetiştirilmesinde, siyasi hayata katılım ve seçme hakkını doğru kullanmada, iktisadi yaşamın gereğini yerine getirerek ihtiyaçlarına uymada ve geleceğin şekillenmesinde katkı sağlayacak gerekli bilgilerle insan gücü ve beyin gücünü kullanmada önemli katkı sağlamaktadır. Evlilik aşamasında daha bilinçli olma, eş seçiminde statü kazanma ve daha avantajlı olma, daha geniş arkadaş çevresine sahip olarak güç kazanma, meslek ve sosyal hayatta statünün bulunan pozisyonundan yükseltilmesinden, sağlıklı çocuk yetiştirmeye, işsizliğin önüne geçip yoksul ve yoksun olma durumunun önüne geçmeye kadar gizli işlevleri de bulunmaktadır (Genç vd., 2015: 87-89).

Eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranının düştüğü görülmektedir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması önemlidir. Bireylere kendilerini geliştirmelerini sağlayacak imkânlar sağlanmalıdır. Yukarıda bahsedilen işlevleri içinde barındıran gerekli olan eğitim bireylere imkân tanınmadığı, yoksun olduğu durumlarda tam tersi durum ile karşı karşıya kalınmaktadır. Eğitim imkânı tanınmaz ise bireylerin toplumsal hayatın içinde yer edinmeleri zorlaşarak entegre olunan sosyal hayat içerisinde sosyal izolasyon başlar ve bu imkânları azaltır. Eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olan din dil ayrımı, etnik kimlik, ailenin sosyo- ekonomik durumu, ailede yaşayan nüfus sayısı, kırsal- kent farkı, bölgesel farklılıklar bireyin eğitimden kopuş sürecini başlatmaktadır. Farklı seviyelerde eğitimden mahrum, kopuşlar yaşayan bireyler farklı şekillerde dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Eğitime hiç başlayamamanın sonucu olan okuma- yazma bilmeme durumu içerisinde olan bireyler sosyal hayatın içerisinde zorlanmakta hatta iş hayatında bile zorluklar yaşayarak eğitimi kişiler tarafından sosyal olarak gruplarının içine dâhil edilmemeleriyle bile karşı karşıya kalmaktadırlar. Örneğin, yeterli eğitim alamayan bireylerin düzenli, yüksek gelirli iş bulmaları yerine, kayıt dışı olarak istihdam edilmekte sonucunda sağlık güvencesinden ve yüksek maddi kazançtan faydalanamayarak yoksulluk sürecine geçiş gerçekteyecek, işgücü piyasasından ve sosyal koruma alanından dışlanma söz konusu olacaktır (Tijen, 2009: 57-67).

2.4.4. Sosyal Güvencesizlik

Hastalık, iş kazası, meslek hastalığı, analık, yaşlılık, malullük, işsizlik ve ölüm gibi farklı riskler karşısında kişilerin gelirlerini kaybetme ya da kayıp yaşaması söz konusu olabilmektedir. ILO sosyal güvenciyi kişilerin gelirlerindeki değişim, kayıpların sonucunda yaşanacak olan ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında korumak amacıyla toplum tarafından oluşturulan devlet yönetimi tedbirlerinin tümü olarak tanımlamaktadır (Erol, 2012-2013: 59-60).

Küreselleşmenin etkisiyle toplumların post-neoliberal politikaların uygulanması sonucunda sosyal devlet anlayışı zayıflamıştır. Zayıflayan anlayış beraberinde sosyal korunmadan yoksunluğu yani sosyal güvencesizliği beraberinde getirerek kişilerin üretimdeki statülerini ve rollerini kaybetmesine, düşük ücret almalarına da neden olmuştur. Toplum içinde varlığını sürdüren kişilerin belirsizlik, çalışma yaşamında sabit

bulunamama, statü kaybı, üretim faaliyetlerinin dışında kalma, sosyal ilişkilerinin zayıflaması, düşük ücret, destek yoksunluğu gibi durumları yaşama riski ile yaşama hissini oluşturan sosyal güvencesizlik sosyal dışlanmanın nedenleri arasında yerini almıştır.

Sosyal güvencesi ve belirsiz süreli iş güvencesi olmayan geçici işlerde çalışan işçilerin psikolojik ve ruhsal anlamında yaşattığı tedirginlik ve gelecek korkusu çalışan işçilerde tahribat yaratmakta ve sosyal işlevselliklerinde sorunlara neden olabilmektedir. Kırılgan, belirsiz, emniyetsiz, geçici, düzensiz, standart dışı eğreti koşullarda çalışan işini kaybetme düşüncesi ile yaşayan ve özdeşen çalışan işçiler toplumsal hayat içerisinde kendini soyutlama, pasifleşme gibi travmatik durumlarla karşılaşabilmektedir (İlhan ve Yılmaz, 2017: 1781).

Sosyal güvence, kişilerin karşılaşabilecekleri olası sosyal risklere karşı güvence vererek ihtiyaç sahibi kişilerin toplum içerisinde bir yer edinmelerini sağlayabilmektedir. Böylelikle sosyal güvence, ihtiyaç sahibi kişilerin sosyal dışlanma riskini ortadan kaldırmaktadır. Fakat toplumda birçok kişi sosyal güvencesiz olduğundan sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Yapılan literatür çalışmaları sosyal dışlanma sürecini başlatan faktörlerin sosyal koruma yetersizliğinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Sosyal güvencenin yüksek bir düzeyde olduğu Kuzey Avrupa ülkelerinde işsizliğin zarar veren yönünün az olduğu saptanmıştır (Karataşoğlu ve İslamoğlu, 2016: 15-16). Sosyal güvencenin yetersiz olduğu az gelişmiş ülkelerde ise düzenli gelir sahibi olmayanlar, işgücü piyasasına katılamayanlar, çalışma fırsatlarına eşit şekilde erişemeyenler, sosyal güvenlik sistemine katkı sağlayamadıkları gerekçesiyle sosyal korumadan yararlanamamakta ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalmaktadır (Şahin, 2009: 67-68).

Sosyal güvence sistemleri özel anlamda kişilere fayda sağlarken, genel anlamda toplumun bütününe çıkar sağlayarak hizmet etmektedir. Bu sebepten dolayı sosyal güvence toplumsal bütünleşme kapsamında maddi güvence sağlamanın yanı sıra ekonomik büyüme ve gelişme ile de toplumsal sosyal ilişkilere de katkı sağlamaktadır. Sosyal güvencenin yetersiz kalması veya güvencesizlik de toplumda kişilerin dayanışmasının, bütünleşmesinin önüne geçmekte ve sosyal anlamda ilişkilerin bozulmasına neden olarak sosyal dışlanma olgusunu meydana çıkartmaktadır.

2.4.5. Göç Hareketleri

Sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar arasında göç etmek zorunda kalan göçmenler önemli bir yer tutmakta ve göç ettikleri toplumlar içerisinde yaşadıkları dışlanma ve ötekileştirilme daha çok etnisite ve vatandaşlık üzerinden yapılmaktadır. Göç ve yoksulluk arasında neden ve sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Yoksulluk durumu göç hareketinin temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda göç, çoğu zaman yoksulluğun önemli nedenlerinden biridir.

Göç, iktisadi, politik, bireysel nedenler ile bulunduğu bölgeden başka bir bölgeye yapılan kısa, orta, uzun süreli geriye dönüş ya da sürekli yerleşme amacı güden coğrafik, toplumsal, kültürel bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, 2004: 13). Göç olgusu birden çok etken ile ortaya çıkan, süreç içerisinde niteliğinde değişiklik gösterebilen, neden etkilendiği ve neyi etkilediği yapı ve aktörleri itibariyle özgünlüğünü koruyan bir olgudur. Nüfus ve bölgesel coğrafi nitelik temelli yer değiştirme olarak tanım yapılmasına rağmen sosyolojik olarak ele alındığında sınıfsal, etnik, dini inanç, ırksal, cinsiyet temelli bir içeriğe sahiptir (Güneş, 2012:184-185).

Yapılan literatür çalışmalarında sosyal dışlanma ve göç ilişkisi üzerinde sınırlı da olsa çalışmalar bulunmaktadır. Göç, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde farklı durumlarda ve farklı boyutlarda da olsa önemli bir sosyal dışlanma riski taşıyan bir olgudur (Sürüel, 2008: 67). Göç etmeye genellikle ekonomik nedenler ve bunun sonucunda meydana gelen işgücü piyasasına katılamama durumudur (Mutluer, 2003: 12). Göç eden kişilerin yeterli eğitimi ve bir işte donanımı yoksa göçmenler sosyal dışlanmaya göç ettikleri toplumda daha hızlı bir şekilde sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler. Göçmenler, göç ettikleri coğrafyada gerek kullanılan dil, gerekse kültürlerarası farklılıklar nedeniyle yalnızlık duygusu içine itilmektedirler (Gönüllü, 1996: 101).

Küreselleşen dünyada uluslararası göçün hareket yönü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, iç göç ise yine az gelişmiş coğrafi bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Bu göç hareketi sosyal dışlanmanın en önemli gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Uygulanan uyum politikalarının kırsal bölgelerde ortaya çıkarttığı yoksulluk ve mülksüzleşme süreci ile kentlerde üretim biçimlerinin sunduğu işgücü fırsatlarının çekiciliği sonucu göç hareketini başlatmaktadır (Sapancalı, 2006). Uluslararası göç eden bireyler göç ettikleri bölgede yaşayan bireylerin ekonomik,

siyasal, sosyal ve kültürel anlamda karşılaştıkları farklılıklara hızlı bir biçimde uyum sağlayamamakta ve farklı kültürel yapılarla bir araya geldiklerinde, genellikle göçmenler ilk olarak kendi kültürleri ve değerleriyle hareket etmektedirler. Kendi alışkanlıklarının ve kültürel hareketlerinin doğru ve uygun olduğu düşüncesiyle hareket etme eğilimi gösterdikleri için, yerli olan bireylerde alışılmadık dışında yaklaşımlar, hareketler, yanlış, gayri ahlaki, ilkel olarak algılanabilmekte (Ügeöz, 2003'ten aktaran; Aksoy, 2012: 297-299) ve sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir.

Göçün sosyolojik, psikolojik ve toplumsal alandaki sonuçları kişilerde bireysel yansımaları olumsuz etkilemektedir. Farklı kültürlerde doğup yetişen kişilerin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkan kültürel farklılıklar uyum sorununu da beraberinde getirmiştir ve aynı ortamda çeşitli farklılıklar ile birlikte yaşamak zorunda kalmaktadırlar (Aksoy, 2012: 297). Sahip oldukları kültürden başka bir kültürde yaşamak zorunda kalan göçmenler toplumsal uyumu yakalayamaması, toplumsal düzene göre hareket edememesi sosyal ilişkinin kurulamamasına neden olmaktadır. Göç süreci sonucunda uyum sorunlarının sıklıkla yaşanması ve psikolojik olarak kişilerde benlik saygısı, yaşam tatmini ve kültürlenme gibi kavramlar davranışsal değişimlere yol açmaktadır (Akıncı vd., 2015: 58-83). Gelişmekte olan ülkelerde çok sayıda kişi kent merkezlerinde yoğunlaşmaktadır. Kırsal kesimde yaşanan yoksulluk ve mülkiyetten dışlanma olgusu, kentsel alana taşınmakta ve yeni yoksulluk olarak sosyal dışlanma olgusuna dönüşmektedir.

2.4.6. Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik ve Eşitsizliğin Artması

Refah seviyesi göstergeleri sürekli olarak artan dünyada büyümeden elde edilen karın toplumlar arasında adaletsiz şekilde paylaşılmasından dolayı yoksulluk halen ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Gelir eşitsizliği yoksulluğun temel nedenidir. Gelir eşitsizliği, kişisel olarak veya hane halkı olarak gelirin ekonomiye katılanlar arasında adaletsiz bir şekilde paylaşılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Toplumlarda yaşayan kişiler arasındaki eşitsizlik insanların yaşam standartları arasındaki farkları ortaya koymaktadır (Ar, 2015: 189).

Toplum içerisinde siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik kaynakların olabildiğince eşit ve adil dağıtılması gerekmektedir. Toplumda yaşayan her bireyin, her grubun bu

kaynaklardan eşit derecede yararlanabilmesi ve kendini geliştirebilecek fırsatlardan yararlanması ve toplum içerisinde kendini dışlanmış görmemesi önemlidir. Gelir dağılımı, bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen toplam servetin, o ülkede yaşayan kişilere paylaşılmasını ifade etmektedir (Işığışok, 1998: 144), gelir dağılımındaki eşitsizlik ise yaratılan ülke servetinin, toplumda yaşayan tüm birey ve gruplar arasında eşit olarak dağıtılamamasını ifade etmektedir. Gelir dağılımının adil olduğu ülkelerde toplumsal yapı, faaliyetler daha demokratik bir ortamda gerçekleştiği gibi, dağılımın eşit olmadığı toplumlarda siyasi yapısında anti demokratik uygulamalar ortaya çıkmaktadır (www.genel-is.org.tr, 2019).

Gelirin adaletsiz bir şekilde paylaşılması eşitsizliği meydana getirmekte olup; sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimdeki farklılıkları, dinlere ve ırklara göre yapılan ayrımcılıkları da meydana getirmekte ve eşitsizlik kavramının bileşenleri arasında yer almaktadır (Emin, 2018: 2-5).

Toplumda var olan eşitsizlik temelde ekonomik yönden el edilen gelire dayalı eşitsizlik olarak düşünülerek bu durum gelir dağılımı ile tespit edilmektedir. Eşitsizlik sadece bireylerin gelir eşitsizliğinin yanında, politik, sosyal, eğitimsel, kültürel, hukuksal erişimlerinin derecelerini kapsamaktadır. Bir ülkede gelir dağılımı eşit ve adaletli bir şekilde dağıtılmadığında toplumda eğitim, sağlık, barınma, beslenme gibi temel haklara da eşit bir şekilde erişemediği görülmektedir. Bir toplumda işgücüne katılım, sağlık hizmetleri, politik, sosyal faaliyetler ve eğitim hizmetlerinde eşitsizliğin en uç biçimi sosyal dışlanma şeklinde hissedilebilir (Jamrozik ve Nocella, 1998'den aktaran; Şahin, 2009: 64).

Gelir dağılımı eşitsizliğinin derin yaşanmasındaki en önemli faktör sosyal devletin zayıflatılmasıdır. Hükümetlerin ekonomi politikalarında farklı gelir gruplarındaki bireylerin sorunlarına yönelik koruyucu ve düzenleyici önlemleri almaması aradaki gelir uçurumunu açmaktadır. Mevcut zenginliğin ve imkânların adaletli bir şekilde dağıtılamaması sonucunda ortaya çıkan gelir eşitsizliğinin makasının açılması hükümetlerin uyguladığı yanlış ekonomi politikalarından, kalkınma programlarının yanlışlığından, Batılı ülkelerin sömürü düzenlerinden, yanlış siyasetten kaynaklanmaktadır.

Gelirin adaletsiz dağıtılması sonucu ortaya çıkan eşitsizliğin getirisi yoksun olma hali olan gelirsizlik yani yoksulluktur. Refah düzeyi ve kişi başı düşen gelir sosyal dışlanma ve gelir yetersizliği üzerine yapılan çalışmalar ile ilişkilendirilmektedir. Bu

sebeple kişiler arası gelir ve refah seviyelerindeki olumsuz farklılıklar, engellilik durumları, cinsiyet ve ırksal farklılığın, kişilerin toplumsal bütününde sermaye birikiminden adil olarak pay alamaması veya sermaye birikim sürecinin dışında kalması sosyal dışlanma sürecini başlatmaktadır (Şahin, 2009: 16). Bu bağlamda sosyal dışlanma olgusu gelir dağılımındaki adaletsizlik ve eşitsizlikle ilgili yakından ilgilidir. Kişilerin elde ettikleri gelir yaşamsal, sosyal, kültürel ve politik ihtiyaçlarını karşılayarak toplumsal bütünleşmesi için önemli faktörler arasında yer almaktadır. Gelirin adaletsiz bir şekilde dağıtılması sonucunda kişide yoksunluk ve yoksul olma durumu ortaya çıkmakta ve kişi sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Çakır, 2002: 83-104).

2.4.7. Aile Yapısındaki Değişim

Sosyoloji literatüründe en çok üzerinde durulan konulardan biri olan aile; anne, baba ve çocuktan oluşan, kişinin dünyaya geldiği andan itibaren içinde yer alarak, yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan bakımın ve desteğin sunulduğu, toplumun sahip olduğu sosyalleşmenin, uyulması gereken kuralların, bulunduğu toplumda sahip olunan değer yargılarının ciddi ve yoğun olarak yaşandığı (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991: 321) en eski kurumdur. Toplum içerisinde onaylanan farklı iki cinsiyetteki kişilerin birlikteliğinin yaşadığı aile, ortak ikamet, ekonomik dayanışma, sorumluluklarda iş bölümü ve üreme süreciyle bağdaştırılmaktadır.

Modernleşme kavramı ile birlikte sosyokültürel hayatlarda yaşanan değişimlerin etkisi aile yapısına da etkide bulunmakta, aile içerisindeki kişilerin sorumluluklarında, rollerinde, geleneksel yapısında ve bağlarında değişime neden olmaktadır (Çelik, 2009: 26). Toplumsal birlikteliğin, dayanışmanın, bütünleşmenin en temel yapısı olarak görülen aile yapılarındaki değişim, çoğu zaman bağlarının zayıflamasına veya tamamen kopmasına neden olmaktadır.

Toplum hayatında gerekli olan süreçlerden olan sosyalleşme, eğitim, kültür alışverişi, üreme fonksiyonları en ilkel toplumlardan en modern toplumlarına kadar en iyi aile ortamında gerçekleşmektedir. Fakat küreselleşen dünya genelinde aile yapılarında boşanmaların, tek ebeveynli ailelerin, nikâhsız birlikte yaşamların, evlilik dışı doğan çocukların, eşcinsel birlikteliklerin artması; toplumsal bir yapı olan aile, evlilik ve

ebeveynlik gibi olguları riske sokmaktadır (Şentürk, 2008: 9).

Toplumda yaşayan bireylerin evlilik, aile hayatı, ebeveynlik, cinsel tercihlerinde değişmesinde, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin farklılaşmasında, evlilikten beklentilerin farklılaşmasında (Kümbetoğlu, 1997: 120) kentleşme, modernleşme, küreselleşme ve sanayileşme süreçleri belirleyici olmaktadır. Aile yapısındaki değişiminde parçalanmış ailelerin çocukları, yaşlılar ve tek ebeveynli aileler sosyal dışlanma bağlamında en çok etkilenen gruplardır. Örflerine adetlerine bağlı olan geleneksel aile yapısındaki bozulmalar, aile ve akrabalık bağlarının zayıflaması kişilerin yaşlılık dönemlerinde yalnızlığa yoksulluğa itmekte ve sosyal dışlanma sorunuyla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Aile yapısındaki değişim oranı yüksek olan boşanmış ailelerin çocukları ve evlilik dışı doğan çocuklarında ileriki yaşlarında sosyal dışlanma olgusunu yaşama oranları diğer değişimlere göre daha yüksektir. Kadının reis olduğu tek ebeveynli ailelerin işgücü piyasalarına ve ekonomik faaliyetlere katılımının düşük ve işsizlik oranlarının yüksek olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çocuklarının da bakımlarını üstlenen kadınlar genellikle kısmi süreli işleri tercih ettiğinden dolayı yeterli şekilde gelir elde edemedikleri sonucunda yoksullukla karşılaşarak sosyal dışlanma risklerini arttırmaktadırlar (Altınsoy, 2014: 44).

2.4.8. Cinsiyet Ayrımcılığı

Cinsiyet kavramı, kişinin kadın veya erkek olarak gösterdiği biyolojik ve fizyolojik özelliklerine göre kavramsallaştırırken; toplumun verdiği roller, görev ve sorumluluklar il toplumun kişiyi nasıl gördüğü ve kişiden beklentileri de toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgilidir (Üner, 2008: 6). Toplumun biçtiği cinsiyet rolleri ve sorumlulukları zaman içerisinde bulunduğu yere göre değişmekte ve kültürlerarası farklılıklar göstermektedir. Genellikle kadının toplum içerisindeki rolü, sorumlulukları erkekten daha değersiz görülmektedir. Kadına biçilen toplumsal roller genellikle daha olumsuz kalıplar içerisinde eğitim, çalışma hayatına giriş sürecindeki karar verme özgürlüğü gibi haklarını kullanımındaki ayrımcılık sonucu ortaya çıkan özgüvenini yitiren, statüsü düşen, ayrımcılığı benimseyerek toplumsal bağlarını zayıflatarak adeta sosyal yaşamın dışında kalan veya dışlanan bir konuma gelirler ki bu da kadının yaşamının her yönünü etkilemektedir (Akın, 2009: 35-46).

Köyde işgücü içinde görülen kadın göç ederek kente geldiğinde yeterli bilgi birikimine, eğitime, mesleki beceriye sahip olmaması nedeniyle kentteki işgücü piyasası içerisinde yer alamamakta ve işgücü piyasasının dışında kalarak genellikle ev kadını olmaktadır. Kadınların istihdam edilmeyerek işgücü piyasasına katılım oranlarının düşüklüğü, ekonomik özgürlüklerini eline alamamalarının önündeki en büyük engel olurken; toplumun biçtiği geleneksel rol paylaşımı açısından sorgulamadan kadının benimsemesine yol açmaktadır (Özpınar vd., 2013: 32-34).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınlar sosyal, eğitimsel, ekonomik, siyasal, mekânsal, yasal haklara sahip olmada, bu haklarını kullanmada, toprak, mülk ve sermaye gibi kaynaklara sahip olmakta eşitsizliklere uğramaktadır. Toplumun biçtiği geleneksel rol yaklaşımları kadınların erkeklere göre daha değersiz görülmesine neden olmaktadır. Eğitime ulaşmada zorluk yaşayan kız çocukları, ekonomik faaliyet alanında da birçok eşitsizliklerle karşı karşıya kalan kadınlar benzer sebepler ile aile reisliği, mülklere sahip olma ve yönetme, iş kurma, kariyer yapma gibi konularda erkeklerle eşit görülmemektedir. Kadınlar daha çok kayıt dışı, güvencesiz, yarı zamanlı, geçici, gündelik, kötü koşullu işlerde çalışmakta ve işe alımlarda, haklarını korumada, ücret ve yükselmelerde ayrımcılığa uğramaktadır. (Üner, 2008: 6-8). Bunların sonucunda kadın yoksun ve yoksul durumunu yaşamakta, özgüven kaybı ile toplumdan giderek soyutlanma yaşamakta ve sosyal dışlanma riski ortaya çıkmaktadır.

2.5. Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi

Kronik bir sorun olarak görülen, kesin bir tanımı olmayan yoksulluk, dünya genelinde az gelişmiş ülkelerin sorunu olmaktan çıkmış, gelişmiş ülkelerinde bir sorunu haline gelerek evrensel boyuta ulaşmıştır.

2013 yılında Dünya Bankası verilerine göre 768,5 milyon kişi yoksulluk sınırı olan 1,90 doların altında gelire sahip ve %50,7 Sahra Altı Afrika yoksulluğun en üst seviyede belirlenerek en dezavantajlı bölge olarak belirmiş sırasıyla %33,4 Güney Asya, %9,3 Doğu Asya ve Pasifik takip etmektedir (Yıldızak, 2020: 50).

Dünya genelinde yoksulluğun küresel boyutlarda olması gelir adaletsizliğinin olmasından kaynaklıdır. En fakir 10 ülke geliri ile en zengin 10 ülke arasındaki gelir

farkının 77 kat olması, 3,6 milyar insanın geliri ise sadece dünyadaki en zengin 42 kişinin mal varlığına eşit olması “Küresel Adaletsizlik Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik 2018 raporunda yer almıştır (Emin, 2018: 12-19).

101 Ülkeyi ve küresel nüfusun %76’sını kapsayan 5,7 milyar insanda oluşan Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi 2019 raporuna göre çok boyutlu yoksulluk içinde yaşayan insanlar sağlık, eğitim ve yaşam standartlarındaki göstergelerin en az üçte birinde yoksulluk yaşamaktadır. Dünya genelinde çok boyutlu yoksulluk yaşayan 1,3 milyar insanın 886 milyonu orta gelirli ülkelerde yaşarken, yaklaşık 440 milyonu düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır (www.tr.undp.org, 2019).

Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından Avrupa’daki 28 ülkeyi yoksulluk riski taşıyan kişiler, sosyal transferler sonrasında ulusal eşdeğer harcanabilir medyan gelirinin %60 olarak belirlenen yoksulluk riski eşiği, harcanabilir eşdeğer hanehalkı gelirinin altında yaşayanlar kriterine göre değerlendirerek yoksulluk boyutunu 168/2014 nolu basın açıklamasında 120 milyon kişinin yoksulluk riski ile karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. 168/2014 nolu basın metnine göre bu riskin 2008 yılında %23,8, 2012 yılında %25, 2013 yılında ise düşüş yaşayarak %24,5 seviyesinde yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ortalamasını ortaya koymuştur (İmanlı, 2018: 99-108). 2018 yılında yaptığı çalışmada nüfusun %21,7’si olan 109,2 milyon kişinin yoksulluk riski altında olduğunu ortaya koymuştur (ec.europa.eu, 2019).

Türkiye’de yoksulluk göstergelerini TÜİK’in Gelir ve Yaşam Koşulu istatistiklerini inceleyerek görebiliriz. Bunun yanı sıra TÜRK-İŞ, BİSAM, KESK-AR gibi başlıca kurumların yapmış olduğu çalışmalarda yoksulluğu gözler önüne sermektedir.

TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulu İstatistikleri 2006-2018 kullanılabilir gelire göre 2006 yılında yoksul kişi sayısı 12,548 kişi ile yoksulluk oranı %18,6, 2008 yılında 11,580 kişi ile %16,7, 2009 yılında 12,097 kişi ile %17,1, 2010 yılında 12,025 kişi ile %16,9, 2011 yılında 11,670 kişi ile %16,1, 2012 yılında 11,998 kişi ile %16,3, 2013 yılında 11,137 kişi ile %15, 2014 yılında 11,332 kişi ile %15, 2015 yılında 11,219 kişi ile %14,7, 2016 yılında 11,026 kişi ile %14,3, 2017 yılında 10,622 kişi ile %13,5, 2018 yılında 11,091 kişi ile %13,9 olarak tespit edilmiştir. 2009 yılı hariç 2006-2017 yılına kadar görece bir azalış gözlemlenmiştir. 2006 yılı ile 2018 yılı karşılaştırıldığında 4 kişilik bir aile için hesaplanan yoksulluk sınırı 3,7 kat artmıştır (Kaya, 2020: 41-44).

DİSK Genel-İş Araştırma Dairesi tarafından “2018-2019 Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu” göre 16 milyon kişinin yoksul, 18 milyon kişinin ise yoksulluk riski ile karşı karşıya olduğunu belirtmektedir(www.genel-is.org.tr, 2019).

1980 yıllarının sonundan itibaren yoksulluk kavramı literatürde sosyal dışlanmaya doğru bir geçiş gerçekleştirmiştir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma bazı kaynaklarda aynı tanıtımda kullanılmaya başlanmıştır (Karakaş, 2010: 10). Kişinin yoksul olma durumu sosyal, siyasal, işgücü piyasaları gibi alanlardan katılımını kısıtlayarak dışlanmaya maruz bıraktığı gibi, yoksul olmayan kişilerinde, etnik kimlik, işsizlik, cinsel tercih, aile yapısı gibi toplum nazarında olumsuzluk olarak görülen nedenlerden dolayı dışlanabildiği görülmektedir. Hal böyle iken iki kavram arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir (Hoban, 2019: 8-9).

Fransa’da 1970 yıllarında sosyal dışlanma kavramına yer verilmeye başlandığında yoksulluk, sosyal dışlanmayı meydana getiren en önemli faktördür, buna karşında yaşamın birçok alanında yoksul olmadığı halde dezavantajı olması da bireyi sosyal dışlanmaya maruz bıraktığı öne sürmektedir (Hekimler, 2012: 20). Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin daha sıkı olduğu görülmektedir. Yoksul olan kişiler yaşamın her alanına katılımında sıkıntı yaşamaktadırlar. Buldukları ülkelerin siyasal kararlardan dışlanmakta, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmada sıkıntı çekmekte, temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasında, işgücü piyasalarına katılımında gibi birçok alanda sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu alanda kişilerin yaşadıkları kısıtlamalar dışlanmalarına ve beraberinde işsiz dolayısıyla yoksul kalmalarına sebep olmaktadır. Yani sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler yoksullaşma, yoksullaşan bireyler de tekrar yoksullaştıkları için sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır (Geçgin, 2009: 9).

2.6. Sosyal İçerme

2.6.1. Sosyal İçerme Tanımı

Sosyal Politika “bağımlı olarak toplumda veya topluluk içindeki bulunduğu durumda bulunan çalışanların, ekonomik yönden zayıf kesimlerin ve özel olarak sosyal korunma ihtiyacı duyan bireylerin ya da grupların en geniş biçimde korunmalarını” hedeflemektedir (Tezgel, 2013: 3). Sosyal içerme, sosyal korunmaya ihtiyaç duyan, yoksun

ve yoksunluk durumu içerisinde bulunan ve bağımlı statü içinde bulunan çalışan, toplumsal hayata katılımda güçlük çeken bireyleri çeşitli sosyal politikalarla sosyal korunma altına alarak toplum ile bütünleşmesini sağlayan konuyu kapsar. Sosyal içerme, kişilerin çeşitli nedenler ile sosyal dışlanma riski altında bulunan kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılmaları ve içinde buldukları toplumda normal olarak kabul edilen, erişimlerinin önündeki engelleri kaldırıp refah standartlarına kavuşup yoksunluk ve yoksulluk durumlarının ortadan kaldırılması için gerekli olan imkânları elde etmelerini sağlayan bir süreçtir. Sosyal dışlanma tanımını tam karşıtı olarak kullanılan “sosyal içerme” kavramı ise, sosyal dışlanma sonucunda ortaya çıkan dezavantajların giderilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen adımlar olarak tanımlanabilmektedir (Altınsoy, 2019: 38-40).

Sosyal içerme kavramı, kişinin toplumda var olan kimliğinin ve hukuki kişiliğinin tam olarak tanınması, kişinin yaşadığı toplum içerisinde kendini tam olarak ifade edebilmesi, kişinin sosyal, özel ve kamusal yapılar içerisinde kabul edilmesi ve tanınması; eğitime, kültüre, istihdama ve sivil alana dayalı katılım kanalları üzerinden toplum içindeki ilişkilere dâhil edilmesi anlamına gelmektedir (www2.tbmm.gov.tr, 2018).

Sosyal içerme, asgari gelir düzeyinin altında kaldığından dolayı yoksun ve yoksul durumda olduğu için, hem de etnik veya dini inanışları, toplumsal cinsiyetleri, eğitim durumları, bedensel veya zihinsel engel durumları olan kişilerin kamusal politikalar yoluyla çözmeye yönelik bir amaç taşıyan süreçlerin tamamıdır.

2.6.2. Sosyal İçerme Politikalarının Gelişimi

Toplumsal dışlanmayı ortadan kaldırıp toplumsal bütünleşmeyi sağlayabilmek adına “Sosyal İçerme” uygulamaları ilk kez 1988 yılında Sosyal Dışlanma” kavramının ortaya çıktığı Fransa’da görülmektedir. Fransa’da sosyal içermeye yönelik olarak asgari gelir uygulamasına geçilerek bu uygulama ile sosyal dışlanmaya maruz kalmış grupların toplumsal olarak bütünleşmesi sağlanmıştır. Sosyal içerme uygulamaları sadece yoksulluk kavramını ülke içerisinde minimuma indirilmesinde çözüm olarak kullanılmamış, aynı zamanda toplumsal sorunların çözümüne ilişkin tüm uygulamalarda kullanılmaya başlanmıştır (Balaban, 2014: 110).

AB’nde yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadele uygulamalarında sosyal içerme politikaları doksanlı yılların başında çıkmış, Şubat 1992 yılında Maastricht’de imzalanan ve Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması ile bu sorunun gündeme gelmesinde resmi belge olmuştur. 1996 yılında revize edilen Avrupa Sosyal Şartı’nın 30. maddesinde bütün vatandaşların yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (Sapançalı, 2007: 58).

Sosyal Dışlanma ile mücadele Avrupa Birliği’nde temel hedef olarak 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile ele alınmıştır. 2000 yılında gerçekleşen Lizbon Zirvesi ile de sosyal içerme politikaları ilk kez gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği’nin gelecek 10 yıl için hedeflerinin belirlendiği zirvede yüksek rekabet gücüne sahip, bilgi temelli dinamik bir ekonomi haline gelmesi ortaya konmuştur. Bu hedef daha fazla ve nitelikli iş gücü yaratma ve çok geniş alanda sosyal içerme hedefi ile birlikte ele alınmıştır. Aynı zamanda bu zirvede sosyal dışlanmanın azaltılması için Ulusal Eylem Planları düzenlenerek Avrupa’nın sosyal modeli ortaya konmuştur (Sapançalı, 2007: 58-59).

Avrupa Konseyi’nin gerçekleştirdiği Lizbon Zirvesi’nden sonra sosyal dışlanma ve sosyal içerme kavramlarının ölçülebilmesi için veriler oluşturulmuş ve yaşam standartlarına yönelik bulgularla toplumların sosyal dışlanma dizinleri oluşturulmaya çalışılmıştır (Duman ve Alacağan, 2010: 110).

Avrupa Konseyi tarafından 200 yılında ilk beş yıllık eylem planı oluşturulmuş “Sosyal politika Gündemi:200- 2005” kabul edilerek Lizbon Stratejisi kapsamında sosyal hedefler ortaya konmuştur. 2001 yılında Leaken Zirvesi gerçekleştirilerek Sosyal Koruma Komitesi tarafından Avrupa’da sosyal dışlanma ve yoksulluk konularında farkındalık yaratılması ve iyi uygulamaların ortaya konulması için on birincil sekiz ikincil gösterge geliştirilmiştir. Üye ülkelerin Lizbon sayısal hedeflerine ulaşamayacağı anlaşıldığında 2005 yılında Lizbon stratejisi revize edilip sayısal hedef ortadan kaldırılarak hedeflere ulaşma politikalarına odaklanmaya başlanmıştır ve 2005- 2010 dönemi “Sosyal Gündem” olarak kabul edilmiş “herkese eşit fırsat, istihdamın geliştirilmesi, kaynaşmış toplum” gündemin temel öncülüğü olmuştur (Sapançalı, 2007: 62-63).

Lizbon stratejisinde 2010 yılına kadar temel alınan hedeflere kararlar, öneriler, tavsiyeler, yönergelerle amaca ulaşabilmesi için kesin araçlar belirlememiş, politikaların nasıl uygulanacağı ile ilgili yöntemi üye devletlerin inisiyatifine bırakmıştır. Lizbon sonrası ekonomik ve sosyal gelişimin yaşandığı yılların etkilerinin silindiği 2008 krizinde

Avrupa’da üretkenlik, verimlilik, dolayısıyla istihdam yaratamama ve nüfusun yaşlanması gibi zayıf yönler ön plana çıkmıştır (Yerlikaya ve Koçancı, 2018: 94). Bu sebepten dolayı daha güçlü bir Avrupa için, 2020 yılı stratejisinde kesin olarak temel amaçlar tanımlanmıştır (Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2010’dan aktaran; Yerlikaya ve Koçancı, 2018: 94).

2.6.3. Sosyal İçerme Politikaları

Sosyal İçerme Politikaları, sosyal dışlanmaya maruz kalan birey ve grupların toplumsal entegrasyonunu olanak yaratan sosyal, kültürel ve ekonomik yaşama aktif katılımlarını sağlayan, sosyal eşitlik ve adil bir yaşamı hayata geçirme yöntemleridir. Sosyal içerme politikaları eşit ve aktif katılımı sağlamaktadır. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış tüm birey ve grupların sosyal, ekonomik, kültürel ve politik hayata tam katılımlarını ön gören programlardır (Erincik, 2018: 72).

Sosyal dışlanmaya maruz kalarak yaşamın tüm olanaklarından ve toplumun her kesiminden izole olmuş birey ve grupların içinde bulunduğu durumdan kurtulmasını sağlamak için yöntem olarak belirlenen sosyal içerme politikaları sosyal devlet anlayışının temel görevi olarak kabul edilebilir. Sosyal devlet anlayışı bu yaşanan sıkıntıları gidererek, toplumun her kesiminde yaşanan sorunları asgariye indirmek, engellemek, eşit seviyeye getirerek her alanda fırsat eşitliği sağlayıcı politikalar üreterek refah seviyesini yükseltmek adına varlığını sürdürmektedir (Keskin, 2013: 19).

Sosyal içerme politikalarına bakıldığında yoksulluk ile mücadele toplumların en önemli sosyo-ekonomik sorunların çözümü açısından önemli bir yöntemdir. Küreselleşen dünyada gelişen toplumlar içerisinde zenginliğin getirdiği refah, bireyler arasında adaletsiz olarak dağılması sonucunda adil olmayan dağılımını ortaya çıkartmaktadır (Clark, 2013: 13). Gelir dağılımının sonucunda ortaya çıkan yoksulluk hem ekonomik hem de politik bir durum olmaktadır. Koray’a göre kaynakların dağılımı sonucunda ortaya çıkan yoksulluğun kaynakların yetersiz olmasının bir sonucu olmadığını belirterek kaynak ve gelir dağılımı sorunu ile birlikte ele alınması gerektiğini, bu sebep ile yoksulluğun işsizlik, giderlerin yetersiz olması ve sosyal politika ile ilgisi olduğunu belirtmiştir. (Koray, 2012: 235). Genel olarak yoksullukla mücadelede sosyal içerme politikaları içerisinde hızlı ekonomik

büyüme en önemli araç olarak görülmektedir. Çünkü genel olarak toplumun refah seviyesinin yükselmesi, toplum içerisindeki bireylerde refah seviyesinin yükselerek olumlu etki yaratacağı kabul edilmektedir (Şenses, 2013: 221). Diğer politikalar incelendiğinde asgari ücret düzenlemeleri, artan oranlı gelir vergisi, negatif gelir vergisi, tarım programları gibi yoksulluk sorununun çözümüne yönelik uygulamalar yer almaktadır (Şenses, 2013: 293). Ayrıca dezavantajlı gruplara yönelik mücadele yöntemleri içerisinde, sosyal güvenceden yoksun bireylere yönelik sosyal, ayni, maddi yardımlar önemli rol üstlenmektedir (Özgüler, 2015: 219-223). AB üyelerinde yeterli gelire sahip olmayan vatandaşlara yönelik asgari geçim düzeyi kavramı kabul edilerek belediyeler ve ya devlet tarafından ülkede yaşayan bireylerin oluşturulan asgari geçim düzeyine ulaşabilmeleri için yardımda bulunmaktadır (Koray, 2012: 244).

Yapılan araştırmalar gelişmiş ülkelerde dâhil olmak üzere dünyanın her yerinde engellilerin büyük çoğunluğunun yoksul olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu durumun şartları daha da ağır yaşanmaktadır. Engelli bireylerin yoksulluk içinde yaşamaları işsizlikle neden- sonuç ilişkisi içerisinde. Engelli bireylerin toplumla bütünleşmesindeki en önemli sorunlardan birisi adaletsiz gelir dağılımı sonucunda ortaya çıkan yoksulluk olmaktadır. Yoksul olan engelliler yoksul olma nedenlerini de bir arada yaşayıp çözüm getiremedikleri zaman daha da içinden çıkılmaz bir durum almakta ve toplumla bütünleşmesindeki en ciddi engel olmaktadır (Karataş, 2002: 46-49). Engelli bireylere yönelik politikalar süreç içerisinde değişim göstermiştir. Engel durumu bir kusur olarak görülürken, şimdi bu kusur bir ayrımcılık olarak görülmektedir. Bakım ve finansal politikalar geliştirilerek insan hakları ve sosyal eşitliğin gelişimi için politikalar geliştirilmiştir. Engellilere örgütlenmeleri için girişimlerde bulunmaları ve hak taleplerini, sorunlarını, temsil gücünü ifade etmeleri sağlanarak refah artışlarına olanak tanınmıştır (Alcock vd., 2011: 521-522). Engelli bireylerin toplumsal bütünleşmesinin sağlanması, iş gücü piyasasına katılımlarını arttırmak amacıyla iş kanunda “50 ve üzeri işçi çalıştıran iş yerlerine %3 oranında engelli çalıştırma” yükümlülüğü bulunan düzenlemeler getirilmiştir (Biçerli, 2016: 38). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü bakım hizmetleri sağlamakta, bunun yanı sıra bakıma muhtaç engellilere yönelik “Umut Evleri” adı altında aile ortamında yaşamaları sağlanmaktadır. Rehabilitasyon ve Aile Danışma Merkezleri ile Özel Bakım Merkezleri toplumsal bütünleşmelerini sağlamak, sosyal uyumlarını kolaylaştırmak adına bakanlık bünyesinde

faaliyet gösteren merkezler ile engellilere hizmet sunmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016: 1-10).

Türkiye’de yasal olarak 18 yaşın altında her bireyin çocuk olarak kabul edildiği ve ailelerinden bağımsız şekilde hayatlarını idame ettiremeyip temel ihtiyaçlarını karşılayamayarak yoksulluk sorunuyla karşı karşıya kalan ve toplumsal hayatta dezavantajlı duruma düşen çocukların toplumsal hayata katılabilmelerine yönelik sosyal içerme politikaları Aile ve Sosyal Politikalar bünyesinde yapılmaktadır.

- Geçici veya aile ortamından tamamıyla yoksun kalan çocuklara yönelik koruma ve bakım hizmeti sunmak
- Eğitici, geliştirici, koruyucu ve engelleyici faaliyetlerde bulunmak
- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik alt yapı faaliyetlerinde bulunmak
- Toplumsal hayata katılmalarına yönelik, bütünleştirici, içermeyi hedefleyen faaliyetlerde bulunmak
- Çocuk haklarının korunmasına yönelik koruyucu, önleyici tedbirlerin alınmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak

Çocuk Koruma Kanunu ile bakıma ve korunmaya muhtaç çocukların bakımı, gözetimi devlet kontrolü altında olarak çocukların eğitim haklarının sağlanması, zorunlu gereksinimlerinin karşılanması, istismar, zorla çalıştırılmaları, karşı karşıya kalabilecekleri sosyal risklere yönelik tedbirlerin alınması ve denetimlerin yapılması düzenlenerek çocuklara bakma yükümlü olduğu kişilere ve ilgili kurum ve kamu kurumlarına işi görme yetisi yüklenmiştir (Erincik, 2018: 79-80).

Yüklenen toplumsal görev ve sorumluluklar, kadınların temel, sosyal, kültürel, istihdamda yer edinme gibi gereksinimlerine ulaşmayı engelleyerek sosyal dışlanma sorununu da beraberinde getirmektedir. Aile hayatındaki geleneksel rolünü, eğitim, ekonomi, kamusal kaynaklara erişimindeki dereceyi erkeklerin yükledikleri görev ve sorumluluklar dışlanmalarının nedenleri arasında sayılmakta, eşitsizlik temelli bu dışlanma toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Kadınların bu sorunlarının çözümü ve sosyal sorunlarını çözebilmek adına Türkiye, BM ve ILO gibi örgütlerin belirlediği düzenlemelere, unsurlara taraf olmuştur. Türkiye kadınların dışlanmalarının önüne geçip toplumsal hayattaki sorunlarını çözebilmek adına 1985 yılında BM’nin “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ni kabul etmiştir. 47. Hükümet döneminde Çalışma Bakanlığı bünyesinde “Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü”

kurulmuştur. 48. Hükümet döneminde Avrasya Kadınlar İşbirliği Protokolü imzalanmış ve Devlet Planlama Teşkilatında Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu kurulmuştur. Bu dönemlerde üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile harekete geçilerek projeler gerçekleştirilmiş ve merkezler açılmıştır. 1992 yılında Medeni Kanununda yer alan kadının çalışması kocasının iznine bağlayan madde kaldırılmıştır. 52. Hükümet döneminde bazı el sanatlarıyla ilgili merkezlerin açılması sağlanarak kadınların istihdamda yer alabilmesi için mesleki kurslar düzenlenmiştir. 54. Hükümet döneminde kocasının yanı sıra kızlık soyadını alabilmesi için medeni kanunda düzenlemeler yapılmış, kadınların vergi mükellefi olması imkânı tanınmıştır. Bu dönemde 4320 sayılı Ailenin Korunması kanununla kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair kanun çıkarılmıştır ve kadınlara yönelik ayrımcı ifadelerin kalkması sağlanmıştır. 57. Hükümet döneminde AB müzakere sürecinin etkisiyle “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” kurulmuştur. 58. Hükümet döneminde anayasada “insan ticareti” suçuna yer verilerek, kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu belirten madde eklenmiş ve bir yıl sonra TCK ile kadınlara ayrımcılık içeren maddeler kaldırılmıştır. 61. Hükümet döneminde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurularak Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanun çıkarılması kadına yönelik sosyal içerme politikalarının temelini oluşturmaktadır (Sümer, 2015: 64-109). Kadınlarda önemli bir sorun alanı olarak görülen işgücü katılımın, istihdamın artırılması ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması sorununa yönelikte AB uyum sürecinde İş Kanunu’nda cinsiyet eşitliğini sağlamak üzerine önemli gelişmeler gerçekleştirilmiştir (Dedeoğlu, 2012: 220).

Günümüzde yaşlılar, günlük toplumsal hayatın içerisinde pek çok alana varana dek sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bedensel, ekonomik, sosyal güçsüzlükleriyle toplum tarafından ötekileştirilen yaşlılara karşı tedbirler ve önlemler olarak zamandan zamana değişiklik gösteren sosyal politikalar üretilerek gereğini yerine getirmeyen kurumlara işlevlik getirmiştir. Yaşlılara yönelik politikalar bakım, sağlık, eğitim, toplumsal hayata aktif katılım, çalışma kapsamındadır.

Uygulanan politikaların dayanaklarını uluslararası ve ulusal düzeyde belirlenen ilkeler doğrultusunda şekillenmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 25. maddede yaşlıların güvenlik hakkı olduğu ifadesi yer alarak güvence altına alınmıştır. 1982 yılında “Viyanalı Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı” onaylanarak onurlu bir yaşam, aktif katılım, bakım ve yaşam gibi ilkelerinde öneriler sunulmuş (Devlet Planlama Teşkilatı,

2007: 16), 1999 yılında ise üretken ve aktif yaşlılık üzerinde durularak uluslararası yaşlılar yılı olarak kabul edilmiştir. Kopenhag'da 1998 tarihinde yapılan Dünya Sağlık Örgütü'nün düzenlemiş olduğu 48. Avrupa Bölge toplantısında Avrupa için sağlık 21 programı çerçevesinde 5. hedef “Yaşlıların Sağlığı” başlığını taşımış, “2020 yılına kadar 65 yaş ve üzeri insanların sağlıklarının tam olması fırsatına sahip olmalı ve aktif sosyal rol oynayabilmelidir” denmektedir ve 65 yaşında fiziksel engeli olmadan yaşam beklentisinde en az %20 artış sağlanmalıdır ve onurlu bir şekilde sağlıklı, toplum içerisinde yaşamalarını sürdürebilen 80’li yaşlardaki insanların oranı %50 arttırılmalıdır” ifadeleri yer alınarak sosyal içerme politikaları üretilmiştir (Uyanık, 2017: 69-71). Sosyal güvenlik ve yaşlılık sigortası ve emeklilik hakkı tanınarak tüketim hayatındaki kopuşun önüne geçilmesi ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi için uygulanan diğer politikalar olmaktadır. Bakıma muhtaç, yalnız yaşayan, sosyal güvenliği olmayan yaşlıların hayattan kopuşlarının önüne geçilmesi amaçlı sosyal bakım, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar politikaları üretilmiş, ihtiyaç sahibi 65 yaşında olan kişilere adil yaşam hakkı tanınması maksatlı yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Ailesi tarafından istenmeyen veya yalnız kalan bakıma muhtaç kişilere yuva sağlamak amaçlı huzurevleri ve rehabilitasyon merkezleri açılarak yaşlıların sosyal dışlanma risklerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Son yıllarda hızla artış gösteren binlerce kişinin yasadışı sınırları düzensiz bir şekilde geçerek ve sınır kapılar açılarak ülkelerinde yaşadıkları sorunlar neticesinde kabul edilerek göç alan bir ülke haline gelmesi sonucunda mülteci ve sığınmacı sorunuyla başa kalmıştır.

Ülkelerin birbirleriyle olan olumlu stratejik dış politikaların sonucunda gönüllü göçmenlik kavramını gündeme getirirken, bölgesel anlamda yaşanan askeri, ekonomik, iç siyasal ve sosyal sorunlar vatandaşlar açısından göçü zorunlu hale getirmektedir. Mülteciler sosyal dışlanma riski yaşayan grupların içerisinde en yüksek risk grubunda yer almaktadır. Mülteciler/ sığınmacılar gittikleri ülkelerde kötü çalışma koşullarına sahip ve düşük ücretle çalışan hatta yaşanan ekonomik kriz sonuçlarında ilk işten çıkarılmaya maruz bırakılarak yerli vatandaşlara göre ötekileştirilerek dışlanmaktadır. Mültecilik kişilerin özgürlüklerini temsil etme girişimleri olsa da gittikleri ülkelerde insan hak ihlallerine, sömürülmelerine ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar (Topkaya ve Benli, 2019: 190).

Bu durum karşısında mevcut düzenlemeler getirilerek “geçici koruma” statüsü kapsamında oldukları kabul edilmiştir. Geçici koruma statüsü ile koşulsuz kabul, zorla geri gönderme yasağı, barınma ve temel gereksinimlerinin karşılanması politikalarını içererek bu kapsamda barınma merkezleri kurulmuş barınma, sağlık, eğitim gibi temel gereksinimler ücretsiz olarak karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra Valilik, Kaymakamlık bünyesinde SYD Vakıflarından, STK’lardan ve yerel yönetimlerden aynı ve nakdi yardım almaktadırlar. Sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanan geçici koruma altına alınmış sığınmacılar ikamet izni alarak da işgücü piyasalarına katılmaları için politikalar üretilmiştir (Uyanık,2017: 67-100).

Kişilerin çeşitli nedenler sonucunda evsiz kalarak toplumda korkulan, hor görülen, gereksiz, istenmeyen kişilerin sosyal dışlanmalarının önüne geçilebilmesi için Türkiye’de yeterli bir politikası bulunmamaktadır. TBMM’nin İnsan Hakları Komisyonu raporunda evsizlere yönelik faaliyette bulunması gerektiği belirtilmektedir. Bu raporda kendi istekleriyle sokakta kalmadıkları, kamu kurumlarının evsizlere sağladığı barınakların yetersiz kapasite ve hizmet kalitesinin düşük olduğu belirtilmiştir (Koytak, 2011: 17).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın, valiliklerin, kaymakamlıkların evsizlere yönelik istikrarlı ve düzenli bir politikası bulunmamaktadır. Yerel yönetimlerin ve Sivil Toplum Kuruluşları’nın bu konuda yapmış olduğu çalışmalar bulunmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin evsizler için işlettiği Güçsüzler Evi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin kış aylarında evsizlerin temel ihtiyaçlarını karşılayarak kapalı spor salonunda barınmalarını sağlaması, Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin yine kış aylarında hizmet veren Barınma Evi evsizler için geçici hizmetler olarak gösterilmektedir.

Cinsel tercihleri nedeniyle toplum tarafından ötekileştirilen eşcinsellerin sosyal dışlanma boyutu Türkiye’de sosyal içerme politikaları uygulandığı halde yüksek oranda seyretmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları’nın görsel ve basılı medya aracılığıyla farkındalık yaratılması ve yerel yönetimlerin uyguladıkları içerme politikaları ve valilere verilen eğitimler neticesinde sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi için yapılan başlıca çalışmalardır. Bunun yanı sıra işgücü piyasalarında yer edinme ve ayrımcılığın önlenme çalışmaları, mesleki eğitimlerin verilmesi de politikalar arasında yerini almaktadır (Yılmaz ve Göçmen, 2018: 94-101).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA RİSKİ BULUNAN GRUPLARDAN ROMANLAR

Bu bölümde sosyal dışlanmaya maruz kalan dezavantajlı gruplar arasından Romanlar seçilerek araştırma biraz daha daraltılmıştır. Önyargı, kalıpyargı ve yoksulluk Romanların sosyal dışlanma sorununu daha derin ve acı şekilde yaşamasına neden olmaktadır. Toplumun en alt tabakasını oluşturan Romanların sosyal dışlanmaları hem çok boyutlu hem de birbirlerine bağlantılı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Toplumun en dezavantajlı kesimi olan Romanlar hakkında genel bilgilerin yer verildiği bu bölümde Romanların sosyal yapıları incelenmektedir. Bölümün devamında ise sosyal dışlanmaya maruz kalan dezavantajlı gruplara yönelik önleyici politikalar uygulayan kurumlara yönelik çalışmalar ortaya konmaya çalışılmıştır.

3.1. Sosyal Dışlanma Riski Bulunan Gruplardan Romanlar Hakkında Genel Bilgi

Çingenerler; bir yurda ait olmayarak kendilerine tüm dünyayı yurt edinenler, herkesten uzak durması gerektiği düşünülen, Dünya'nın öteki insanlarıdır. Dinler tarafından dışlanan, diktatörler tarafından katledilen sınırları, milliyetçi duyguları, özel mülkiyet gibi egoist yanları ve hırsları olamayan, tek dertleri geçim olan renkli kişiliklerdir. İçinde yaşadıkları her toplumda küçümsenmiş ve ötekileştirilmiş bir topluluktur. İkinci sınıf ve buçuk millet olan çingenerler; kendi kimliklerini inkâra gidecek kadar horlanan, aşağılanan bir grup olarak alın yazıları ortak ve yersiz yurtsuz kendi içine kapalı bir halktır.

Çingene toplulukları tarih boyunca dünyanın her yerine yayılmaları ve her çağda konargöçer olmaları bazen de yerleşik hayata geçmeleri sonucunda Çingenerler; o yörelere ait çeşitli isimler ile anılan içinde yaşadıkları her toplumda küçümsenmiş ve ötekileştirilmiş bir topluluktur.

MS. 5. yy'dan itibaren göçebe olarak yaşayan, 9. yy'da Anadolu'da görülmeye başlanan ve 14. yy'da da Avrupa'da ortaya çıkan çingenerlerin (Altınöz, 2013: 31),

kökenlerinin Macar bilim insanlarının yapmış olduğu çalışmalar neticesinde Kuzey Batı Hindistan olduğu tespit edilmiştir (Kurtuluş, 2012: 19).

Nereden ve nasıl şekilde dünyaya yayıldıkları kesin olarak bilinmemekle birlikte konu hakkında çeşitli teoriler vardır. Bir teoriye göre; Pencap, Sind, Racastan ve Uttar Pradeş'in batısı olan Hint-Pakistan alt kıtasında yaşayan Çingener, Sasani İmparatoru tarafından paralı asker olarak istihdam edilmiştir. Hindistan'dan Huzistan ve Basra Körfezi kıyılarına nakledilerek, yaşadıkları bölgeden ilk çıkışları gerçekleşmiştir. Hz. Ömer zamanında Müslüman olan Çingener Basra'ya yerleştirilmiştir. Muaviye devrinde 669 veya 670 yılında Çukurova ve Antakya kıyılarına Çingenerin bir kısmı yerleştirilmiştir. Anadolu'da ilk sahneye çıkışları bu şekilde olan Çingener Anadolu üzerinden Balkanlara ve Avrupa'ya yayılmışlardır (Sarıtış, 2020).

Çingenerin Türkiye'ye gelişleri, Orta Doğu üzerinden Ms. 1300'lü yıllarda Anadolu'ya geldikleri çeşitli kaynaklarda yer almaktadır. 15. yy'da Osmanlı himayesine giren Balkanlarda, Çingenerlere kendi istekleri olmayan Rumeli eyaletine bağlı Çingene Sancağı verilmiş ve bu sancağa bağlı 1500 çingene yaşamıştır (Şener, 2006: 230).

Avrupa'da Çingenerin nüfus sayılarına ilişkin kesin bilgiler olmamakla beraber 2 milyon ve 7 milyon arası değişen sayıları vardır. Bazı bölgelerde kesin olmayan bilgiler aşağıdaki gibidir (Turgut, 2008):

Romanya: 800 bin

Bulgaristan: 800 bin

Yugoslavya: 800 bin

Çekoslovakya: 600 bin

Macaristan: 500 bin

İspanya: 500 bin

Eski SSCB: 260 bin

Fransa: 250 bin

Türkiye: 500-750 bin

2015 yılında Avrupa Birliği tarafından desteklenen "Kocaeli'de Roman Çocukların Eğitim Hayatına Entegrasyonu" projesi kapsamında gerçekleştirilen Uluslararası Roman

Sorunları Çalıştayı Bildiri Kitabı'nda ise Avrupa'da 8 ile 12 milyon arasında tahmin edilen bir toplam nüfusları olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de ise etnik kökene dayalı bir nüfus istatistiği bulunmadığından resmi olmayan rakamları 500 bin ile 2 milyon 500 bin arasında olduğu öngörülmüştür (Bingöl ve Büyükakın, 2015: 7). Uluslararası Roman Birliği Başkanı tarafından ise Dünya'nın hemen hemen her bölgesine yayınlan Çingenerin Kuzey-Batı Hindistan'ın Penjab, Rajasthan ve Banjara eyaletinde 30 milyon, Avrupa'da 10- 13 milyon nüfusu Avrupa'da 3- 5 milyon ise farklı bölgelerde olmak üzere toplam 40-45 milyon göçebe ve yerleşik olarak Çingene yaşamaktadır (Şimşek, vd. 2020: 165-167).

Gittikleri her bölgede farklı isimler ile anılan Çingener; Batı ülkelerinde Rom, Gypsy, Zigevner, Gitanos, Heiden, Cigani; Kuzey Hindistan'da Dom, göç ettikten sonra Rom ve Lom adlarıyla da anılmaya başlanmıştır. Asya, Kafkaslarda, Orta Doğu'da, Avrupa'da, Kuzey Afrika ve Amerika'da Çingene olarak adlandırılmışlardır (İlhan ve Fırat, 2017: 266).

Gruba yönelik "Çingene" teriminin kullanılması dünya genelinde yaygın olduğu görülmektedir. Dünya Kiliseler Konseyi ve Hindistan Hükümeti tarafından desteklenen ve Dünya Çingene Cemiyeti'nin (World Gypsy Community-WGC) 1971 yılında yaptığı girişimle farklı isimle anılan, Türkçe'de Çingene terimine denk düşünce tüm ifadeleri tek terim altında toplayabilmek amacıyla "Roman" kelimesinin kullanılması kararlaştırılmıştır (Akgül, 2010: 214). Ülkemizde "Çingene" kelimesi diğer etnik gruplar tarafından aşağılayıcı, ötekileştirici, hor görülmesine neden olan bir anlam ifade etmektedir. Roman kelimesi ise Çingene kelimesine yüklenen tüm olumsuzlukların üstünü örten bir ifade olduğu için genel anlamda tercih edilmektedir. Literatür taramalarında kendini Çingene kimliğiyle bağdaştıranlar olduğu gibi Roman kimliği ile tüm olumsuzlukları yıkarak benimseyenlerde vardır. Çalışmada gruba "Roman" kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir.

Romanların tarihlerine bakıldığında çoğunluğun içerisinde etnik azınlık olarak ezginlik, yoksulluk ve zulüm içerisinde yaşamalarının sonucunda hep hayata tutunma mücadelesi vermişlerdir. Süreklilik gösteren yüzyıllardır kanun dışı müdahalelere, işkencelere, esir edilmelere ve hatta katledilmeye kadar karşılaşılan süreçte etnik kimliklerini korumayı başararak çoğunluk grupların içerisinde kültürlerini yaşatarak sağlam bir yapı ortaya koymuş uyum sağlama ve ayakta kalma konusunda ciddi beceri sergilemişlerdir (Asseo, 2004).

Gerek dış görünüşleri, gerek ten renkleri, gerek diksiyonları, gerek iletişim becerileri, gerekse yaşam tarzları ve mekânları; Romanlara karşı hep kuşkuyla bakılmasına, hemen hemen tüm toplumlarda sorunlu ve tehlikeli kişiler olarak görülmelerine neden olmuştur. Romanlarla ilgili çalışmalar irdelendiğinde toplumsal birçok problemlerle yüz yüze geldikleri saptanmıştır (Genç, Taylan ve Barış, 2015; Fırat ve Açıkgöz, 2020; Gülmez, 2020; Özateşler, 2013).

Romanlar; tenlerinin esmer olması, müziğe karşı yetenekli olması, kıyafetlerinin renkli olması, mesleklerinin marjinal olması, diksiyonları, düğünleri, adetleri, kültürleri ile ön plana çıkmaktadır. Esmer tenli oluşları, dil, yazılı tarihlerinin olmayışı, konar geçer olmaları nedeniyle yerel yasaları çok iyi bilmeleri, gittikleri yerlere ayak uydurmayıp kimseye bağlı kalmamaları sonucunda; Avrupa’da Türkler için casusluk yaptığı imajını çizerek Romanlara karşı ön yargının oluşmasına ve suçlanmalarına neden olmuşlardır (Fonseca, 2002: 256).

“Esmer, cimri, eli sıkı, arsız, yüzsüz ve çığırkan” kelimeleri ile MEB’in basım tarihi 1995 ve 2000 yılı sözlüklerinde ve 1988, 1998, 2000 basım yılı sözlüklerinde aşağılayıcı ifadelerle tanımlanan çingeneler (Aksu, 2003: 41-42) ön yargılara ve çeşitli olumsuzluklarla karşı karşıya kalmışlar ve bu önyargı ve olumsuzluklar kuşaktan kuşağa değişmezken sosyal dışlanmaya maruz kalarak onlardan olmayanlar tarafından istenmeyen kişiler olarak yanlış tanınmalarına neden olmuştur.

3.2. Sosyal Yapıları

Romanların tarihine bakıldığında hiçbir dönemde egemenlik sürmemiş, devlet kurmamış, savaşmamış ve kendi kültürlerini başka toplumlara asimile olmamaları için empoze etmemiştir. Egemenliği altında yaşadıkları çeşitli devlet ve hükümdarlıklar altında ezilerek yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Asimile politikalarıyla, uğradıkları dışlanmaların karşısında direnç göstermişler, yaşadıkları toplumların dışına itilerek kendi içlerinde, kenarda dayanışma halinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Taylan ve Barış, 2015: 26).

Romanlar göçebe yaşam tarzlarıyla, kendilerine ait kültürlerini her toplumda sürdürmüş diğer toplumlardan çok farklı biçimleriyle marjinal bir yapıya sahiptirler. Bu

durumda Romanların diğer toplumlardan farklılaştırılarak sosyal yapılarını etkilemiştir. Yaşadıkları çevre, eğitim durumları, aile yapıları ve çalıştıkları işler Roman topluluklarının sosyal yapılarını oluşturmaktadır (Yıldırım, 2019: 20).

Göçebe yaşam tarzlarıyla uzun zamandır çadırlarda yaşayan bir kısmı mevsimlik işçilik çerçevesinde hala gezer durumda olan Romanlar, günümüzde önemli bir kısmı yerleşik hayata geçmiştir (Arayıcı, 2008: 241). Romanların yaşadıkları yerlere bakıldığında gettolaşmış mahallelerde ya kentin uç noktasında izole olmuş yerde ya da şehrin merkezinde sağlıksız koşullarda gecekondular, çadır, baraka tarzı evlerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Gettolaşmış bu mahallelere Roman olmayan gruplar tarafından girilmemesi gereken yer olarak görülmekte ve günlük hayatta sosyal dışlanmalarına neden olmaktadır.

Roman toplumların sosyal yapısını ilgilendiren diğer konu olan eğitim düzeylerine bakıldığında büyük çoğunluğunun okur-yazar olmadığı, okur-yazar olanlarında eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Okur-yazar olmamaları veyahut eğitim seviyelerinin çok düşük olmasından kaynaklı istihdam sorunu yaşamakta ya da düşük ücretle kötü koşullarda çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Genç vd., 2015: 79-97).

3.2.1. Aile Yaşamı

Kenarda kalmış sıradan insan olarak görülen Romanların aile yapıları çok çocuklu, büyük anne ve babanın da bir arada bulunduğu geniş aile yapısındadır. Maddi gelir seviyesinin nasıl bir evde yaşadıklarının önemi olmadan çok çocuklu ailelerdir ve çocuk hayatlarında çok önemli bir yer kaplamaktadır. Çocuklar ailelerin yaşam merkezi ve yaşam kaynağı olarak adlandırılmaktadır. Roman topluluklarının da kadının rolü çok büyük önem taşımakta hatta çoğunlukta aile geçimini sağlamakta bunun yanı sıra ev işleri, kamusal işler, çocuklar ve aile büyüklerine bakmakla yükümlülüğü bulunmaktadır. Ataerkil bir yapıya sahip olan Romanlarda babalar otoriteyi kurarken, ağır işler kadınlara düşmekte ve yaşlılara çok saygı duyulmaktadır (Özkan, 2000: 47).

Roman ailelerinde çocukların okullardan yaşadıkları erken kopuşlar onlara ailenin sorumluluklarını erken üstlenmelerine neden olmaktadır. Erkek çocukları çocuk işçi sıfatında aile ekonomisine katkıda bulunarak, kız çocukları ise kendinden küçük

kardeşlerine annelik rolünü üstlenip evin düzenini sağlayarak hayatın içerisinde önemli rolleri üstlenmektedirler.

Erkek çocukları aileden bağımsız özgür iradede bulunarak istediği davranışları sergilerken, kız çocukları hangi yaşta olursa olsun yalnız hiçbir yere gönderilmez ve yabancı erkekler ile konuşturulmazlar. Ancak anneleri ve yakın akrabalarının nezaretinde şehirde istedikleri yerlere gidebilmektedirler. Erkek çocuklar erken yaşta cesaretli, kavgacı, tuttuğunu kopartma, korkusuz gibi öğretiler ile yetiştirilirken, kız çocukları yemek yapma, evi çekip çevirebilme, namus kavramlarıyla yetiştirilirler.

Romanlarda evlilik kurumu erken yaşlarda başlamakta olup belli bir yaşa geldiği halde evlenmeyen bireyler üzerinde toplumsal baskı oluşturmaktadır. Erken yaş evliliklerde resmi nikâhın önemli olmadığı, evlilik tercihi kendi rızalarının ve babanın tercihi önemli olmayarak bu konuda kadınların (annenin) sözünün daha geçerli olduğu ifade edilmektedir (Yağlıdere, 2008: 22).

3.2.2. Dini Yaşamı

Yapılan literatür taramalarında genel olarak Romanların inanç olarak yaşadıkları ülkelerin dini inanışlarını kabul ettikleri, Türkiye’de bulunan Romanların İslam dinini benimsedikleri ve İslam dininin emir ve yasaklarına uydukları belirtilmektedir. Bütün Romanları bir arada tutabilecek tek bir din olmayıp genellikle yaşadıkları ülkenin ortamına uygun yaşamaktadırlar. Müslüman ülkelerde dine ılımanlar olduğu gibi sıkı dindar olanlara da rastlamak mümkündür (Alpman, 1997: 155). Romanlar inançları ile ilgili olarak lakayidlikleri ile tanınmakta oldukları halde hiçbir zaman inançsız olmamışlardır. Buldukları ülkelerin en yaygın dinini benimsemekte, yaşadıkları ülkeyi terk ettiklerinde dinini de terk ettikleri söylenmektedir (Marushiakova ve Popov, 2005: 2). Romanların herhangi bir dini inanışları olmadıkları ve dini kişisel menfaatlerine göre kullandıkları belirtilmektedir. Ulusların baskı ve zulümlerinden korunmak ve bir dine ait olmanın getireceği faydalardan yararlanmak için bir dine mensup oldukları söylenmektedir. Diğer uluslar gibi bir dine gereksinim duymadıkları söylenmektedir (Fonseca, 2002: 60).

Türkiye’de yaşayan Müslüman olan Romanlar itikadı olarak Bektaşî-Alevî ve Sünnî olarak iki gruba ayrılmaktadır. Yerleşik durumda olan Romanlar büyük çoğunlukla

Sünni olarak, gezgin olanlar ise Bektaşî- Alevî Müslüman olarak bilinmektedir (Özkan, 2000: 103-104).

Roman topluluğunun göç ettikleri yerlere de inanışlarını devam ettirdikleri ve yaşadıkları dini inanışlarının arasında Doğu özellikle Orta Asya özelliklerini içinde barındıran “Atalara Saygı”, “Yüce varlık ve Karşıt Güç inancı”, “Ana Tanrıça ve Korkulan Tanrıçalara Tapınma”, “Hac”, “Falcılık” ve “Rituel Temizlik Tasavvurları” gibi inanışlar bulunmaktadır (Briel vd., 1989’dan aktaran Özkan, 2000: 104).

Sonuç olarak Romanların gittikleri bölgelere beraberinde inanışlarını da götürüp yaşadıkları değerler olduğu gibi, gittiği bölgenin toplumuyla kaynaşarak inanç değiştirdikleri, yeni değerleri kabul ederek sıkıca bağlanma ve kolay benimseyen Romanlara rastlamak mümkündür (Yağlıdere, 2011: 52). Toplum içerisinde Romanların dini inanışlarına karşı olan ön yargıların yıkılması ve özellikle inançsız ya da lakayt oldukları görüşlerin giderilmesi için “Dini Yaşamları” çalışmalarının daha çok yapılması ve özellikle seçilen bölgede yaşayan vatandaşlar ile mülakat yapılarak değerlendirilmeye alınması gerekmektedir.

3.2.3. İş ve Meslekleri

Romanlar Anavatanları olarak kabul edilen Hindistan’da uğraştıkları meslekleri yaşatmışlar, sonraları İran ve Ermenistan’da atalarının mesleklerini devralmışlardır ve meslek tercihlerinde geleneklerinin tesiri altında kalmışlardır. Hint Hükümdarı tarafından dansçı ve müzisyen olarak İ.S. 2. yy’da İran Hükümdarına gönderilmişlerdir. Suriye’de 7. yy.’da Su sığırcılığı işiyle uğraşmışlardır. 8. yy’da sığır yetiştiriciliği, 9. yy’da Ermenistan’da at yetiştiriciliği işiyle uğraşmışlar ve Hindistan’a satışını gerçekleştirerek ticaret yapmışlardır. 10. yy’da seyislik ve nalbantlık işiyle uğraşmaya başlamışlardır (Sal, 2009: 37).

Roman toplulukların iş ve meslek hayatlarına bakıldığında Osmanlı araştırmaları kendilerine özgü, kendi işlerinin patronu oldukları, yaşadıkları toplumun yapmak istemedikleri marjinal ve sezonluk işler ile toplum tarafından mesleklerine göre gruplandırılarak, kendilerini kabul ettirdikleri meslekleri bulunduğunu göstermektedir (Yıldız, 2011: 35-37).

Osmanlı Devleti döneminde Romanlar toplumun genelinin kabul görmediği meslekler olan idam infazı ve fuhuş gibi işlerde uzmanlaşsalar da demirci olarak tersanelerde ve orduda görev aldıkları bilinmektedir (Koptekin, 2017: 87).

Yapılan araştırmalarda demircilik, kalaycılık, bakırcılık, hurdacılık, elekçilik, sepetçilik, müzisyenlik, falcılık, çiçekçilik, oymacılık, seyislik, şifacılık, ayı oynatıcılığı, at arabacılığı, bohçacılık, çengilik gibi meslekler Romanların geleneksel meslekleri olarak sıralanmaktadır.

Kişilerin yaptıkları meslekler geçimini sağlarken kimliklerin üzerindeki etkisinin olduğu belirtilmektedir (Lefebvre, 1998'den aktaran; Gezgin, 2016: 341). Meslekler sosyo-ekonomik statü belirleyicisi olmasının yanı sıra, hayat tarzı, toplumdaki duruşu gibi önemli kimlik unsurlarını belirleyen bir göstergedir. Bu belirleyici unsurlar nesilden nesile aktarılmakta dolayısıyla kişilerin sosyal tabakalarındaki eşitsizliğin pekişmesinde ve etnik kimlik belirlenmesindeki ipuçlarını taşımaktadır. Günümüzde Romanlar temizlikçilik, fabrika işçiliği, hurdacılık, çöp toplayıcılığı, ayakkabı boyacılığı, garsonluk, pazarcılık, müzisyenlik, çiçekçilik, boya-badana- alçı işleri, iç dekorasyonculuğu, seyyar satıcılık (kestane, mısır, erik), temizlik işleri (çöpçülük), nakliyecilik, balıkçılık, hamallık gibi işler ile uğraşmaktadırlar. Roman mahallelerindeki kişilerin aynı işte yoğunlukları ya da aynı kişinin birden fazla iş yapmasına sıklıkla rastlanmaktadır (Gezgin, 2016: 341-355).

3.2.4. Örgütlenme Çabaları

Avrupa'da 18. yy'da Romanların örgütlenme çabaları görülmüştür. 1872 yılında The London Times, "Alman Çingenelerinin Konferansı" hakkında haber yayımlamış, 1879 yılında Macaristan'da "Pan Avrupa Çingene Konferansı" gerçekleştirilmiştir. Sofya'da 1905 yılında Roman Liderler bir araya toplanmış 1906 yılında eşit haklar için Bulgar Romanları Ulusal Parlamentaoya başvuruda bulunmuşlardır. Bir Sırp ailenin Amerikan Ulusal Çingene Derneği'nin kurulması için başvuru gerçekleştirmiş yaklaşık 20 yıl sonra eğitim ve konut sorunlarının giderilmesi için "Kızıl Elbiseler Derneği" dönemin başkanı Rosvelt'e başvuruda bulunmuştur (Yağlıdere, 2011: 61).

1933 yılında "Romanya Çingeneleri Derneği" tarafından "Birleşik Avrupa Çingeneleri" başlığında konferans düzenleyerek ileriki yıllar için çalışmaların hız

kazanmasının başlangıcı olmuştur (Hancock, 2002'den aktaran; Kolukırk, 2004: 48-49). 1965 yılından beri merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Roman Komitesi71 örgütü ve 21 devleti bir araya getirerek 3 sefer uluslararası kongre düzenlemiştir. 1950 yılında Almanya Romanları “Alman Sinti ve Roma Merkez Birliği” kurmuşlar ve “Birinci Dünya Çingene Kongresi” düzenlenmiştir ve ardından gerçekleşen kongreler ile bazı haklar kazanılmıştır. 21. yüzyılın başlarında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı güvenli bölge yaratılması için çalışmalar başlatmış ve Romanların Avrupa Konseyi gündeminde olduğu 2005- 2015 yıllarını Roman yılı olarak ilan etmesi gerekliliği duymuştur.

Romanların örgütlenmeleri Türkiye’de yeni bir dayanışma biçimi olarak değerlendirilmeye başlanmış, kısa zaman içerisinde gelişme göstererek örgütsel kapasitelerini geliştirmiş ve sivil toplum çalışmalarının bir üyesi olduklarını ispat etmişlerdir (Uzpeder, 2008: 109-127).

Türkiye’de özellikle 1990’lı yıllardan itibaren tarih boyunca sıkıntılar, acılar çeken Romanlar demokratik, özgür, eşit bir ortam yaratmak için ve haklarını arayan, toplumda var olduğunu ispat etmek, toplumsal ön yargıları kırabilmek için örgütlenme çabalarına girişmişlerdir.

3.3. Romanlar ve Sosyal Dışlanmaya Bağlı Sorunları

Ülkemizde gerek yerleşik, gerekse göçebe olarak yaşayan Romanların bir çoğu hem yaşayış biçimleri hem de yaşadığı yerleşim bölgesiyle ilgili olarak “marjinal” gruplar halinde zor şartlarda yaşamlarını sürdürmektedir. Romanların “Ata” kisvesinde olan büyüklerinin birçoğu kendi dillerinde okuma-yazma bilmezken, orta yaş grubunda sadece okur-yazar durumunda olup eğitim ve kültür seviyeleri düşüktür. Eğitim seviyelerinin düşük olması sonucunda kendi haklarını arama konusunda tutun işgücü piyasasında hatırı sayılır meslek gruplarına katılamamalarından, maddi kazançlarının azlığından tutunda kendi haklarını ararken uğradıkları başarısızlığa kadar birçok alanda ortaya çıkan sorunlar ile karşılaşmalarına neden olmaktadır. Gündelik, geçici ve güvencesiz işlerde çalışmalarının sonucunda ortaya çıkan yoksulluğun ortaya çıkarttığı mahrumiyetin sorunlarından, yaşadıkları mekânların toplum üzerindeki algısının getirisi olan dışlanma ve ötekileştirilmesi sorunu da azımsanmayacak ölçüdedir.

Genellikle Romanların yaşadıkları mekânlar gettolaşma ve kabileleşme olarak yapılandığı için, belirsizlik, güvensizlik, yalnızlık ortak özellikleri olup; yaşadıkları sorunlarda destek bulamamaktadırlar. Genellikle akrabalık ve tanıdıklık ilişkileriyle uyum sağlamakta, dış çevrede sınırlı iş ve ticari ilişkiler kurularak hem mekânsal hem ticari hem de psikolojik sınırların oluşması da apayrı sorunları ortaya çıkartmaktadır.

Romanlarda kimlik duygusu, sosyalizasyonu içe kapalı gruplar oluşu, çoğunluğunun sahip olduğu norm, değer ve hayat tarzlarıyla kişiyi koruyucu ve diğer gruplarla ilişki kurmasını zorlaştırmaktadır. Bu kurulamayan ilişkinin etkisi en çokta çocuklar üzerinde hâkim olmakta ve ileriki yaşamlarında iş/meslek hayatlarına ve evlenme yaşlarına bile etki etmektedir. Sosyalleşme kanallarının darlığı ve alternatiflerinin olması ciddi toplumsal sorunların hazırlayıcısı olmaktadır. Roman çocuklarının okullarda karşılaştığı dışlanma sorunu ise eğitimden kopuşlarını hızlandırmakta, yaşadıkları yoksulluk ise eğitime devam etmelerinde engel oluşturmaktadır.

Türkiye’de yaşayan Romanlar sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim, istihdam gibi alanlarda ciddi sorunlar ve olumsuzluklar içinde yaşamaktadır ve toplumun en dezavantajlı etnik grup olarak kabul edilmektedir (Bingöl, 2015: 101-118). Türkiye’de yaşayan Romanlar üzerine yapılan geniş çaplı bir araştırmada toplumsal şiddet, eğitim-öğretim hayatından dışlanma, iktisadi dışlanma, kamusal görevlerden dışlanma, sosyal güvenlik sisteminden dışlanma, sağlıktan dışlanma, mekânsal dışlanma, toplumsal şiddet, kişisel mahrumiyet haklarına gasp gibi hak ihlalleri yaşadıkları en önemli sorunlar olarak ön plana çıkararak ön yargıya ve yanlış değerlendirmeye maruz kalmaktadırlar (Uzpeder, 2008: 109-127).

3.4. Sosyal Dışlanma İle Mücadele Konusunda Çalışma Yürüten Kurumlar

Herkesin sahip olduğu geçmiş tecrübe ve imkânlardan özerk olarak içinde buldukları yaşam seviyelerinin üstüne çıkılması çabası, sosyal dışlanma ile mücadelenin esas amacını oluşturmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008: 97). Bir toplumda ayrışmalara neden olabilen ve ötekileşen grupta derin etkilere neden olacak kadar önemli bir kavram olan sosyal dışlanma, tüm dünya ülkelerinde sosyal politika alanında önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal dışlanmanın çok boyutlu olması ve her ülkeye göre çeşitli şekillerde

ortaya çıkması, çözüm oluşturulmasında ciddi zorlukları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla önemli bir konu olmasına rağmen küresel bir boyut oluşturan sosyal dışlanma ile mücadele konusunda bir yol kat edilebildiği söylenemez (www.sbu.ac.uk'tan aktaran; Şahin, 2009: 97).

Sosyal dışlanmanın nedenlerinden en önemlisi ekonomik yetersizliğin getirdiği yoksulluktur. Ekonomik çözümler getirilerek ekonomik dışlanma ile mücadele edilmesi gerekmektedir (Öztekin, 2016: 44). İşgücüne katılım oranının arttırılarak işsizliği azaltıcı, sosyal güvenceye sahip olunma seviyesinin önüne geçilerek kayıt dışılığın önlenmesi, konut ve barınma sorununun ortadan kaldırılması, düzenli gelir ile sosyal, kültürel ve siyasi alanlardaki kopuşların önüne geçilmesi ve sosyal dışlanmanın oluşumuna katkısı olan tüm problemlerin en aza indirilmesi için mücadele politikaları üretilmesi gerekmektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalmış bireylerin toplumla bütünleşmesi, toplum içerisinde aktif rol alarak katılımlarının sağlanması, temel haklara erişimlerinin kolaylaştırılması için sosyal dışlanma mücadele politikalarına önem verilmesi gerekmektedir (Şahin, 2009: 97).

3.4.1. Merkezi Yönetimler

Sosyal dışlanmayı önleyici politikalar genelde günümüz itibari ile merkezi hükümetlerce geliştirilir, planlanır, yerel yönetim ve sivil toplumlum kuruluşları ile birlikte uygulamaya konulur. Merkezi yönetim, sosyal politikaların ve güvenlik sisteminin baş yürütücüsüdür. Hemen hemen bütün dünya ülkeleri tarafından devletin, merkezi ve kurucu bir rol üstlenerek sosyal güvenlik sisteminin temel aktörü olma anlayışı, İkinci Dünya savaşını takip eden yıllardan itibaren oluşmuştur (Durmaz, 2016: 152).

Devletin sosyal alanda varlığını Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkarttığı sorunları gidermek için çıkartmış, 1929 yılında Ekonomik Buhranı ve sonrasında yaşanan İkinci Dünya Savaşının sonucunda olumsuz gelişmeleri ortadan kaldırmak için sosyal devlet anlayışını açıkça göstermiştir (Ersöz, 2004: 22-28). İki yüzyıllık dönemde sosyoekonomik dönüşümlerin sonucunda sosyal devletin şekillendiği söylenmekte ve devlet-toplum-birey arasındaki ilişki bağlarına göndermede bulunmaktadır (Özaydın, 2011: 29). Bu gönderme sosyal devleti, toplumlar ve bireyler için istihdam, sağlık, eğitim, barınma gibi temel

alanlarda asgari yaşam standartlarını karşılama sorumluluğunu üzerine alan bir anlayış ile ele almayı gerektirmektedir (Kara, 2011: 45).

Ülkemizde sosyal devletin ayağını Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı oluşturmaktadır. Bu sosyal devletin temelini oluşturan iki kurum sosyal politikaların uygulanmasında büyük işlev görmektedir (Erincik, 2018: 94).

Avrupa Birliği ile ilişkiler çerçevesinde sosyal dışlanmayla mücadele konusunda Türkiye aday ülkeler için uygulanan programa dâhil olmuştur. Türkiye, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı önderliğinde aday ülkelerce hazırlanması öngörülen Ortak İçerme Belgesi çalışmalarına 3 Aralık 2004 tarihinde gerçekleşen Başlangıç Toplantısı ile başlamıştır. Ortak İçerme Belgesi Yoksulluk ve sosyal dışlanmanın boyutunun tespiti, ülkede var olan temel problemlerin belirlenmesi, sosyal içermenin önündeki engellerin değerlendirilmesi çerçevesinde yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadele stratejisi amacını taşımaktadır (www.ab.gov.tr, 2006).

Türkiye, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski taşıyan kişi ve grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, yaşam seviyelerinin yükseltilerek toplumsal bütünleşmenin sağlanması amacıyla DPT'nin hazırladığı 2007- 2009 Orta Vadeli Programda ilk kez sosyal içerme politikalarına yer vererek çalışmalara başlamıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007-2009: 11).

Sosyal dışlanmayla mücadele politikasıyla ilgili olarak 2008 yılında Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu yürürlüğe girerek 18 yaşın altında bulunan bireyler genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. 15/05/2008 tarihle güncellenmiş 4857 sayılı İş Kanununun 30. Maddesi ve 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la engelli ve eski hükümlülerin ekonomik dışlanmasının önlenmesi amacıyla belirli nitelikleri taşıyan işverenlere bazı istihdam etme zorunlulukları getirmiştir (Ustabaşı Gündüz, 2018: 46). 2008 yılında toplumsal bütünleşme sürecine destek olma amacını içeren bir sosyal kalkınma programı olan Sosyal Destek Programı (SODES), Türkiye'nin sosyal içerme ve sosyal dışlanma ile mücadelesi için hayata geçirilmiştir (www.sodes.gov.tr, 2017).

2011 yılında Sosyal yardım, sosyal koruma, engelliler, kadınlar, çocuklar ve aile konularından sorumlu kurumlar birleştirilerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. 2011- 2013 yıllarında evde bakım hizmetlerinin iyileştirilmesini öngören Bakım Hizmetleri Stratejisi ve Eylem Planı kabul edilmiştir. 2012 yılında zorunlu Genel

Sağlık Sigortası Sistemi uygulanmaya başlanmış, 2008- 2013 yılını kapsayan dönemde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı kabul edilmiştir. 2014 yılında Milli Eğitim Temel Kanunu ile İş Kanunu'na engellilik temelinde ayrımcılık yapmama ilkesi konulmuştur. İşe alımda ayrımcı ve nefret kaynaklı uygulamalara ceza getirilmesi yönünde TCK'nın 122. maddesi yeniden düzenlenmiştir (www.calismadunyasi.gov.tr, 2015).

1949 tarihli 97 ve 1975 tarihli 143 Sayılı Sözleşmeler göçmenlerin, yeni yerleştikleri toplumun bir parçası haline gelememeleri üzerine “göçmen işçilere; yardım, bilgi, koruma ve eşit muamele ile fırsat ve muamele eşitliği tanımak ve bu konudaki suiistimallerin önlenmesi içerikli Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) sözleşmesi ülkemizde imzalanmıştır (Alpar, 2000: 123).

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda “Beşeri Gelişme ve Sosyal Dışlanmanın Güçlendirilmesi” paralelinde Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksulluk bölümünde, kayıt dışı çalışanların güvenceli işlerde çalıştırılması için gerekli tedbirlerin alınacağı, kadınların meslek sahibi olmaları için eğitim fırsatlarının geliştirilmesi, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde toplumun bilinçlendirilmesi, yoksulluğu giderici ve önleyici hizmetler, engeli bireylerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartlarının iyileştirilmesi, hükümlülerin topluma yeniden kazandırılmasına yönelik hizmetlerin etkinleştirilmesi hedefleri yer almaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007-2009: 12-13).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığınca 2016-2040 döneminde yoksulluk, gelir dağılımı, eğitim ve istihdam arasındaki ilişkileri kapsayan “Sosyal İçerme Politikaları Alanında Kurumsal Kapasitenin Arttırılması Projesi” söz konusudur. Bu proje istihdam, eğitim ve sosyal içerme politikaları arasındaki ilişkiyi güçlendirerek dezavantajlı bireylerin iş gücü piyasasına katılmalarını arttırmak, sosyal politika ve ayrımcılıkla mücadele konusunda politika üretmek amacını taşımaktadır (<https://abdisdb.aile.gov.tr>, 2020).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan 2015- 2019 Stratejik Plan dahilinde “bütün bireylerin eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişmesini sağlamak” stratejisi amaç olarak belirlenmiş ve plana dahil edilen yıllarda “dezavantajlı gruplar başta olmak üzere eğitim ve öğretimin her tür ve kademesine katılım ve tamamlama oranlarını arttırmak” hedeflenerek bir çalışma başlatılmıştır (Karan, 2017: 31).

2019-2021 Yeni Ekonomik Program'da açıklanan daha adil bir paylaşım, sürdürülebilir büyüme, makro iktisadi hedeflerin destekleneceği, yeni projelerin ve programların hayata geçirileceği belirtilmiştir. Özellikle gençlerin ve kadınların iş gücü piyasasına katılımlarını sağlamaya yönelik hedef grup, sektör ve bölge odaklı iş gücü programlarının uygulanması, istihdamın artırılması hedeflenmiş ve bu konuda projelerine destek verileceği belirtilmiştir. Ayrıca engellilerin meslek edinmesi amacıyla uzaktan eğitim programlarının da geliştirileceği Orta Vadeli Program bünyesinde belirtilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2018: 21, vd.).

3.4.2. Yerel Yönetimler (Belediyeler)

Türkiye'de şehir nüfuslarının hızlı bir şekilde artması, iç göçlerin yoğunlaşması ve beraberinde gelen işsizlik, yoksulluk vb. gibi sosyal sorunların ortaya çıkması belediyelerin sosyal politika alanında önlemlerini arttırmıştır. Merkezi yönetimin sosyal yardım ve hizmet alanındaki yetersizliği Türkiye'de son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler, belediyelerin sosyal yardım ve hizmet alanında daha etkin olmaya zorlamaktadır. Böylelikle sosyal yardım uygulamaları belediyelerin görevlerinin arasında girerek sosyal belediyecilik anlayışı gelişme göstermeye başlamış ve artık belediyeler sosyal politika alanında rol üstlenmişlerdir (Toprak ve Şataf, 2008: 250).

2000'li yıllarda sosyal dışlanma ile mücadele de Türkiye'de yeni bir döneme girilerek özellikle belediyelere önemli görevler ve sorumluluklar verilmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında refah devletinin işlemlerinin yerine getirilerek merkezi hizmetlerin sunulmasında belediyelerin, merkezi yönetime göre daha faal olduğu belirtilmiştir (Uslu, 2013: 107).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra muhtaç çocukların korunması, yoksullara sosyo-ekonomik yardımların gerçekleştirilmesi, kimsesizlerin korunması, engelli bireylerin gözetilmesi gibi birçok sosyal hizmet alanında 1580 sayılı "Belediyeler Kanunu" yürürlüğe girerek belediyeye görevler verilmiştir. Belediyelerin kaynak yaratmadaki sıkıntılarını, alt yapı ve mali yetersizliklerinden dolayı sosyal içerme politikaları göz ardı edilmiş, dolayısıyla yerel boyutta sosyal içerme alanında hizmet yoksunluğuna neden olmuştur (Erincik, 2018: 107).

1580 sayılı Belediye Kanunu gerektiği şekilde halkın ihtiyaçlarına cevap verememesinden dolayı yerine 2005 yılında sosyal içerme alanında daha kapsayıcı olan, dezavantajlı kesimleri gözeten, sosyal dışlanma ile mücadelede yetkili kurum ve kişilere sorumluluklar yükleyen 5393 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmıştır. 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi ve 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu, sosyal içerme ve sosyal hizmet uygulamalarında belediyelerin sorumluluk alanını daha da genişletmiştir (Erincik, 2018: 107-108). 5393 sayılı bu kanuna göre konut, sosyal hizmet, yardım, meslek ve beceri kazandırma gibi hizmetleri yapabilecekleri belirtilerek sosyal içerme konusunda görev sorumluluk yüklenmiştir.

Yeni dönemde çıkarılan her iki “Belediye Kanunu”nda çocuklara yönelik çocuk yuvası, çocuk kulüpleri, atölyeler, kreş, oyun alanları, trafik ve eğitim alanları, çocuk merkezleri, çocuk meclisleri, toplu sünnet faaliyetlerini gerçekleştirmenin yanında başarılı öğrencileri, yaz okulları ve kırtasiye hediyeleri ile de ödüllendirebilmektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 250). Belediyeler, tüm gençlerin katılım sağlayarak sosyo-kültürel eksikliklerinin tamamlandığı gençlik merkezi gibi mekânlarda eğitici seminer, paneller düzenlenmektedir. Yeni yasa ile birlikte; eğitim bursları vermek, üniversite yurtları açmak, sosyal tesisler açmak, indirimli halk otobüsü öğrenci kartları, üniversite öğrencilerine sabahları ücretsiz çorba dağıtımı, ücretsiz duş ve çamaşır yıkama merkezleri, suçun önüne geçebilmek amacıyla rehberlik merkezlerinin kurulması faaliyetlerinin arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 252).

Kadınlara yönelik olarak; danışmanlık hizmetleri, kadın ve aile sağlığı merkezleri aracılığıyla sağlık hizmetleri, mesleki yeterlilik ve el sanatları kursları açmak, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlemek, ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak gibi hizmetler verilmektedir (Artan, 2011: 21).

Belediyeler yaşlılara yönelik olarak; huzurevi yapımı ve işletilmesi, ücretsiz sağlık hizmetleri, fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri, evde bakım hizmetleri, ücretsiz ulaşım hizmetleri, kültürel etkinlikler ve gezi düzenlenmesi, eğitim faaliyetleri (Çiçek, 2012: 107), yaşam merkezi açmak, aktif yaşama katılımlarının sağlanabilmesi amacıyla çeşitli kursların açılması ve ses korolarının oluşturulması, evlerinin temizlik işleri ve kişisel bakımlarının yapılması gibi hizmetler sunmaktadır.

Yoksul, kimsesiz, muhtaç kişilere yönelik gıda, temizlik maddesi, yakacak, ekmek, süt, aylık nakdi yardımlar gibi sosyal yardımlar da yapmaktadır. Toplu nikâh, toplu sünnet

törenleri düzenlemektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 249). Yoksul ailelerin askerlik yapan çocuklarına asker paketi temin ederek ve askerliğini yapan kişinin geçimini sağladığı ve hiçbir geliri olmayan anne ve babası, karısı, çocukları ile kız ve erkek kardeşlerine yönelik sosyal yardım yaparak destekte bulunmaktadır (Uslu, 2013: 75).

Engellilere yönelik belediyelerin sosyal içerme politikalarının hayata geçirilmesi önem arz etmekte ve sosyal hizmet ile yardımları genel olarak; hizmet ve rehabilitasyon merkezleri kurmak, evde bakım hizmetleri sunmak, ayni ve nakdi yardımlar yapmak, belediye otobüslerinde ücretsiz yolculuk yapmalarını sağlamak, kent içinde engelliler için yollarda, kaldırımlarda fiziki düzenlemelerde bulunmak, engelli sivil toplum kuruluşlarına destekte bulunmak, eğitimler ve sosyal etkinlikler düzenlemek, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri vermek, işgücü piyasalarına katılım imkânlarını artırma gibi sıralanmaktadır (Şahinoğlu, 2014: 81).

Eğitim kursları, sanat ve meslek edinme kursları ile belediyeler işsizlere yönelik sosyal içerme uygulamaları yürütmektedir. Ayrıca istihdamın sağlandığı gibi sosyalleşmelerine ve toplumla bütünleşmelerine katkı sağlamaktadır (Erincik, 2018: 111-113).

5393 sayılı Belediye Kanunu ile yerel yönetimler anlamında reform niteliği taşıyan düzenleme ile belediyeler sosyal hizmet ve sosyal içerme alanlarında ciddi görevler üstlenmiş ve halkın ihtiyaçlarını karşılayan hizmetler ve dezavantajlı grupların toplumsal bütünleşme politikalarıyla oldukça önemli rol ve sorumluluklar verilmiştir.

3.4.3. Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Dernekler

Neo-liberal politikaların uygulanması neticesinde küreselleşme, demokrasi ve sivil toplum kuruluşları arasında son yirmi yıldır çok güçlü bir bağ oluşmuştur. Neo-liberal politikalar yoksulluğu arttırmış ve yapısal bir sorun haline getirmiştir. Refah devleti ile kazanılan haklar büyük oranda azalmış devletlerin sosyal politikaları terk etmesine neden olmuştur. Artan yoksulların giderilmesinde çeşitli alternatifler olarak aile, sivil toplum kuruluşları, dini örgütlenmeler, zenginlerin vicdanları olarak gösterilmiştir. Bu süreçte ise temel amaçları yoksullukla mücadele olarak sivil toplum kuruluşları artmaya başlamıştır (Şiriner Önver vd., 2005: 1-8).

Düşük gelirli ülkelerdeki yoksullukla mücadelede devlet politikalarına nazaran Sivil Toplum Kuruluşlarının etkinliğinin artarak 1980'ler ve 90'lar boyunca ön plana çıkmasında ve temel unsur olmasında; yoksulluk ve yoksullukla mücadele konusunda bilgi ve yetkinliğin önemli bir kaynak olarak ele alınması etkili olmuştur (Çetin, 2017: 37). Bürokrasinin az olduğu, katılımcılığın önünün açıldığı, esnek ve dinamik yapılanmanın olduğu sivil toplum kuruluşları, ulaşılması en güç ve marjinal kesimlere, yoksullara ulaşarak sorunların tespiti ve çözümü aşamasında hükümet ve ilgili kamu kurumlarına oranla daha başarılı olacağı düşünülmektedir. Engelli bireylerin, yoksulların, etnik azınlıkların, yaşlıların, kadınların, çocukların bugüne kadar yoksullukla ve sosyal dışlanmayla mücadele politikalarında görüşleri alınmamış denecek kadar az olması ve uygulamaya geçmemiş olmasının yanında sivil toplumun kuruluşlarının yapmış olduğu çalışmalar ile seslerini duyurma, görüşlerinin alınarak kendilerini değerli hissettikleri fırsatı bulmuşlardır (Gürses, 2005: 502).

STK'lar ve devlet birbirinden farklı oldukları kadar birbirleri içinde tamamlayıcı oldukları, bu bağlamda yoksullukla mücadeledeki sorumluluk devlette olmakla birlikte sivil toplum kuruluşları ile birlikte toplumun sosyal refahı için bütüncül bir yapı içinde olması gerekmektedir (Atatanır, 2016: 47-50).

Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadelede Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2007 tarihli Özel İhtisas Komisyonu Raporunda "*devlet özellikle insani, sosyal ve kültürel olarak tanımlanmaya başlanan yoksulluğun ve onun yarattığı dışlanma olgusunun ortadan kaldırılması için toplumdaki STK'lar ve diğer korunmasız gruplarla işbirliği hâlinde etkinlikte bulunmalıdır*" şeklinde belirtilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007).

STK'ların yoksulluk konusunda yürüttükleri çalışmalar aslında sosyal dışlanma ile mücadele amacını taşıdığı amacı belirtilmektedir (Şimşek, 2020: 121). Önceki bölümlerde yer verdiğimiz üzere sosyal dışlanma ve yoksulluk arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır.

Ülkemizde yoksulluk ve yoksunluk kriterlerini dikkate alarak dolaylı veya doğrudan, ayni ve nakdi yardımlar yapan sivil toplum kuruluşlarının yoksullukla mücadele konusunda sayıları gittikçe artmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının yoksullukla mücadeledeki politikaları, işleyiş mekanizmaları, süreçleri ve çıktıları bölgesel anlamda farklılık göstermekle birlikte çalışmaların gerçekleşmesinde çabaları kayda değer (Çetin,

2017: 29) olduğu ve kamu kurumlarından daha etkin bir hizmet sundukları ifade edilmektedir (Özdemir, 2014: 38-39).

Ülkemizde yoksullukla mücadele konusunda çalışmalar daha çok dernekler bazında gerçekleştirildiği bilinmektedir. Yardımlaşma ve dayanışma amacı ile kurulmuş olan bu derneklere yoksullukla mücadele konusunda ciddi roller düşmektedir. Bu amaçta olan dernekler yoksullara yönelik gerçekleştirdiği çalışmalar ile onların sosyo-ekonomik yaşama katılımlarını arttırarak (Seven, 2010: 82-83) sosyal dışlanma ile mücadelede önemli yol katetmektedirler. Son yıllarda sayıları hızlı artarak örgütlenme çalışmaları devam eden Roman Dernekleri örnek olarak gösterilmektedir.

3.5. Romanlara Yönelik Sosyal İçerme Politikaları

Romanlar, dezavantajlı gruplar içerisinde bakıldığında toplumun refahından adil şekilde yararlanamayarak etnik/ kültürel kimlikleriyle sosyal dışlanma riskinin en yüksek olduğu grup içerisinde yer almaktadır (Gökbayrak, 2005: 16-17).

Türkiye’de genel itibariyle hoş görülme, ötekileştirilen ve buldukları ortamda diğer grupların rahatsız olduğu Roman vatandaşlar barınma, sağlık, istihdam, eğitim, siyasi ve kültürel alanlara erişim konularında sorunlar yaşamaktadır ve bu sorunlar neden-sonuç ilişkisi içerisinde birbirlerini tetikler niteliktedir.

En başta eğitim seviyelerinin düşük olması ile güvencesiz ve enformel sektörlerde istihdam edilmeleri, gündelikçi olmaları, bir süre işsiz kalmaları yoksul olmalarına, sosyal, kültürel ve siyasi açıdan toplum gelişmelerinin dışında kalmalarına yani sosyal dışlanma sorunu ile karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır (Toprak Karaman, 2009’dan aktaran; Gümüş, 2020: 142).

1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’de ve Avrupa’da yaşayan Romanların dezavantajlı durumlarının iyileştirilmesi ve önüne geçilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Sosyal içerme, AB’nin amacı olarak ilk defa 1999 yılında resmi olarak yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması’nın 136 ve 137’nci maddelerinde yer almış ve 2001 yılından itibaren de bu anlaşma üye ülkelere bazı yükümlülükler getirmiştir (European Union, 1997’den aktaran; Gümüş, 2020: 142). 2004 yılında Türkiye’de böyle bir çalışma

başlatılmış ve uzun bir süre gelişme kaydedilmemiştir. AB katılım müzakerelerinde sosyal içerme politikalarının yetersizliği eleştirilere neden olmuştur (Gümüş, 2020: 142).

2005-2015 yılları arasında Avrupa Roman Hakları ve Avrupa Roman Sivil Toplumun Örgütlenmesi Merkezi kurulmasıyla “Roman On Yılı” (Decade of Roma Inclusion) inisiyatifi başlatılmıştır. “Romanlara Yönelik Sosyal İçerme İçin Avrupa Platformu ile 2009 yılında Sosyal İçerme politikalarının temel ilkeleri belirlenmiştir. 2010 yılında Avrupa Konseyi “Romanlara İlişkin Strazburg Deklarasyonu” ile sosyal içerme ve uluslararası işbirliği konuları üzerine ağırlık vererek ayrımcılıkla ilgili mücadele etmiştir (Çetin, 2017: 98).

Romanlar 2003 yılında İzmir, Samsun ve Edirne’de kurdukları dernekleri ile örnek olarak diğer şehirleri de dernekleşme faaliyetlerinin başlamasına neden olmuştur (Uzpeder, 2008a: 114). Toplumsal hakların savunulması ve refahın artırılması için düzenlenen seminer, çalıştay gibi çalışmalar sonucunda 2004 yılında Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (EDROM) kurulmuştur (ASPB, 2016: 5). Avrupa Roman Hakları Merkezi (European Roma Rights Centre-ERRC), Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) ve EDROM birlikte 2005- 2008 yılları arasında “Türkiye’de Roman Haklarının Geliştirilmesi” adında proje gerçekleştirmiştir (Çetin, 2017: 97-98). Gerçekleştirilen proje kapsamında güvenilir bilgi toplayarak Roman vatandaşların profilinin çıkarılması, ayrımcılığın sonucunda karşılaşılan hak ihlalleriyle mücadele edebilmeleri için Türkiye’deki Roman dernek ve grupların kapasitelerinin artırılmasını, Roman savunucularının yargı yoluna başvurabilmeleri konusunda bilinçlendirilerek cesaretlendirilmesi, Roman haklarının korunması konusunda hukuk davalarıyla ulusal ve uluslararası alanda mücadele edilmesini, Roman konusunun görünür kılınarak kamu kurum ve kuruluşlarının ilgisini çekmek hedeflenmiştir (Uzpeder vd., 2008: 1-2).

2009 yılında ilk defa dönemin Başbakanlık görevini yürüten Recep Tayyip Erdoğan tarafından talimat verilerek Türkiye’de yaşayan Roman vatandaşların yaşadıkları sorunlar resmi olarak üst düzeyde dile getirilmiş ve “Roman Açılımı” politikası gerçekleştirilmiştir. 2009 yılından itibaren Romanların yoğun olarak eğitim, sağlık, istihdam, ayrımcılık, yoksullukla mücadele konuları üzerine odaklanılarak gerçekleştirilen çalışmalar ve alınan kararlarla çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır.

2011 yılında Roman vatandaşların toplumun diğer kesimleriyle sosyal bütünleşmesini amaçlayan “Ulusal Roman Entegrasyon Politikalar İçin Avrupa Çerçevesi” Avrupa Birliği tarafından kabul edilmiştir (Gümüş, 220: 143).

2012 yılında eğitim, sağlık, istihdam, yoksulluk ve ayrımcılıkla mücadele konularında ortak çalışma gerçekleştirme bağlamında AB Katılım öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamında Roman vatandaşlara yönelik sosyal içerme projeleri hayata geçirilerek fayda sağlanmış ve “Roman Vatandaşların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi” projesi hayata geçirilmiştir. IPA ikinci döneminde “Temel Haklar Alt Alanı Eylem Belgesi” ve “İstihdam, Eğitim ve Sosyal Politikalar Sektörel Operasyonel Programı” çerçevesinde Roman vatandaşların sorunlarının çözümüne katkı sunacak projeler gerçekleştirilecektir (Çetin, 2017: 99).

1 Ekim 2013 yılında hükümet tarafından Demokratikleşme Paketi kapsamında “Roman Dil ve Kültür Enstitüsü” kurulması gündeme gelmiş ve Roman vatandaşların yaşadığı problemler görünür kılınarak çözüme gayretinin gösterilmesinin ve devlet tarafından tanınmasının göstergesi olmuştur (Çetin, 2017: 99).

2015 yılında başlayan ve 2017 yılın sonuna kadar devam eden Aile ve sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından Romanlar ve Romanlar gibi yaşayan gruplara yönelik önemli bir proje “Romanların Yoğun Olarak Yaşadığı Yerlerde Sosyal İçermenin Desteklenmesi Operasyon Teknik Destek Projesi-SİROMA” gerçekleştirilmiştir. Roman vatandaşların işgücü piyasalarına katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması ve sosyal içermenin artırılması amacıyla 12 pilot ilde (Ankara, Adana, Balıkesir, Hatay, Edirne, İstanbul, Tekirdağ, Eskişehir, Manisa, Mersin, Kırklareli, İzmir) yürütülmüştür. Proje kapsamında yapılan çalışmaların sonucunda da “Romanların Türkiye’deki Sosyal Durumu ve Sosyal İçermenin Desteklenmesine Yönelik Kamu Politikaları” başlıklı rapor yayınlanmıştır (Karan, 2017: 29-30).

2016 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Koordinatörlüğü’nde hazırlanan ve Yüksek Planlama Kurulu tarafından “Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi, 2016-2021” başlığında politika belgesi ve bu strateji ile ilgili “I. Aşama Eylem Planı (2016-2018)” başlıklı belge yayınlanmıştır (30.04.2016 tarihli ve 29699 sayılı Resmi Gazete). Roman vatandaşların yaşam zorluklarını kolaylaştırmak, iyileştirmek amacıyla hazırlanan bu eylem planı Roman vatandaşların hem kısa hem de uzun vade de sosyo-ekonomik durumlarının iyileştirilmesinde eğitim, sağlık, barınma, istihdam ve sosyal

hizmetlerine erişim başlıklarında hedef ve eylemler içermektedir (Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu, 2018: 26).

Roman vatandaşlar için “hakların ve temel kamu hizmetlerine erişimi”nin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda güvence altına alınmış olmasına rağmen sağlıklı şekilde işlemediğinin tespiti üzerine, 64. Hükümet, “Temel Haklar ve Hürriyetler” başlığı altında 2016 yılı Eylem Planı’nda “*Roman vatandaşların sorunlarının çözümüne yönelik daha önce atılmış adımlar değerlendirilerek yeni çalışmalar başlatılacak*” cümlesine yer vermiştir (ASPB, 2016: 5-6).

Tüm ilgili aktörlerin katılımıyla, 2019-2021 eylem planının hazırlanması, kabul edilmesi ve uygulamaya konulmasını da içerecek biçimde Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi’nin uygulamasının geliştirilmesi gerekmektedir (Avrupa Komisyonu, 2019: 97).

Toplumsal entegrasyonu gerçekleştirmek için sosyal içerme politikalarının sürdürülebilir olması gerekmektedir. Dolayısıyla dezavantajlı gruplara yönelik ve özellikle Romanlara yönelik sosyal içerme politikaları üretirken grupların ihtiyaçları, beklentileri, sorunları ve önerilerinin de dikkate alınarak üretilmesi gerekmektedir (Öcal, 2018: 142).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇANAKKALE İLİNDE ROMAN VATANDAŞLARA YÖNELİK YÜRÜTÜLEN SOSYAL İÇERME FAALİYETLERİ VE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Çanakkale Belediyesi tarafından sosyal güvenceden mahrum, düzenli gelire sahip olmayan aile ve vatandaşlara yönelik yaşamlarını devam ettirmelerine yönelik sosyal yardımların yapılmasını bir kamu görevi görmesi ve imkânları doğrultusunda yerine getirmek için yaptığı gerekli çalışmalar başlıklar halinde anlatılmıştır. İnsan onuruna yakışır bir hayatı sunabilmek temel hedefleri arasında olan Çanakkale Belediyesi, kentsel dayanışma ve sosyal barışın her ailenin en az yaşamını sürdürebilecek bir gelir güvencesine sahip olmasını belirterek kentteki yoksulluk ve dezavantajlı bireylerin toplumsal bütünleşmenin sağlanması yönündeki mücadeleleri incelenmiştir. Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi'nde yaşayan Roman vatandaşlara yönelik elde edilen verilere yer verilen bölümde araştırmanın problemi ve sorunları, amacı, önemi, evreni ve örnekleme, kapsam ve sınırlılıkları, veri toplama yöntemi ve analiz tekniği, veri toplama aracı, modeli ve deseni, verilerin analizine detaylı şekilde yer verilmiştir.

4.1. Çanakkale Belediyesinin Dezavantajlı Gruplara Yönelik Yapmış Olduğu Faaliyetler

Çanakkale Belediyesi sosyal güvenceden mahrum, düzenli gelire sahip olmayan aile ve vatandaşlara yönelik, yaşamlarını devam ettirmelerine yönelik sosyal yardımların yapılmasını bir kamu görevi olarak görmektedir. Edindiği bu kamu görevini imkânları doğrultusunda yerine getirmek için gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Plan döneminde sosyal yardımları daha organize ve insan onuruna yakışır şekilde yürütmeyi hedeflemektedirler.

Kentsel dayanışma ve sosyal barışın her ailenin en az yaşamını sürdürebilecek bir gelir güvencesine sahip olması ile sağlandığını belirterek plan döneminde:

- 1- Halkın kendi arasında sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerini teşvik ederek

- 2- Kurumsal olarak ihtiyaç sahibi aileler belirlenerek sosyal yardımların hak sahiplerine doğrudan destek olarak

kentteki yoksulluk ile mücadele edeceklerini belirtmişlerdir (Çanakkale Belediyesi, “Çanakkale Belediyesi Stratejik Plan”, 2015-2019).

“*Kentin sosyal ve ekonomik gelişimine destek olmak*” stratejik amaç doğrultusunda ortaya konan hedefler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Çanakkale Belediyesi, “Çanakkale Belediyesi Stratejik Plan”, 2015-2019):

- Yoksulluk ve yoksunlukların kentte ortadan kalkması ya da etkilerinin en aza indirilmesi için toplumda özellikle güçsüz olan çocuk, genç, kadın, yaşlı ve engellilerin korunmasına yönelik insan odaklı uygulamaların yaygınlaştırılması,
- Kişinin eş-dost çevresine, toplumsal ve kültürel yaşama katılımı ve kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanabilmesi için kişisel gelişim ve yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik yaşam boyu öğrenme çalışmalarının artırılması,
- Yoksullara gerekli yardımların yapılması, gelecekte kendi hayatlarını sürdürebilmeleri için meslek sahibi olmalarının sağlanması,
- Maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarının eğitimine destek olunması,
- Vatandaşların kendi arasındaki sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinin desteklenmesi vb. faaliyetler suretiyle kentte yaşam kalitesinin artırılmasının sağlanması öncelikli amaçlarındandır.

4.1.1. Halk Kart

Çanakkale Belediyesi tarafından ihtiyaç sahibi kentlilerin desteklenmesine yönelik uygulanan 2019 (1 Ocak-31 Aralık 2019) Halk Kart Projesi çerçevesinde Ocak ayında: 633, Şubat ayında: 738, Mart ayında: 633, Nisan ayında: 683, Mayıs ayında: 735, Haziran ayında: 680, Temmuz ayında: 740, Ağustos ayında: 790, Eylül ayında: 766, Ekim ayında: 789, Kasım ayında: 805, Aralık ayında: 666 ihtiyaç sahibi kart hizmetinden faydalanmıştır. (Yıl içinde Sosyal Yardım Değerlendirme Kurulu kararına göre durumlarında iyileşme görülen başvuru sahiplerinin hakları inceleme sonucu iptal edilmiştir).

4.1.2. Ramazan Ayı Sıcak Yemek Yardımı/Günlük Yemek Yardımı

2019 Ramazan Ayında ihtiyaç sahibi 75 hane 285 kişiye sıcak yemek yardımı yapılmış, bu çalışmada belediye personelleri ile 60 kent gönüllüsü faaliyet göstermiştir. 2019 yılında Ramazan Döneminde 2500 adet ihtiyaç sahibi aileye erzak paketi dağıtımı yapılmıştır.

Günlük Sıcak Yemek: 2019 yılında ihtiyaç sahibi ailelere yönelik günlük sıcak yemek yardımı yapılmaktadır. 1 Ocak- 31 Aralık tarihleri arasında günlük sıcak yemek hizmetinden faydalanan 134 hane 231 kişidir.

4.1.3. Hoşgeldin Bebek Paketi Hizmeti

Çanakkale Belediyesi kentte bulunan yeni doğum yapan kadınlara yönelik hazırlanan “Hoş geldin Bebek Paketi” projesi kapsamında yeni doğum yapan kadınların faydalandığı hoş geldin bebek paketi; bebek şampuanı, bebek pişik kremi, bebek banyo süngeri, banyo havlusu, zıbın takımı (tulum, önlük, şapka, çorap, uzun kollu çitçitli body) penye battaniye, bebek bezi, ıslak mendil, termometre, tırnak makası, granül çamaşır deterjanı içeren paketler teslim etmektedir. 2019 (1 Ocak-31 Aralık) tarihinde 927 kişiye “Hoş geldin Bebek Paketi” teslim edilmiştir.

4.1.4. Bebek Bakım ve Emzirme Kabinleri

Çanakkale Belediyesi'nin kentte yaşamı kolaylaştıran hizmetlerinden biri olan “Bebek Bakım ve Emzirme Kabinleri” 2016 yılında faaliyete geçmiştir. Bebek sahibi vatandaşlara yönelik hayat bulan projede “Bebek Bakım ve Emzirme Kabinleri” Halk Bahçesi Girişi, Golf Çay Bahçesi, Donanma Çay Bahçesi ve Cumhuriyet Meydanında hizmet vermektedir. 1 Ocak-31 Aralık 2019 tarihinde toplam 591 kişi kabin kartından faydalanmıştır.

4.1.5. Asker Ailesi Yardımları

Çanakkale Belediyesi'nin bir hizmeti olan 4109 sayılı Asker Ailelerine Muhtaç Olanlara Yapılacak Yardım Hakkındaki Kanun'un 3. maddesi gereğince 2019 yılında; Ocak ayında 14 aile, Şubat ayında 14 aile, Mart ayında 13 aile, Nisan ayında 15 aile, Mayıs ayında 15 aile, Haziran ayında 14 aile, Temmuz ayında 2 aile, Ağustos ayında 3 aile, Eylül ayında 3 aile, Ekim ayında 3 aile, Kasım ayında 3 aile, Aralık ayında 5 aile "Muhtaç Asker Ailesi Yardımından faydalanmıştır.

4.1.6. Asker Paketi

Kentte yaşayan ve yıl içerisinde vatani görevini yapmak üzere askere gidecek olan kentlilere ve ailelerine destek olmak amacıyla 2017 Mayıs ayında başlatılan "Asker Paketi Projesi'nden 2019 yılında 390 kişi yararlanmıştır.

4.1.7. Öğrencilere Destek Programı

Eğitimde eşitsizliklerin giderilmesi ve dezavantajlı öğrencilerin desteklenmesi amacıyla yürütülen bir diğer program da eğitime destek programıdır. Bu kapsamda yıl içinde; 2019-2020 Eğitim ve Öğretim yılında Çanakkale Belediyesi tarafından üniversite öğrencilerine yönelik barınma yardımı kapsamında 13 üniversite öğrencisine barınma yardımında bulunulmuştur. Üniversite öğrencilerine Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü üzerinden, belediye tarafından direkt nakdi yardım yapılmaktadır.

2019-2020 Eğitim Öğretim Döneminde toplam 215 öğrenci öğrenim yardımından faydalanmıştır..

2019-2020 Eğitim Öğretim Döneminde ise ilkokul, ortaokul, lise ve özel eğitim öğrencilerine yönelik öğle yemeği yardımından toplam 487 öğrenci faydalanmıştır.

2019-2020 Eğitim Öğretim Döneminde, özel eğitim sınıflarına yönelik taşıma hizmetinden; 41 öğrenci taşıma hizmetinden faydalanmıştır..

İsmetpaşa Mahallesi'nde Atatürk-1 Küme Evleri bölgesinde ikamet eden toplu taşıma sisteminden faydalanamayan 65 ihtiyaç sahibi öğrencilerin evlerinden okullarına-okullarından evlerine 2 (iki) sefer (gidiş-dönüş) ulaşımları sağlanmaktadır.

Çanakkale Merkez'de eğitim gören Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğrencilerine yönelik 2019 yılında Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Ekim, Kasım ve Aralık aylarında hafta içi her gün Terzioğlu Kampüsü Ösem önü (1000), Anafartalar Kampüsü önü (1000) sadece hafta içi Salı ve Cuma günleri 08.00-10.00 saatleri arasında Çanakkale Belediyesi tarafından belirlenen stantlar ile çorba dağıtımı yapılmıştır.

4.1.8. Evde Destek Hizmeti (Dayanışma Hayata Tutunma)

Çanakkale Belediyesi yalnız yaşayan ve kendi ihtiyaçlarını karşılayamayan yaşlı ve engelli bireylerin yaşamlarına kolaylık sağlamak, yalnızlıklarını paylaşmak, ihtiyaçlarını karşılamasında yardımcı olmak amacıyla “Evde Bakım Projesi” kapsamında hizmet vermektedir. 2019 yılında evde temizlik hizmetinin aylara göre dağılımı; Ocak ayı: 42 hane- 96 hizmet, Şubat ayı: 44 hane- 88 hizmet, Mart ayı: 46 hane- 97 hizmet, Nisan ayı: 50 hane- 111 hizmet, Mayıs ayı: 56 hane- 128 hizmet, Haziran ayı: 56 hane- 112 hizmet, Temmuz ayı: 56 hane- 124 hizmet, Ağustos ayı: 56 hane- 123 hizmet, Eylül ayı: 54 hane- 114 hizmet, Ekim ayı: 54 hane- 125 hizmet, Kasım ayı: 54 hane-113 hizmet, Aralık ayı: 51 hane-112 hizmettir. Toplam ev temizliğine giden hizmet sayısı 1343'tür. 2019 yılında berber hizmetinin aylara göre dağılımı; Ocak ayı: 11 kişi- 27 hizmet, Şubat ayı: 11 kişi- 22 hizmet, Mart ayı: 12 kişi- 24 hizmet, Nisan ayı: 13 kişi- 25 hizmet, Mayıs ayı: 13 kişi- 32 hizmet, Haziran ayı: 12 kişi- 24 hizmet, Temmuz ayı: 13 kişi-26 hizmet, Ağustos ayı: 13 kişi- 33 hizmet, Eylül ayı: 12 kişi- 24 hizmet, Ekim ayı: 13 kişi- 33 hizmet, Kasım ayı: 13 kişi- 26 hizmet, Aralık ayı: 14 kişi- 28 hizmettir. Aylara dağılımının toplamında verilen berber hizmet sayısı ise 324'tür.

4.1.9. Okullara Destek Programı

Çocukların ve gençlerin eğitim aldığı mekânların ihtiyaçlarının karşılanması noktasında uzun yıllardır devam eden program 2019- 2020 eğitim öğretim yılında da sürdürülmüştür. Resmi yazı ile gelen talepler doğrultusunda belediyece okulların fiziksel iyileştirmelerinin yanı sıra öğrencilerin öğrenim süreçlerine katkıda bulunmak amacıyla malzeme gereksinimleri karşılanmıştır.

4.1.10. Sosyal Çalışma Saha Ekibi

Çanakkale Belediyesi tarafından il merkezindeki yoksulluk ve yoksunluk durumunun ölçümleri çıkarılarak ne düzeyde sosyal destek ve yardıma ihtiyaç duyulduğu, belediyenin yapacağı sosyal yardım programları etkin ve etkili kaynağın doğru noktalarda kullanılması ve etkin yönetilmesiyle yoksulluk döngüsünün kırılmasına destek olmak amacıyla kurulan “Sosyal Çalışma Saha Ekibi” psikolog eşliğinde çalışmalarını yürütmektedir.

Çalışma alanları;

-Kurum, kuruluş ve kişilerden gelen bilgileri dikkate alarak Kültür ve Sosyal İşler Yönetmeliği kapsamında sosyal yardımlardan yararlanacak aile ve bireylerin tespiti, sorunların tespiti amacıyla veri ve bilgi toplama.

-Toplanan bilgilerin sosyal işler birimi ve inceleme ekibinin görüş ve önerileri doğrultusunda belediye meclis üyelerinden oluşan “SOSYAL İŞLER KURULU” üyelerine sunulması gerekli hizmet desteğinin sağlanması,

-Kamu kurum ve kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, gerçek veya tüzel kişiler tarafından yürütülen sosyal faaliyetlerde yer almak (Kent Konseyi, Ramazan Sıcak Yemek Dağıtımı, Erzak Dağıtımı vb.).

-Sosyal yardımlardan yararlanan kişiler ile memnuniyet anketi çalışması gerçekleştirilmesi (Sıcak yemekten faydalanan ihtiyaç sahibi öğrenciler ve öğrenim yardımından faydalanan öğrenciler).

Yukarıda belirtilen bu ana başlıklar altında Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Sosyal İşler Birimi tarafından gerçekleştirilen;

-Halk Kart

-Yaşlılara Evde Hizmet ve Bakım Hizmeti

-Ailelere Sıcak Yemek Yardımı

-Ücretsiz Kreşten Yararlanma

-Öğrenim Yardımı

MK Kart olmak üzere yapılan başvuruların incelemeleri gerçekleştirilmiştir (2.500 erzak dağıtımı, 2019 Ocak – Haziran dönemi içerisinde 3533 sosyal inceleme gerçekleştirilmiştir).

4.1.11. Sosyal Market

Toplumsal Dayanışma ve Yardımlaşma Projesi olan Sosyal Market 2019 (01 Ocak-31 Aralık) yılında da ihtiyaç sahibi kentlilerin gereksinimlerini karşılamaya devam etmiş, yıl içinde ihtiyaç sahibi kentlilere kıyafet ve kırtasiye malzemesi gerekse mobilya ve beyaz eşya sağlama noktasında destekte bulunmuştur. Kullanılmış fakat kullanılabilir durumda olan eşyalar ile hiç kullanılmayan eşyalardan 1739 kişi giyim eşyasında, 73 kişi de eşya yardımından faydalanmıştır. Giyim yardımı yapan kişi sayısı 472, eşya yardımı yapan kişi sayısı ise 159'dir.

4.1.12. Duş ve Çamaşır Merkezi

Çanakkale Belediyesi'nin sosyal kapsamlı hizmetlerinden biri olan Duş ve Çamaşır Merkezi, başta öğrenciler olmak üzere, gündelik yaşamlarında duş alma ve çamaşır yıkama olanağı bulamayan kentlilere yönelik hazırlanan hizmettir. 2019 yılında (01 Ocak-31

Aralık) 1 yıllık çamaşır hizmetinden yararlanan kullanıcı sayısı 596 kişi, duş hizmetinden yararlanan kullanıcı sayısı 146 kişi, yıkanan çamaşır adedi 51.318'dir. Toplam duş hizmeti sayısı 315'dir. Toplam duş ve çamaşır hizmet sayısı 34.829'dir.

4.1.13. Mahalle Kütüphanesi

2004 yılından bu yana Barbaros Mahallesi'nde kentliye hizmet vermekte olan kütüphaneyi 2019 yılında (1 Ocak-31 Aralık) 5428 kişi kullanmıştır. Kütüphanenin genel toplam üye sayısı 2170 kişidir. Kütüphaneye kayıtlı 4284 adet kitap bulunmaktadır.

4.1.14. Altın Yıllar Yaşam Merkezi

Çanakkale Belediyesi'nin Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü yürütücülüğünde ve Halk Eğitim ve Akşam Sanat Okulu'nun da eğitimci desteğiyle Altın Yıllar Yaşam Merkezi 65 yaş ve üstü kendi öz bakımını sağlayabilen, Çanakkale Merkez'de yaşayan kıdemli hemşerilere sosyalleşme imkânlarını sunan bir proje olan Altın Yıllar Yaşam Merkezi katılımcılarının sosyal, kültürel, psikolojik, psikomotor, bilişsel becerilerini desteklemek amaçlanmış ve bu amaçlara yönelik; Bilgisayar, Bilişim Teknolojileri ve El Sanatları Kursu (Takı Tasarımı, Ahşap Boyama), Spor, Resim, Bilişsel Beceriler, Müzik ve Koro, Görsel Sanatlar, Bireysel ve Grup Danışmanlık Hizmetleri ve Kişisel Gelişim Çalışmaları, Nefes Egzersizleri, Tiyatro, Taş Tasarımı, Satranç, Halk Dansları, Kırkyama, Briç, İngilizce ve Deneyim Aktarım Atölyesi'nde merkez katılımcılarının gönüllü eğitimlik yaptıkları file örme ve okuma-yazma çalışmaları yürütülmektedir. Her ay merkez katılımcılarına yönelik bilgilendirme toplantıları ve masal günleri etkinlikleri yapılmakta ve özel gün/hafta kutlamaları gerçekleştirilmektedir.

Dönem boyunca yapılan etkinlikler ve ziyaretlerden (1 Ocak- 31 Aralık) 4195, 65 yaş üstü vatandaşa Altın Yıllar Yaşam Merkezi'nin kapıları açılmıştır.

Atölyelerde Yararlanan Katılımcı İstatistikleri: Bireysel Danışmanlık Grup Etkinlikleri (270 kişi), Bilgisayar Kursu (176 kişi), Bilişim Teknolojileri (253 kişi), Satranç Kursu (251 kişi), Halk Dansları (25 kişi), El Sanatları (Psikomotor) (408 kişi), Nefes

Egzersizleri (875 kişi), Kıryama (197 kişi), Müzik (335 kişi), Tiyatro (24 kişi),Görsel Sanatlar (52 kişi), Briç (41 kişi), İngilizce (63 kişi), Resim (194 kişi), Bilişsel Beceriler (471 kişi), Taş Tasarımı (65 kişi), Spor (817 kişi), File Örne (3kişi), Okuma-Yazma (4 kişi) şeklindedir. 2019 yılında aktif katılımcı sayısı 650 kişidir. Toplam yararlanan katılımcı sayısı 944 kişidir.

2019 Yılı (1 Ocak- 31 Aralık) Engelli Servis Hizmet Sayısı: 143, Öğle Yemeği Kişi Sayısı: 17215

4.1.15. Sosyal Yaşam Evleri

Kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk, ergen, yetişkinlerin ücretsiz kişisel gelişim ve aile eğitimleri, sanat, spor ve kültür etkinlikleri gibi geniş bir yelpazede hizmet aldıkları 2019 yılında uygulanan hizmet programları Sosyal Yaşam Evlerinde de ayrı ayrı uygulanmakta olup diğer kamu kurumları ile de ortak çalışmalarda yapmaktadır.

Dış Göç Çalışmaları;

- Şubat 2019'da Berlin'de yapılan Türk ve Alman Belediyelerin katıldığı çalıştayta sunum yapılmıştır.
- Ekim 2019 'da Kardeş Kent Belediyesi Göç Çalışmacıları kentimizde ağırlandı ve Göç Çalıştayını düzenlenmiştir.
- Aralık 2019 'da Belediye'nin Sosyal Destek Birimi çalışanları, kardeş kentte teknik ziyarette bulunarak yapılan göç projeleri yerinde incelenmiştir.
- Bu süreç içinde, Troia Sosyal Yaşam Evi ek binası Göçmen kadın çalışmaları için fiziksel olarak düzenlenmiş, hafta içi Türkçe okuma yazma eğitimi, hafta sonu kadın- çocuk kültürel entegrasyonuna yönelik grup çalışmaları projesi uygulanmaya başlanmıştır. Kültürel, sportif, eğitsel ve sosyal destek vermek amaçları arasındadır.
- Dezavantajlı kadın ve çocuklara yönelik Kardeş kent ile proje yazım çalışması sosyal destek birimi tarafından başlatılmıştır.
- Hafta sonları Koza Derneği ile ortak bir çalışma yapılarak, Göçmen Çocuklara eğitim desteği verilmiştir. Anneleriyle de sosyal hizmet yaklaşımıyla bireysel destek ve grup çalışması yapılmaktadır.

- ✓ Kişisel Vaka görüşmesi: 13
- ✓ SYE yapılan psikolojik destek görüşmesi: 52
- ✓ SYE yapılan görüşmesi: 71
- ✓ Sosyal inceleme adreste yapılan: 5

Barbaros Sosyal Yaşam Evi

2019 (1 Ocak-30 Haziran) tarihlerinde uygulanan hizmet programlarına ve etkinliklerine; Aile Eğitimi 3-5 yaş Grubu Anne Eğitimi (28 kişi), Aile Eğitimi 3- 5 Yaş Grubu Çocuk Eğitimi(26 kişi), İngilizce A1 Grubu (50 kişi), Satranç Kadın Grubu (53 kişi), Barbaros Kadınlar Grubu (53 kişi), Bilgilendirme Grubu (115 kişi), İngilizce A2 Grubu (24 kişi), Bilgisayar Ofis Programları Kullanım Grubu (27 kişi), Drama Kadın Grubu (12 kişi), Resim Grubu (45 kişi), Baba Destek Eğitimi Grubu (22 kişi), Jimnastik-Pilates Grubu (64 kişi), Kültür Fizik Etkinliği Grubu (8 kişi), İş ve Sosyal Hayatta İletişim Grubu (36 kişi), Çocuk Hakları Atölyesi (12 kişi), Göçmenler için Türkçe Dersi (12 kişi), Masa Tenisi Grubu (20 kişi), El Sanatları Grubu (12 kişi), Sosyal Destek Grubu (12 kişi), Çocuk Sınıfı Oyun Etkinliği (24 kişi), Bilgisayar İşletmenliği Grubu (8 kişi), Anne ve çocuk Ritim ve Sanat Grubu (24 kişi) katılım sağlamıştır.

Yaz Etkinlikleri: 8-12 YAŞ: Görsel Sanatlar Grubu (41kişi), İğne İplik Tasarım Grubu (50 kişi), Jimnastik Grubu (50kişi), Müzik –Ritim Grubu (65 kişi), Yöresel Lezzetler Grubu (50 kişi), Dikiş Öğreniyoruz Grubu (55 kişi), Satranç Grubu (60 kişi), Oyunbaz Grubu (45 kişi), Yüzme Grubu (35 kişi), Geri Dönüşüm Grubu (50 kişi), Kitap Okuma (40 kişi), Dans Grubu (55 kişi), Tasarım Grubu (50 kişi) olmak üzere toplam 67 çocuk kayıtlıdır.

2019 1 Ocak-31 Aralık tarihi itibarıyla Barbaros Sosyal Yaşam Evine ilk kez kayıt yaptıran 173 Kadın, 100 Çocuk, 40 Erkek toplamda 313 kişidir. Kurslara katılan kişi sayısı 550 Kadın, 100 Çocuk, 40 Erkek toplamda 690 kişidir. Barbaros sosyal yaşam evi genel kullanıcı sayısı 1.333 kişidir.

Troia Sosyal Yaşam Evi

2019 (1 Ocak-30 Haziran) tarihlerinde uygulanan hizmet programlarına ve etkinliklerine; Aile Eğitimi 3–5 Yaş Anne Eğitimi Grubu (27 kişi), Aile Eğitimi 3–5 Yaş Çocuk Eğitimi Grubu (27 kişi), 3-6 Yaş Çocuk Dans Grubu (14 kişi), 3-6 Yaş Grubu Anne Çocuk Sanatsal Proje Çalışması Anne (15 kişi), Okuma Yazma 1. Kademe Anne Grubu (47 kişi), Okuma Yazma 2. Kademe Anne Grubu (15 kişi), Okuma Yazma 1. Kademe Annelerinin Çocuk Grubu (9 kişi), Troia Kadınları Grubu (70 kişi), Bilgisayar Destekli Ödev Yaptırma Çocuk Grubu (38 kişi), Masa Tenisi Kadın Grubu (39 kişi), El Sanatları– Ahşap Boyama Grubu (44 kişi), Kütüphane Ödev Çalışmaları (60 kişi), Dikiş Biçki Grubu (77 kişi), Pilates Kadın Grubu (143 kişi), Satranç Kadın Grubu (42 kişi), Göç Kadınları Grubu (27 kişi), Göç Kadınları Çocukları (33 kişi), Çocuk Hakları (21 kişi), Yabancılar İçin Türkçe Öğrenme Kursu (17 kişi) katılım sağlamıştır.

2019 Haziran-Temmuz-Ağustos Aylarında 8-12 Yaş Çocuklarla Yaz Dönemi Yapılan Etkinlikler: Yaz Döneminde; Eğlenceli çocuk atölyesi (22 kişi), Dans Hareket Atölyesi (25 kişi), Origami çocuk grubu (23 kişi), Sinema Saati Çocuk Grubu (21 Kişi), Kitap Kurdu atölyesi (25 Kişi), Geri Dönüşüm Atölyesi (27 kişi), Masa Tenisi Atölyesi (28 kişi), Coğrafi Bölgeler Atölyesi (20 kişi), Drama Atölyesi (26 kişi), Satranç Sudoku Atölyesi (30 kişi), Müzik Ritim Atölyesi (26 kişi), Deney Atölyesi (23 kişi), Meslekleri Tanıyoruz (26 kişi), Resim Atölyesi (32 kişi), Yüzme Çocuk Grubu (38 kişi), Lezzetli Tatlar (Mutfaktayız) (40 kişi), Zekâ Oyunları Çocuk Katılım Sayısı (35 kişi), Canlılar ve Doğa Atölyesi (25 kişi) etkinlikler yapılmıştır. Toplam kayıtlı çocuk sayısı 55'tir.

2019 1 Ocak-31 Aralık tarihi itibarıyla Troia Sosyal Yaşam Evine ilk kez kayıt yaptıran 145 Kadın, 148 Çocuk toplamda 293 kişidir. Kurslara katılan kişi sayısı 531 Kadın, 272 Çocuk toplamda 803 kişidir. Troia sosyal yaşam evi genel kullanıcı sayısı 1.257 kişidir.

Esenler Sosyal Yaşam Evi

2019 (1 Ocak-30 Haziran) tarihlerinde uygulanan hizmet programlarına ve etkinliklerine; Sanat ve Tasarım Grubu (79 kişi), Aile Eğitimi 3–5 Yaş Grubu Anne

Eğitimi (48 kişi), Aile Eğitimi 3–5 Yaş Grubu Çocuk Eğitimi (47 kişi), Okuma Yazma 1. Kademe (10 kişi), Masa Tenisi Grubu (77 kişi), Kadından Kadına Destek Grubu (89 kişi), İngilizce Grubu (77 kişi), Halk Oyunları (32 kişi), Step Grubu (82 kişi), Satranç Kadın Grubu (60 kişi), Giyim (83 kişi), El Sanatları (52 kişi), Anne çocuk sanat ve ritim etkinlikleri (34 kişi), Çevreci zambaklar(10 kişi), 3-6 yaş çocuk kulübü (19 kişi), TSM koro (32 kişi),Kültür fizik etkinliği (15 kişi), ÇÖDEM çocuklarıyla zekâ oyunları (8 kişi) katılım sağlamıştır.

Yaz Etkinlikleri 8-12 Yaş: Yaz dönemimde; Görsel sanatlar (35 kişi), İğne İplik (43 kişi), jimnastik (45 kişi), müzik ritim (50 kişi), yöresel lezzetler (50 kişi), dikiş öğreniyoruz (48 kişi), satranç (50 kişi), yüzmeye gidiyoruz (60 kişi), okuma saati (50 kişi), dans (48 kişi), Zekâ oyunları (45 kişi), Masa tenisi (52 kişi), Doğamızı nasıl koruyabiliriz?(48 kişi), Kukla atölyesi (22 kişi), Küçük filozoflar (50 kişi) etkinlikler gerçekteştirilmiştir.

Yaz döneminde kayıtlı 80 çocuk vardır ve birden fazla atölyeye katılmaktadırlar.

2019 1 Ocak-31 Aralık tarihi itibarıyla Esenler Sosyal Yaşam Evine ilk kez kayıt yaptıran 106 Kadın, 91 Çocuk, 3 Erkek toplamda 200 kişidir. Kurslara katılan kişi sayısı 497 Kadın, 127 Çocuk, 4 Erkek toplamda 628 kişidir. Esenler sosyal yaşam evi genel kullanıcı sayısı 1.550 kişidir.

4.1.16. Sağlıklı Yaşam Merkezi

Çanakkale Belediyesi, bireylere spor yapma alışkanlığı kazandırarak, bedensel ve zihinsel gücünü attırmaya hizmet edecek çalışmaların yürütüldüğü tesislerinde, spor faaliyetlerinde devamlılığı, eğitim ve grup çalışmalarında niteliği, hizmette paydaş memnuniyetini üst düzeyde tutarak Sağlık Yaşam Merkezi tesisi açmıştır.

Grup dersleri eğitmenleri eşliğinde zumba, pilates, step-aerobik olarak verilmektedir. Fitness salonunda eğitmenlerle birlikte hizmet vermektedir.

Tesiste 2019 yılının; Ocak ayı ile Aralık ayı arasında: zumba ve pilates derslerinden toplam 3835 kişi, step-aerobik derslerinden toplam 2888 kişi, fitness salonundan toplam 8586 kişi faydalanmış ve bütün yıl toplamında tesise 36.260 kişi giriş yapmıştır.

4.1.17. Çocuk Kültür Evi

Çanakkale Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü bünyesinde çalışmalarını yürüten ve 15 Ekim 2016 tarihinde hizmet vermeye başlayan Çocuk Kültür Evi, 5-15 yaş aralığındaki çocuklara yönelik olarak sanat atölyelerinden robotik/kodlama atölyelerine, danstan müziğe, film günlerinden sanatçı buluşmalarına, interaktif kütüphane hizmetinden yaratıcı dramaya, İngilizceden akıl oyunlarına kadar geniş bir perspektifle atölyeler, etkinlikler, seminer ve gösterim programları hazırlanmaktadır.

Çocuk Kültür Evi'nin temel misyonu, çocukların potansiyellerini ve üretkenliklerini geliştirecek; heyecan ve merak duygularını tetikleyecek, öğrenmeyi, bağımsızlığı ve yaratıcılığı teşvik edecek; barış kültürünü benimsemiş, evrensel değerlere bağlı donanımlı bireyler olarak gelişmelerine katkı sağlayacak çalışmalar yapmaktır.

Gerçekleştirilen Programlar: Çocuk Kültür Evi çocuk odaklı bir yaklaşımla hazırladığı 2019 yıllık programını 'Atölye Programları' ve 'Etkinlik Programları' olmak üzere iki ana eksen üzerinden temellendirmiş ve çocukları çok yönlü olarak destekleyerek yıl boyu katılabilecekleri renkli bir program sunmuştur.

Çocuk Kültür Evi "rutin atölyeler" başlığıyla yürüttüğü Atölye Programları kapsamında çocuklara potansiyellerini keşfedebilecekleri bir ortam sunmuş ve farklı yaş gruplarına yönelik hazırlanan bu atölye programlarına (Drama, Sanat, Müzik, Dans/Bale, Akıl Oyunları, Satranç, Robotik, Hareket, İngilizce, Hafıza Teknikleri) yıl boyunca toplamda 1235 çocuk katılmıştır.

Çocuk Kültür Evi 'rutin etkinlikler' (Film Günleri, Masal Günleri, Yazar & Sanatçı Buluşmaları, Okul Buluşmaları, Anadolu Masalları Kukla Gösterisi) ve 'tematik etkinlikler' (Müzik Dinletisi 'Art Trio', Çocuk Meclisi Tanıtım Toplantısı, Kütüphaneler Haftası Etkinliği, 23 Nisan Şenliği, Çocuk Korosu Konseri, Çocuk Koroları Şenliği Performansı, Yıl Sonu Bale Buluşması, Yıl Sonu Buluşması, Yıl Sonu Müzik Dinletisi, Dünya Çocuk Kitapları Haftası, Söyleşi 'Okuma Kültürü') başlıklarıyla yürüttüğü Etkinlik Programları kapsamında ise çocukları çok yönlü desteklemek üzere Film Günleri'nden Masal Günleri'ne, Yazar ve Sanatçı Buluşmalarından Okul Buluşmalarına ve tarih, kent, çocuk hakları, ekoloji, barış kültürü temalı etkinliklere kadar 113 farklı etkinlik gerçekleştirmiş, bu etkinliklere toplam 3413 çocuk katılmıştır. 2185 üye sayısına ulaşan

Çocuk Kültür Evi'nin 2019 yılı boyunca yürüttüğü programlara toplam 4648 çocuk katılmış olup, Yazar&Sanatçı Buluşmaları kapsamında Ocak ayında Yazar Fusun ÇETİNEL, Şubat ayında Yazar Gülsevin KIRAL, Mart ayında Yazar Karin KARAKAŞLI, Nisan ayında Yazar Ömer AÇIK, Mayıs ayında Sinema Yazarı Banu BOZDEMİR, Ekim ayında Müzisyen Zaretta URŞANOVA, Kasım ayında Ressam Özdemir YEMECİOĞLU söyleşi ve atölyeler gerçekleştirdiler.

4.1.18. Çanakkale Belediyesi Spor Merkezi

Çanakkale Belediyespor Merkezi bünyesinde her yaş grubu ve her gelir seviyesinden bireylere spor yapma alışkanlığı kazandırarak bedensel ve zihinsel gücünü arttırmaya hizmet etmek, spor faaliyetlerinde devamlılığın, eğitimin ve grup çalışmalarında niteliğin, hizmete paydaş memnuniyetin üst düzeyde olduğu, özenilen bir tesis olarak hizmet etmektedir. Kadınlar 1. Liginde Faaliyet gösteren A takımının yanı sıra alt yapılarda Voleybol, Basketbol, Yüzme, Jimnastik ve Step & Aerobik eğitimleri verilmektedir.

Branş Adı: VOLEYBOL Alt Yapı

Çanakkale Belediyesi Spor Okulları ve Altyapı Lisanslı Sporcular ile yıl boyunca 4 farklı yaş grubunda Toplam 240 sporcuya faaliyetlerini devam ettirmektedir.

Voleybol Alt Yapısı çeşitli yaş gruplarına göre; 3 Grupta Çanakkale 1'liği, 1 Grupta Çanakkale 3'lüğü, 2 Grupta BÖLGE 2'liği, 1 Grupta BÖLGE 3'lüğü, 1 Grupta Türkiye Şampiyonası Grup 3.'lüğü başarılarını göstermişlerdir.

Branş Adı: SATRANÇ

Çanakkale Belediye Spor Okulları ve Altyapı Lisanslı satranç branşı A Takım, CM Takım ve B Takım olmak üzere 4 farklı grupta Toplam 98 Sporcu ile teknik ve teorik satranç çalışmalar sürdürmektedir. Sporcularımızın 2019 yılı boyunca katıldığı ve başarı gösterdiği turnuvalarda 56 Madalya, 28 Kupa kazanmışlardır.

Branş Adı: BASKETBOL

Çanakkale Belediyesi Spor Okulları ve Altyapı Lisanslı Sporcular ile yıl boyunca Toplam 52 sporcuya faaliyetlerini devam ettirmektedir. An itibariyle aktif olarak U-11, U-12, U-13-U-18 olmak üzere resmi ligde mücadele etmektedir.

Branş Adı: YÜZME

Çanakkale Belediyesi Spor Okulları ve Altyapı Lisanslı Sporcular ile yıl boyunca 4 farklı yaş grubunda ortalama Toplam 357 sporcuyla faaliyetlerini devam ettirmektedir. Yüzme Alt Yapısı Çeşitli Yaş gruplarında; 1 Türkiye 1'liği, 2 Türkiye 2'liği, 3 Türkiye 3'lüğü, 1 Türkiye 4'lüğü, 2 Türkiye 5'liği, 1 Kulüp Bölge 1'liği, 1 Zafer Kupası, 116 Altın Madalya, 46 Gümüş Madalya, 26 Bronz Madalya kazanmışlardır.

Branş Adı: JİMNASTİK

Mart- Kocaeli'nde yapılan küçükler Jimnastik Lig Müsabakasında kulüp 9-11 taş kategorisi Türkiye 4. olmuştur.

Nisan-23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlama töreni Tahta At Şenliği Gösteri Programı gerçekleştirilmiştir.

Mayıs-19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik Spor Bayramı Büyük ve Genç takımı 15 sporcusu ile gösteri programı gerçekleşmiştir.

Haziran- Ankara Küçükler Jimnastik Ligi Final Yarışmasında bulunmuştur.

Branş Adı: STEP & AEROBİK

Yıl boyunca; Pazartesi-Çarşamba günleri haftada 2 gün olmak üzere günde 1 buçuk saat Belediye Spor tesislerinde toplam 65 kişilik kadın grubuyla çalışma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir.

4.1.19. Girişimci Destekleme Programları İstihdam ve Meslek Kazandırma Kursları

Kent genelinde toplumsal dayanışmanın sağlanması ve özellikle girişimci kadınların ekonomide yer almalarını olanak tanımak amacıyla çeşitli program ve projeler uygulanmıştır. Bu kapsamda Çanakkale Belediyesi ile Türk Kadınlar Birliği Derneği Çanakkale Şubesi arasında istihdam ve iş gücüne katılmamış kentlilerin mesleki yeterlilik ve beceri kazanmalarını sağlamak amacıyla meslek edindirme çalışmalarına ilişkin ortaklık kurularak "Telkari Atölyesi" projesi devam ettirilmiştir. El emeği ürünler üreten kentli kadınların girişimciliklerinin desteklenmesi ve ekonomide yer almalarını sağlamak adına

Kordon Boyu Düzenleme Projesi kapsamında gerçekleştirilen iyileştirme çalışmalarısıyla Morabbin Parkı'nda "El Emekleri Satış Alanı" tahsis edilmiştir. Alan, el emeği ürün üreten kadın dernekleri ile protokol imzalanarak kullanıma sunulmuştur. 40 standın bulunduğu alan dönüşümlü olarak kullanılmaktadır.

4.1.20. Kariyer ve İş Geliştirme Ofisi

Çağımızda sosyal belediyecilik anlayışı artık daha çok konuyu ele almayı gerektirmektedir. Bu konuların başında istihdam yer almaktadır. Küreselleşme ve beraberinde getirdiği hızlı teknolojik gelişmeler, ana aktörü "insan" olan işgücü piyasasını daha da değişken hale getirmiştir. Bu kapsamda kurulan Çanakkale Kariyer ve İş Geliştirme Ofisi istihdam oranının artırılması açısından Çanakkale ilinde yer alan önemli bir değerdir.

Vizyon

- Orta ve uzun vadede bölgede tespit edilecek ihtiyaçlar doğrultusunda mesleki eğitimler vermek,
- İş bilen insanlar yetiştirip iş gücü verimliliğini arttırmak,
- İş verenin iş geliştirmede ihtiyaç duyacağı bilgileri önceden tespit edip bu konuda onları çeşitli seminer ve yöntemlerle bilgilendirmek,
- Gelecek nesillerin okul çağında meslek yönlendirmesine katkı sunmak, mesleki eğitimlere yönelik projeleri takip edip bunların ilimize kazandırılmasını sağlamak.

Hedefleri

- İş arayan vatandaşlarımıza uygun iş imkânının sağlanması,
- Kısa sürede kalıcı çözümlerin üretilmesi,
- Başvurular, tecrübeler ve iş deneyimlerine göre yönlendirilmesi,
- İşsizlik sorununun çözülmeye çalışılması.

Ofis İşleyişi

1. İş arayışında olan vatandaşımız ofisimize başvurur.
2. Başvuru belgelerinde tüm özellikleri tespit edilir.
3. İşçi arayan iş verenlerimiz, talep ettiği personel ile ilgili özellikleri ofisimize bildirir.
4. Ofis, aranan nitelikler doğrultusunda din, mezhep, köken ve görüş ayrımı yapmaksızın "işe göre insan" prensibiyle, aranan niteliklerle örtüşen vatandaşlarımızı işverenle buluşturur.
5. Bölgede eksikliği hissedilen ara elemanı ise İŞKUR'la yapılan protokol kapsamında mesleki eğitimlere tabi tutup, vasıflı eleman olarak iş gücüne katar.

Tablo 1

İş ve Kariyer Geliştirme Ofisi 2019 yılı gerçekleştirdiği eğitimler

KARİYER VE İŞ GELİŞTİRME OFİSİ			
GERÇEKLEŞTİRİLEN EĞİTİMLER			
01.01.2019 – 31.12.2019			
EĞİTİMİN ADI	Eğitim Sayısı	Katılımcı Sayısı	Eğitim Süresi (Saat)
Bilgisayar İşletmenliği (Operatörlüğü) Kursu	2	35	326
Ofis Programları Kullanımı Kursu	2	35	144
Bilgisayarda Hızlı (F) Klavye Kullanımı Kursu	1	15	72
İş ve Sosyal Hayatta İletişim Kursu	2	40	64
SPSS ile Veri Analizi Geliştirme ve Uyum Eğitimi	2	40	162
Belediye Meclis Üyeleri Oryantasyon Eğitimi	1	118	8
Resmi Yazışma Kuralları Eğitimi	1	55	4
Problem Çözme ve Stres Yönetimi Eğitimi	1	49	8
Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv Eğitimi	1	55	4
Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve İmar Mevzuatı	1	17	16
Stajyer Oryantasyon Eğitimi	4	93	24
Toplam	18	552	832

2019 yılı Eğitim Programı kapsamında;

1-İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünce organize edilen Marmara Belediyeler Birliği tarafından düzenlenen **Belediye Meclis Üyeleri Oryantasyon Programı** eğitimine 31 meclis üyesi katılmıştır.

2-İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünce organize edilen Marmara Belediyeler Birliği tarafından düzenlenen **Resmi Yazışma Kuralları** eğitimine çeşitli müdürlüklerden 55 personel katılmıştır.

3-İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünce organize edilen Marmara Belediyeler Birliği tarafından düzenlenen **Problem Çözme ve Stres Yönetimi** eğitimine çeşitli müdürlüklerden 49 personel katılmıştır.

4- İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünce organize edilen Marmara Belediyeler Birliği tarafından düzenlenen **Elektronik Belge Yönetimi ve Arşiv** eğitimine çeşitli müdürlüklerden 55 personel katılmıştır.

5- İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğünce organize edilen Marmara Belediyeler Birliği tarafından düzenlenen **Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği ve İmar Mevzuatı** eğitimine çeşitli müdürlüklerden 17 personel katılmıştır.

6- Belediyede staj yapan öğrencilere **Stajyer Oryantasyon Programı** eğitimi verilmiştir (93 Öğrenci 24 saat)

Kariyer ve İş Geliştirme Ofisinde Belediyenin İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü çatısı altında hizmet vermekte olan Kariyer ve İş Geliştirme Ofisi, Çanakkale Halk Eğitimi Müdürlüğü Akşam Sanat Okulu iş birliğinde halka yönelik Bilgisayar Destekli Kurslar ve İletişim Eğitimleri düzenlemektedir. İş arayan ve işveren ihtiyaçları kapsamında buluşmalar düzenlemekte ve işverenlerle görüşerek iş arayanların işe yerleştirilmesiyle ilgili görev yapmaktadır. Ayrıca belediye müdürlüklerinden gelen eğitim talepleri doğrultusunda eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi üzerine çalışmalar yürütmektedir.

2019 yılı içinde **Bilgisayar İşletmenliği(Operatörlüğü) Kursu** (2 defa, 35 kişi, 326 saat), **Ofis Programları Kursu** (2 defa, 35 kişi, 144 saat), **Bilgisayarda Hızlı (F) Klavye Kullanımı** (1 defa, 15 kişi, 72 saat), **İş ve Sosyal Hayatta İletişim** (2 defa, 40 kişi, 64 saat), **SPSS ile Veri Analizi Geliştirme ve Uyum Eğitimi Kursu** (2 defa, 40 kişi, 162 saat)

verilen başlıca eğitimlerdir. Ayrıca kentimizde bulunan 22 firmanın personel ihtiyacı ve nitelikleri konusundaki ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ziyaretler gerçekleştirilmiş, 170 kişiyle bilgilendirme görüşmesi yapılmıştır.

4.1.21. Engellilere Yönelik Özel Ulaşım İmkânı

Sağlık İşleri Müdürlüğü tarafından kayıtlı olan engellilere yönelik çeşitli yerlere ulaşımının sağlanması amacıyla 2019 yılı içerisinde Engelli Aracı ile 1.404 sefer düzenlenmiştir.

4.1.22. Diğer Faaliyetler

*7 Mart 2019 Perşembe günü Regaib Kandili'nde halka yönelik lokum ve gül suyu dağıtımını gerçekleştirilmiştir.

*2 Nisan 2019 Salı günü Miraç Kandili'nde halka yönelik lokum, kandil simidi ve gül suyu dağıtımını gerçekleştirilmiştir.

*19 Nisan 2019 Cuma günü Berat Kandili'nde Pazar yerinde lokma ikramı olmuştur.

*Dardanos, Güzelyalı, Barbaros, Cevatpaşa, Kemalpaşa, Namikkemal, Fevzipaşa, İsmetpaşa ve Esenler mahallelerindeki vatandaşlara 8 günde toplamda 19.250 kişilik 9 İftar yemeği düzenlenmiştir.

*20 Eylül 2019 Cuma günü Pazar yerinde Aşure ikramı olmuştur.

*8 Kasım 2019 Cuma günü Mevlid Kandili'nde Pazar yerinde Kandil simidi ikramı olmuştur.

*Şehrimiz eski ve yeni şehir mezarlıklarımıza defni yapılacak olan vatandaşlarımıza ücretsiz olarak kefen, tahta, ibrik hizmeti sunulmaktadır.

*Şehrimiz eski ve yeni şehir mezarlıklarımızda defni bulunan kişilerin evlerine bir akşam olmak üzere her bir haneye 50 kişilik taziye yemeği hizmeti sunulmaktadır. 379 haneye 19.170 kişilik taziye yemeği hizmeti sunulmuştur.

*Şehrin eski ve yeni şehir mezarlıklarımızda defnedilecek kişilerin yakınlarının şehrimiz camilerinden şehrimiz eski ve yeni şehir mezarlıklarımıza ücretsiz olarak taşıma hizmeti sunulmuştur. Toplamda 511 haneye 831 adet otobüs seferi yapılarak cenaze yakınlarına taşıma hizmeti verilmiştir.

4.2. Çanakkale İlinde Roman Vatandaşlara Yönelik Çanakkale Belediyesi'nin Sosyal Dışlanmanın Önlenmesinde Yürüttüğü Faaliyetlerde Bir Alan Araştırması

Çanakkale İli 201 nüfus verilerine bakıldığında 272.097'si erkek, 270.060'ı kadın olmak üzere toplam 542.157'dir. 9.955 km² yüzölçümüne sahip olan Çanakkale'ye km başına düşen insan sayısı 54'tür. Çanakkale nüfusunun %34,05'ine sahip olan en büyük ve en kalabalık ilçesi Merkez İlçesidir. 91.048'i erkek, 93.583'ü kadın olmak üzere ilçe nüfusu 184.631'dir. (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2020: “Çanakkale Nüfusu, 2020”).

Yedi merkez mahallesi (Barbaros Mahallesi, Cevatpaşa Mahallesi, Esenler Mahallesi, İsmetpaşa Mahallesi, Fevzipaşa Mahallesi, Kemalpaşa Mahallesi, Namık Kemal Mahallesi) bulunan Çanakkale'de Romanlar, İsmetpaşa Mahallesi ve Namık Kemal Mahallesinin bir bölümünde olmak üzere mekânsal olarak yoğunlaştığı ve en eski yerleşim mahallesi olan Fevzipaşa Mahallesinde yaşamaktadırlar. Çalışmanın bu bölümünde, Çanakkale İli Fevzipaşa Mahallesinde ikamet eden 28 Roman Vatandaşıyla görüşmeler yapılarak nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada romanların bu konulardaki deneyimlerine, karşılaştıkları sorunlara ve beklentilerine ilişkin analizler yapılmıştır. Bu doğrultuda bölümde; ilk olarak araştırmanın problemine ve sorularına, amaç ve önemine, evren ve örnekleme, kapsam ve sınırlılıklarına yer verilmiştir. Hemen ardından araştırmanın veri toplama yöntemi ve analiz tekniği açıklanmış ve araştırmanın sonuçlarına ilişkin bulgular gösterilmiştir.

4.2.1. Çanakkale Fevzipaşa Mahallesi Roman Vatandaşlara İlişkin Veriler

Çanakkale Merkez İlçe’de Romanların yoğun mekânsal olarak yoğun olarak yaşadığı, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet döneminde Çimenlik Kalesi’nin yapımı için getirilen ve yerleşime açılan Fevzipaşa Mahallesi’nin nüfusu 2134’tür. Yıldızak’ın 2020 yılında yayınlanmış olan çalışmasında; 471 hanede toplam 1332 kişi yaşadığı belirtilerek; bunların 706’sı kadın, 626’sı erkek olduğu belirtilmiştir. Hane halkı büyüklüğünün ortalama 2.8 kişi/hane olup, 15-64 yaş arası aktif çalışabilir erkek nüfusunun % 69’unu oluşturduğu belirtilmiştir. Hem kadın hem de erkeklerde evlilik yaşının çok genç olması sebebiyle, çocuk denilecek yaşta olan ergenler erken yaşta evden ayrılmaktadır. Edilen tespitlerin neticesinde, 207 kadının 53’ünün 18 yaşına gelmeden ilk çocuğunu doğurduğunu göstermektedir. Kadınlarda evlenme yaşı 13’e kadar düşebilmektedir. Hane halkları ile yaptığı görüşmelerde, mahallede yaşayanların önemli bir kısmının (%81) Fevzipaşa doğumlu oldukları tespit edilmiştir (Yıldızak, 2020: 57-59).

4.2.2. Araştırmanın Problemi ve Sorular

Çanakkale’nin en eski yerleşiminde yaşayan ve kendilerini yerli olarak gören Romanların burada hayatlarını ötekileştirilmeden idame ettirebilmesi, istihdamda yer alarak gelir elde edebilmelerine bağlıdır; ancak Romanlar, emek piyasasındaki dezavantajlı konumları nedeniyle çok çeşitli sorunlar ile karşılaşmaktadırlar. Araştırma problemini oluşturan bu sorunlar genellikle; iş bulma, ücret, çalışma ve dinlenme sürelerinde yaşadıkları ayrımcılık, işyerinde ayrımcılık, Yaşadıkları zorluklar konularında ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Çanakkale İlinde Roman kültürü sizce baskın mıdır? (Herkes bilir mi?)
- Çanakkale İlinde Romanlar rahatsız edilmeden rahat bir şekilde hareket edebilir mi?
- Sosyo-ekonomik durumunuzu yoksul olarak tanımlıyor musunuz? Sizce bu yoksulluğun en temel sebebi nedir?

*Eğitimsizlik *Dışlanma *Kültür-Gelenek * Güvencesiz-yevmiyeli işler
*Mesleki Yetersizlik (Dışlanma seçildiyse ne gibi bir dışlanmadan bahsediyoruz açıklar mısınız?)

- Düzenli bir işiniz var mı? Mesleğiniz nedir? İş bulma sürecinde yaşadığınız sorunlar nelerdir?
- İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek düzeydeki ücrete ulaşma ve bu ücreti elde etme konusunda zorluklar nelerdir?
- İşverenin ve diğer etnik kökenlerin size karşı yaklaşımı nasıldır? İşverenin eşit davranma ilkesi açısından değerlendirildiğinde ücret, çalışma süreleri, zorla işleri yapma ve mobbinge maruz kalma gibi konularda ayrımcılığa uğruyor musunuz?
- Roman olduğunuz için size karşı farklı davranıldığını hissediyor/düşünüyor musunuz? En çok nerelerde kötü muamele/olumsuz davranışlarla karşılaşıyorsunuz -ayrımcılık görüyorsunuz- ? (okul, hastane, devlet kurumları, mahalle, toplu taşıma araçları vb.)
- Hayatınızda ne tür zorluklar yaşıyorsunuz? (barınma, eğitim hayatında, iş bulma konusunda, sağlık alanında, Roman olmayanların size yönelik davranışlarında - önyargılar, ayrımcılık, dışlanma bağlamında-) Bu zorlukları aşmak için belediyeden beklentileriniz nelerdir?
- Gelecek hakkında beklentileriniz nelerdir? Hayatınızın daha iyi olması için size neler yapılmalıdır? (Mesela devlet, belediye, Roman Dernekleri vb. neler yapabilir?) Bu konuda neler düşünüyorsunuz?
- Herhangi bir sosyal yardım alıyor musunuz? Faydalanmış olduğunuz sosyal yardımlar ailenizin yoksulluk düzeyini azaltarak geleceğe daha güvenle bakmanızı sağlıyor mu?
- COVID-19 sürecinde herhangi bir sosyal yardım aldınız mı?
- COVID-19 sürecinde yapılmasını beklediğiniz yardımlar var mıdır?
- Daha iyi bir toplumsal yaşam için belediye, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri (dernekler) sizin için neler yapabilir?

4.2.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sosyal dışlanma sorunu karşısında alınacak olan tedbirler hak temelli olma niteliği kazanmıştır. Çalışmaların hız kazanması bu grupların daha fazla sosyal hayatla iç içe olmalarını sağlayacaktır. Bizde bu tezde yerel yönetimlerin dezavantajlı grupların daha fazla karşılaştığı sosyal dışlanma uygulamalarını inceleyip, yapılan çalışmaların ne derece doğru ve yararlı bir biçimde yapıldığını ortaya koymaya çalışacağız.

Günümüzde Türkiye’de başlıca sorun olan sosyal dışlanma olgusunu aşabilmek ve ve dezavantajlı grupların üzerinde olan ön yargıları kaldırabilmek ve bu grupları tekrar sosyal hayata adapte edebilmek için yerel yönetimlerin payı oldukça fazladır. Uygulanacak olan politikalara yerel yönetimlerden ne kadar çok destek gelirse dezavantajlı grupların sosyal hayata olan bakış açıları o denli değişir. Tezin önemi bu çerçevede gelişecektir. Araştırmamız, belediyelerde sosyal dışlanmanın önlenmesinde yaptığı çalışmalar ve yeni yönelimlerini araştırma ve uygulama açısından önem taşımaktadır.

Bu tür çalışmaların her biri ortaya koyduğu bulgular açısından oldukça değerlidir. Romanların yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar, aldıkları sosyal yardımlar sonunda toplumsal entegrasyonun sağlanıp sağlanamaması ve ötekileştirilmeden belediyeden beklentileri araştırılmaya değer bir konu olarak öne çıkmaktadır. Çünkü krizin başrolünde olan Romanlar, krizin doğrudan etkilerini en amansız şekilde hisseden dezavantajlı gruptur. Ayrıca Romanların dezavantajlı gruplar arasında bulunmalarının yanı sıra; eğitimsiz olmaları, erken yaşta evlilikleri, işgücüne katılamamaları, ten renkleri ve sorumlulukları ile grupta yer alma ihtimalleri, emeğinin daha da sömürüye açık hale gelmesine neden olmaktadır.

4.2.4. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Fevzipaşa Mahallesinde ikamet eden Romanların tümü araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Evren; araştırılmakta olan konu ile ilişkili ortak özelliklere sahip canlı ve cansız her ögeyi içine alan, araştırmacının araştırma sonuçlarını tüm öğelere genelleyebileceği en üst küme olarak tanımlanabilir(Özen ve Gül, 2007’den aktaran; Yılmaz, 2020: 72). Araştırmacının böyle bir evrene tam anlamıyla ulaşması bazı

sınırlılıklar nedeniyle pek mümkün değildir. Bu durumda geleneksel bilim anlayışındaki “indirgeme” ilkesi kullanılarak oluşturulan örneklem kavramı devreye girmekte ve çok sayıda birey, olay ve olgudan oluşan evren içerisinden, belirli standartlara uyularak az sayıda ulaşılabilir ve çalışılabilir ögelerden oluşan bir örneklem belirlenmektedir. Daha sonrasında, araştırma bu örnekleme uygulanır ve ardından ulaşılan sonuçlar tümevarım yöntemi ile tüm evrene genelleme yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 113).

Bu çalışmada kartopu (zincir) örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu tekniği bir konuda bir kişinin görüşünden başlayarak ve görüşlerin sürekli katlanarak arttığı, doğru bilgiye ulaştıracağı düşünülen zengin anahtar veri sağlayıcılarına veya ayırt edici durumlara ulaşma amacıyla benimsenen bir yaklaşımdır. Data verenlerin önerecekleri doğrultusunda oluşan kişiler veya olaylar arasından en uygun anahtar isimler belirlenir ve örneklem oluşturmak için bu kişilere ulaşılmaya çalışılır (Patton, 2018: 237). Kartopu örnekleme yöntemi doğrultusunda ilk etapta bir Roman vatandaşa ulaşılarak bu kişilerden yapılacak araştırma hakkında kimlerin daha çok bilgiye sahip olduğu ve bu kişilere nasıl ulaşılacağı konusunda yardım istenmiştir. Bu Roman vatandaşın önerileri doğrultusunda anahtar isimlere ulaşılmış ve zincirleme bir etkiyle 28 Roman vatandaşından oluşan örneklem oluşturulmuştur. İlk etapta 3 Roman vatandaş ile pilot uygulama yapılmış, daha sonrasında 25 kişiye daha ulaşılarak toplamda 28 Roman vatandaşı ile görüşmeler yapılmıştır.

4.2.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında Çanakkale ili Merkez İlçe Fevzipaşa Mahallesiinde ikamet eden hâlihazırda istihdamda olan, daha önce istihdama katılmış veyahut sosyal yardımlardan faydalanan Romanlar vatandaşlar dâhil olmaktadır. Görüşmeler 16.12.2020-06.01.2021 tarihleri arasında 28 Roman vatandaşı ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılan Romanların kimlik bilgileri gizli tutulmuş; Katılımcı olarak adlandırılarak K1, K2, K3 şeklinde sıralanmıştır.

Araştırmada belli başlı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu sınırlılıklardan ilki; tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla yayılan COVID-19 pandemisi nedeniyle başlangıçta hedeflenen 100 katılımcıya ulaşamaması; yapılan görüşmelerin 28 Roman

vatandaşı ile sınırlı kalmasıdır. 28 Roman vatandaşın 21'i ile yüz yüze, 7'si ile telefonda ses kaydı alınarak görüşülme sağlanmıştır. 28 Roman vatandaşa ulaşılması da büyük bir eksiklik oluşturmamaktır. Çünkü görüşülen Roman vatandaşlardan elde edilen verilerin doyurucu analizler için yeterli olduğu görülmüştür ve yaşadıkları sorunlar, talepler bir biri ile benzeşmektedir.

Çalışmada yer alan sınırlılıklardan diğer bir konu ise yüksek gelire sahip, güvenceli işlerde çalışan, eğitilmiş kişilere ulaşma konusunda yaşanmıştır. Bir katılımcının verdiği ifadeye göre; eğitilmiş ve düzgün gelire sahip olan Romanlara ulaşmak oldukça zordur; çünkü okumuş ve kendi ayakları üzerinde durabilenler mahalleden ayrılarak bir daha geri dönmemektedirler.

Çalışma için gidilen Fevzipaşa Mahallesi Romanlar sıcak karşılamış, mülakat sonrasında ise uzun uzun sorunlarını daha açık bir dille anlatmışlar ve taleplerde bulunmuşlardır. Bu da epey zaman kaybına neden olmuştur. Bu tür çalışmaların ve projelerin yoğunluğundan bıkararak kendilerine bir fayda sağlamadığını belirtenlerle karşılaşılarak görüşmeye soğuk bakarlara da rastlanmıştır.

4.2.6. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Tekniği

Çalışmada Çanakkale İli Merkez İlçe'de Fevzipaşa Mahallesi ikamet eden Romanların karşılaştıkları sorunları analiz etmek amacıyla nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama aracına, araştırma desenine ve veri analizine bu başlıkta yer verilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada nicel yerine nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Niceliksel yöntemler ile yapılan araştırmalar objektif ve inkâr edilemez gerçekleri, yani rakamları toplamak için tasarlanmıştır. Yapılandırılmış ve istatistiksel olan nicel veriler, araştırmamızdan genel sonuçlar elde etmemiz amacıyla kullanılırken (SurveyMonkey Audien); Romanların deneyimlerini, bakış açılarını ve beklentilerini sosyolojik

boyutlarıyla analiz etmek isteyen araştırmalarda nitel yöntemler kullanılmaktadır. Çalışmanın konusuna uygun olarak nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veri toplama aracı olarak derinlemesine mülakat yöntemi uygulanmıştır.

Mülakatlar; araştırmanın konusu hakkında çokça bilgi ve deneyime sahip özenle seçilmiş katılımcıların görüşlerini ve öykülerini bilimsel yöntemlere göre bir araya getirmek için yapılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada Romanların yaşadıkları sorunlara ilişkin deneyimleri kendi bakış açıları üzerinden aktarılmaktadır.

Bu çalışmada araştırmacının konuşma akışını yönlendirme konusunda daha otonom davranabilmesine olanak sağlayan nitel mülakat türlerinden mülakat kılavuzu yaklaşımı uygulanmıştır. Bu yaklaşımda sorulacak sorular önceden belirlenmiş olup, araştırmacı konuya ilişkin alınacak cevapları olgunlaştırmak amacıyla, konudan sapmadan detaylara girebilmekte ve yeni sorular sorarak değinilecek konuların cevaplarını net almaya çalışmaktadır. Mülakatların daha kapsamlı ve sistematik olmasını sağlayan bu kılavuz ile; kişisel perspektiflerinin ve yaşantıların ortaya çıkarılması için kullanılmaktadır (Patton, 2018: 343)

Araştırmaya katılmak isteyen Romanların kendilerini rahat hissedebilmeleri için belirledikleri uygun zaman aralığında ve mekânlarda görüşmeler yapılmıştır. Bu doğrultuda görüşmeler Romanların ikamet ettikleri evlerde, kapılarının önlerinde, sokakta gibi diğer sosyal alanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler; en az 5 dakika en fazla 55 dakika olmak üzere, genellikle ortalama 30 dakika aralığında sürmüştür. Katılımcılardan alınan izin sonrasında görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Daha sonrasında ses kayıtları ve görüşme notları Microsoft Office Word Programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Araştırma Modeli ve Deseni

Nitel araştırma deseni, araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamaların bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji olarak tanımlanmaktadır (Karataş, 2015: 63-67). Bilhassa veri toplama ve analiz etme yöntemlerini belirleme konusunda araştırmacıya yön verir fakat bu yönlendirmenin sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş değildir. Araştırmanın odağını, araştırmacı kullandığı desen yardımıyla belirler

ve esnek bir yaklaşımla araştırma aşamalarının tutarlılığını artırmak üzere çalışmalar yapar. Araştırma deseninin gerçek işlevi araştırma sorularına uygun cevapların aranması ve bu sorular dışında kalan konularda gereksiz bilgilerden kaçınılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 67). Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması (örnek olay) kullanılmış ve tek bir durum ve olayın gerçek ortamda neden o şekilde oluştuğunu anlamak üzere derinlemesine incelenmesi ve verilerin sistematik bir şekilde toplanması durum çalışması anlamına gelmektedir (Subaşı ve Okumuş Subaşı, 2017: 419-426). Genel anlamda durum çalışması deseninin dört çeşit olduğu kabul edilmektedir. Bunlar; bütüncül tek durum deseni, iç içe geçmiş tek durum deseni, bütüncül çoklu durum deseni ve iç içe geçmiş çoklu durum deseni olarak sıralanabilir. Bu çalışmada ilk olarak kullanılan desen bütüncül çoklu durum deseni'dir. Bu desen kendi arasında bütüncül olarak kabul edilebilecek birden fazla durumun birbiri ile karşılaştırılması anlamı taşımaktadır. Bu çalışmada iki bütüncül durum olarak Çalışan Romanlar ve Çalışmayan Romanlar olarak ele alınmış; özellikle istihdamda yaşadıkları sorunlar, istihdama katılımda yaşadıkları zorluklar sosyal yardımların sağladığı faydalar açısından karşılaştırmaları yapılmıştır. Dolayısıyla, deneyimleri açısından Romanların, tek bir bütüncül durum olarak değerlendirilmiş ve bu kapsamda çalışmada, ikinci olarak bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşmelerden elde edilen veriler elektronik ortama aktarılmış ardından oluşturulan dokümanlar içerik analizi yöntemi uygulanarak çözümlenmiştir. İçerik analizi; araştırma için kullanılan nitel materyal içerisindeki temel tutarlılıkların ve anlamların belirlenmesi amacıyla yapılan nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çalışmaları olarak tanımlanmıştır (Patton, 2018: 453). Durum çalışmalarında özellikle bu analiz yöntemi kullanılmaktadır. Elde edilen verilerin derinlemesine bir incelemeye tabi tutulması ve bu yolla açıklayıcı kavramlara ve ilişkilere ulaşılması, içerik analizinde temel amaçtır. Bu içerik analizi tekniği ile birbirine benzeyen veriler tespit edilerek belirli temalar altında toplanmakta ve okuyucunun anlayabileceği şekillerde düzenlenerek yorumlanmaktadır (Karataş, 2015: 74).

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde Çanakkale İli Merkez İlçesi Fevzipaşa (Roman) Mahallesinde yaşayan Romanların kültürünün tanınması, diğer etnik kökenlerin Romanlara olan ön yargıları, Türkiye emek piyasasındaki deneyimlerini ve karşılaştıkları sorunları, Kamu Kurumlarından-Belediyeden ve STK'lardan beklentileri, genel anlamda Roman kimliklerinden dolayı yaşadıkları zorlukları belirlemeye yönelik nitel araştırma analiz sonuçlarına ve yorumlarına yer verilecektir.

5.1. Romanlara Ait Demografik Bilgiler

Bu bölümde katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumları, çalışma durumu ve gelir düzeylerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler kategorilere ayrılarak yorumlanmıştır.

Tablo 2

Görüşülen katılımcıların yaş ve cinsiyet dağılımı

Yaş Aralığı	Sayı		Yüzde	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
18-24	1	5	4%	18%
25-40	5	4	18%	14%
41-55	7	3	25%	11%
56-64	1	1	4%	4%
65 ve Üstü	-	1	0%	4%
Toplam	28		100%	

Yukarıdaki tablodaki veriler incelendiğinde; görüşülen Roman vatandaşların yaş aralıklarına bakıldığında Kadınların 41-55 yaş aralığında yoğunlaştığı (%25), Erkeklerin 18-24 yaş aralığında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. 18-24 yaş aralığında 1 kadın, 56-64 yaş aralığında 1 kadın 1 erkek katılımcı ile görüşülmüştür. 65 yaş üstü kadın ile hiç görüşülmezken 1 erkek katılımcı görüşülmüştür.

Tablo 3

Görüşülen katılımcıların eğitim durumları

Eğitim Durumu	Sayı		Yüzde	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Okur Yazar Olmayan	1	1	4%	4%
İlkokul terk (Okur Yazar)	-	1	-	4%
İlkokul Mezunu	11	5	39%	18%
Ortaokul Mezunu	1	4	4%	14%
Lise Mezunu	-	3	-	11%
Ön lisans/ Lisans mezunu	-	-	-	-
AÖL Devam Ediyor	1	-	4%	-
Toplam	28		100%	

Tablo 3 mülakata katılan Roman vatandaşların eğitim durumlarını göstermektedir. Buna göre, vasıfsız olarak değerlendirilen lise ve altında eğitim almış Romanlar toplam Romanların yüzde 96'sını oluşturmaktadır. Katılımcı kadınlardan hiç lise mezunu yok iken sadece bir kişi Açık Öğretim Lisesi'ne devam etmekte olup mezun olmak üzere olduğunu belirtmiştir. İlkokul mezunu olarak yüzde 39 oranıyla kadın katılımcılar yoğunluk oluşturmaktadır ve ortaokul mezunu sadece bir kadın katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Okuma oranının düşük olduğu Roman vatandaşları gelecekteki beklentileri arasında eğitime önem vererek, eğitim almalarını istediklerini, bu konuda destek istediklerini belirten ifadeler yer vermişlerdir:

K1; "...Devletimizin bize biraz daha yardım elini uzatmasını istiyoruz eğitim bakımından."

K4; "...Çocuklarımız için en azından okullara yardım edilmesi... Okumaları için gençlerimizin... Elimizden tutulup destek görmemiz hepsi bu. ...Çocuklarımızın eğitimleri için yardımcı olmaları, destek vermeleri, bir meslek kursları açmaları..."

K10, "...Bu çocukların geleceği hakkında, hani okumak isteyenler için hani yoksullara, kalkınmak için bir şeyler yaparsanız Roman hakkında ben diyecek bir şey bilemiyorum.

K28, "İyi bir eğitim isteriz. ...aslında isteseler ellerinden geleni yaparlar ama yeterince istemiyorlar herhâlde."

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere görüşme gerçekleştirdiğimizi iki katılımcı hiç okula gitmemiş dolayısıyla okuma ve yazma bilmemektedir.

Tablo 4

Görüşülen katılımcıların çalışma durumları

Çalışma Durumları	Sayı		Yüzde	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Düzenli İşi Var	2	6	7%	21%
Düzenli İşi Yok	9	4	32%	14%
İşsiz	1	4	4%	14%
Çalışmıyor	2	-	7%	-
Toplam	28		100%	

Tablo 4 Görüşülen Katılımcıların Çalışma Durumları incelendiğinde yüzde 32 oranında kadınların düzenli bir işi olmadığı yoğunluğu görülmektedir. Erkeklerin yüzde 21'inin ise düzenli bir işi olduğu görülmektedir. Pandemi öncesi seyyar tezgâhta mısırcılık yaparak geçimini sağlayan bir kadın ise pandemi nedeniyle seyyar satıcılığa çıkamayarak işsiz kaldığını belirtmişken, erkeklerde yüzde 14'ünün işsiz olduğu görülmektedir. Görüşme gerçekleştirilen iki kadın ise çocuklarının anne bakımına ihtiyacı olduğundan mecburi olarak işe gidemediklerinden bahsetmişlerdir. Erkek katılımcıların güvencesiz ve düzenli gelir getirmeyen işlerde çalışma oranıyla işsizlik oranı birleştirildiğinde ise

karşımıza yüzde 29 oranıyla düzenli bir işte çalışan erkeklerin oranından daha fazla olduğu ortaya çıkarak yoksulluğu gözler önüne sermektedir. Tabloda belirtildiği üzere Kadınlar yüzde 39 iş gücünde yer alırken, erkekler ise yüzde 36 oranında iş gücünde aktif rol almaktadır.

Tablo 5

Görüşülen katılımcıların mesleki durumları

Meslek Durumları	Sayı		Yüzde	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Terzi	1	-	4%	-
Garson	-	1	-	4%
Hamal	-	4	-	14%
Boyacı	-	2	-	7%
İşçi	1	1	4%	4%
Şoför	-	1	-	4%
Yevmiyeci	2	-	7%	-
Mobiya Montaj Ustası	-	1	-	4%
Bulaşıkçı	1	-	4%	-
Gündelikçi	6	-	21%	-
Müzişyen	-	3	-	11%
Seyyar Satıcı	1	-	4%	-
Ayakkabı Satıcısı	-	1	-	4%
Ev Hanımı	2	-	7%	-
Toplam	28		100%	

Yukarıdaki tablo incelendiğinde bir kadının sosyal güvenceli bir işte işçi olarak çalıştığı görülmekte olup katılımcı kadınların yüzde 79'u güvencesiz-yevmiyeli işlerde, marjinal dediğimiz işlerde çalışarak ekonomik kazancını elde etmektedir. İki kadın ise evde bakmakla yükümlü oldukları bebekleri olduğu için yevmiyeli işlere gidemediğinden

dolayı ev hanımı olduklarını belirtmişler, nadir de olsa temizlik işlerine gittiklerinden bahsetmişlerdir. Katılımcı erkeklerin yüzde 29'u sadece sigortalı güvenceli işlerde çalışırken yüzde 71'i sigortasız, Yevmiyeli, Serbest ve geleceği olmayan işlerde çalışmaktadır.

Tablo 6

Görüşülen katılımcıların gelir durumları

Gelir Düzeyleri	Kadın	Erkek
Gelir Yok	-	1
Belirsiz	4	3
Engelli Maaşı	1	1
65 Yaş Aylığı	-	1
Asgari Ücret Altı	5	3
Asgari Ücret	4	3
Asgari Ücret Üstü	-	2
Toplam	14	14

Görüşülen katılımcıların gelir durumları yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde Bir erkek katılımcı işsiz olduğunu belirterek hiç geliri olmadığını beyan etmiştir. Asgari ücretin altında çalışan kadın sayısı, asgari ücretin altında çalışan erkek katılımcılardan fazla olduğu görülmekte olup, asgari ücretin üstünde ise katılımcı kadınların arasında yoktur. Bir kadın ve bir erkek katılımcı gelirlerinin sadece Engelli Maaşı olduğunu belirtmiştir. Asgari ücretinde üstüne gelire sahip olan iki erkek katılımcı var iken bu gelir durumuna sahip olan kadın katılımcı yoktur. Katılımcılar arasından asgari ücret alan kadın sayısı erkek katılımcı sayısından fazladır.

5.2. Katılımcılara Yöneltilen Derinlemesine Mülakat Sorularının Analizi

Toplam 14 Roman Kadın, 14 Roman Erkek ile toplam 28 katılımcıya 13 soru sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevapların analizi ile Çanakkale Merkez İlçesinde Fevzipaşa (Roman) Mahallesi'nde yaşayan Romanlar hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

5.2.1. Roman Kültürünün Tanınmasına İlişkin Bulgular

Tablo 7

Roman kültürünün tanınmasına ilişkin bulgular

Çanakkale İli'nde Roman kültürü sizce baskın mıdır? (Herkes bilir mi?)	Kadın	Yüzde	Erkek	Yüzde
Evet	13	93%	11	79%
Hayır	1	7%	3	21%
Toplam	14	100%	14	100%

Katılımcılara Çanakkale İlinde Roman Kültürünün herkes tarafından bilinir olup olmadığı görüşü sorulduğunda verilen cevaplar Tablo 7’de gösterilmiştir. Kadın katılımcıların yüzde 93’ü Roman kültürünün baskın olduğunu belirtirken, erkek katılımcıların yüzde 79’u Roman kültürünün herkes tarafından bilindiğini belirtmiştir. Roman kültürünün bilinmediğini belirten erkeklerin oranı yüzde 21 iken, kadın katılımcıların oranı yüzde ise yüzde 3’tür. Aşağıda, Roman kültürünün baskın olup olmadığı, herkes tarafından bilinir olup olmadığına ilişkin ifadelere yer verilmiştir:

K1(Kadın); “Herkes bunu biliyor ama öteleniyoruz ve iteleniyoruz. Herkes tarafından dışlanıyoruz.”

K2(Erkek); “Çoğunun bilmediğine inanıyorum. Bilse de dışladığına inanıyorum.”

K10(Erkek); “Evet herkes bilir. Çanakkale’de Romanlar, kimileri tarafından iyi insanlar, kimileri tarafından yoksul insanlar olarak bilinen kişilerdir.”

K14(Erkek); “Herkes bilmez. Çünkü kimsenin bilmediği bir şey. Yani öne çıkarılan bir şey değil.”

K15(Kadın); “Romanlar çok kalabalık bir insan olduğu için baskın geliyoruz. Evet herkes bizi bilir.”

5.2.2. Romanların Kent İçinde Nasıl Yaşadıklarına İlişkin Bulgular

Tablo 8

Romanların kent içinde nasıl yaşadıklarına ilişkin bulgular

Çanakkale İli'nde Romanlar rahatsız edilmeden rahat bir şekilde hareket edebilir mi?	Kadın	Yüzde	Erkek	Yüzde
Evet	4	29%	2	14%
Hayır	8	57%	10	71%
Kısmen	2	14%	2	14%
Toplam	14	100%	14	100%

Katılımcılara Çanakkale İlinde Romanlar rahatsız edilmeden rahat bir şekilde hareket edebilir mi? sorusu sorulduğunda cevaplar yukarıdaki Tablo 8'de gösterilmiştir. Kadın katılımcıların yüzde 57'si Romanlar olarak Çanakkale'de rahatsız edilmeden rahat hareket edemediklerini belirtirken, yüzde 29'u rahat hareket edebildiği yönünde cevap vermiştir. Erkek katılımcıların yüzde 71'i rahat hareket edemediklerini, yüzde 14'ü ise rahat hareket edebildiğini belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 14'ü mahalle dışına çıktıklarına bazı kesimler tarafından sadece rahatsız edildiklerini ve bunun kişiden kişiye ve buldukları yerden yere göre değiştiğini ifade etmişlerdir. Aşağıda katılımcıların bazı ifadelerine yer verilmiştir:

K1(Kadın); “Edemiyoruz. İfadeleriyle, hareketleriyle belli ediyorlar.”

K10(Erkek); “Hayır. Çünkü Roman dediğin zaman diğer kişiler Romanları çok alçak kişi olarak görüyorlar. Halbuki bizim bir kültürümüz var. Yine de kimseye söyleyecek sözümüz yoktur.”

K15(Kadın); “Edemiyor. Bazen dışlanma olayını çok yaşıyoruz. Bu da bize baskı verdiği için, kendi düşüncelerimizle hareket edemiyoruz, bu durum bizi kısıtlıyor.

K22(Erkek); “Şuanki dönemde, Roman olarak bakıldığında herkes dışlıyor rahat hareket edemiyoruz.”

Romanların yaşadığı bölgeden dışarı çıktığında dışlanmaya uğrayarak rahatsız edilmekte olduğunu ancak kendi yaşadıkları alan içerisinde rahat yaşadıkları ifade edilmiştir:

K3(Erkek); “Romanlar ancak kendi buldukları bölgede rahat yaşıyorlar. Dış bölge onları fazla kabul etmez.”

5.2.3. Romanların Sosyo-ekonomik Verilerine İlişkin Bulgular

Tablo 9

Romanların Sosyo-ekonomik Verilerine İlişkin Bulgular

Sosyo-ekonomik durumunuzu yoksul olarak tanımlıyor musunuz? Sizce bu yoksulluğun en temel sebebi nedir? *Eğitimsizlik *Dışlanma *Kültür-Gelenek *Güvencesiz-yevmiyeli işler *Mesleki Yetersizlik Dışlanma seçildiyse ne gibi bir dışlanmadan bahsediyoruz açıklar mısınız?						
Yoksulluğun Temel Sebepleri	Kadın			Erkek		
	Evet	Hayır	Yüzde	Evet	Hayır	Yüzde
Eğitimsizlik	1	-	7%	-	1	7%
Dışlanma	4	-	29%	8	-	57%
Kültür-Gelenek	-	-	-	-	-	-
Güvencesiz- Yevmiyeli İşler	2	-	14%	-	-	-
Mesleki Yetersizlik	-	-	-	-	-	-
Dışlanma/Kültür-Gelenek	-	-	-	1	-	7%
Güvencesiz- Yevmiyeli İşler/ Dışlanma	2	-	14%	-	-	-
Güvencesiz- Yevmiyeli İşler/ Eğitimsizlik	1	-	7%	-	-	-
Mesleki Yetersizlik/Eğitimsizlik	1	-	7%	1	-	7%
Mesleki Yetersizlik/ Dışlanma	-	-	-	1	-	7%
Eğitimsizlik/Dışlanma	1	-	7%	-	-	-
Eğitimsizlik/ Güvencesiz-Yevmiyeli İşler	1	-	7%			
Hepsi	1	-	7%	2	-	14%
Toplam	14		100%	14		100%

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgi vermek ve yoksulluğun en temel sebebinin ne olduğuna yönelik cevaplar yukarıdaki Tablo 9’da gösterilmiştir. Toplam 27 katılımcı sosyo-ekonomik durumlarını yoksul olarak tanımlarken işçi olarak çalışarak asgari ücret üstü kazancına sahip olan erkek katılımcılardan 1’i yoksul olarak tanımlamamıştır. Bir katılımcı sosyo ekonomik durumunu “fakir” olarak nitelendirmiş, bir

diğer katılımcı ise “yoksuldan daha da aşağısındadır” olarak tanımlamıştır. Bir katılımcımız ise yoksulluk düzeyini televizyonda gördüğü insanların yaşantısına göre değerlendirerek: “Televizyonlarda gördüğümüz insan yaşantılarına göre yoksuluz.” diyerek durumunu bu şekilde karşılaştırmıştır.

5.2.4. Romanların Yoksulluğunun Temel Sebebine İlişkin Bulgular

Yukarıdaki Tablo 9’da gösterildiği gibi toplam 28 katılımcının yoksul olmalarının temel nedenlerini şu şekilde belirtmiştir: Katılımcıların yüzde 43’ü “Dışlanma”, yüzde 7’si “Eğitimsizlik”, yüzde 7’si “Güvencesiz ve Yevmiyeli işler” gibi tek neden belirtirken, yüzde 4’ü “Dışlanma ve Kültür-Gelenek”, yüzde 7’si “Güvencesiz- Yevmiyeli İşler ve Dışlanma”, yüzde 4’ü “Güvencesiz- Yevmiyeli İşler/ Eğitimsizlik”, yüzde 7’si “Mesleki Yetersizlik/Eğitimsizlik”, yüzde 4’ü “Mesleki Yetersizlik/ Dışlanma”, yüzde 4’ü “Eğitimsizlik/Dışlanma”, yüzde 4’ü “Eğitimsizlik/ Güvencesiz-Yevmiyeli İşler” olarak iki temel neden belirtmiştir. Yine toplam katılımcıların yüzde 11’i ise yönelttiğimiz soruda belirttiğimiz nedenlerin “hepsi” cevabını vermiştir. Aşağıda “hepsi” cevabı veren katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

K3(Erkek); “Tabi. Televizyonlarda gördüğümüz insan yaşantılarına göre yoksuluz. Bu saydıklarınızın hemen hemen hepsi var. Bizler dış toplumda fazla iş bulamayan insanlarız. Bir güven meselesi var, insanların bir ön yargısı var, bir bakış açıları var bize karşı, kabullenmemeleri var. Renk ayrımı var. Bunun gibi.”

K4(Kadın); “Evet, tanımlıyorum. İşsizlik, eğitimsizlik, hepsi dediğiniz gibi. Renk, ten ayrımı, Roman ayrımı.”

K9(Erkek); “Evet. Bu saydığımız her madde bizim için geçerli aslında. Eğitim seviyemizin biraz düşük olmasından dolayı iş bulmamızda sıkıntı çekiyoruz. Kendimizde çok varlıklı insanlar değiliz o yüzden zorluk çekiyoruz. İnsanlar kim olduğumuza, ne olduğumuz bakmadan ten rengimize, konuşma adabımıza bakarak bizleri hemen yargılayıp bir ötekileştirme çabasına giriyor. Bu yüzden çok mağdur durumdayız.”

5.2.5. Romanların Yaşadıkları Dışlanmanın Nedenine İlişkin Bulgular

Kadın katılımcılar sosyo-ekonomik durumlarını yoksul olarak tanımlarken bunun en temel sebebinin dışlanma olduğunu belirtmiş ve nedenine ilişkin aşağıdaki ifadelerine yer verilmiştir:

K1(Kadın); “Vallahi fakirlik, yoksulluk. Ben bunu Roman olduğumuza bağlıyorum. Dışlanmaya bağlıyorum. Bir yere gittiğimiz zaman dışlanıyoruz. Bir pazara, bi çarşıya, bi markete gittiğimizde farklı gözle bakılıyor. Konuşma tarzlarımız heralde ya da ten rengimizden anlaşılıyor Roman olduğumuz. Giyinsende, düzgün de dursan iteleniyosun yani. Her yerde bunu bize yaşatıyorlar.”

K16(Kadın); “Evet. Dışlanmak. İş yeri buluyoruz; bulaşık olsun, lokanta olsun Romanız diye Fevzipaşalıyız diye alınmıyoz.”

Yukarıda K16 dışlanmanın nedenini yaşadığı mekânın da etkisi olduğunu ifade ederek, Roman olduğu için etnik kimliğinden dolayı dışlanmasının yanı sıra mekânsal olarak dışlandığının da belirtmesi aslında dışlanmalarının çok boyutlu olduğunun göstergesidir.

K24(Kadın); “Yoksul olarak tanımlıyorum. Dışlanmak. Her yerde hor görülüyoruz, Roman olduğumuz için işlere alınmıyoruz.”

Erkek katılımcıların yüzde 57’si yoksulluğun temel sebebinin dışlanmak olarak belirtmiştir. Aşağıda nasıl bir dışlanma yaşadıklarını açıklayan ifadelere yer verilmiştir:

K2(Erkek); “Evet. Dışlanma diyelim. Şöyleki ben Çingeneyim ve ilköğretim mezunuyum. Şu asgari ücret işi bulabilmek için bile 7 ay süre işsiz kaldım. Bunun nedeni rengimiz.”

K10(Erkek); “...Yoksul olarak tanımlıyoruz. Benim iş yerimden aldığım maaş asgari ücret. Altı kişi geçindiriyorum. Evim kira. Halinle biraz yoksulluk çekiyorum. Dışlanmak.Bizi dışlıyorlar. Roman olduğumuz için dışlanıyoruz. Sanki Romanları bir öcü gibi görüyorlar. Beni Çanakkaledeki çoğu esnaf tanır, öyle insanlar değiliz, kimseye bir kötülüğüm olmamıştır.

K11(Erkek); “Maalesef yoksul olarak tanımlıyorum. Birincisi dışlanma. En büyük etken daha direk iş görüşmesine giderken daha dışlanmayla karşılaşılıyor, maalesef. Ben bu işe girmeden önce defalarca sayısını bilmem telefonla iş görüşmeleri yaparken hep olumlu oldu ve görüşmeye çağırıldılar. Fakat ben iş yerlerine görüşmeye gittiğimde daha direk ten rengimden olsun, daha dış görünüşümden olsun konuşturmadan direk biz sizi ararız diye söylediler. Bu zamana kadar da kimse geri dönmedi.”

K20(Erkek); “Tanımlıyorum. İnsan ayrımı, Ön yargı, dışlanma. Tenimizin renginden dolayı.”

K21(Erkek); “Allah'a şükür evimize ekmek giriyor ama tabi yoksuluz. Dışlanma diyorum ben. Kiracı olarak söyleyim. Mesela emlakçıyla konuşuyoruz "gel tabi ev boş, gösterelim" diyorlar. Biz emlakçıya gidince bizi görür görmez“evi az önce başkasına kiraladık” diyorlar. Yani böyle bir dışlanmamız da var Roman halkı olarak.”

K22(Erkek); “Evet. Dışlanma. Toplumsal olarak Roman milletine karşı hep şu algı vardır; hırsızlar, hiç bir işte düzgün çalışamazlar, işlerinde itaatsizdirler, suça meyillilerdir, bunun gibi bir çok sebep var sayabiliriz.”

K25(Erkek); “Evet. Dışlanma. Bazı kişiler bizi dışlıyabiliyor. Roman olduğumuz için bizi dışlayanlar var. Bu yüzden işe gidemiyoruz.”

K27(Erkek); “Yoksulunda aşağısında tanımlıyorum. En başta gelen Roman olduğumuz için dışlanmaktır. ...Ya şimdi iş yerine gittiğin zaman Romanım, Fevzipaşalıyım dediğin zaman işe alınmıyosun zaten. Mahallemizin adından dolayı.”

Romanların ifadelerinde yer aldığı gibi sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları için iş gücüne katılamıyorlar. Sonucunda ise temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeye gelerek yoksulluk yaşıyorlar.

5.2.6. Romanların Meslekleri ve Çanakkale'deki İş Bulma Deneyimleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Tablo 10

Romanların düzenli işlerinin varlığına ilişkin bulgular

Düzenli bir işiniz var mı?	Kadın	Yüzde	Erkek	Yüzde
Evet	2	14%	6	43%
Hayır	12	86%	8	57%
Toplam	14	100%	14	100%

Tablo 10 incelendiğinde katılımcılardan kadınların düzenli işlerinin olmadığı erkek katılımcılara oranla daha yoğun olduğu gösterilmiştir. Yöneltilen “Düzenli bir işiniz var mı?” sorusuna kadın katılımcılardan yüzde 86’sı “Hayır”, yüzde 14’ü ise “Evet” cevabını vermiştir. “Hayır” diyen 2 kadın katılımcı ise anne bakımına muhtaç olan bebekleri olduğu için düzenli işe tercihengitmediklerini belirterek aşağıdaki ifadelerine yer verilmiştir:

K1(Kadın); “Benim yok. Ben evde işte el işleri yapmaya çalışıyorum. Ev Hanımıyım. ...4 yaşında bir bebeğim var. Onun ihtiyaçlarını karşılamak için zorlanıyoruz.”

K17(Kadın); “Ev Hanımıyım. Bebeklerim olduğu için düzenli işe girmem sorun oldu.”

K19(Kadın); “Ev işlerine ve merdiven temizliklerine gidiyorum. Çocuklarımız olduğu için sigortalı bir işe giremiyoruz şuanda.”

Erkek katılımcıların yüzde 57 oranıyla düzenli bir işi yoktur. Yüzde 43’ünün ise düzenli bir işi vardır. Düzenli bir işi olduğunu belirten erkek katılımcılardan biri sosyal güvenceden yoksun olarak kahvede yevmiyeli garson olduğunu ifade etmiş ve aşağıda yer verilmiştir:

K9(Erkek); “Şöyle şuan kahvede yevmiyeli çalışıyorum 80 milyona. Düzenli bir işim var....”

Yukarıda Katılımcıların demografik bilgilerinin analizi yapılırken oluşturulan Tablo 4 Görüşülen Katılımcıların Çalışma Durumlarında katılımcılardan 1 işsiz ve 2 bebek bakımı için çalışmadığını belirten kadınlar, Tablo 10 Romanların Düzenli İşlerinin Varlığına İlişkin Bulgular kısmında Düzenli bir işiniz var mı? Sorusuna hayır demiş ve bu yüzden düzenli işi olmayan kadınların oranı artmıştır. Yine aynı Tablo 4 Görüşülen Katılımcıların Çalışma Durumlarında katılımcılardan 4 işsiz olduğunu belirten erkekler, Tablo 10 Romanların Düzenli İşlerinin Varlığına İlişkin Bulgular kısmında Düzenli bir işiniz var mı? Sorusuna hayır demiş ve bu yüzden düzenli işi olmayan erkeklerin oranı artmıştır.

Aşağıdaki tabloda Katılımcıların Meslek durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 10.1

Katılımcıların meslek durumlarına ilişkin bulgular

Mesleğiniz Nedir?	Sayı		Yüzde	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Terzi	1	-	7%	-
Garson	-	1	-	7%
Hamal	-	4	-	29%
Boyacı	-	2	-	14%
İşçi	1	1	7%	7%
Şoför	-	1	-	7%
Yevmiyeci	2	-	14%	-
Mobiya Montaj Ustası	-	1	-	7%
Bulaşıkçı	1	-	7%	-
Gündelikçi	6	-	43%	-
Müzişyen	-	3	-	21%
Seyyar Satıcı	1	-	7%	-
Ayakkabı Satıcısı	-	1	-	7%
Ev Hanımı	2	-	14%	-
Toplam	14	14	100%	100%

Katılımcılara mesleklerinin ne olduğu ve iş bulma sürecinde yaşadıkları sorunları sorarak Çanakkaledeki Roman vatandaşların meslekleri ve iş bulma sürecinde yaşadıkları sorunların analizi yapılmıştır. Kadın katılımcılarından %43’ü Gündelikçilik mesleğinde

yoğunlaşmış ve sosyal güvencesiz ve düzenli olarak işe gitmediklerini ifade etmişlerdir. İş bulma konusunda yaşadıkları sorunları aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

K7(Kadın); “Mesleğim temizlikçi. İnsanlar güvenmiyor bize. En çok da bu sorundan dolayı sorun yaşıyoruz.”

K23(Kadın); “Temizlikçiyim. Ev temizlikleri oldukça gidiyoruz. Esmer tenli olduğumuz için, Roman vatandaşı olduğumuz için hep geri plana atılıyor. Yaftalanmış bir şekildeyiz yani.”

K24(Kadın); “Serbest olarak temizlikçilik yapıyorum. Her gittiğimiz yerden “biz sizi arayacağız” diyorlar, gönderiyorlar. Roman olduğumuz alnımızda yazıyormuş gibi her yerden dışlanıyoruz.”

K28(Kadın); “Gündelikçiyim. İşim olursa gidiyorum, işim olmazsa gitmiyorum. Düzenli bir işim olsa, düzenli bir gelirimde olur. Bir çok sorunum oluyor. Çoğunlukla Roman olduğumuz için insanlar bize ön yargılı davranıyor. "Aaa işte Roman, bize zarar gelir" diyorlar ama yanlış düşünüyorlar.”

Geçimini temizlikçilik (Gündelikçi) işleriyle sağlayan katılımcı kadınlardan 5’i; etnik kimliklerinde dolayı, ten renklerinden dolayı, yaşadıkları mahallenin kötü tanınmasından dolayı işverenlerin ön yargılı davrandıklarından ve düzenli bir iş bulamadıklarından bahsetmişlerdir. Düzenli olarak birkaç eve temizliğine ve merdiven temizliğine (apartman temizliği) giden gündelikçi bir kadın katılımcı ise düzenli bir iş bulamamasının nedenini çocukları bakıma muhtaç olduğuna bağlamaktadır.

Roman kadınlar etnik kimliğe, ikamet edilen mekâna, yaşam biçimine, dış görünüşüne karşı duyulan önyargı, damgalanma, dışlanma içeren tutum ve davranışlara maruz kaldıkları için iş bulma sürecinde ciddi sorunlar yaşamakta ve bu durum istihdam edilebilirliklerinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Diğer meslek gruplarında çalışan katılımcı kadınlar iş bulma sürecinde yaşadıkları sorunları aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

K1(Kadın); “Ben evde işte el işleri yapmaya çalışıyorum....Çok zorlanıyoruz. Nasıl desem? ...İrk ayrımı olduğu için iş kapılarımız bizim yüzümüze kapanıyor. Ya bulduk diyorlar, ya başka bahaneler buluyorlar... Yani bir sürü sorun çıkartıyorlar. Telefonda görüşüyoruz işi kabul ettiklerini söylüyorlar, gittiğin zaman ise hemen bir bahaneyle işe almıyorlar. Seni gördükleri an değişiyorlar.”

K15(Kadın); “İşçiyim. Epey bir zorluk yaşadım bunu aşmak için. Epey aştım desem yeri buraya gelene kadar. Roman olmaktan kaynaklı iş bulma sürecinde sorun yaşadım.”

Damgalanmış bu mekânlar, Romanların toplum içerisinde nasıl bir ön yargıya maruz kalıp hangi haklara erişimlerinin önünde engel olacağına belirleyicisidir. Bu anlamda mekânlar Romanlar için bir damgalanma aracıdır.

K16(Kadın); “Asıl mesleğim seyyar mısır satıyorum. Mısırcıyım. Dışlanıyoruz. Lokantalarda bulaşıkçılık işi buluyoruz. Roman olduğumuz için Fevzipaşalı olduğumuz için işe alınmıyoruz.”

K18(Kadın); “Temizliklere giderim. Fevzipaşalı olduğumuz için Roman olduğumuz için bizleri işlere almıyorlar. Aşağı görüyorlar.”

Erkek katılımcıların yaptığı işler yukarıdaki Tablo 10.1’de gösterilmiştir. Katılımcıların %29’u hamal, %21’i müzisyen, %14’ü boyacılık gibi düzensiz, güvencesiz ve kimsenin yapmak istemediği marjinal iş kollarında yoğunlaşmaktadır.

K2(Erkek); “Şoförüm. Telefonda iş başvurusu ile ilgili görüştüğümüzde, konuşma yeteneğimiz ve kabiliyetimiz üzerinden bizlere onay veriyorlardı. Yüz yüze görüşmeye çağrıldığımız zamanlarda ise bunlar hemen bizi görür görmez muhasebecilerinin ya iş yerinin diğer sahiplerinin başka birini bulduğunu ya da bizden önce başka birine söz verildiğini, başka birileri ile anlaştıklarını söylüyorlar. Bunun gibi bir sürü bahanelerle öteliyorlar.”

K3(Erkek); “Mesleğim boyacılık. Aynı zamanda hamallık yapıyorum. Fevzipaşalı olduğumuz için işlere gidemiyoruz. Fevzipaşalıysan insanlarda bir güven sorunu oluyor. Ancak bizi tanıyan, çok iyi bilen insanların işlerini yapıyoruz. İlişkinin en başında kendimizi ifade edebilmemize imkân tanıyarak bizi tanıyan ve güven duyan insanlar ile çalışabiliyoruz.”

K9(Erkek); “Şuan kahvede 80 milyona yevmiyeli olarak çalışıyorum. Düzenli bir işim var. Mesleğim garsonluk. Başvuruya gittiğim zaman insanlar ilk izlenimlerle her defasında hep ret edildim. Benimle konuştuktan sonra kötü bir insan olmadığımı söylüyorlardı. Genelde dış görünüşlerimizle yargılanıyoruz.”

K20(Erkek); “Boyacılık yapıyorum. Genelde ten rengimizden dolayı problem yaşıyoruz.”

K25(Erkek); “Mesleğim hamallık. Yaşadığımız sorunlar işte bu kazanırsak yarın kazanamayan insanlarız. Bugün varsa paramız yarın yok. Böyle iş

gelsin diye bekliyoruz işte. İş gelirse gidiyoruz, iş gelmezse aç yatıyoruz. İşsizlik. Dışlandığımızdan dolayı büyüklerimiz bize iş vermediği için.”

K27(Erkek); “Hamallık yapıyorum. Bir gün çalışıyorsak 5 gün çalışmıyoruz. Beş gün çalışsak bir ay çalışmıyoruz. İş bulamıyoruz zaten. Vallahi Romanlara iş vermiyorlar. Afganlara iş veriyorlar bize iş vermiyorlar. Roman olduğumuz için iş kapasitesi olarak görmüyorlar bizi.”

İş bulma sürecinde gerek dış görünüşlerinden, gerek, ten renklerinde, gerek etnik kimliklerinin getirisi olan ön yargılardan (güvensizlik vb.) maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle enformel işgücü piyasalarındaki işlerde yoğun olarak çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Yaşamak ve geçinmek için gerekli gelirden yoksun olmaktadırlar. Yerli halk olarak bilinen Romanların işe alım konularında tercih edilmeyerek göçmenlerin tercih edilmesi ise ayrıca incelenmesi gereken bir sosyolojik olaydır.

5.2.7. Romanların Çalıştıkları İşlerde Aldıkları Ücret Deneyimleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Romanlara İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek düzeydeki ücrete ulaşma ve bu ücreti elde etme konusunda zorluklar sorulmuştur. Tablo 6 Görüşülen Katılımcıların Gelir Durumları incelendiğinde katılımcıların %7’si asgari ücret üzerinde, %25’i asgari ücret karşılığında çalışmakta olup %68’i ise asgari ücretin altında çalışmaktadır.

K1(Kadın); “Asgari ücretli olduğumuz için epey bir kesintilerimiz oluyor. Zaten sigortalıyız diye hiçbir yerden sosyal yardım göremiyoruz. Allah'a çok şükür tenceremiz kaynıyor, ışıgımız yanıyor ama çocuklarımızın ihtiyaçlarını karşılayamıyoruz. İhtiyaçlarımızı hep öteliyoruz, erteliyoruz.”

K4(Kadın); “İş bulamayınca çalışmıyoruz ayrımcılık yüzünden çok sıkıntılar yaşıyoruz. Vallahi bizim ezgin olduğumuzu bildiklerinden dolayı çok çalıştırıp az para karşılığında zorunlu olarak işleri yaptırıyorlar. Mecbur bizde bu parayı kazanmak için onların her dediğine tamam demek zorunda kalıyoruz.”

K7(Kadın); “Her gün temizliğe gittiğim halde asgari ücret bile kazanamıyorum. Nerede zor iş var, nerede gereksiz iş var bize yaptırıyorlar. Neden? Çünkü mecburuz.”

K14(Erkek); “Aslında bir işe girsek hiç bir zorluğumuz kalmayacak. İşe alımlarda da ön yargıyla karşılaştığımız için iş bulamıyoruz.”

K27(Erkek); “Mesleğimiz yok. Bizim mesleğimiz olmadığı için hamallık yapıyoruz. Yaptığımız işlerde yaptığımız için kazanamıyoruz. Aç geziyoruz, aç.”

K28(Kadın); “Çünkü iş yok. İşverenler bize iş vermiyorlar. En büyük sorun işsizlik.”

Romanların önemli bir bölümünün sürekliliği olmayan ve düzensiz işlerde çalıştıkları hesaba katıldığında, insana yakışır bir gelirden mahrum bir şekilde hayatlarını devam ettirdikleri görülmektedir. Bunun en temel nedeni ise işsizliktir.

5.2.8 Romanların Çalıştıkları İşyerinde Ayrımcılık Deneyimleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Tablo 11

İşverenin ve diğer etnik kökenlerin Romanlara karşı yaklaşımı

	Olumlu	Olumsuz	Bilmiyor	Toplam
Sayı	7	19	2	28
Yüzdeler	25%	68%	7%	%100

İşverenin ve diğer etnik kökenlerin Romanlara olan yaklaşımlarını ve işverenin eşit davranma ilkesi açısından değerlendirdiğimizde katılımcıların %68'i “olumsuz” diyerek Romanların çalıştıkları iş yerlerinde diğer etnik kökenlere oranla yoğun olarak ayrımcılık yaşadığını ifade eden bazı katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K2(Erkek); “Evet zaman zaman bu ayrımcılığı yaşıyoruz. Çünkü işverenler sürekli kendi işlerinin ön planda olmasını istiyorlar. Bize çoğu kez mesai ücretlerini yansıtmıyorlar.”

K3(Erkek); “Tabiki alt tabaka da olduğun için bunların hepsi olmaktadır. Hele hele bizim gibi insanlara karşı düzenli bir işte çalışmamamız için fazla tepki gösteriyorlar. İş bırakıp gitmemiz için sürekli bir baskı uyguluyorlar ya da neredeyse işler var onları veriyorlar. Yorulalım, sıkılaşalım işi bırakalım diye.”

K21(Erkek); “Mesela müzisyen olarak durumu anlatmam gerekirse; "Gel buraya çalgıcı, çal bana" kelimelerini kullanıyorlar. Aşağılık gibi gözüktüyoruz gözlerinde. Bizi küçümsüyorlar ama müzisyen olmak öyle kolay da değil. Bu konuda hep ayrımcılığa uğruyoruz.”

K25(Erkek); “Haliyle bir hamal olarak yaklaşıyorlar bize. İşini yapıp parayı alıp gidiyosun. Bütün yaklaşımları bu oluyor. Bazıları aktarma iş yaptırıyor. Hakkımızı istediğimizde de bizi tersliyorlar. Hakkımızı vermiyorlar, alamıyoruz..”

Görüldüğü üzere Romanların büyük bir kısmı çalıştıkları iş yerlerinde işverenler tarafından ayrımcılığa uğramaktadır. “İşverenin eşit davranma” ilkesine aykırı olan bu durum istihdamdaki Romanların başlıca sorunlarından. Verilen yanıtlara bakıldığında birçok Roman daha uzun sürelerle ve daha yoğun tempo ile çalışmasına rağmen hak ettikleri ücreti alamamaktadır. Bazı Romanlar ise iş yerlerinde ücretler konusunda herhangi bir farklılığın bulunmadığını, “eşit davranma” ilkesine göre çalıştığını belirtmişlerdir:

K6(Kadın); “Kişiden kişiye değişiyor bu. Benim şu ana kadar girdiğim bütün işlerde herhangi bir sorun yaşamadım şimdiye kadar. Evet çalışma süreleri için de sıkıntı yaşıyoruz bu konuda biraz üzerimize gelip fazla çalıştırıyorlar.”

K10 (Erkek); “Allah'ıma şükürler olsun benim iş verenim on numara. Onu bilemem. Hayır. On numara.”

K15 (Kadın); “Allahıma şükürler olsun benim çalıştığım birimde böyle bir zorluk yaşamıyorum. Benim çapımdan böyle bir sorunum yok. Yok hayır, hepimiz eşitiz.”

5.2.9. Diğer Etnik Kökenlerin Romanlara Karşı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Tablo 12

Diğer etnik kökenlerin Romanlara karşı davranışlarına ilişkin bulgular

Roman olduğunuz için size karşı farklı davranıldığını hissediyor/düşünüyor musunuz?	Evet	Hayır	Bazen	Toplam
Sayı	22	2	4	28
Yüzde	79%	7%	14%	100%

Roman olduğunuz için size karşı farklı davranıldığını hissediyor/düşünüyor musunuz? sorusuna verilen cevaplar yukarıdaki Tablo 12’de yer almıştır. Katılımcılardan %79’u “Evet” diyerek Romanlara olan ön yargıların ne derece şiddetli olduğunu ve Romanların gündelik hayatta karşı karşıya oldukları sosyal dışlanmayı göstermektedir. Aşağıda bazı katılımcıların bu konu hakkındaki ifadelerine yer verilmiştir:

K1(Kadın); “Evet hissediyorum. Zaten belli ediyorlar. Her halleriyle belli ediyorlar. Konuşma tarzlarıyla böyle itileyici bir bakış tarzı bunu her yerde yaşıyoruz.”

K11(Erkek); “Düşünüyorum. Benden korkup çekinenlerde var çalıştığım iş yerinde. Hiç muhatap olmak istemeyenler de var. Ben bunu çok görüyorum yani. İşimden örnek vermem gerekirse montaj elemanıym yani insanlar evine evine alırken bile huzursuz olabiliyor.”

K12(Erkek); “Tabi. Ayrımcılık tabiki de görüyoruz. Bizim insanlarla yaklaşımımız çok iyidir yani fazla da haşır neşir olmuyoruz yani. İşimiz için gerektiği yerde konuşuyoruz. Ama insanlar tabi bize dışardan baktığı zaman öyle görmüyorlar yani bunlar çingene diyorlar işte. Bizden olmayan arkadaşlarımız bile konuşurken kulak misafiri oluyorum yani adamın ağzından çingene lafı çıkıyo yani. Bizi hep dışlıyorlar yani. Bi yerde bi eksikimiz var ama nolduğunu tam olarak çözemedim yani. Ayırıyorlar tabi. Kültür farkı da oluyor, konuşma farkı da oluyor, düzensizlikte oluyor. Çingeneleri iyi safta tutmuyorlar.”

K16(Kadın); “Hissediyorum. Fevzipaşa'dan dışarı çıktık mı her yerde ayrımcılıkla karşılaşıyoruz.”

K21(Erkek); “Çok düşünüyorum çünkü bizi gördüklerinde hemen dillerini değiştiriyorlar hemen "abe gel buraya" diyorlar, ya da "şopar " diyorlar. Biz şopar falan da değiliz. Ama böyle hitaplardan çok sıkılıyoruz.”

K28(Kadın); “Hemde çok. Çarşıya çıktığımız zaman yürüyüşümüze, gülüşümüze, kıyafetimize bakıyorlar itici bir şekilde.”

Bu durum Romanların sosyal hayattan dışlanmalarına neden olmaktadır. Katılımcılardan %7’si farklı davranıldığını hissetmediğini belirtirken, %14’ü ise bulunduğu ortama göre, kişiden kişiden kişiye göre değiştiğini belirtmiştir.

5.2.10. Romanların Ayrımcılığa Uğradığı Mekânlara İlişkin Bulgular

Tablo 13

Romanların ayrımcılığa uğradığı mekânlara ilişkin bulgular

En çok ayrımcılık gördükleri yerler	Sayı	Yüzde
Her yerde	8	18%
Hastahane	6	13%
Okul	7	16%
Toplu Taşıma	5	11%
Kamu Kurumları	9	20%
AVM/Çarşı	4	9%
Ev Kiralama	1	2%
İşe Alım/Mülakat	3	7%
Banka	1	2%
Hiçbir yerde ayrımcılık görmüyorum	1	2%
Toplam Verilen Cevap Sayısı	45	100%

Tablo 13 Romanların ayrımcılığa uğradığı mekânlar incelendiğinde; 28 katılımcının birden fazla ayrımcılığa uğradığı mekânları söylemesi üzerine toplam verilen cevap sayısı 45 çıkmıştır. En çok nerelerde kötü muamele/olumsuz davranışlarla karşılaştıkları ayrımcılığa uğradıkları sorusuna verdikleri cevaplar yukarıdaki tabloda yer almıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar arasında %20 oranıyla kamu kurumlarında (Hükümet binası, belediye, kamu kurumlarına ait diğer il müdürlükleri) ayrımcılığa uğramışlardır. %18 oranında katılımcılar Fevzipaşa Mahallesi dışına çıktıklarından itibaren her yerde ve sosyal hayatın her alanında dışlandıklarını ve ayrımcılığa uğradıklarını söylemişlerdir:

K2(Erkek); “Okullarda. Bir çocuğumuzun velisi olarak okullarda zaten sizi görür görmez gerek veliler, gerek öğretmenler otomatik sizi yargılayabiliyorlar. Toplu taşımalarda zaten bunu özellikle yaşıyoruz ve devlet dairelerinde, hastanelerde bunlarla yüzde yüz karşılaşıyoruz. Gerek bizden korktukları için gerek bizi öteledikleri için gerek rengimizden dolayı "evet bu hırsızdır, bu her şeyi yapabilir" dediklerinden ya da öyle görmek istediklerinden dolayı bunları genelde her yerde yaşıyoruz.”

K10(Erkek); “Bak bir yere gidiyorsun, konuşmak istiyorsun Roman mısın? Ya Roman ne demektir diyorum? Onlar da cevap veremiyor, karşımızdaki

şahıs. Ben şahsıma hiçbir zaman Romanlığı, Çingeneliği kabul etmiyorum. Ben Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak kendimi, askerliğimi, insanlığımı yaptığım sürece ben Romanlığı kabul etmiyorum. Evet, evet hepsinde.”

K15(Kadın); “Her yerde bunun zorluğunu yaşıyoruz. Hastanede olsun, devlet kapısında olsun, valilikte olsun resmen söylüyorum. Çoluğumuzun çocuğumuzun zorluk yaşadığını görüyoruz. Kolay değil yaşadıklarımız.”

K22(Erkek); “Okullarda sonra hükümet binasında, belediyelerde genel olarak böyle yani. Resmi kurumların hepsinde. Çanakkaleli olarak bahsediyorum, Fevzipaşalı olarak bahsettin mi, mahalleden adım attığın sürede herkes farklı şekilde yaklaşıyor.”

K29(Erkek); “Ayrımcılık tabi ki de her yerde görüyoruz. Bizim insanlarla yaklaşımımız çok iyidir yani fazla da haşır neşir olmuyoruz yani. İşimiz için gerektiği yerde konuşuyoruz. Ama insanlar tabi bize dışardan baktığı zaman öyle görmüyorlar yani bunlar çingene diyorlar işte. Bizden olmayan arkadaşlarımız bile konuşurken kulak misafiri oluyorum yani adamın ağzından çingene lafı çıkıyor yani. Bizi hep dışlıyorlar yani. Bir yerde bir eksikimiz var ama ne olduğunu tam olarak çözemedim yani. Ayırıyorlar tabi. Kültür farkı da oluyor, konuşma farkı da oluyor, düzensizlikte oluyor. Çingeneleri iyi safta tutmuyorlar.”

Verilen cevaplarda %16’sı “Okul”, 13’ü “Hastahane”, %11’i “Toplu Taşıma Araçlarında”, %9’u “AVM/Çarşı” da, %7’si “İşe Alım/Mülakat” ta, %2’si “Ev Kiralama” ve “Banka” olarak ayrımcılık gördükleri yerler olarak belirtilmiştir. Katılımcılar %2 oranında “Hiçbir yerde ayrımcılık görmediğini” söylemiştir. Aşağıda bazı katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K1(Kadın); “Zaten belli ediyorlar. Her halleriyle belli ediyorlar. Konuşma tarzlarıyla böyle itileyici bir bakış tarzı bunu her yerde yaşıyoruz. Hastane olsun, çarşı olsun. Mesela bi Pazar olsun esnaf yani, esnaf bile seni itileyebiliyor yani seni konuşma tarzıyla. o duyguyu yaşıyor yani.”

K3(Erkek); “Her yerde, her yerde. Alışveriş mağazasına da gitsek insanlar tuhaf bakıyorlar rengimizden dolayı. Farketmiyor yani. Bizi tanımıyorlar iç dünyamızı bilmiyorlar, nasıl bir kişiliğe sahip olduğumuzu bilmeden ön yargılı bir şekilde onların tepkilerini görebiliyoruz yani bakışlarından dahi anlıyoruz.”

K6(Kadın); “Evet farklı davranışlar olabiliyor bu hissediyorum bunu sadece bunu bir kelime bir hareket olarak söylenmese bile bir temkinli davranma oluyore ev kiralarken.”

K11(Erkek); “Benden korkup çekinenlerde var çalıştığım iş yerinde. Hiç muhatap olmak istemeyenler de var. Ben bunu çok görüyorum yani. İşimden örnek vermem gerekirse montaj elemanıyım yani insanlar evine evine alırken

bile huzursuz olabiliyor. Bunu da şöyle belirtmek isterim toplu taşıma araçları olsun belirttiğiniz gibi ben bunu bir çok yerde görüyorum.”

K23(Kadın); “Evet. İş konusunda çok fazla ayrımcılık görüyoruz. Toplu taşıma araçlarında da oluyor, okullarda da oluyor.”

K28(Kadın); “Hemde çok. Çarşıya çıktığımız zaman yürüyüşümüze, gülüşümüze, kıyafetimize bakıyorlar itici bir şekilde. Gittiğimiz herhangi bir mağazada, oturduğumuz bi yerde yani bu şekilde.”

5.2.11. Romanların Genel Anlamda Yaşadıkları Zorluk Türlerine İlişkin Bulgular

Tablo 14

Romanların hayatlarında yaşadıkları zorluklar

Romanların hayatlarında yaşadıkları zorluklar	Sayı	Yüzde
Hastahane(Poliklinik Hizmetleri)	2	4%
İş Bulma	16	36%
Kurumlarda İşlem Sırası	1	2%
Ön Yargı/Dışlanma	3	7%
Sağlık Problemleri	3	7%
Eğitim	2	4%
Maddi Yetersizlik/Yoksulluk	8	18%
Barınma	7	16%
Güvensizlik	1	2%
Zorluk Çekmiyorum	2	4%
Toplam Verilen Cevap Sayısı	45	100%

Tablo 14 Romanların hayatlarında yaşadıkları zorluklar incelendiğinde; 28 katılımcının birden fazla hayatlarında yaşadıkları zorlukları söylemesi üzerine toplam verilen cevap sayısı 45 çıkmıştır. Hayatınızda ne tür zorluklar yaşıyorsunuz? (barınma, eğitim hayatında, iş bulma konusunda, sağlık alanında, Roman olmayanların size yönelik davranışlarında - önyargılar, ayrımcılık, dışlanma bağlamında- sorusuna verdikleri cevaplar yukarıdaki tabloda yer almıştır. Katılımcılar %36 oranında hayatlarında “iş bulma” konusunda zorluk yaşadığını belirtmiştir. Ardından %18 oranında “maddi yetersizlik/yoksulluk” demişlerdir. İşsizliğin bir sonucu olan yoksulluk Romanların yoğun

olarak yaşadıkları zorluklardır. %16 oranında ise Romanların yaşadıkları zorluk olarak “barınma” sorunu karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılardan bazılarının bu konulardaki ifadelerine yer verilmiştir:

K1(Kadın); “İş bulma konusunda bayağa bir ayrımcılık yaşıyoruz. İşi verdim diyorlar telefonda vermiyorlar mesela.”

K5(Kadın); “Konut şeyinde zorluk çekiyoruz, barınma konusunda. Ev bile vermiyorlar Romanız diye.”

K9(Erkek); “Bizler yoksul bireyleriz. Çalıştığımız günler oluyor, çalışmadığımız günler oluyor. Haliyle paramız az.Hayatımızda genel olarak maddi zorluklar yaşıyoruz. Yetersiz kalıyor çocuklarımız var. Onlarla ilgilenmemiz gerekiyor. Hasta oluyorlar. İlaçlarını karşılamamız gerekiyor.”

K11(Erkek); “Yani kirada oturuyorum ev bulma konusunda çok zorlanıyorum. Herkes kolay kolay da ev vermiyor. Barınma sorun.”

K25(Erkek); “Şöyle bişey Ev durumumuzu zor geçindiriyoz. Kiramızı bi ay veriyosun ikinci ay veremiyosun. Ev sahibinle bu sefer kavga ediyosun. Hadi çıkın evden diyo. İş olsa zaten benim kazancım olsa ben her ay tıkr tıkr kiramı vericem. Olmadığı içinde bugün çoluğa çocuğa mı bakarsın, kira mı verisin, elektrik su parası mı düşünürsün, yettiremiyosun.”

K14 hayatında yaşadığı zorluğu işsiz kalmasına, ön yargılardan dolayı ve çaresizlikten dolayı Romanların neden hırsızlık yapmak zorunda kaldığını aşağıda ifade etmiştir.

K14(Erkek); “Yani içeri giren kardeşlerimiz var ön yargılı davranmamaları lazım onlar da sonuçta pişman olan kişiler. Yani beş parmağın beşi bir değil. Hepimiz aynı kişilerdeniz. Başta işe giremediğimiz için en baştaki konu bu. İş bulma konusu. İşe giremediğimiz için çoluğumuz çocuğumuz aç kalmaması için hırsızlığa başvurduğumuz en son ki neden bu.”

%7 oranında katılımcılar “önyargı/dışlanma” ve “sağlık problemleri” konusunda zorluk yaşadığını söylemiştir. %4 oranında yaşanan zorluklar arasında ise hastanede poliklinik hizmeti aldığımda doktorların yaklaşımı ve hastalık hakkında net cevaplar ile “hasta haklarını” yok saymasıyla ilgilidir. Şu şekilde ifade edilmiştir:

K1(Kadın); “Sağlık şeyinde seni hastaneye gittiğin zaman böyle bir itileyici sözler, hareketlerle karşılaşıyorsun. senin eğitimin düşük olduğunu anlıyorlar o yüzden sana farklı davranıyorlar muayene sırasında. mesela bişey sorduğunda cevaplama şeyinde olsun ille sana bunu yansıtıyorlar yani.”

K3(Erkek); “Bu insanların (Roman olmayan) yanında kendimizi eksikli hissediyoruz. Bize bunu hissettiriyorlar. Bu ön yargıları kaldırmaları gerekiyor.”

K27(Erkek); “Çoğunluğu iş ve sağlık kurumlarında dışlanıyoruz. Hor görülüyor gibi geliyor bana. Hor görülüyöz kardeşim.”

“Eğitim” konusunda çekilen zorluk %4 oranında, “güvensizlik” ve “Kurumlarda İşlem Sırasında” yaşanan zorluk ise %2 oranında yoğunluk göstermiştir. Katılımcılar %4 oranıyla ise hayatlarında zorluk yaşamadıklarından bahsetmişlerdir. Hayatlarında zorluk yaşamadığını ifade eden katılımcıların bulguları analiz edildiğinde düzenli, sosyal güvenceli bir işe sahip oldukları bilgisine ulaşılmıştır. Bazı ifadeler:

K2(Erkek); “Şöyle ki bu zorlukları her yerde yaşıyoruz. Nasıl yaşıyoruz. "Sen bekle" ya da kibarcası "senden önce birisi var" ya da ne bileyim senden çekindikleri için "sen hemen gel ve git burda daha fazla durma" ya da "hayır sen yarın gel" gibi sözlerle bi şekilde aşağılama demeyelim de nasıl söyleyeyim size dışlayarak size bunu hissettirebiliyorlar yani.”

K15(Kadın); “Tabiki çok zorluklar yaşıyoruz. Madddiyatsızlıktan dolayı eğitim hayatında sıkıntı yaşıyoruz bırakmak zorunda kalıyoruz. Hayata yenik başladığımız için arkamız olmadığı için iş bulamıyoruz.”

K8(Erkek); “İnsanlar Romanları tanıdıkça daha çok seveceklerini umuyorum. İnsanlar güvenmiyor. İlk başta her ilişkide olduğu gibi güven önemlidir. İnsanlarla ilişkilerde güvende problem yaşıyoruz. İnsanlar bize güvenmiyor. Her Romanı hırsız sannettikleri için bi şeyler emanet etmek istemiyorlar ve bu da bizim kalbimizi kırıyor yani duygularımız inciniyo.”

5.2.12. Romanların Belediyeden Beklentilerine İlişkin Bulgular

Tablo 15

Romanların belediyeden beklentileri

Romanların Belediyeden Beklentileri	Sayı	Yüzde
İş vermesi/ İş olanağı yaratması	15	34%
Çeşitli eğitimler vermesi	1	2%
Romanlar için çeşitli projeler	4	9%
Ön yargıların kırılması için çalışmalar	7	16%
Çocukların eğitimine destek	2	5%
İş kurma desteği	1	2%
Kültürel ve sosyal faaliyetler	1	2%
Sosyal konut/Barınma	4	9%
Gıda Yardımı/Maddi Yardım	7	16%
Beklentim Yok	2	5%
Toplam Verilen Cevap Sayısı	44	100%

Katılımcılara hayatlarındaki zorlukları aşabilmeleri için belediyeden beklentilerine ilişkin cevaplar yukarıdaki Tablo 15’te yer verilmiştir. 28 katılımcının birden fazla beklentisinin olduğu tabloda %34 oranında Romanların beklentileri, belediyenin kendilerine iş vermesi, iş olanağı sunması ve iş bulması yönünde yoğunlaşmıştır. İş konusundaki beklentilerine yönelik bazı ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

K1(Kadın); “Yani bize bir el uzatılсын istiyorum. Bizim de bir iş sahamız olsun. İş bulma konusunda bayağa bir ayrımcılık yaşıyoruz. Belediyeden bize yardım elini uzatmalarını bekliyoruz. Eğitim ve iş sahalarının açık olmasını bekliyoruz.”

K6(Kadın); “Belediyeden beklentimiz bu roman kadınlarına yönelik bir istihdam sağlayıp, bize daha çok çalışma alanları oluşturması.”

K8(Erkek); “İlk önce Romanlara bir iş sahası vermesini istiyoruz. İlk önce yani bi karınlarımızı doyursun istiyoruz işin açıkçası. İş bulmalarını istiyoruz. Ondan sonra zaten gerisi olur.”

K14(Erkek); “Belediye olabildiğince bizi işe sokmaları yani, hayata kazandırmaları.”

K22(Erkek); “İş bulma konusunda. Müzisyenler olarak eşit davranışlar Belediye bandosu kurup iş imkânı yaratsınlar.”

K26(Kadın); “İş bulma konusunda ve toplumsal konularda mesela çok zorluk çekiyoruz. Yardım edilmesi.”

K27(Erkek); “Belediyenin işe almasını istiyorum. Roman çocuklarında çalışmasını istiyorum.”

İş gücüne dahil olamayan veya sigortası-güvencesiz işlerde belirsiz gelire sahip yoksul Romanlar; %16 oranında belediyeden gıda/maddi yardım beklediklerini ifade etmiştir. Ayrımcılığı her alanda yoğun bir şekilde yaşayan Romanlar belediyeden beklentilerinde %16 oranında ön yargıların kırılması ve topluma kendilerini daha iyi tanıtmaları için çeşitli çalışmalar yapılmasını isterken %9 oranında da Romanlar için çeşitli projeler yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Yine etnik kimlik ve ten renklerinden dolayı ev kiralamada dışlandıklarını ve barınma sorunu yaşadıklarını ifade eden Romanlar %9 oranında sosyal konut/barınma beklentisinde bulunmuştur. Çeşitli konularda bazı katılımcıların ifadeleri:

K2(Erkek); “Belediyemizden de beklediğimiz Roman kültürümüz, Romanların sokakta yaşayıp ya da bi şekilde ekmeğini günlük kazanç halinde evlerine getirebildikleri ya da getirebilmeyi çalışan insanlar olarak Çanakkale toplumuna yayılmasını ve hatta hatta Türkiye'ye yayılmasını sağlayabilecek platformlar oluşturulması ya da bunun için sürekli bir proje yapılmasını ya da ne bileyim bunun Romanları gerçekten kötü değil de kötü görenlerin gözlerinde Romanların sürekli ezilip toplum ve toplumsal dışı bırakıldıklarını anlatabilip lanse edebilecekleri bi şeyler yapılmasını bekliyoruz belediyemizden.”

K3(Erkek); “Bizim okuyan çocuklarımıza ve ekmek parası kazanmak isteyen gençlerimize iş imkânlarını sağlamaları, okuyan çocuklarımıza yardımcı olmaları, onların eğitimlerine katkıda bulunmaları, bu çocuklar eğitimlerini tamamladıktan sonra iş kurmalarına yardımcı olmaları, örgütlenip onlara aktivite ve kültürel imkânlar sağlamaları. Bizim de normal insanlar gibi kendimizi taşımamız için projeler yapip uygulamaları.”

K5(Kadın); “Ev bile vermiyorlar Romanız diye. Az ödemeli konut yapmaları, sığınacak yerlerin yapturmaları, belirli bir iş vermeleri sigortalı, maaşlı geçincek kadar.”

K20(Erkek); “Çevremizdeki diğer insanların ön yargılarının kırılması için Roman halkının yaşadıkları hayatı aslında onların iyi insan olduğumuzu onlara anlatmaları.”

K21(Erkek); “Ev konusunda çok sıkıntı yaşıyoruz. Barınma sorunu. Belediyeden konut bekliyoruz. Peşinat almasını kira alır gibi ödeyelim.”

K23(Kadın); “Belediyenin bize daha çok yönelik çalışmalarının olmasını istiyoruz, destek vermesini. Bizim arkamızda olmalarını, sahip çıkmasını istiyoruz.”

K24(Kadın); “Ayrımcılık bağlamında her yerde ayrımcılık oluyor. Belediyemizin bu durumu aşmamız için daha çok yardımcı olması, bizi sosyal faaliyetlere katılımlara iş hayatında olsun yeniliklerde olsun bize öncelik tanınmasını isteriz.”

K28(Kadın); “Maddi manevi yardımları olsun. Halka iyi tanıtmıyorlar bizi.”

K12(Erkek); “Belediyeden beklentilerim gerçekten ihtiyaç sahibi olanlara yardım edilsin. Çanakkale Belediyesini gerçekten seviyorum. Gerçekten yardımcı oluyor ama ihtiyacı olmayan insanlarda aldığı için ihtiyaç sahibi insanlar görünmüyor. Bu işsizleri görüp özel bi dosya açıp tek tek gerekirse yardıma ihtiyaç insalara yardım edilmesini bekliyorum.”

Katılımcılar %5 oranında çocuklarının eğitimine destek beklediklerini, %2 oranında kendilerine yönelik çeşitli eğitimlerin verilmesi, iş kurma desteği ve kültürel ve sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesini ifade etmişlerdir. %5 oranında ise belediyeden herhangi bir beklenti yoktur.

5.2.13. Romanların Gelecekteki Beklentilerine İlişkin Bulgular

Tablo 16

Gelecekte beklenenlere ilişkin bulgular

Gelecekte Beklenenleri	Kadın		Yüzde		Erkek		Yüzde	
	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Gelecek hakkında beklentim	8	6	30%	22%	6	8	26%	35%
Çocukları için beklentileri	1	4	4%	15%	1	3	4%	13%
Romanlar için Toplumsal beklentileri	4	4	15%	15%	3	2	13%	9%
Toplam	27		100%		23		100%	

Yukarıdaki Tablo 16’da Romanların gelecek hakkındaki beklentilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tablo 16 incelendiğinde gelecek hakkındaki beklentilerinin neler olduğunu sorduğumuzda, Kadın katılımcıların %30’u “gelecek hakkında beklenti”lerinin olduğunu belirtmiştir. Gelecekte beklenen kadın katılımcılar %4 yoğunluğunda “Çocukları için beklentileri” olduğunu belirtirken, %15 yoğunluğunda “Romanlar için toplumsal beklentileri” olduğunu söylemiştir. Katılımcıların %22’si ise “Gelecek hakkında beklentim yok” demiştir. Kendileri için umudu olmayan, kendileri için artık bir şey beklemediklerini ifade eden bu kesimin %15 yoğunluğunda “çocukları için beklentisi” olduğunu ifade etmiştir. Yine %15 oranında “Romanlar için toplumsal beklentileri” olduğunu temenni etmiştir.

Tablo 16 incelendiğinde erkek katılımcıların kadın katılımcılarından %4 oranında gelecek hakkında beklentisi daha düşüktür. %26’sı “gelecek hakkında beklentim var” derken %4 yoğunluğunda “çocukları için beklentileri” olduğunu, %13 oranında “Roman toplumu için beklentisi” olmuştur. Erkek katılımcılar %35 yoğunluğunda kendileri için “gelecek hakkında beklenti”si olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılar %13 yoğunluğunda “çocukları için beklentisi” olduğunu, %9 oranında “Romanlar için toplumsal beklentisi” olduğunu ifade etmiştir. Aşağıda bazı katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

K1(Erkek); “Gelecek hakkında şuan hiçbir beklentim yok. ...Dışlanmadan yaşayabilmek, dışlanma korkusundan, ötelenme korkusundan uzak bir şekilde yaşayabilmek...”

K3(Erkek); “Biz artık belirli bir yaşa geldiğimizden dolayı kendimiz için belki olmayabilir ama bizden sonraki gelecekler için bu tabuların yıkılmasını, ön yargıların kalkmasını, insanlık düzeyinde eşit kavramda herkesin her şeyden istifade edebilme imkânların sağlanmasını ... istiyoruz.”

K4(Kadın); “Artık kendimiz için bir gelecek düşünemez haldeyiz. Çocuklarımız, gençlerimiz, işsizlerimiz için bir ekmek kapısı, okuyabilmeleri için okullarına yardım edilmesi bekliyorum.”

K6(Kadın); “Daimi bir sigortalı iş beklentim var gelecek için.”

K7(Kadın); “Benim iş beklentim var. Daha çok para kazanabileceğim bir işe ihtiyacım var.”

K8(Erkek); “Gelecek hakkında düşüncem şu; daha iyi bir yaşam istiyorum. Daha yani itilenmeden, hor görülmeden bir yaşam sürmek istiyorum.”

K14(Erkek); “Genellikle herkesin eşit olmasını diliyorum.”

K25(Erkek); “Vallahi hiç bir beklentim yok. Hayat böyle devam ederse sonumuz uçurum.”

K26(Kadın); “Bu yaştan sonra geleceğimizi düşündüğümüz yok. Tek düşündüğümüz çocuklarımız.”

Tablo incelendiğinde kendisi için gelecekte beklenmesi olmayan katılımcıların çocukları ve Roman toplumunun yaşantısı için beklenti içinde olması ayrıca incelenmesi gereken bir sosyoloji alan çalışması gerektirmektedir.

Tablo 17

Romanların kendileri için yapılmasını istedikleri

Hayatınızın daha iyi olması için size neler yapılmalıdır? (Mesela devlet, belediye, Roman Dernekleri vb. neler yapabilir?) Bu konuda neler düşünüyorsunuz?	Devlet	Yüzde	Belediye	Yüzde	Dernek	Yüzde
Proje	2	4%	2	4%	-	-
Her şey	1	2%	1	2%	1	25%
Yardım	4	9%	3	7%	-	-
Sosyal Konut Yapılması	2	4%	2	4%	-	-
Çeşitli Eğitimler Verilmesi	3	7%	1	2%	-	-
Ekmek Kapısı (İş)	7	15%	10	22%	-	-
Ayrımcılığın Önlenmesi	4	9%	4	9%	-	-
Dışlanmanın Önlenmesi	4	9%	4	9%	-	-
Kaliteli Yaşam Hakkı	1	2%	2	4%	-	-
Sosyal ve Kültürel Faaliyetler	1	2%	1	2%	-	-
Ön yargıların Bitmesi	3	7%	3	7%	-	-
Eşit Vatandaşlık	5	11%	6	13%	-	-
Okul Yardımı	1	2%	1	2%	-	-
Yoksulluğun Bitmesi	3	7%	-	-	-	-
Sağlık Desteği	1	2%	1	2%	-	-
Belediye Bando	-	-	1	2%	-	-
Meslek Kursları	2	4%	2	4%	-	-
İş Kurma Desteği/Hibe	2	4%	1	2%	-	-
Roman Sorunlarını Dile Getirme	-	-	-	-	3	75%
Toplam	46	100%	45	100%	4	100%

Katılımcılara “Hayatınızın daha iyi olması için devlet, belediye ve dernekler tarafından neler yapılabilir?” sorusu sorulmuş ve yukarıdaki Tablo 17’de cevaplara yer verilmiştir. Katılımcılar %15 oranında devletten “ekmek kapısı (iş)” beklediklerini, %22 oranında belediyeden “ekmek kapısı (iş)” beklediklerini ifade ederek cevaplar istihdam konusunda yoğunlaşmıştır. Romanlar %11 oranında devletten, %13 oranında belediyeden “eşit vatandaşlık” talebinde bulunmuştur. Kendilerini diğer etnik gruplar ile eşit haklara sahip olmadıklarını düşünen Katılımcı Romanlar eşit haklara sahip olmaları için çeşitli çalışmalar yapılmasını istemişlerdir. Ayrımcılığı ve ötekileşmeyi yoğun bir şekilde yaşayan Romanlar bu tür olayların önüne geçilebilmesi ve toplumsal entegrasyonun sağlanabilmesi adına %9 oranında devlet ve belediyeden “ayrımcılığın önlenmesi, “dışlanmanın önlenmesi cevabını vermiştir.” Bu konuda bazı vatandaşların aşağıda ifadelerine yer verilmiştir:

K3(Erkek); “... Bizden sonraki gelecekler için bu tabuların yıkılmasını, ön yargıların kalkmasını, insanlık düzeyinde eşit kavramda herkesin her şeyden istifade edebilme imkânların sağlanması için yetkililerden çalışma yapmasını ... istiyoruz.”

K9(Erkek); “İnsanlara sosyal dışlanmayla ilgili bi bilgilendirme verilebilir. Çünkü bize bakılan, bize yapılan bu davranış hiç hoş değil...”

K20(Erkek); “Bütün insanların eşit olduğu ön yargıların kalktığı bir ortam. Ön yargıları kırmaları için çeşitli projeler yapılması. Toplumsal eşitliği sağlamaları.”

K23(Kadın); “Roman olarak bizi daha az ötelemelerini istiyoruz.”

K24(Kadın); “Bize iş imkânı tanınmalıdır. İş hayatı olabilir, sosyal toplumlara katılma hayatı olabilir. Sosyal faaliyetlerde bulunmak istiyoruz ve çevrede dışlanmak istemiyoruz.”

Romanların ilgili derneklerden “Romanların sorunlarını dile getirmesi” dışında herhangi bir çalışma istememesi derneklerin herhangi bir sorunu çözebileceğine yönelik olan inancın eksikliği ve derneklerin aktif olarak herhangi bir çalışmada bulunmadığını göstermektedir. Romanların sosyal yaşamın içerisinde başarılı olamamalarının ve sorunların dile getirilerek çözüm bulunmamasının nedeni derneklerin aktif olarak bu konuda çalışma yapmamasından kaynaklıdır:

K14(Erkek); “Roman dernekleri şuan olabildiğince çalışmıyor. Çünkü hiç birimide bir öngörü yok. Bizi yürütücek, önderlik edecek kimsemiz olmadığı için ilerleyemiyoruz.”

5.2.14. Romanların Sosyal Yardımlardan Ne Derecede Yararlanabildiklerine İlişkin Bulgular

Sosyal yardımlar, geliri düzensiz olan, istihdama katılamayan Romanlar için son derece önemlidir. Romanların sosyal yardımlardan faydalanma derecelerine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 18

Romanların sosyal yardımlardan yararlanma dereceleri

Herhangi bir sosyal yardım alıyor musunuz?	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Evet	19	68%
Hayır	9	32%
Toplam	28	100%

Tablo 18’e göre Romanların %68’i sosyal yardımlardan faydalanmaktadır. Tabloya göre, görüşülenlerin %32’si yardım almamaktadır. Bunların çoğu yardım için gerekli koşullara sahip olmayanlardır. Görüşmelerde etnik kökeninden dolayı yardım alamadığını belirten de olmuştur:

K8(Erkek); “Yine etnik bir kökenden dolayı herhangi bir sosyal yardım almıyorum.”

Bir katılımcının başvurularının sürekli ret geldiğini belirtip dışarıdan gelenlerin (mülteciler) sosyal yardımlardan daha çok faydalandığını belirtmiştir;

K25(Erkek); “Gidiyoruz Sosyal Yardımlaşmaya dilekçe veriyoruz. Yettiremiyoruz. Gidiyoruz ret veriyor. Başkalarına veriyorlar, dışardan gelenlere veriyorlar, bizim Türkiye Cumhuriyeti çocuğuna vermiyorlar.”

Yapılan enformel görüşmelerde, bunların büyük çoğunluğunun yardım için gerekli koşulları taşımadıkları görülmüştür. Yardım alamamalarının nedeni olarak Roman olduğunu veya mültecilerin engel olduğunu gerekçe göstermeleri, dışlanma, sahipsizlik, kimsesizlik, kendini madun gösterme çabasına bağlanabilir.

Asgari ücretli düzenli-sosyal güvenceli işlerde çalışan katılımcılardan birisi kalabalık olarak yaşadıklarını ve ailede tek gelirin asgari ücret olduğunu ve yoksul olduğunu söyleyerek kendini çalışan yoksul olarak tanımlamıştır. Sosyal yardımlardan faydalanması gerektiğini ve sigortasının buna engel olmaması gerektiğini belirtmiştir:

K15(Kadın); “Bir tek benim sigortam var. Sigorta gözüktüğü içinde hiçbir sosyal yardım almıyorum. Evdeki ne kocamın, ne gelinlerimin, ne oğullarımın sigortası var. Tek sigorta benim var. Sanki asgari ücret, sigorta benim karnımı doyuruyor. O yüzden yardım alamıyorum.”

5.2.15. Romanların Almış Oldukları Sosyal Yardımların Yoksulluk Düzeylerine Etkilerine İlişkin Bulgular

Tablo 19

Sosyal yardımların yoksulluk düzeyine etkisi

Faydalanmış olduğunuz sosyal yardımlar ailenizin yoksulluk düzeyini azaltarak geleceğe daha güvenle bakmanızı sağlıyor mu?	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Evet	2	7%
Hayır	17	61%
Kısmen	2	7%
Almıyorum	7	25%
Toplam	28	100%

Sosyal yardımlardan faydalananların %61'i almış oldukları sosyal yardımların yoksulluk düzeylerine etkisinin olmadığını söylemişlerdir:

K7(Kadın); “Evet, sosyal yardım alıyorum ama 3 kuruş 5 kuruş verdikleri için sağlamıyor.”

K12(Erkek); “Elektrik faturası yardımı alıyorum. Üç aydan üç aya çocuk yardımı alıyorum. Çocuk başına otuz tl veriyorlar. Çocuk parası geçen ay iki ayda bir yatan para yetmiş beş tl. Afadersinizde bir çocuğumun masrafı on, on beş lira. Sağlamıyor.

K28(Kadın); “Yeşil kartlıyım. Sosyal yardımlardan faydalanıyorum. Hayır bence sağlamıyor.”

Katılımcılarda %25'i şartları sağlamadığından dolayı sosyal yardımlardan faydalanamazken, %7'si ise “kısmen” cevabını vermiştir. %7'si ise sosyal yardımların yoksulluk düzeylerini azaltarak geleceğe daha güvenle bakmalarını sağlamadığını belirtmiştir.

5.2.16. Romanların COVID-19 Sürecinde Sosyal Yardımlardan Yararlanma Düzeylerine İlişkin Bulgular

Tablo 20

Sosyal yardımların romanların yoksulluk düzeyine etkisi

Faydalanmış olduğunuz sosyal yardımlar ailenizin yoksulluk düzeyini azaltarak geleceğe daha güvenle bakmanızı sağlıyor mu?	Sayı	Yüzde
Evet	2	7%
Hayır	16	57%
Kısmen	3	11%
Yardım Almıyor	7	25%
Toplam	28	100%

Romanlara yönelik yapılan sosyal yardımların yoksulluk düzeylerini azaltarak geleceğe daha güvenle ne derecede bakmalarını sağladıkları incelenmiş ve analizine ilişkin bulgular yukarıdaki Tablo 20’de gösterilmiştir. Katılımcıların %57’si “sosyal güvencelerin yoksulluk düzeyini arttırmadığını” söylemiştir.Yapılan sosyal yardımların yoksulluk düzeylerine etki etmediğini ve bazı katılımcıların gelirin giderden fazla olduğu için geleceğe de güvenle bakmalarını sağlamadığı yönünde ifade etmişlerdir.

K3(Erkek); “Hayır, böyle bir şey yok. Öyle imkân sağlanmıyor. Biz ailemizin geleceği ile ilgili hiç öyle bir katkı sağlayıp geleceğimizi aydınlatcak bir imkân verilmedi da şu zamana kadar.”

K7(Kadın); “Eve sosyal yardım alıyorum ama 3 kuruş 5 kuruş verdikleri. O da sağlamıyor.”

K12(Erkek);” Elektrik yardımı alıyorum. Üç aydan üç aya, çocuk yardımı alıyorum. Çocuk başına otuz tl. Geçen ay iki ayda bir yatan parayı söyleyeyim size yetmiş beş tl. Afadersinizde bir çocuğumun masrafı on, on beş lira. Geleceğe güvenle bakmamızı sağlamıyor.”

K14(Erkek); “Herhangi bir sosyal yardım şuanda almıyorum. Sadece şu an belediyenin sağladığı bir “Halk Kart” var onunla idare etmeye çalışıyoruz. Ama şuan o da kesildi.Yoksulluğu azalmada sağlamıyor.”

K28(Kadın); “Yeşil kartlıyım. Sosyal yardımlardan faydalanıyorum. Hayır bence sağlamıyor.”

Katılımcıların gelirleri olmadığı için sadece sosyal yardımlar ile geçinmeye çalışan katılımcılar mevcuttur. Giderlerinin gelirden fazla olması ve sosyal yardımların az yapılıyor olması geleceğe daha güvenle bakmalarının önüne engel olarak bu durumu mümkün kılmaktadır. Bunun yanı sıra sosyal yardımların yoksulluk düzeyini azaltmada etkin olduğunu ve geleceğe daha güvenle bakmalarını sağladıkları oran sadece yüzde 2’dir. Sosyal yardımların yoksulluk düzeyini olumlu yönde etkilendiğini ve geleceğe umutla bakmalarını sağladığını belirten katılımcı oranı ise %11’dir. Katılımcılar için sosyal yardımların miktarı ve süresi çok önem arz etmektedir. Katılımcıların çoğunda yapılan sosyal yardımın miktarının artması ve her ay düzenli verilmesi gerektiği düşüncesi hâkim olmaktadır. %25 oranında katılımcı ise sosyal yardımlardan faydalanmadığı için bu soruya bilmediklerini belirtmiş olsa da çoğu katılımcı ise sosyal yardımlar fayda sağlayarak geleceğe umutla bakmadıklarını belirtmiştir.

K1(Kadın); “Vallahi ben bu zamana kadar hiçbir yardım görmedim.”

K2 (Erkek); “Şu an çalışmış olduğum şirketin sadece ve sadece SSK'sından o da zaten sadece benim maaşımdan kesildiği için ondan faydalanabiliyoruz. Sosyal yardım maalesef alamıyoruz.”

K15(Kadın); “Bir tek benim sigortam var. Sigorta gözüktüğü içinde hiçbir sosyal yardım almıyorum. Evdeki ne kocamın, ne gelinlerimin, ne oğullarımın sigortası var. Tek sigorta. Benim karnımı doyuruyor ya sanki asgari ücret o yüzden yardım alamıyorum.”

K25(Erkek); “Şimdilik almıyorum. 65 yaş aylığım var. ...Yettiremiyoruz. Sosyal yardımlaşmaya gidip dilekçe veriyorum ret geliyor. Sağlamıyor.”

Sosyal yardımı alamamaları gerçek anlamda yoksul olanları zor durumda bırakmaktadır. Çünkü ihtiyaç sahibi olanların yardım alması, maddi durumu çok düşük seviyede olanlara yapılacak yardımlar hayati önem taşımaktadır. Sosyal yardım alınmaması halinde yoksul olan haneyi daha da yoksullaştırmaktadır. Bulgulara baktığımızda hanelerin kalabalık olması ve hanede çalışan bireylerin olmaması durumundan kaynaklı çalışan yoksulluğu bulgusuna rastlanarak ayrı bir çalışma konusu olması gerekmektedir. Sosyal yardımlar muhtaç olan kişilerin düzensiz/düşük gelir, ihtiyaçlarının karşılanarak eksiklerinin giderilmesine ve yoksulluk döngüsünden kurtulmasını sağlayamamaktadır.

5.2.17. Romanların COVID-19 Sürecinde Yardım Almalarına İlişkin Bulgular

Tablo 21

COVID-19 Sürecinde yardım almalarına ilişkin bulgular

COVID-19 sürecinde herhangi bir sosyal yardım aldınız mı?	Sayı	Yüzde
Evet	20	71%
Hayır	8	29%
Toplam	28	100%

Tablo 21 incelendiğinde Romanların COVID-19 sürecinde yardım almalarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların %71'i çeşitli yerlerden sosyal yardım aldıklarından bahsederken bir katılımcı sosyal yardımın yanı sıra geri ödemeli krediden yararlandığını, iki katılımcı ise sadece geri ödemeli krediden yararlandığını belirtmiştir. Nerden yardım aldıklarını açıklayan katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

K2(Erkek); “Evet devletimiz 1000 lira kadar bir yardım verdi. Esnaf gözüktüğümüz için de 25 bin liralık geri ödemeli krediden faydalandık.”

K3(Erkek); “Covid-19 sürecinde herhangi bir yardım almadım. Sadece devletimizin vermiş olduğu 1000 lira bir para vardı onu aldık. Onun haricinde bir şey almadık. Bir de bir “Askıda Gıda” projesi vardı. O arkadaşlardan teşekkür ediyoruz. Askıda gıda projesiyle bizler evlerimizde erzak ve yiyecek imkânı sağlandı. Belediye çalışanlarından da gıda kolisi aldık.”

K4(Kadın); “En fazla 1 koli bir şey verdiler 3-5 yiyecek.O da bizi 15 gün bile geçindirmede.”

K7(Kadın); “1000 liralık yardım ve erzak yardımı aldım.”

K8(Erkek); “Sadece geri ödemeli kredi verdiler onu kullandım.”

K11(Erkek); “Askıda Gıda projesi sağolsun ellerinden geleni yaptılar. Gıda olsun o süreçte rahatlattılar bizi yani. Belediyeden gıda yardım paketi. Devletin verdiği 1000 lira yardım aldım bir de 3000 lira geri ödemeli kredi aldım.”

K12(E); “Sadece 1000 liralık pandemi desteği aldım.”

K14(Erkek); “CHP bize Askıda Gıda ile yardım etti. Devletin verdiği 1000 liralık yardımlardan faydalandımı bir de belediyenin gıda yardımından faydalandım.”

K16(Kadın); “Yiyecek yardımı aldık Halk Parti (CHP)’den “Askıda Gıda”dan. Eşim de 1000 liralık özürlü olduğu için yardım aldı devletten.”

K19(Kadın); “1000 liralık yardım aldık , “Askıda Gıda” aldık.”

K20(Erkek); “Askıda gıda projesi aldım. Belediyeden gıda paketi aldım ve 1000 liralık devletten yardım aldım.”

K23(Kadın); “Devletin verdiği 1000 lira aldım.“Askıda Gıda”dan aldım, belediyeden gıda yardımı aldım.”

K26(Kadın); “1000 lira nakit desteği aldım, kömür yardımı aldım, gıda yardımı aldım.”

K27(E); “Askıda Gıda” dan yardım aldım. Pandemi döneminde 1000 lira yardım aldım.”

K28(K); “1000 liralardan verdiler. CHP'den “Askıda Gıda” aldık.”

Görüldüğü üzere katılımcılar pandemi döneminde birden fazla yerden sosyal yardım almışlardır. Katılımcıların sadece Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından faydalanmadığı gibi Devletin verdiği 1000 TL’lik yardımdan faydalandıkları, Belediyeden gıda yardımı aldıkları, Cumhuriyet Halk Partisinin gerçekleştirmiş olduğu “Askıda Gıda” projesinden faydalandıkları ve Sosyal Dışlanmayı ve Ayrımcılığı Önleme Derneği tarafından dağıtılan gıda yardımından faydalandıklarını belirtmişlerdir. Ve Belediye, siyasi parti ve dernek tarafından verilen yardımları sosyal yardım kategorisinde değerlendirmişlerdir. Katılımcıların %29’u ise herhangi bir sosyal yardımdan faydalanmadığını belirtmiştir. Sosyal yardımdan faydalanmayan katılımcılar ie COVID-19 döneminde açlıkla mücadele ettiğini belirtmiş, daha da yoksullaştığı görülmüştür.

K15(Kadın); “Hiçbir yardım almadım.”

K17(Kadın); “ Sosyal yardım almadım. Red oluyor nedense.”

5.2.18. Romanların COVID-19 Sürecinde Bekledikleri Yardımlara İlişkin Bulgular

Tablo 22

COVID-19 sürecinde beklenen yardımlara ilişkin bulgular

Romanların COVID-19 Sürecinde Bekledikleri Yardımlar	Sayı	Yüzde
Erzak	12	26%
Yardım	7	15%
Giyim	1	2%
Yapılan yardımların devam etmesi	5	11%
Sıcak yemek yardımı	2	4%
Bez-Mama	2	4%
Kira	2	4%
Fatura	3	6%
Yakacak	2	4%
İş	1	2%
Para	10	21%
Toplam	47	100%

Yukarıdaki Tablo 22’de Romanların COVID-19 sürecinde beklediği yardımların analiz bulgularına yer verilmiştir. Romanların düzenli gelire sahip olmamaları çeşitli sosyal yardımlara daha fazla ihtiyaç duymalarını beraberinde getirmiştir. Beklenen sosyal yardım kalemlerine tek tek baktığımızda %26 oranında “erzak” yardımı ve bunu takip eden “nakit yardımı” olduğunu görmekteyiz. Pandemi döneminde ekonomik olarak hayatta kalabilmek için bu iki yardım hayati önem taşımaktadır. %15 yoğunluğunda ise yardım türlerini kalemlendirmek yerine sadece “yardım” edilmesini talep etmiştir.

K1(Kadın); “Erzak olsun, para olsun bu yardımları bekliyoruz. Çocuklarımızın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bayağı bir sıkıntıya düştük yani.”

K2(Erkek); “Bu COVID-19 sürecinde korkarak yaşamak istemiyoruz artık. Nasıl söyleyeyim? On beş günlük kapatma, tamamen kapatma, biray gibi kapatma gerekli. Bu gibi bir kapatmada gerek belediyemizin, gerek devletimizin bu insanlara evinde tutacak yardımları mutlaka vermesi gerektiğini düşünüyoruz.”

K5(Kadın); “Geçim kaynağımız yok. Beslenmemiz lazım ve işe gidemiyoruz, güce gidemiyoruz. Kovid nedeniyle temelli yoksul kaldık.”

K9(Erkek); “Şöyle ki biliyorsunuz dışarı çıkma yasakları oluyo, dışarı çıkamıyoruz. Erzak, yiyecek, içecek gibi ihtiyaçlarımız oluyor. Bunların karşılanmasını istiyoruz tabiki bizde. Kahveler kapandı. Bu yüzden çalışmıyoruz. Para da kazanamadığımız için bu bizi biraz zorluyor tabiki.”

K16(Kadın); “Yiyecek ekmeğimiz bile yok evimizde. Gıda yardımı bekliyoruz.”

K18(Kadın); “Tabi beklediğim yardımlar vardır. Şuan yoksulluk çekiyoruz. Kimse uzatmıyor elini bize. Yardım bekliyorum.”

K24(Kadın); “İnsanların maddi durumunu güçlendirme amaçlı, gıda bakımından güçlendirmek amaçlı yardımların yapılmasını bekliyoruz. Zaman geliyor kiramızı ödeyemiyoruz, elektriğimizi, suyumuzu ödeyemiyoruz.”

COVID-19 sürecinde devletin yardım politikalarını yetersiz bulan ve eleştirenler de mevcuttur. Kendi buldukları koşullara göre devletten bekledikleri yardımların nasıl olması gerektiği konusunda fikir üretmişlerdir. Yardımların beyan ettikleri şekilde yapıldığı takdirde değerli olup ihtiyaçlarını karşılayabileceğini düşünmüşlerdir.

K6(Kadın); “Özellikle çalışmayanlara karşılıksız kredi vermek yerine insanlara daha yüksek miktarlarda daha da yardım yapabilirlerdi.”

K12(Erkek); “Çocuğu insanımız gerçekten şuan çok zor durumda. Maddiyat yardımı olduğu zaman insanlarımızın içi huzur doluyor yani. Allha'a dua eder kardeşim. Şuan bize maddi yönden bir yardım etse, yani şuan onbin lira verse, ben evimden iki ay çıkmam. Bu hastalığı da yenerim yani. Herkese böyle bir iyilik yapsa bu hastalık ortadan kalkar yani.”

K14(Erkek); “Sırf ben değil,Romanlar değil,tüm insanlarımız şuan çok zor durumda. Başta dış ülkelerden gereksem kendi insanlarımıza yönelmemiz gerekiyor.”

K15(Kadın); “Devletten tek bir isteğim var karantina deniliyor. Kendisi en güzel yerlerde ısıyorlar. Zenginlere korona koymaz. Yine olan fakire oluyor. Karantinaya alınıyorsunuz diyor ama devlet bu kapıları çalmıyor. Erzak yapıp içine de geçinecek para koysa. Karantinaya gir dese gireriz. Yemek ekmek yoksa nasıl karantina olacak.”

K19(Kadın); “Şimdi çok işsizlik var. Eşim bir gün işe giderse bir gün gitmiyor. Evde oturuyor. Daha çok yardım almak istiyoz.”

K21(Erkek), “Müzisyenlere üç ay demişler bu yetmez. Bu müzisyenler n’apcak.”

K25(Erkek); “Devletimizden fakir olarak bizlere yardım etmesini bekliyoruz. Geçen gün 4 gün evde kapalı kaldık 3 gün evde aç kaldık.”

Katılımcılar %11 yoğunluğunda pandemi dönemin yapılan yardımların yine “aynı şekilde devam etmesi” gerektiğini belirtmiştir. %6 yoğunluğunda “faturaların ödenmesi” konusunda yardım beklediğini, %4 yoğunluğunda “sıcak yemek yardımı”, “bebekler için bez ve mama “yardımı, “kira yardımı”, “yakacak” yardımı beklemektedir. %2 oranında ise “giyim” yardımı ve “iş” yardımı beklediğini ifade etmiştir.

K3(Erkek); “Aynen bu şekilde yardımların devam etmesini yetkililerden ve belediyemizden bekliyoruz. Herhangibir şey yani.Bu yardımların haricinde belki daha önce yapıyorlardı sıcak yemek yardımı mı yapıyorlardı. Yine aynı yardımların devam etmesini yetkililerden rica ediyoruz.”

K8(Erkek); “Tabiki de. Erzak olarak, gıda olarak, nakit yardımı olarak, kira yardımı olarak, elektrik, su faturası yardımı olarak. En büyük ihtiyaçlardan biri kış ayında doğalgaz faturasını veya kömür, odun gibi ihtiyaçlarımızın karşılanması gibi yardımlar var.”

K22(Erkek); “Kuru gıda, yemek, maddi yardımlar, iş imkânı sağlasınlar. En önemlisi iş olabilir. İş imkânı sağlasınlar biz kendi ekmeğimizi kendimiz çıkartabiliriz.”

K26(Kadın); “Yaptıkları yardımların belli aralıklarla devam ederek yapılmasını isterim.”

5.2.19. Romanların Daha İyi Bir Toplumsal Yaşam İçin Belediye, Kamu Kurumları ve Derneklerden Beklentilerine İlişkin Bulgular

Tablo 23

Romanların daha iyi bir toplumsal yaşam için beklentileri

Daha iyi bir toplumsal yaşam için belediye, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri (dernekler) sizin için neler yapabilir?	Sayı	Yüzde
İş	10	21%
Elinden tutulmaları/Sahip çıkmaları	4	9%
Çocuklarının eğitimi için destek	1	2%
Eşit Vatandaşlık	5	11%
Sorunların dinlenilmesi	1	2%
Sosyal Yardım	8	17%
İş garantili kurslar	2	4%
Yoksulluğun Önlenmesi	1	2%
Sosyal dışlanmayı önleyici Projeler	6	13%
Ellerinden gelen her şey	9	19%
Toplam	47	100%

Tablo 21’de Romanların yaşamlarının toplumsal yaşam düzeyinde daha iyi olması için Kamu kurumlarının, Belediyeden ve derneklerden beklentileri sorulduğunda yukarıdaki tabloda yer alan cevapları vermişlerdir. Romanların %21 yoğunluğunda verdiği “iş” cevabı ile işsizliğin ne kadar çok ön planda olduğu gözler önündedir. Toplumsal yaşamlarının İş imkânı verildiğinde daha iyi olacağını inancındadırlar. %19 yoğunluğunda devletin, belediyenin ve derneklerin Romanlar için tüm imkânlarını kullanarak “ellerinden gelen her şeyi” diyerek tüm yardımların yapılarak daha iyiyaşama kavuşacaklarını belirtmişlerdir.

K1(Kadın); “Çocuklarımıza iş sahası açılsın, çocuklarımıza iş sahası istiyorum. Kendimiz açısından da bir bayan olarak, ev hanımı olarak elinden gelen her şeyi yapmasını bekliyorum.”

K2(Erkek); “Bizim hayatımızı güzelleştirebilecek olan her şeyi yapabilirler.”

K4(Kadın); “Bizim için işte bir iş kapısı bizim için çok önemli olan bir durum bu. Her şeyin çözümü bir iş kapısı.”

K5(Kadın); “Elinden gelen yardımı yapmaları lazım.

K6(Kadın); “Belediyeler Roman kadınlarına yönelik iş garantili kurslar açarak istihdam oluşturabilirler, iş sağlayabilirler.”

K7(Kadın); “Devletin sosyal yardımları çoğaltması ya da bize iş vermesini istiyorum, belediye de aynı şekilde bize iş versin çalışalım.”

K26(Kadın); “Aslında istediklerinde her şeyi yapabilirler. İşte yardım konusunda, iş bulma konusunda, gıda konusunda.”

K27(Erkek); “İş versinler. İş. Faturalarımızı ödeyemiyoruz. Yardımlarını bekliyoruz.”

K28 (Kadın); “Her konuda yardım edebilirler. Topluma bizi kazandırabilirler. İş verebilirler. Gelirimizi arttırabilirler.”

Katılımcıların cevapları %17 oranında “sosyal yardımlar” beklediği yönünde yoğunlaşmıştır. %13 oranında ise “sosyal dışlanmayı önleyici projeler” yapılmasını, %11 oranında ise “ eşit vatandaşlık” talebinde bulunarak toplumsal yaşantılarının bu şekilde dah iyi olabileceğini belirtmişlerdir.

K3(Erkek); “Onlar bunu düşünüp daha iyi imkânlar bulup uygulanması için projeler sunulması ve yetkililer tarafından bu projelerin hayata geçirilmesini bekliyoruz. Yani ben diyemiyorum şu aklımla şunu yapsınlar bunu yapsınlar ama ne var inşallah şu konuya bi el atarlar bu durum ve vaziyetlerimize ve kendimize geleceğimiz için daha güzel projeler uygulayıp hazırlarlar inşallah. Ama çok beklentilerimiz var.”

K9(Erkek); “Kamu kurumlarının bize karşı biraz daha yardımcı olabileceğini düşünüyorum. İş konusunda özellikle ve bu sosyal dışlanmayı önlemek için belediyelerde bu projeleri yapabilir.”

K12(Erkek); “Öncelikle herkesin sağduyulu olmasını istiyorum. Her insan birdir. Kimse kapıdan geri çevrilmesini istemem. Kapıya girildiği zaman her insan nasıl davranılıyorsa bize de öyle davranılmasını isterim yani. Kültür farkı diye bir şey yok yani...”

K14(Erkek); “Başta bizi topluma kazandırmaları gerekiyor. Bazılarımız gerçekten topluma kazandırılmış. Daha iyilerini görmek zorundayız. Çünkü biz Romanlar olarak bu Çanakkale'nin yerlisiyiz, en iyileriyiz. O yüzden bizleri ön yargılı davranmayıp işlere alırlarsa işlerimiz daha yolunda gider.”

K20(Erkek); “İnsan ayırımını önlemesi. Toplumsal eşitliği sağlamalarını istiyoruz.”

K21(Erkek); “Bizi yani Romanları biraz ortaya katsınlar. Çünkü Romanların sözü hiç bir yerde geçmiyor. Roman deyince sus diyorlar. Bir de Fevzipaşa Mahallesi olunca herkes uzak durmaya çalışıyor. Biz öyle insanlarda değiliz. Topluma bizi sevdirdinler. Anlatsınlar Romanların nasıl bir insan olduğunu.”

K23(Kadın); “Bizlerin daha rahat yaşaması için çeşitli kurslar, Romanlara ön yargılı davranılmaması için çeşitli etkinlikler, projeler olabilir. Daha rahat yaşantımız için çalışmalar olabilir.”

K22(Erkek); “Roman halkına eşit davransınlar. Romanlara eşit davranmaları için çalışmalar bekliyoruz.”

Yukarı görüldüğü gibi erkekler sosyal dışlanmayı önleyici projelerin gerçekleşmesini, toplumsal eşitliğin sağlanması için çalışmalar yapılmasını beklemektedir. Kadınlara göre erkeklerin özellikle istihdam konusunda sosyal dışlanmaya uğradığı gözlemlenmiştir. Katılımcılar %9 oranında “Elinden tutulmaları/Sahip çıkmaları” nı, %4 oranında “iş garantili kurslar”, %2 oranında “çocukların geleceği için eğitim desteği”, “sorunlarının dinlenilmesini” ve “yoksulluğun önlenmesi” çalışmalar ile daha güzel toplumsal yaşamlara kavuşacaklarını belirtmişlerdir. Aşağıda bazı katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

K5(Kadın); “Bu yoksulluğu önlemeleri lazım. Daha iyi bir yaşantı sunabilirler. Bizim de hakkımız var herkes gibi iyi bir yaşamaya.”

K6(Kadın); “Roman kadınlarına yönelik kurslar verip iş sağlayıp istihdam oluşturabilirler.”

K8(Erkek); “İnsanların dertlerini dinlemeliler bence.”

K19(Kadın); “Bize sahip çıkabilir en başta. Geleceğimizin daha iyi olmasını istiyoruz en başta. Çocuklarımızın okumasını çok istiyoruz en azından. Güzel bir yerlere gelmesini istiyoruz. Biz gelemedik onlar gelsin istiyoruz. Onun için yardım istiyoruz.”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Fevzipaşa Mahallesi, Çanakkale Merkez ilçede bulunan ve şehir merkezinin içinde kalan, yaşam ve yerleşme bakımından Çanakkale'nin genelinden farklı olan, yerel ve kamusal hizmetlerin sınırlı bir şekilde götürüldüğü, içerisinde birden fazla farklı sosyokültürel değerlere sahip grubun barındığı, eğitim düzeyinin düşük, suç potansiyelinin yüksek, adının asayiş olaylarıyla haberlere konu olduğu, çeşitli bakımlardan sosyal dışlanmanın yaşandığı, yaşam doyumunun ve sosyal refah seviyesinin düşük olduğu bir mahalledir.

Yapılan çalışmada Fevzipaşa Mahalle halkının gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda dışlanma deneyimleriyle mücadele etmeye devam ettiği ortaya konulmuştur. Kendisine yöneltilen damgalanma biçimlerini kendi bağlamsal yaşam koşullarının gerektirdiği stratejileri benimseyerek aşma gayretindeki mahallelinin belediye ile iktisadi ve siyasi paydaşlarla olan ilişkisi büyük önem taşımaktadır.

Romanların etnik kimliklerine yönelik gerçekleştirilen önyargı, damgalama, kalıp yargı, ötekileştirme ve bunlarla ilişkili olarak ortaya çıkan ayrımcılık, Romanların yoksullaşmalarına neden olarak sosyal yardımlara muhtaç hale gelmelerine neden olduğu tespit edilmiştir. Bu önyargı ve kalıp yargılar Romanların ötekileşmelerine, yoksullaşmalarına ve sosyal dışlanmaya maruz kalarak toplum içerisinde görmezden gelmelerine neden olmaktadır. Toplumun en alt tabakasını oluşturan Romanların yaşadıkları dışlanmalar çok boyutlu ve birbirleri ile bağlantılıdır. Çünkü ten renklerinden ve kimliklerinden dolayı işsiz kalmalarına, eğitimsizliklerinden dolayı enformel ve güvencesiz yevmiyeli işlerde çalışmalarına neden olmakta, bu sebeple ekonomik alandaki yetersizliklerinden dolayı da yoksul olmalarına neden olmaktadır. Yoksullaşan Romanlar sosyal, kültürel ve siyasal alanlardan da dışlanmaktadır. Dışlanmanın tüm boyutlarını en derin ve acı şekilde yaşayan Romanların en temel sorunu “sosyal dışlanma”dır. Bu durum da Romanların toplumun en dezavantajlı kesim olmalarına ve toplumun en alt tabakasını oluşturmalarına neden olmaktadır.

Araştırmalar gösteriyor ki sosyal dışlanmayı ortaya çıkaran faktörlerin sosyal koruma önlemlerinin yetersizliğinden kaynaklandığını ortaya koymakta; işsizlik, düşük vasıf, düşük gelir, kötü barınma koşulları, suça teşvik eden ortam, kötü sağlık koşulları ve yaşantı sosyal dışlanmayı güçlendiren unsurlar olarak belirlenmiştir. Etnik kimlikleri,

yaşayış biçimleri, ten renkleri ve eğitimsiz oluşları nedeniyle sosyal dışlanmaya uğrayan Romanların damgalanarak önyargılı tutumun benimsenmesi bu grubun topluma katılımını engelleyecektir. Topluma katılımı engellenenler eğitimsizliğe, aile sorunlarına, işsizliğe, yoksulluğa, suça ve madde bağımlılığına kadar varan, kökleri derin bir dizi sosyal soruna neden olacaktır. Bu sorunların sonucunda ortaya çıkacak olan sosyal dışlanma ile karşılaşan bu gruplar toplumdan daha da uzaklaşacaktır.

Fevzipaşa Mahallesinde yaşayan 28 Roman vatandaşıyla yapılan çalışmada Roman kültürünün Çanakkale ilinde baskın olup olmadığı sorulmuştur. Kadın katılımcıların %93'ü Roman kültürünün baskın olduğunu belirtirken, erkek katılımcıların %79'u Roman kültürünün herkes tarafından bilindiğini belirtmiştir. Erkek katılımcılarının %21'i Roman kültürünün bilinmediğini belirtirken, kadın katılımcıların oranı ise %3'tür. Romanların tarihine bakıldığında Fatih Sultan Mehmet Han tarafından getirildiklerini belirten Romanların en eski yerleşim yerlerinden biri olan Kale-i Sultaniye (Çimenlik Kalesi) etrafına yerleştirilmeleri etkin olmuştur. Daha sonra gelen ve yerleşim alanı olarak büyüyen diğer etnik kökenli gruplar Çanakkale ilinde yaşayan Roman vatandaşları ile karşılaşmış ve birlikte yaşamaya başlamıştır. Dolayısıyla Çanakkale ilinde Roman kültürü baskın olmuş ve herkes tarafından bilinir hal almıştır.

Mekânsal boyut, Romanların yaşadığı sosyal dışlanmanın boyutunu da belirler niteliktedir. Şehrin kıyısında olmasına rağmen şehrin merkezi konumunda yer alan "girilmez" mekânsallıkları ile Romanların sosyal dışlanma süreçleri ile yakın bir ilişkisi vardır. Buldukları şehrin yerlileri olarak adlandırılan Romanlardan kadınların %57'si ve erkeklerin %71'i rahat hareket edemediklerinden bahsederek, yaşadıkları bölgede istenmeyerek dışlandıkları ortaya çıkmıştır. Diğer etnik kökenler tarafından ötekileştirilen Romanlara karşı olumsuz yargılar bulunmaktadır. Toplum içerisinde esmer tenli oluşları, renkli giyim tarzları, şiveleri, dansları, yaptıkları marjinal işler ve kültürleriyle ön plana çıkan Romanlar, farklı yaşamları ile Roman olmayanlar tarafından davetsiz ve istenmeyen misafir gözüyle görülerek genel olarak istenmedikleri sonucuna varılmıştır.

Günümüzde yoksulluk çok boyutlu yönleriyle kesin bir tanımı için açıklanmaya çalışılsa da sınırları kesin olarak belirtilememektedir. Asgari geçim düzeyinin aşağısında bulunarak, maddi nitelikteki mahrumiyetlerden yoksun olarak kaynaklara, üretim faktörlerine erişememe ve yaşamını sürdüreceği gelirden yoksun olma hali olarak genel anlamda tanımlanan yoksulluk Romanlar da ciddi boyutta yaşanmaktadır. Diğer

araştırmalar incelendiğinde de ekonomik alandan dışlanmaya uğrayan Romanlar, sosyo-ekonomik durumlarını yoksul olarak tanımlamaktadır. Araştırma çerçevesinde de katılımcıların %96'sı sosyo-ekonomik durumunu yoksul olarak tanımlayarak diğer çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermiştir. Fevzipaşa Mahallesinde yaşayan Roman katılımcıların %50'si yoksulluğun temel nedenini dışlanmaya bağlamıştır. Dışlanma sonucunda işgücü piyasasına katılamayan ya da marjinal olarak adlandırılan işlerde güvencesiz ve yevmiyeli olarak çalışan Romanların en temel asgari geçim düzeyine ulaşamadığı belirlenmiştir. Kendilerini yoksul olarak tanımlayanlar enformel sektörün yaygın olduğu işlerde güvencesiz ve yevmiyeli olarak çalışan, ara sıra çalışan, pandemi dönemi dolayısıyla işsiz kalan, herhangi bir mesleğe sahip olmayan ya da düzenli bir işte çalıştığı halde hanede yaşayan kişi sayısının fazla olmasından kaynaklı gelirinin yaşamsal düzeyine yetmeyen kişilerdir. Yoksul olan Romanların gelirlerinin çoğunlukla asgari ücret seviyesinin altında olduğu saptanmıştır. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların ailede birlikte yaşadıkları kişi sayıları da göz önünde bulundurulursa çok düşük yahut sıfır gelir ile yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları söylenebilir. Bu sonuç karşısında sosyal dışlanma ve sonucunda yoksullaşma sorunu, hem Roman olmayan diğer toplumsal çevrenin hem de sorumlu yönetimlerin duyarsız kalamayacağı kadar keskinleşmiş ve belirginleşmiştir.

Araştırmaya konu olan Romanların yaşadıkları şehirde neden dışlandıklarına ilişkin cevaplar incelendiğinde bunun en temel nedeninin yoksulluk olduğu ortaya çıkarılmıştır. Görüşmeye katılan 28 katılımcının hepsi, dışlanma tekniklerini çalışma hayatında daha çok eğitimsizlik, mekânsal damgalanma, suç, ten rengi, dış görünüş gibi etmenler üzerinden açıklamışlardır. Başta eğitimsizlik olmak üzere işgücü piyasalarına katılımda en büyük engel etnik kökenleri teşkil etmektedirler.

Sosyal dışlanma sorununu Fevzipaşa Mahallesinde yaşayan Roman vatandaşlar çok yönlü yaşamakta olup çok derin hissetmektedirler. Kimliklerinde Fevzipaşa yazan bu Roman vatandaşlar iş kurmada zorlanmaktadır ve istihdam edilme konusunda ekonomik alandan dışlanmaktadır. Düzenli bir işe ve gelire sahip olmayan bu insanların ekonomik alandan dışlanmasını önlemek amacıyla istihdama katılımlarını sağlayacak içermeci uygulamalar teşvik edilmelidir.

Romanlar etnik kimliğinden ve eğitimsizliklerinden dolayı çalışma hayatında genellikle enformel işlerde adları anılmaktadır. Çalışma hayatında marjinal olan işlerle anılmak sosyal dışlanma algısını daha da güçlendirmektedir. Romanlara biçilmiş kaftan

olarak görülen enformel ve marjinal işler, eğitimsiz olan Roman vatandaşlar tarafından da kabul görülmüştür. Romanlar, eğitim seviyelerinin düşük olmasından, eğitimleri doğrultusunda vasıfsız olmaları ve kimliklerinden dolayı düzenli bir işe ve gelire sahip olmamaktadır. Bu durum vasıflı olmamalarına dolayısıyla güvencesiz ve enformel denilen sektörlerde yevmiyeli, haftalıkçı işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Romanların meslek edindirme kurslarına yönlendirilerek vasıflı olarak istihdama katılımları sağlanmalı ve Romanların da yapılan araştırmada talepleri doğrultusunda belediyenin istihdam garantisıyla desteklediği Meslek Edindirme Kurslarında eğitim alarak istihdama katılımları sağlanmalıdır. Bu girişimlerle ekonomik alandan dışlanan Roman bireylerin istihdama katılımlarının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Bu şekilde yapılarak istihdama katılımları Roman vatandaşların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilmelerinin yanında toplumsal yaşama katılımlarının artırılmasının önündeki engelleri de kaldırarak yaşamlarını olumlu yönde etkileyecektir.

Amartya Sen'in bir çalışmasında belirttiği gibi istihdama katılımlarıyla bu vatandaşların ve evinde bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin “yapabilirlikten yoksunluk”larının da önüne geçilmiş olacaktır. Katıldıkları Meslek Edindirme Kursları ve belediyenin desteklediği iş garantili kurslar ile iş disiplini ve ahlakı kazandırılmış Roman bireylerin istihdama dâhil olduklarında hem kişisel yaşamlarına hem de aile yaşamlarına düzen gelecek olup toplumsal yaşamdaki değerleri artacaktır. Dolayısıyla kendilerine olan saygıları artacak ve özgüvenli olarak insan onuruna yakışır bir şekilde topluma katılımları artırılacaktır. Dolayısıyla sosyal risklerin, işsizliğin ve yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı yerleşim alanı olan Fevzipaşa Mahallesinde yaşayanlara, her şeyden önce ekonomik alandan dışlanmanın önlenmesi sosyal risklerden bir nebze de olsa korumayı sağlayacaktır.

Herhangi bir toplumda olumlu yönde gerçekleşecek olan değişim ve gelişim, ekonomik temelli eşitsizliklerin giderilmesiyle, sosyal dışlanmanın azaltılmasıyla, o toplumda yaşayan bireylerin toplumdaki sosyal ve ekonomik süreçlere katılımın artırılmasıyla ve farklılıklara karşı saygıyla yaklaşma, birlikte hareket edebilme, birlikte yaşama kültürünün benimsenmesiyle, o toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetlere erişiminin sağlanmasıyla, hizmetlerin dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesiyle sağlanabilir. Bu nedenle Fevzipaşa Mahallesi ve böyle mahallelere benzeyen heterojen özelliklerin bir arada bulunduğu yerleşim alanlarında toplumsal değişimi ve gelişimi sağlamak sosyal demokrasiyi, sosyal adaleti, sosyal bütünleşmeyi ve sosyal barışı getirecek önlemlerle

ancak gerçekleştirilebilir. Bunun için de tüm aktörlerin harekete geçirilmesi ve toplumsal örgütlenmesinin sağlanması gerekmektedir. Sosyal risk olarak görülen yerleşim alanlarında sosyal çevreyi değiştirmek için kamu politikalarıyla maddi yoksunluğa, hizmetlere erişememeye, eğitim-öğretim alanındaki sorunlara yönelik çözüm girişimleri uygun bir girişim olacaktır.

Etnik kimliklerinden dolayı azınlıkta olmalarının yanı sıra, yoksulluk nedeniyle de ekonomik alana dâhil olamayanların, içermeci istihdam politikalarıyla önce mesleki eğitimlerinin verilmesi sonrasında istihdama dâhil edilmeleri sağlanmalıdır. Fevzipaşa Mahallesi ve benzer yerleşim alanlarında istihdama dâhil edilen Romanların ekonomik temelli sorunlarına çözüm bulunmuş olsa da bu bireylerin iş yaşamına uyumlarının sağlanması bir başka çalışmanın gerekli olduğunu göstermektedir. Bu kişilerin iş ve çalışmanın değerli olduğu bilinci zaman zaman yapılan eğitici seminerlerle tazelenmesi gerekmektedir. İş yaşamında Roman bireylerin tutunabilmesi, bulunduğu iş ortamındaki düzene, otoriteye, iletişim kanallarını kullanabilmeye, ast üst ilişkilerinde uygun tavır ve tutumunu belirleyebilmesi gibi birçok konuda uyum sağlayabilmesi için endüstriyel sosyal hizmet çalışmalarının yürütülmesi önemlidir.

Bu Romanların iş hayatını ve kişisel yaşamını olumsuz etki altında bırakacak problemlere yönelik çözüm önerileri getirebilecek, kişilerin sorunlarıyla başa çıkma kapasitesini arttırabilecek, gerektiğinde ona rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunabilecek endüstriyel sosyal hizmet uygulamaları buldukları bölgedeki Belediye, Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüklerince görevlendirilecek sosyal hizmet uzmanları tarafından sağlanabilir.

Eşit vatandaşlık ilkesi kapsamında Roman vatandaşların kamu hizmetlerine eşit erişim sağlanamaması sorunu ilgili kamu kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin odaklanması gereken önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda sağlık hizmetlerinin, kolluk birimlerinin, sosyal yardım ve sosyal hizmet merkezlerinin, kültür, spor, gelişim merkezi gibi birçok kuruluşun bölge ihtiyacını karşılayacak şekilde dengeli dağılımı sağlanma ve çalışanlar eğitilerek eşit davranmaları sağlanmalıdır.

Sosyal politikaların kapsamı hem kişiler hem de merkezi ve yerel yönetimler için birer denge unsurudur. Bu dengenin sağlanması da sürdürülmesi gereken hassas olgulardır. Sosyal politikaların en başında kamunun vatandaşlara ulaşmak için kullandığı kamu nakdi ve gıda yardımlarıdır. Yapılan çalışmada yardımların sağladığı faydalar yoksul ve Roman

vatandaşların büyük çoğunluğu tarafından onaylanmakta ve devam ettirilmesi gerekliliği belirtilmektedir. Kamunun açısından da bakıldığında toplumsal bir krizin önüne geçmek, genel olarak düzeni sağlayabilmek, sosyal eşitliği yakalayabilmek için bu dinamik yapının sürdürülebilir gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sosyal alanda yaşanan problemlerin toplum içerisinde bir kısır döngü halini almadan önüne geçilerek kırılması ancak yerelde belediyelerin uygulayacağı sosyal politikalar ile sağlanabilir. Belediyelerin bu müdahaleleri gerçekleştirmek üzere planlanacak sosyal politikalar, toplumsal değişimi sağlayarak toplumsal kalkınmayı da güçlendirecektir.

Ülkemizde belediyelerimiz sosyal belediyeçilik kapsamında gerçekleştirdiği uygulamaları ile sosyal devlet pratiğinden ziyade kentlerde zor şartlar altında yoksulluk içinde yaşam mücadelesi veren dezavantajlı grupların günlük, zorunlu ihtiyaçlarının ivedi ve zorunlu bir şekilde ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliği hareketi ile ortaya çıkmıştır. Buradan baktığımız da fiili durumdan ve zorunlu uygulamalardan kaynaklanan sosyal belediyeçilik, halka en yakın ve halkın en kolay ulaşabildiği kurumların başında belediyelerin gelmesinden kaynaklanmaktadır. Temel ihtiyaçlarının karşılanması için kendilerine en yakın gördükleri ve erişebilirlik anlamında kolay gördükleri belediyelere ulaşan yoksulların ve Romanların dışlanmayı engelleyecek politikalara ihtiyacın zorunluluğu olarak pozitif ayrımcılığın yolu yerelde belediyelerden geçmesi gerekmektedir. Çanakkale ilinde Romanlar hakkında yapılan araştırmada sosyal belediyeçilik kapsamında kentte bulunan dezavantajlı gruplara yönelik gerçekleştirilen sosyal belediyeçilik uygulamaları, toplumları derinden etkileyen, insanlığı tehdit eden bir sorun olarak gözler önüne serilen sosyal dışlanmanın önlenmesi için yapılması düşüncesinden ziyade insanın temel ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak uygulamaya konulan sosyal belediyeçilik kapsamında yerel halkın ve seçmen kitlesinin ihtiyaçları doğrultusunda sosyal belediyeçilik uygulamalarını yerine getirmektedir. Dışlanmanın önlenmesine yönelik düzenlemelere ihtiyacın gerekliliği önem arz etmektedir.

Ülkemizde erişebilirlik anlamında yerel yönetimlerden belediyelerin; sosyal belediyeçilik kapsamında dezavantajlı gruplardan Romanların üzerinde taşıyarak yaşamak zorunda olduğu dışlanmışlık hissini ortadan kaldıracak çözüm önerileri, sosyal politikalar, projeler getirilmek istenirse, ayrı bir başlık ve ayrı bir çalışma altında bu çalışmanın yapılması gerektiği söylenebilir. Bu sebeple sosyal dışlanma sorununun çözümü hususunda belediyenin uyguladığı mevcutta var olan yardım politikalarından değil, tamamen modern,

insan onuruna yakıştır, hak temelli, eşit yurttaşlık ilkesinin gözetilerek ayrımcılığa yer vermeyen ya da böyle bir izlenime yol açmayan yardım ve toplumsal entegrasyon programlarından başlanması en doğrusu olacaktır.

Çanakkale ili Merkez İlçe'deki Çanakkale Belediyesi'nin Roman vatandaşların mevcut yürürlükte olan sosyal politikalar haricinde toplumsal entegrasyonunu sağlayıcı sosyal içerme politikalarının günümüz koşullarında gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik yapılan çalışma sonucuna istinaden katılımcı Roman vatandaşların gereksinimleri ortaya çıkmış ve belediyelerin Roman vatandaşların toplumsal entegrasyonu sağlayacak sosyal içermeci politikalarının yoksunluğu tespit edilmiştir.

Bu kapsamda yapılan çalışmada Roman katılımcılarının eğitim seviyesinin düşük olduğu ortaya çıkmış okula devam etmeleri gerektiği yerde çalışmayı tercih etmişlerdir. Roman vatandaşların okur-yazarlığının düşük olması ve bu durumun çocukları içinde geçerli olmaması için eğitim seviyesini yükseltmeye yönelik çalışmalar başlatılmalı ve yoksul ailelerin çocuklarına ilkokuldan itibaren burs sağlanmalıdır. Gerekirse pozitif ayrımcılık uygulanması için belediye, okul yönetimi ve veliler ile ortak bir çalışma yürütmelidir. Her mahalleye kreş uygulaması kapsamında ivedi bir şekilde okul öncesi eğitim için kreş açılmalıdır.

Roman vatandaşların hemen hemen hepsi yoksul ve istihdam konusunda sorunlar yaşamaktadır. Düzensiz işleri olmalarının yanı sıra ve günlük geçimini sağlayamayacak kadar açlık sınırının altında geçimlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle Roman vatandaşların meslek edinme kursları ile vasıflı ara eleman olmaları için çeşitli kurs ve eğitimler ile Roman istihdamını arttırmaya yönelik yenilikçi sosyal politikalar uygulanmalıdır. İş yerleri ile anlaşarak Roman istihdamını arttırmaya yönelik girişimlerde bulunmaları ve işyerinde bulunan diğer etnik kökenler ile kaynaşmaları sağlanması yönünde çeşitli politikalar uygulanmalıdır.

Yapılan araştırmada Roman Mahallesi olan Fevzipaşa Mahallesiinde yetersiz alt yapı ve sağlıksız konutların olduğu gözlemlenmiştir. Kentsel yenileme altında mahallenin konut yapısı değişmiş tapusu olup ev sahibi olanlar yeni evlerine kavuşmuşken, tapusu olmayan vatandaşlar ise kiralık ev bulmak için diğer mahallelere gitmek zorunda kalmışlardır. Birebir görüşülen katılımcılar diğer mahallelerde ev sahiplerinin Roman kimliklerinden dolayı ev vermediklerini ve kiraların aşırı yüksek olduğundan bahsetmişlerdir. Kentsel yenileme aslında Romanlar için yeni bir barınma sorununu ortaya

çıkartmıştır. Katılımcıların da talepleri doğrultusunda Çanakkale Belediyesi'nin Roman vatandaşlara yönelik çok düşük ücretler karşılığında konut yaparak barınma sorununu ortadan kaldırmasına yönelik sosyal politika gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Araştırmada Fevzipaşa Mahallesinde yaşayan katılımcı Romanların kendi mahallelerinin dışına çıktıklarında kendilerini resmi kurumlarda, diğer mahallelerde, toplu taşıma araçlarında, hastanelerde, toplumda dışlanmış hissettikleri ortaya çıkmıştır. Romanların genel durumları incelendiğinde mekânsal, ekonomik, siyasi ve kültürel dışlanmaya maruz kaldıkları belirlenmiştir. Bu durumun Romanların ten renklerinden, kıyafetlerinden, konuşma tarzlarından, yaptıkları işlerden ve dış görünüşlerinden dolayı kaynaklandığı söylenebilir. Romanların bu durum karşısında herhangi bir entegrasyon çabaları da bulunmamaktadır. Romanların belediyeden beklentilerinin ne olduğu da sorulduğunda sosyal dışlanmalarında önemli bir husus olan bu durumun giderilmesine yönelik çalışmalar talep ettiklerini belirterek bu doğrultuda çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmeli ve asimile edilmeden topluma entegrasyonlarının sağlanmasına yönelik sosyal faaliyetlerin ve projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın bulguları analiz edildiğinde Romanlarla arkadaşlık ilişkisi içerisinde olanların ya da başka gruplar tarafından tanınmasından sonra Romanlara yönelik herhangi bir ön yargıların olmadığı, sevildiği ve güven duyulduğu gözlenirken arkadaşlık ilişkisi bulunmayanların Romanlara yönelik bir önyargıları olduğu ve güven duyulmayan tipler olarak algılandıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla diğer etnik kökenlerin Romanları güvenilir bulması, kendi grupları içerisine girmelerinde herhangi bir sakınca görmemeleri ve birbirleri ile kaynaşarak önyargıların yıkılmasına yönelik sosyal faaliyetlerin düzenlenmesi toplumsal barışın sağlanmasına yardımcı olacaktır. Çanakkale Belediyesi'ne bağlı Sosyal Destek Hizmet Müdürlüğü ve Kültür İşleri Müdürlüğü farklı sosyokültürel değerlere sahip grupların yaşadıkları diğer mahallelerde farklı sosyal gruplar ile çalışmalar yürüterek Romanların tanınmalarını ve toplumla ilişkilerinin arttırılmasını sağlayıcı etkinlik ve programlar düzenleyebilir.

Hem kadın olmasından kaynaklı hem de Roman olmasından kaynaklı iki kat daha fazla dışlanma yaşayan Roman kadınlar toplumun her alanında daha fazla olumsuzlukla karşı karşıya kalmaktadırlar. Aile içerisinde hem eş olma, hem anne olma hem de gelir getirici rollerini üstlenmek zorunda kalan Roman kadınlar özellikle eğitimsiz olmalarından kaynaklı cinsiyetlerinin de etkisiyle düzensiz, güvencesiz, düşük ücretli, kayıt dışı

sektörlerde istihdam olmakta ve sosyal dışlanmayı daha yoğun şekilde yaşamaktadırlar. İstihdamlarında sosyal dışlanmanın önüne geçebilmek adına İş-kur, Belediye işbirliğinde projeler gerçekleştirilmelidir. Bu ortaklık çerçevesinde İş ve Meslek edindirme uzmanlarıyla bir araya getirilerek yeteneklerine ve yeterliliklerine göre yüksek ücretli, vasıflı formel işlerde istihdam edilmelerine yardımcı olarak iş sahibi olmalarını sağlamak ve kentimizdeki kadın yoksulluklarını azaltmak için katkıda bulunmak, iş arama, işe yerleştirme, mesleki eğitim ve girişimcilik teşviklerini kapsayan aktif işgücü politikaları oluşturulmalıdır.

Romanların kentte kimliklerinin varlığını sürdürebilmeleri için gerçek fırsat sunulması gerekmektedir. Yerel medya kuruluşlarının Romanlarla ilgili olarak olumsuz bir imaj oluşturmasının önüne geçilmesi için gerekli temaslarda bulunmalı, Roman karşıtlığı ile mücadelenin etkili olabilmesi için belediye tarafından yeterli insan kaynağının ve finansal kaynaklarının tam olması için bünyesinde gerekli çalışmaları başlatması ve Romanların durumunu iyileştirmeye yönelik herhangi bir politikanın sadece uzun vadeli bir yatırıma değil aynı zamanda kesin bir siyasi iradeye ve Romanların kendilerinin olduğu kadar, genelde sivil toplumun da olaya dâhil olmasını gerekli kıldığına bilincine varma çalışmalarını başlatması gerekmektedir.

Romanların doğuştan gelen yetenekleri doğrultusunda sahip olduğu müziği sevmeye eğilimi, müzik etkinliklerinin çocuklarını cesaretlendirebileceği düşünülerek tercih edilen yaygın istihdam biçimleri arasında en çok tercih edilen müzisyenliği ön planda tutması doğrultusunda belediye bünyesinde şehir orkestrasının kurulması sağlanmalıdır.

Belediye tarafından Çanakkale’de bulunan Merkez İlçe’nin Fevzipaşa Mahallesinde yaşayan Romanların yaşadığı sosyal dışlanmanın önüne geçmesi için yoksulluğu giderici toplumsal entegrasyonunun sağlanması amacıyla sosyal içermeci politikalar üretmesi ve çeşitli sosyokültürel projeler gerçekleştirilmesi ile mümkün görülmektedir.

Unutulmamalıdır ki; farklı sosyal grupların topluma katılımlarını arttırmak, sosyal haklardan eşit derecede yararlanmaları ve ekonomik alanda var olmalarıyla sağlanabilir. Çünkü farklı sosyokültürel değerlere sahip etnik grupların toplumla bütünleşmesinin önündeki engellerin kaldırılması ve sosyal eşitsizliklerin giderilmesi sosyal gelişmenin birer göstergesi olmanın yanı sıra sosyal adaletin ve sosyal demokrasinin sağlanmasına da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AB (2006). Agenda Item: Social Inclusion. Erişim tarihi: 30.10.2020, https://www.ab.gov.tr/files/tarama/tarama_files/19/SC19DET_social%20inclusion.pdf.
- Adaman, F. (2010). Yoksulluk-Sosyal Dışlanma-Mikrokredi: Türkiye'den Kimi Kesitler. Lofca, İ., Vd. (Ed.). Mikrokredi ve Yoksulluk: Yoksulluğun Olmadığı Bir Dünyaya Doğru içinde (ss .40-53) Kahramanmaraş Valiliği: Yayın No: 8.
- Adaman, F., Keyder, Ç. (2006). Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondulu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma (Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006).
- Adaman F., Keyder, Ç. (2007). "Türkiye'nin Büyük Kentlerinin Gecekondulu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşayan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma". *TES-İŞ Dergisi*, Haziran 2007, s.83-89. Erişim: 05.06.2020, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.
- Adnan, E. ve Dilek, Ö. (2019). "Beşeri Kalkınma, Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme". *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 26(1), 2019. s. 1-10.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). "Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistikî Bilgiler". *İstatistik Bülteni*, Temmuz 2016, s. 1-10.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, AB ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Erişim tarihi: 30 Ekim 2020, <https://abdisdb.aile.gov.tr>.
- Akça, N.K. ve Taşçı, S. (2005). "65 Yaşüstü Bireylere Bakım Verenlerin Yaşadıkları Sorunların Belirlenmesi", *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14 (Ek Sayı: Hemşirelik Özel Sayısı), 30-36.
- Akgül, B. (2010). "Türkiye Çingenerinin Politikleşmesi Ve Örgütlenme Deneyimleri". *Öneri Dergisi*, 9(34), s.213-222.
- Akın, A. (2009). "Sosyal Dışlanma ve Kadın Sağlığı", Sosyal Hizmet Sempozyumu '09 Kongresi, 12-14 Kasım 2009, Başkent Üniversitesi. Ankara. 35-46.

- Akıncı B., Nergiz A. ve Gedik, E. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, S.2, 58-83.
- Akkan, B. Ekim, Deniz, M. Baki, Ertan, M. (2011). Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri. Sosyal Politika Forumu: İstanbul.
- Aksoy, Z. (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 292-303.
- Aksu, M. (2003). *Türkiye’de Çingene Olmak*. Ozan Yayıncılık: İstanbul.
- Alcock, P., May, M. ve Rowlinson, K. (2011). *Sosyal Politika Kuramlar ve Uygulamalar*. (Şenay Gökbayrak (çev). Sosyal Kitapevi: Ankara.
- Alpman, N. (1997). *Başka Dünyanın İnsanları Çingeneler*. Ozan Yayıncılık: İstanbul.
- Altınöz, İ. (2013). *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- Altınsoy, H. (2014). Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’nin Sosyal Dışlanmayı Önleyici Politikalarının Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altınsoy, H. (2019). “Türkiye’de Uygulanan Sosyal İçerme Politikalarının AB Üyesi Ülkeler İle Mukayeseli Değerlendirilmesi”. *Kamu-İş*, 14(4), s.37-68.
- Altun, G. (1997). 1991-1995 Yılları Arasında İstanbul’da Görülen Evsiz Ölümler. Uzmanlık Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Alpagut, G. (1998). Belirli Süreli Hizmet Sözleşmesi. İstanbul: TUHİS.
- Ar, K., N. (2015). “Yirmi Birinci Yüzyılda Gelir Eşitsizliği-Türkiye Örneği”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(2), s. 1-16.
- Arayıcı, A. (2008). *Avrupa’nın Vatansızları: Çingeneler*. Kalkedon Yayınları: İstanbul.
- Arayıcı, Ali. (2020). “Avrupa’da Çingeneler Risk Altında Yaşıyor”. Erişim: 21 Ekim 2020, <https://gazete.alinteri1.org/avrupada-cingeneler-risk-altinda-yasiyor>.
- Artan, T. (2011). Yeni Yerel Yönetim Yapılanmasında Sosyal Hizmetler; İstanbul Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- ASPB (2016). Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi, 2016-2021. Erişim: 20.09.2020, <https://ailevecalisma.gov.tr/>.
- Asseo, H. (2004). *Çingenerler Bir Avrupa Yazgısı*. Orçun Türkay (çev.). Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Ataman H. (2010). *Avrupa Sosyal Şartı Ve Uygulaması*. İnsan Hakları Gündemi Derneği: Ankara.
- Atatandır, H. (2016). *Türkiye’de Yoksulluk, Sosyal Yardım ve Sivil Toplum: Hak Temelli Yaklaşım Açısından Bir Değerlendirme*. Dorlion Yayınları: Ankara.
- Atış, M. (2019). Mevsimlik İşçilerde Sosyal Dışlanmışlık Adıyaman İli Örneği. Doktora Tezi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Adıyaman.
- Avrupa Komisyonu (2019). AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi, 2019 Türkiye Raporu. Erişim: 25.10.2020, <https://www.ab.gov.tr>.
- Balaban, U. (2014). “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Sosyal İçerme Uygulamaları: 2000’li Yıllara İlişkin Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”. *Mülkiye Dergisi*, 38 (1), 103-149.
- Bekaroğlu Doğan, Y. (2018). Küreselleşen İstanbul’da Evsizliğin Sosyal Hizmet Perspektifinden Analizi: Beyoğlu Örneği. Doktora Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yalova.
- Beydili-Gürbüz, E. ve Yılmaz, Ç. (2021). Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışma sürecinin işçi, aracı ve işverenler açısından değerlendirilmesi üzerine nitel bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 939-966. DOI: 10.33417/tsh.884452.
- Biçer, E. (2018). Kentin Ötekileri: Evsizler. Emek ve Adalet Platformu. Erişim: 27 Aralık 2018, www.emekveadalet.org/notlar/kentin-otekileri-evsizler/.
- Bingöl, Y. ve Büyükakın, T. (2015). “Kocaeli Romanları Üzerine Ampirik Bir Analiz: Sorunlar - Çözüm Önerileri”. E. Dömek vd. (ed.). Uluslararası Roman Sorunları Çalıştayı Bildiri Kitabı: Kocaeli.
- Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı. (2010). Kadın Dostu Kentler. Erişim Tarihi: 20

Şubat 2021, <http://www.kadindostukentler.org/content/docs/outputs/kadin-dostu-kentler-2010.pdf>.

Buz, S. (2015). “Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 268-278.

Bület Alpar, M. (2000). “Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri ile İlgili Çalışma Mevzuatı”. *Kamu-İş*, 6 (1), s.123-141.

Cemal Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık: Ankara.

Clark, G. (2013). *Fukaralığa Veda: Dünyanın Kısa İktisadi Tarihi*. Egemen Demircioğlu (çev.). Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Coşkun, S., Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.

Çakır, Ö. (2002). "Sosyal Dışlanma". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), s. 83-104.

Çanakkale Belediyesi (2014). Stratejik Plan 2015-2019 (s. 3-76) Erişim: 12 Aralık 2020, https://www.canakkale.bel.tr/file/78/2W_.pdf.

Çelik, C. (2009). "Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din- Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması", Uluslararası Günümüz Türkiye'sinde İslam Sempozyumu, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.25-35.

Çetin, E. (2017). Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İHH Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çiçek, Ş. Eda. (2012). *Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Politikaları*. Koza Yayıncılık: Ankara.

Dağ, A. (2016). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yaşlılık ve Sosyal Dışlanma”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.28, 480-500.

- Dedeoğlu, S. (2011). “Türkiye’de Göçmenlerin Sosyal Dışlanması: İstanbul Hazır- Giyim Sanayinde Çalışan Azerbaycanlı Göçmen Kadınlar Örneği”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), s. 27-48.
- Dedeoğlu, S. (2012). *Türkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı’*, *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*. (Der.) Saniye Dedeoğlu-Adem Yavuz Elveren, İletişim Yayınları, İstanbul, 211-230.
- Demirel, N. (2012). Romanların Sosyal Dışlanma Probleminin Romanlar ve Toplum Düzeyinde Karşılaştırmalı Araştırması (Kocaeli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). 2007-2009 Orta Vadeli Program Erişim: 30 Ekim 2020, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Orta_Vadeli_Program2007-2009.pdf.
- Disk/Genel-İş (2016). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Raporu. Emek Araştırma Raporları-9 Erişim: 09 Mayıs 2019, <https://genel-is.org.tr>.
- Disk-Genel-İş (2019). Türkiye’de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk Raporu-2-. Erişim: 06.10.2020, <https://www.genel-is.org.tr/turkiyede-gelir-esitsizligi-ve-yoksullukraporu.2,20200#.X3ucJGgzbed>.
- Doğan, İ. (2014). Sosyal Dışlanma ve İşgücü Piyasaları: İstanbul Fatih İlçesi’nde Bir Saha Araştırması. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İstanbul.
- DPT (2007). Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadelede Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Erişim: 5 Aralık 2020, <https://www.sbb.gov.tr>.
- DPT (2007). Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Erişim: 22 Ağustos 2020, <https://www.ailevecalisma.gov.tr>.
- Duman B., Alacağan, O. (2010). “Sosyal Kaynaşma”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(51), 103-128.
- Duyan, V. (2011). *Eşcinsellik: Tarihsel gelişimi, kökeni ve eşcinsellerle yönelik tutumlar ve güçlendirme*. Y.Özkan (ed.). ss. 159-182. Maya Akademi: Ankara.

- Ebru, Uzpeder (2008). “Türkiye’de Roman Hakları Hareketinin Gelişimi”. (Der.) Ebru Uzpeder, Savelina Donova, Sevi Özçelik, Sinan Gökçen. “Biz Burdayız! Türkiye’de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi” içinde, Edirne Roman Derneği, Eruopen Roman Rights Centre, Helsinki Yurttaşlar Derneği: İstanbul, s.109-127.
- Elif Gezin, E. (2016). *Damgalanan Mekânda Yaşam: Bir Kentin Ötekisi Olmak*. Phoneix Yayınları: Ankara.
- Emek ve Adalet Platformu (EAP). (2011). Türkiye’de Evsizlere Dair Rapor Durum Tespiti, Avrupa Birliği Ülkelerinden Uygulama Örnekleri ve Taleplerimiz. Erişim: 02 Aralık 2020, <https://www.emekveadalet.org/wp-content/uploads/Evsizler-icin-Rapor.pdf>.
- Emin, E. (2018). Küresel Adaletsizlik Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu. 1–34.
- eminEmin, Satır, M. Ve Bal, E. (2018). "Franz Kafkanın Dönüşümünde Sosyal Dışlanmışlık Olgusu". *Folklor-Edebiyat Dergisi*, 24(96), s. 191-200.
- Erbay, E., Nihan, O., Buğra, Y. ve Engin, F. (2016). “Alkol ve Madde Bağımlılığı Olan Bireylerin Başa Çıkma Tutumları”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), s. 597-609.
- Erdentuğ, A. (1991) “Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri”, Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları: Ankara, s.321-370.
- Erincik, S. (2018). Yeni Kamu Yönetimi Perspektifinde Yerel Yönetimlerin Sosyal İçerme Politikalarının Değerlendirilmesi: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erkul A. ve Koca M. (2016). "Yoksulluk Yardımlarını Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Yeniden Düşünmek". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), s. 615-628.

- Es M. Ve Menteşe B. (2018). “Yerel Yönetimlerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği”. *Hak-İş Uluslar arası Emek ve Toplum Dergisi*, 7 (19), s.525-529.
- Esen, A. (2016). "Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler". A. Esen ve M. Duman (ed.). içinde “Uluslararası Düzensiz Göçler ve Yerel Yönetimler”. (s.151-188). Ayran Basım: İstanbul.
- Eurostat (2019). Basım Bültenleri. Erişim: 05.10.2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-press-releases/-/3-16102019-CP>.
- Faruk, Sapançalı, F. (2007). “Avrupa Birliği’nde Sosyal İçerme Politikaları”. *TİSK Akademi*. 2(4). S. 56- 108.
- Fırat, M. (2016). Çingeneliği Anlamanın İmkkanı: Çingener Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Malatya Örneği). Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Elazığ.
- Fırat, M., & Açıkgöz, R. (2020). “Elazığ’da Yaşayan Çingenerin Değişen/Dönüşen Meslekleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Journal of Economy Culture and Society*, Supp, (1), 229-248. <https://doi.org/10.26650/JECS2019-0058>.
- Fonseca, İ. (2002). *Beni Ayakta Gömün Çingener ve Yolculukları*. Özlem İlyas (çev.). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Geçgin, E. (2009). “Ankara Polatlı Örneğinde Sosyal Dışlanma Açısından Mevsimlik Tarım İşçiliği”. *Ankyra: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1). s. 3-35. DOI:10.1501/sbeder_0000000002.
- Genç, Y. ve Dalkılıç, P. (2013). “Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), s. 461- 482.
- Genç, Y., Taylan, H.H. ve Barış, İ. (2015). “Roman Çocuklarının Eğitim Süreci Ve Akademik Başarılarında Sosyal Dışlanma Algısı”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, S.33, s. 79-97. Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2796>
- Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2010). "Yoksulluk ve Dayanışmayla Mücadelede Fransız Hukukundan Bir Örnek: Tutunma Geliri". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.42, s. 33-52

- Gülmez, B. (2020). Romanis (Gypsies) İn Medieval Cyprus. IJEASS, 3(1), 17-25..
- Gönüllü, M. (1996). "Dış Göç". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.1, s. 94-104.
- Gümüş, İ. (2020). "Kırklareli Romanlarının Emek Piyasasına Erişimi Ve Sosyal İçerme Politikaları Üzerine Bir Araştırma". *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), s. 139- 152.
- Güneş, F. (2012). Göç, Yoksulluk ve Sosyal Politika. İktisadi Araştırmalar Vakfı Erişim: 12 Eylül 2020, <https://docplayer.biz.tr/4015862-Goc-yoksulluk-ve-sosyal-politika.html>.
- Gürses, D. (2005). "Yoksulluk, "Yapılabilirlik Yaklaşımı" ve Sivil Toplum Kuruluşları", TÜBİTAK (Ed.). II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı içinde "Küresel Eşitlik". (495-507), Pozitif Matbaacılık: Çanakkale.
- H. Taylan, H. ve Barış, İ. (2015). *Romanlar ve Sosyal Dışlanma*. Çizgi Kitapevi: Konya.
- Hekimler, O. (2012). "Yoksulluk mu Yoksunluk mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme". *Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1,s.1-28.
- Hoban, D. (2019). Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Boyutları: İstanbul-Küçükçekmece Örneği. Yüksek Lisans. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Işığışok, E. (1998). "Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırılmalı Bir Analizi". *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16 (1).
- Işıl Çetin B. (2017). Kimlikleriyle Romanlar: Türkiye’deki Roman Vatandaşlara Yönelik Sosyal İçerme Ulusal Strateji Belgesi Ve Birinci Aşama Eylem Planı’nın Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 85-112.
- İmanlı, E. (2018). Yeni Dünya Düzeninin Geleceği: Eşitsizlik, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Göstergeleri. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kara, U. (2011). "Dönemsel Bir Yapılanma Olarak Sosyal Devletin Ekonomi-Politiği". *OPUS Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 44-61.

- Karakaş, M. (2010). “Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), s. 1-16.
- Karan, U. (2017). Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi Raporu. Erişim: 29 Kasım 2020, https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2017/06/MRG_Rapor.pdf.
- Karataş, K. (2002). Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları: Bir Sosyal Politika Yaklaşımı. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 2(2), 43-55.
- Karataş, Zeki. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karataşoğlu, S. ve İslamoğlu, E. (2016). "Gelir Seviyesi ile Sosyal Dışlanma İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Çalışma İlişkileri Dergisi*, S.1, s. 12- 41.
- Karçkay, K. (2015). “Özürlülüğe Yönelik Yaklaşımların Özürlülük Politikalarına Etkileri”, Özürlülüğe Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele Sempozyumu, 03-05 Kasım 2015, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. Ankara.
- Kaya, Z. (2020). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları Çerçevesinde Sosyal Yardımların Etkinliği (Sivas İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kayagil, M. E. (2015). “Türkiye- AB Müzakere Sürecinde Sosyal Politikada Yaşanan Gelişmeler”. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 3(2), s. 34-58.
- Kemal Biçerli, M. (2016). *Sosyal Dışlanma İle Mücadelede Hayat Boyu Öğrenme*. Beta Yayınları: İstanbul.
- Karataş, Z. (2015). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Desenleri”. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2015, s. 62-80.
- Keskin, M. (2013). Yerel Yönetimlerin Engellilerin Yaşadığı Fırsat Eşitsizliklerini Ortadan Kaldırmaya Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları: İ.B.B. Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma İlişkileri ve İnsan Kaynakları Yüksek Lisans Programı, Yalova.

- Kılıç, D. (2011). “Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet Ve Sabah Örneği (2008-2009)”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, S.1, s. 143-169.
- Kolukırık, S. (2004). *Aramızdaki Yabancı: Çingener*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalı, İzmir.
- Koptekin, D. (2017). *Biz Romanlar Siz Gacolar; Çingene\ Roman Çocukların Kimlik İnşası*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Koray, M. (2012). *Sosyal Politika*. İmge Yayınevi: Ankara.
- Kurtuluş, B. (2012). *Devletsiz Bir Halk Olarak Çingener: Kökenleri, Sorunları, Örgütlenmeleri*. Melek Yayınları: İstanbul.
- Küçük, M. (2014). *Kent Yoksulluğu ve Evsizlik (İstanbul-Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sakarya.
- Kümbetoğlu, B. (1997). “Aile, Evlilik, Nikah: Değişen Kavramlar”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, S.73, 111-128.
- Lotfi, P. ve Porsuk, S. (2021). “Türkiye’ye Göç Etmiş İranlı Kadınların Sosyoekonomik Durumlarının Değerlendirilmesi”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 1047-1059.
- Marushiakova, E. Ve Vesselin, P. (2005). “Balkanlarda Müslüman Çingener”, I. Uluslararası Roman Sempozyumu, 4-6 Mayıs 2005, (Bildiri Özetleri Kitabı-Yayımlanmamış Bildiri), Edirne.
- Merve, Özaydın, M. (2011). “Türkiye’de Sosyal Devletin Dinamikleri: Batı Geleneğinden Farklılıklar”. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2011, s. 28-43.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması- Denizli/ Tavas*. Çantay Kitapevi: İstanbul.
- Öcal, A. T. (2018). "Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri Sürecinde Türkiye'de Sosyal İçerme Uygulamaları". *ASOS Journal The Journal of Academic Social Science*, 6(80), s. 130-144.

- Ökten, Ş. (2009). "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Düzeni". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), s. 302-312.
- Özateşler, G. (2013). "Avrupa'da Roma/Çingeneler Üzerine Sosyal Politikalar". Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2(3), 13-34.
- Özdemir, B. (2014). Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Özgüler, Canbey, V. (2015). *Gelir, Servet ve Yoksulluk*. Cinius Yayınları: Ankara.
- Özkan, A. Rafet. (2000). *Türkiye Çingeneleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Özkazanç, A. (2011). *Neo-Liberal Tezahürler: Vatandaşlık- Suç- Eğitim*. Dipnot Yayınları: Ankara.
- Öztekin, S. (2016). Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin Göç ve Sosyal İçerme Politikalarının Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Öztürk, Ş. (2013). Yeni Sosyal Riskler Karşısında Sosyal Koruma. 14. Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkiler Kongresi Kitabı. TÜRK-İŞ: İstanbul.
- Quinn Patton, M. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (çev.). Pegem Akademi: Ankara.
- Ravallion, M. (1992). Poverty Comparisons, A guide to concepts and Methods: The Living Standards Measurement study. The World Bank.
- Resmi Gazete. (20.09.2018 tarih ve 2. mükerrer). Yeni Ekonomik Program 2019-2021 Dengeleme-Disiplin-Değişim.
- Resmi Gazete (2016). 30.04.2016 tarihli ve 29699 sayılı Resmi Gazete. Erişim: 09 Eylül 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160430.htm>.
- Rittersberger Tılıç, H. İ., Hoşgör, H. A., & Çarıkçı, E. (2016). Bir sosyal politika söylemi olarak kırılgan/dezavantajlı/riskli gruplar. VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 1 - 3 Aralık 2016, Ankara.

- Sabahat Mura, E. (2016). Dynamics of Intermediation in the Agricultural Labor Market: Women Workers in Adapazarı, Turkey. Yayınlanmış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Sağlık, B. (2019). Sosyal Dışlanma ve Kadın Yoksulluğu Arasındaki İlişki: Roman Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Kırklareli.
- Saip, Durmaz, O. (2016). "Neo-Liberal Sosyal Politika Rejiminin Tesisi ve AKP". *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.48, s.143-168.
- Sal, A. (2009). Türkiye’de Yaşayan Çingenerin Sanatsal Olarak Ele Alınışı. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Edirne.
- Sapancalı, F. (2006). Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. 2. Ulusal Sosyal Politika Kongresi Erişim: 02 Ağustos 2019), https://www.academia.edu/10026654/Sosyal_Dışlanma_ve_Yoksulluk.
- Sapancalı, F. (2005). "Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu Ve Mücadele Yöntemleri". *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3(6), 51–70.
- Sarıtaş, Ö. (2020). “Çingenerin Tarihi” Erişim: 21 Ekim 2020, <http://www.anadolutelgraf.com/yazar/CINGENELERIN-TARIHI/5847/>.
- Sarp Üner, S. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Seven, F. (2010). Sivil Toplum Kuruluşlarının Yoksullukla Mücadeledeki Rollerini: Kayseri Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sevgi Işık, E. (2012-2013). "İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkisi". *TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 24(3-4-5), s. 46-70.
- Sevin, Ç. ve Erbay, E. (2008). “Madde Bağımlılarının Tedavi Sonrası Sosyal Yaşama Uyumları Ve Sosyal Hizmet Uygulamaları”. *Bağımlılık Dergisi*, 9(1), s. 1-11.

- SODES. Kapsam ve Bileşenler (2017). Erişim: 02.11.2020, <http://www.sodes.gov.tr/kapsam-ve-bilesenler/>.
- Subaşı, M. ve Okumuş, Subaşı, K. (2017). “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), s. 419-426.
- SurveyMonkey. Nicel ve nitel araştırmalar arasındaki farklar. Erişim: 06.01.2021, <https://tr.surveymonkey.com/mp/quantitative-vs-qualitative-research/>.
- Süleyman, İ. ve Mevlüt, Y. (2017). "Güvencesizliğin Bireysel- Toplumsal Yansımaları". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), s. 1774-1793.
- Süleyman, İ., ve Fırat, M. (2017). “Bir İnşa Süreci Olarak Çingenelik: Kuramsal Bir Çözümleme”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 265-276.
- Sümer, G. (2015). Kadınlara Yönelik Sosyal Politikaların Kadın İşgücü Katılımına Ve İstihdamına Etkisi: Bursa’da Dul Ve Yetim Aylığı Alanlar Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bursa.
- Şahin T. (2010). “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, Sayı 2, 71-80.
- Şahin, T. (2009). “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şahinoğlu, İ. (2014). Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şansel Özpınar, Ş., Özpınar Ö. vd. Çondur, F. (2013). “Türkiye’de Üç Büyük Kentte Cinsiyete Göre Sosyal Dışlanma”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 5(2), 31-44.
- Şenay, G. (2005). “Avrupa Birliğinin Sosyal Koruma Sorunsalı Olarak Sosyal İçerme Politikaları”, *Çalışma Ortamı Dergisi*, C.80.
- Şener, C. (2006). *Türkiye’de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*. Etik Yayınları: İstanbul.
- Şenses, F. (2013). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İletişim Yayınları: İstanbul.

- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İletişim Yayınları 8. Basım: İstanbul.
- Şentürk, Ü. (2008). “Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler”. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*. 10 (4), 7-31.
- Şimşek, S. (2020). Türkiye’de Çingene/Romanların Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma ile Mücadelesinde Roman Derneklerinin Rolü. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, S., Ukuş, K. ve Öner, G. (2020). “Türkiye’de Romanların Yaşadıkları Problemlere Romanlar, Yerel İdareciler Ve Yöneticiler Perspektifinden Bir Bakış”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi L*. 2020/3, 164-185.
- Şiriner Önver, M., Şiriner, İ. ve Çetin, Ü. (2005). “Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Sivil Toplum Kuruluşları”, TÜBİTAK (Ed.), II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı “Küresel Eşitlik” içinde (1-15), Pozitif Matbaacılık, Çanakkale.
- T.C. Başbakanlık Özürhüleri İdaresi Başkanlığı (2010). Özürhüluğe Dayalı Ayrımcılığın Ölçülmesi Araştırması. Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5597/ozurluluge-dayali-ayrimciligin-olculmesi-arastirmasi.pdf>.
- Tanrıkulu, S. (2018). Kanun Teklifi. Erişim: 11.07.2019, <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2/2-0052.pdf>.
- Tartanoğlu, Ş. (2010). “Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası”. *Dergipark*, (42), 1-13.
- Tezgel, O. (2013). “Sosyal Politika”. Sendikacılık Akademisi 2 içinde AÜ SBF SPAUM-TÜRK İŞ yayınları, 2013/3 s. 1-33.
- TİHEK (2018). “Ayrımcılıkla Mücadele 2018 Yılı Raporu”. Erişim: 24 Aralık 2020, <https://www.tihek.gov.tr>.
- Tolga Sürüel, T. (2008). Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika Açısından Analizi (İstanbul-Sultanbeyli Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Topgöl, S. (2016). "Sosyal Dışlanma ve Göç: Mülteci İşçiler Örneği". *Sosyoloji Dergisi*, (33), 269-289.
- Topkaya, Ö. ve Benli, A. (2019). "Türkiye'de İkamet Eden Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Sosyal İçerme Politikaları". *Yönetim ve Çalışma Dergisi*, 2019/3(2), s. 186-198.
- Toprak, D. ve Şataf, C. (2017). "Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Sosyal Harcamalar Üzerine Genel Bir Değerlendirme". *Sayıştay Dergisi*, S. 106, s. 63-86.
- Tufan İsmail (2017). "Yaşlılıkta Sosyal Dışlanma Riski ve Sosyal Entegrasyon" AÜ Edebiyat Fakültesi Gerontoloji Bölümü. GeroBarametre.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2020). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları.
- Turgut, M. (2008). "Roman Mı Çingene Mi, Ezilmiş Halkın Öyküsü (1)". Erişim: 21.10.2020, <https://www.ufukuru.net/kultur-sanat-haberleri/roman-mi-cingene-mi-ezilmis-halkin-oykusu-1/>.
- UNDP (2019). Temel Bulgular 2019 Küresel Boyutlu Yoksulluk Endeksi. Erişim Tarihi: 5 Ekim 2020, https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/2019-multidimensional-poverty-index--mpi--results.html.
- Uslu, H. (2013). *Sosyal Politika Açısından Belediyeler ve Sosyal Belediyecilik*. Kemal Özden (der.). Yerel Yönetimlerde Güncel Sorunlar ve Tartışmalar. Seçkin Yayınları: Ankara.
- Ustabaşı Gündüz, D. (2018). Farklı Sosyokültürel Değerlere Sahip Birey ve Gruplara Yönelik Sosyal İçerme Politikaları: Konya Tatlıcak Mahallesi Örneği. Doktora Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uyanık, Y. (2017). "Yaşlılık, Yaşlanan Nüfus Ve Sosyal Politika". *İş ve Hayat Dergisi*. 3 (5), 67- 100.
- Yağlıdere, A. (2008). Kentsel Mekânların Kullanımında Sosyal Kategori Olarak Romanlar (Konak ilçe Belediyesi Ege Mahallesi Örnekleme). Yüksek Lisan Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir.

- Yağlıdere, A. (2011). *İzmir Romanları. Yaşam- Kültür- Alışkanlıklar*. Ozan Yayıncılık: İstanbul.
- Yelboğa, N., Varol, B. (2018). “Yaşlı Kadın Ayrımcılığı ve Kadının Dışlanması”. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2 (1), 51-64.
- Yerlikaya, H., Koçancı, M. (2018). “Bir Sosyal Politika Sabiti olarak Sosyal İçerme: Avrupa Birliği’nin Sosyal İçerme Stratejileri Üzerine Bir İnceleme”. Mete Kaan Namal (ed.). *Sosyal Politika ve Çalışma İlişkilerinde Güncel Sorunlar*.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yıldırım, S. (2019). Sosyal Dışlanmanın Çingene Toplumu Üzerine Etkisi Muğla (Dibekdere Köyü) ve İzmir (Murtake Mahallesi) Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Muğla.
- Yıldırım, U. ve Göktürk, İ. (2008). "Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı", 1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu, 23-24 Ekim 2008, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 232- 255.
- Yıldız, C. (2011). Türkiye’de Romanlar ve Suçluluk: Kırıkkale İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, Ankara.
- Yıldızak, G. B. (2020). “Kentsel Yoksulluk: Çanakkale Örneğinde Fevzipaşa Mahallesi”. *Akademik Düşünce Dergisi*, S.1, s. 48-69.
- Yılmaz, N. (2020). Sığınmacıların Türkiye İşgücü Piyasasındaki Deneyimleri: Çanakkale İli Örneği. Yüksek Lisan Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Yılmaz, V., Göçmen, İ. (2018). “Türkiye’de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırmasının Özet Sonuçları”. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 4 (6), 94-101.
- Yunus Ersöz, H. (2004). *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler*. Filiz Kitapevi: İstanbul.

Yüksel Arabacı, R. (2016). “Görelî Yoksulluk Yaklaşımı ve Türkiye için Uygunluğu”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(5), 1329-1343.

Yüksel Arabacı, R . (2019). “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi” . *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9 (1), s.123-140. DOI: 10.32331/sgd.582630.

Yüksel, Ş. (2011). Erişim: 21 Temmuz 2019, <https://kaosgl.org/sayfa.php?id=6261>.

Yüksel, Ş., Aslantaş Ertekin, B., Öztürk, M., Bıkmaz, P. S. vd., Oğlağı, Z. (2017). Klinikte İhmal Edilen Bir Konu: Transseksüel Bireylerde İntihar Riski. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 28-32. DOI: 10.5152/npa.2016.10075.

EKLER

EK 1 GÖRÜŞME FORMU VE SORULARI

ÇANAKKALE İLİNDE SOSYAL DIŞLANMANIN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Aşağıdaki sorular hazırlamakta olduğum T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi için kullanacağım bir araştırma ile ilgili olarak size yöneltilmektedir. Çalışmada isimler anonim tutulacak olup; sadece katılımcı şeklinde, kişiler adlandırılacaktır. Yardımcı olduğunuz için teşekkür ederiz.

Hüseyin ÇAY

Kişisel Bilgiler:

Yaşınız _____ Cinsiyet _____ Okur yazar olmak: _____
Çalışma Durumu _____ Hanedeki kişi sayısı: _____ Hane
geliri _____

Sorular:

1. Çanakkale İli'nde Roman kültürü sizce baskın mıdır? (Herkes bilir mi?)
2. Çanakkale İli'nde Romanlar rahatsız edilmeden rahat bir şekilde hareket edebilir mi?
3. Sosyo-ekonomik durumunuzu yoksul olarak tanımlıyor musunuz? Sizce bu yoksulluğun en temel sebebi nedir?
*Eğitimsizlik *Dışlanma *Kültür-Gelenek * Güvencesiz-yevmiyeli işler
*Mesleki Yetersizlik
Dışlanma seçildiyse ne gibi bir dışlanmadan bahsediyoruz açıklar mısınız?
4. Düzenli bir işiniz var mı? Mesleğiniz nedir? İş bulma sürecinde yaşadığınız sorunlar nelerdir?
5. İhtiyaçlarınızı karşılayabilecek düzeydeki ücrete ulaşma ve bu ücreti elde etme konusunda zorluklar nelerdir?

6. İşverenin ve diğer etnik kökenlerin size karşı yaklaşımı nasıldır? İşverenin eşit davranma ilkesi açısından değerlendirildiğinde ücret, çalışma süreleri, zorla işleri yapma ve mobbinge maruz kalma gibi konularda ayrımcılığa uğruyor musunuz?
7. Roman olduğunuz için size karşı farklı davranıldığını hissediyor/düşünüyor musunuz? En çok nerelerde kötü muamele/olumsuz davranışlarla karşılaşılıyorsunuz -ayrımcılık görüyorsunuz- ? (okul, hastane, devlet kurumları, mahalle, toplu taşıma araçları vb.)
8. Hayatınızda ne tür zorluklar yaşıyorsunuz? (barınma, eğitim hayatında, iş bulma konusunda, sağlık alanında, Roman olmayanların size yönelik davranışlarında - önyargılar, ayrımcılık, dışlanma bağlamında-) Bu zorlukları aşmak için belediyeden beklentileriniz nelerdir?
9. Gelecek hakkında beklentileriniz nelerdir? Hayatınızın daha iyi olması için size neler yapılmalıdır? (Mesela devlet, belediye, Roman Dernekleri vb. neler yapabilir?) Bu konuda neler düşünüyorsunuz?
10. Herhangi bir sosyal yardım alıyor musunuz? Faydalanmış olduğunuz sosyal yardımlar ailenizin yoksulluk düzeyini azaltarak geleceğe daha güvenle bakmanızı sağlıyor mu?
11. COVID-19 sürecinde herhangi bir sosyal yardım aldınız mı?
12. COVID-19 sürecinde yapılmasını beklediğiniz yardımlar var mıdır?
13. Daha iyi bir toplumsal yaşam için belediye, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri (dernekler) sizin için neler yapabilir?